

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

MARIE DEMKER

*Inationens
interesse?*

Gaullismens partiideologi

1947–1990

N&S

NERENIUS & SANTÉRUS FÖRLAG

I NATIONENS INTRESSE?

Marie Demker

I NATIONENS INTRESSE?

Gaullismens partiideologi 1947–1990

NERENIUS & SANTÉRUS FÖRLAG

Andra aktuella titlar ur förlagets utgivning:

Stefan Hedlund (red.)

EFTER SOVJET

Tankar kring ett imperium i upplösning

Ulf Bjereld

KRITIKER ELLER MEDLARE?

Sveriges utrikespolitiska roller 1945-1990

Svante Karlsson

USA, OLJAN OCH VÄRLDSORDNINGEN

Böckerna kan beställas direkt från förlaget på telefon 08-10 20 22
eller via fax 08-10 70 06 eller i bokhandeln.

Det är förbjudet att, helt eller delvis, mångfaldiga innehållet i denna bok enligt Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, såvida inte skriftligt tillstånd lämnats av Nerenius & Santérus Förlag, Stockholm. Förbudet gäller varje form av mångfaldigande genom tryckning, kopiering, bandinspelning, upptagning i digital form etc.

ISBN 91-88384-17-9

© 1993 Marie Demker/Nerenius & Santérus Förlag AB

Omslag: Eva Strindlund/Megafon Annonsbyrå AB

Nerenius & Santérus Förlag ger ut böcker inom juridik, ekonomi och statsvetenskap/politik.

Adress till förlaget: Box 3105, 103 62 Stockholm, telefon 08-10 20 22.

Tryck: Graphic Systems AB, Göteborg 1993

INNEHÅLL

FÖRORD	9
I. UTGÅNGSLÄGET OCH REDSKAPEN	
1. "FRANKRIKE SKALL FÖRBLI FRANKRIKE" GAULLISMEN SOM POLITISKT FENOMEN 1947-1990	13
1.1 Inledning	13
1.2 "Det gaullistiska fenomenet"	15
1.3 Forskningsproblemet	25
2. GAULLISMEN OCH DE FRANSKA VÄLJARNA	28
2.1 Inledning	28
2.2 Gaullismen i valmanskåren	29
2.3 Den gaullistiske väljaren	34
2.4 Den gaullistiska partiorganisationen	39
2.5 Aspekter av "Det gaullistiska fenomenet"	47
3. HUR FÖRÄNDRAS EN PARTIIDEOLOGI?	52
3.1 Inledning	52
3.2 Vad är ett parti?	53
3.3 Ideologi som konkurrensmedel	58
3.4 Vad är en partiideologi?	61
3.5 Att beskriva en partiideologi	64
3.5.1 Abstraktionsnivåer	64
3.5.2 Verklighetsbild-strategi-utopi	67
3.5.3 Människa-samhälle-omvärld	69
3.5.4 Från material till matris	69
3.5.5 Idealtyper och postulat	71
3.6 Att förklara partiideologisk förändring	78
3.6.1 Villkor för förändring	78
3.6.2 Förklaring till förändring	80
3.7 Texter, tolkning och material	82
4. DEN FRANSKA HÖGERN EFTER REVOLUTIONEN	86
4.1 Gaullismen och den franska högern	86

4.2 Den franska högern 1789–1947	87
4.3 Nationalism och katolsk socialfilosofi	94
4.3.1 <i>Inledning</i>	94
4.3.2 <i>Nationalism</i>	95
4.3.3 <i>Katolsk socialfilosofi</i>	99
4.4 de Gaulles politiska appell	104
4.4.1 <i>Strasbourg-talet 1947</i>	104
4.4.2 <i>Verklighetsbild</i>	106
4.4.3 <i>Strategier</i>	107
4.4.4 <i>Utopi</i>	111
4.4.5 <i>de Gaulles politiska doktrin</i>	112
4.4.6 <i>Postulat</i>	113
4.5 de Gaulle – demokratisk nationalist	115
II. DEN GAULLISTISKA PARTIIDEOLOGIN	
5. LOJALITET OCH SPLITTRING 1947–1958	119
5.1 <i>Inledning</i>	119
5.2 Den föränderliga verkligheten	121
5.2.1 <i>Påverkansfaktorer på partiideologin</i>	121
5.2.2 <i>Val och väljarstöd</i>	123
5.2.3 <i>Det politiska systemet</i>	127
5.2.4 <i>Organisation och ledarskap</i>	129
5.3 Gaullistisk partiideologi	131
5.3.1 <i>Dokument</i>	131
5.3.2 <i>Verklighetsbilder</i>	134
5.3.3 <i>Strategier</i>	136
5.3.4 <i>Utopier</i>	140
5.3.5 <i>Gaullistisk partidoktrin 1947–1958</i>	142
5.3.6 <i>Ideologiska postulat</i>	144
5.4 Gaullistisk partiideologi 1947–1958 – slutsatser	146
6. VID MAKTEN 1958–1965	150
6.1 <i>Inledning</i>	150
6.2 Den föränderliga verkligheten	152
6.2.1 <i>Påverkansfaktorer på partiideologin</i>	152
6.2.2 <i>Val och väljarstöd</i>	153
6.2.3 <i>Det politiska systemet</i>	159
6.2.4 <i>Organisation och ledarskap</i>	161
6.3 Gaullistisk partiideologi	164
6.3.1 <i>Dokument</i>	164
6.3.2 <i>Verklighetsbilder</i>	166

Innehåll

6.3.3	Strategier	168
6.3.4	Utopier	172
6.3.5	Gaullistisk partidoktrin 1958–1965	176
6.3.6	Ideologiska postulat	178
6.4	Gaullistisk partiideologi 1958–1965 – slutsatser	180
7.	YTTRE KRIS OCH INRE ORO 1966–1976	183
7.1	Inledning	183
7.2	Den föränderliga verkligheten	185
7.2.1	Påverkansfaktorer på partiideologin	185
7.2.2	Val och väljarstöd	185
7.2.3	Det politiska systemet	196
7.2.4	Organisation och ledarskap	199
7.3	Gaullistisk partiideologi	202
7.3.1	Dokument	202
7.3.2	Verklighetsbilder	203
7.3.3	Strategier	208
7.3.4	Utopier	214
7.3.5	Gaullistisk partidoktrin 1966–1976	216
7.3.6	Ideologiska postulat	218
7.4	Gaullistisk partiideologi 1966–1976 – slutsatser	220
8.	ÅTERUPPSTÄNDELSE 1977–1990	224
8.1	Inledning	224
8.2	Den föränderliga verkligheten	226
8.2.1	Påverkansfaktorer på partiideologin	226
8.2.2	Val och väljarstöd	226
8.2.3	Det politiska systemet	236
8.2.4	Organisation och ledarskap	238
8.3	Gaullistisk partiideologi	243
8.3.1	Dokument	243
8.3.2	Verklighetsbilder	244
8.3.3	Strategier	247
8.3.4	Utopier	252
8.3.5	Gaullistisk partidoktrin 1977–1990	255
8.3.6	Ideologiska postulat	257
8.4	Gaullistisk partiideologi 1977–1990 – slutsatser	260

III. SLUTSATSER

9. I NATIONENS INTRESSE?

En partiideologis förändring.....	265
9.1 Gaullismen som politiskt parti 1947–1990	265
9.2 Gaullismens partiideologi	268
9.3 Varför förändras den gaullistiska partiideologin?	274
9.4 Det gaullistiska fenomenet – omvärderat	279
ENGLISH SUMMARY	286
KÄLLOR OCH LITTERATUR	294

FÖRORD

I arbetet med en avhandling är man ensam. Men utan vänner, kolleger och handledare skulle inte arbetet gett den erfarenhet, kunskap och mögnad som det är tänkt att göra. Många enskilda personer har betytt mycket för mig under skrivandets gång. Det är till en stor krets av seminariedeltagare och kamrater, både i Göteborg och på andra orter, som jag först vill rikta mitt personliga och uppriktiga tack. Tack för er uppmuntran och för era råd vid olika tidpunkter och i skilda situationer av min doktorandtid.

Genom min handledare Bo Särilvik blev mitt intresse för västeuropeisk partipolitik också grunden för ett avhandlingsämne, och han har tillsammans med Rutger Lindahl från början följt och stöttat mitt avhandlingsarbete fram till dess fullbordan. Bo har delat med sig av sin stora beläsenhet och sitt engagemang, Rutger har med sin ständiga uppmuntran pekat på bra saker som kunnat bli bättre, och genom Peter Esaiassons konstruktiva läsning av manuskriptet fick jag nya krafter i slutskedet av arbetet.

Jag vill också rikta ett innerligt tack till Ulf Bjereld som i egenskap av kollega och livskamrat gett mig ett ovärderligt stöd i arbetet, från dess allra första begynnelse.

Ytterligare några personer har kommit till min hjälp under arbetet med avhandlingen. Olof Petersson har vid mina besök i Uppsala vänligt lånat mig sin tid för diskussioner över lunchbordet. Han har också, liksom Bo Öhngren, öppnat dörrarna till de franska akademierna. Lennart J Lundqvist och Sune Persson har samvetsgrant läst avhandlingsmanuskriptet i sin helhet och påpekat dess svagheter och förtjänster.

Till mina kolleger och vänner, Martin Bennulf och Jonas Hinnfors, som läst och kommenterat olika versioner av mitt manus och som använt kaffepauserna till diskussioner om partiideologier och fransk politik vill jag säga att ni varit tålmodiga och ihärdiga i er kritik, för det är ni värda en stor eloge. Ett tack också till Anders Widfeldt, som hjälpt mig med den engelska sammanfattningen.

Förord

En tacksam tanke går till Centre Culturel Suédois i Paris. Utan vistelserna där och den hjälp husets personal vänligen gett mig hade vägen till avhandlingens fullbordan varit betydligt längre.

Ekonomiskt stöd i arbetet har jag fått från Adlerbertska forskningsfonden, Paul och Marie Berghaus' understödsfond, Magnus Bergvalls Stiftelse, Hierta-Retzius stipendiefond, Humanistisk-Samhällsvetenskapliga forskningsrådet, Kungliga och Hvitfeldtska stipendieinrättningen, Clara Lachmans fond, Fonden Viktor Rydbergs minne, Samhällsvetenskapliga fakultetens medel för ograduerade forskare samt Stiftelsen Siamon.

Inte att förglömma vid ett sådant här tillfälle är de möjligheter till avkoppling som getts mig av min vänkrets, ingen nämnd och ingen glömd, tack för att ni aldrig gav upp hoppet om mig!

Jag vill också säga att utan den värme och stabilitet som livet fått genom min son Axel, min stora familj och mina föräldrar hade jag inte haft kraft nog att satsa på och genomföra ett avhandlingsarbete.

Göteborg i februari 1993

Marie Demker

I. UTGÅNGSLÄGET OCH REDSKAPEN

Kapitel 1

"FRANKRIKE SKALL FÖRBLI FRANKRIKE"

Gaullismen som politiskt fenomen 1947–1990

1.1 Inledning

"... Idag skapas Rassemblement du Peuple Français (ung Franska folkets samling). Jag tar hand om dess ledning. Rörelsen har som mål att, trots vår splittring, föra vårt folks enhet till seger genom en ansträngning för förnyelse och reformering av staten. Jag inbjuder alla franska kvinnor och män som så vill att förena sig med mig för det gemensamma bästa, liksom de gjort förr, för Frankrikes befrielse och seger."(Charles de Gaulle, 14 april 1947)¹

"Vi är alltså återigen församlade till vår kongress. Och, låt mig genast säga det, under ett år vilket för alla gaullister har en särskild innebörd. Detta år då vi, mer än annars, har att bekräfta vår trohet och vår hågkomst. Och jag förstår att ni har kommit många, uppriktiga och uppmärksamma, för att vittna om att det i vårt land existerar en stor Rörelse. En politisk Rörelse som kallar franska kvinnor och män att förenas för att bekräfta den idé om människan och om Frankrike vilken vi just detta år erinrar oss, starkare än någonsin tidigare." (Jacques Chirac, 11 februari 1990)²

¹ "...Aujourd'hui est créé le Rassemblement du Peuple Français. J'en prends la direction. Il a pour but de promouvoir et de faire triompher, par-dessus nos divisions, l'union de notre peuple dans l'effort de rénovation et de réforme de l'Etat. J'invite à se joindre à moi dans le Rassemblement toutes les Françaises et tous les Français qui veulent s'unir pour le salut commun comme ils l'ont fait hier pour la libération et la victoire de la France." citerat ur Charlot 1983:77

² "Nous voici donc réunis, une fois de plus, pour nos Assises. Et, je le disais tout à l'heure, en une année qui pour tous les gaullistes revêt une importance particulière.

Tidsrymden mellan de båda uttalandena är drygt 40 år. Ändå finns det en samsyn mellan dem. Två gaullistiska ledare uttalar sin uppfattning om den gaullistiska rörelsen, två epoker och två samhällen möts i en politisk rörelse vars ideal framställs som oföränderliga.

Är denna bild av gaullismen riktig? Har de gaullistiska idéerna verkligen förblivit oförändrade sedan 1947?

"Vår metod var följande. Vi hade en ledare. Detta var vårt hopp. Det var också, mycket ofta, vår enda säkerhet. Och från ett val till ett annat, beroende på vad som var lämpligt vid det tillfället, eller vilken rådgivare som hade inflytande, valde vi de idéer vilka tycktes ge bäst möjligheter att få vår ledare eller hans partivänner valda."³ (Philippe Seguin, RPR-gaullist, 5 juli 1988)

I den ledande RPR-gaullisten Philippe Seguins uttalande från 1988 framträder istället en gaullism vars enda kontinuitet är ledarskapet. Målet är att få en ledare vald, idéerna är underordnade detta syfte. Gaullismen framstår här som en politisk rörelse helt utan ideal, en rörelse som vänder kappan efter den valvind som blåser i ryggen.

Är det denna bild av gaullismen som är riktig? Har gaullismen bytt ideologisk skepnad när det gått dåligt i valen? Har konkurrensen från de andra partierna fått gaullisterna att förändra sina ideal? Har en ny ledare tagit med nya ideal in i organisationen?

Innan vi formulerar forskningsproblemet i mer definitiv form, vilket sker i kapitlets avslutande del, skall dock gaullismens speciella roll och karaktär i fransk politik beskrivas. Gaullismens utgångspunkt var att bygga vidare på motståndsrörelsens nationella kraftsamling från krigsåren, att bli en politisk rörelse artskild från det övriga politiska arbetet i landet. De gaullistiska idéerna gjorde inte bara

Cette année où, plus que toute autre, nous devons affirmer notre fidélité et notre souvenir.

Et vous êtes venus nombreux, chaleureux, je l'entends, attentifs aussi, pour témoigner qu'il existe dans notre pays un grand Mouvement. Un Mouvement politique qui appelle les Françaises et les Français à se rassembler pour affirmer cette idée de l'homme et de la France que nous commémorons cette année plus fortement encore qu'avant." Jacques Chirac, öppningstal 11 februari kongressen 1990.

3 "Our method was the following. We had a leader. This was our hope. It was also, very often, our only certainty. And from one election to another, according to what was fashionable at the time, or which adviser was influential, we chose the ideas that seemed to offer the best chance of electing our leader or his partisans." Philippe Seguin i *Le Monde* efter valet 1988, citerat ur Knapp 1990:171

anspråk på en plats i det politiska livet, anspråken gällde ett behärskande av den politiska scenen.

1.2 "Det gaullistiska fenomenet"⁴

Fransk politik har genom århundrandena kännetecknats av två kast. När politikerna saknat lösningar på problemen har revolutioner och krig kommit istället. Parlamentarismens framväxt i Frankrike under 1800-talet kantas av statskupper, revolutioner och krig. Åren 1830, 1848 och 1870 innebar snabba förändringar på den politiska scenen i Frankrike. I juli-revolutionen 1830 krävde monarken tillbaka sina konstitutionella maktbefogenheter, i februari-revolutionen 1848 tvingades kung Louis-Philippe att abdikera och banade därmed väg för Napoleon III, vars kejsardöme förblödde i fransk-tyska kriget 1870–71. Åren därefter följde en relativt lugn utveckling i Frankrike under tredje republiken. Men kring sekelskiftet började en allt mer militant politisk nationalism att göra sig gällande med Maurice Barrès och Charles Maurras i spetsen. De var båda monarkister och motståndare till den franska republiken. Denna nationalism förenades snabbt med politikens extremhöger och antisemitism samt var socialt förankrad i städernas lägre medelklass. En av de utlösande orsakerna till uppblåsandet av en så militant antisemitisk nationalism var den s k Dreyfus-affären. Den judiskättade officeren Dreyfus dömdes för förräderi av en militärdomstol och degraderades offentligt. Det visade sig senare att han var oskyldig och dömts på falska vittnesmål, och han fick efter flera år upprättelse. (Detta skede i historien behandlas närmare i kommande avsnitt.)

⁴ Detta avsnitt syftar till att sätta in gaullismen i ett historiskt och politiskt sammanhang. Resonemangen bygger på den rikhaltiga flora av litteratur kring gaullismen som utgivits i Frankrike. Här kan nämnas arbeten som René Rémonds "Les droites en France" (1982), Girauds "de Gaulle et les communistes"(1988), Patrick Guiols "L'impasse sociale du gaullisme" (1985), Francois Dreyfus "de Gaulle et le gaullisme" (1982), Pierre Viansson-Pontès "Histoire de la république gaulienne"(1971), Serge Mallets "Le gaullisme et la gauche"(1965), Christian Purtschets "Le rassemblement du peuple français"(1965), J-L Debrès "Les idées constitutionnelles de Général de Gaulle"(1974) samt de arbeten om gaullismen som utgivits av Jean Charlot (1967, 1970, 1983). Därutöver har samtal med DN:s Frankrike-korrespondent Peter Bratt, statsvetarna Pierre Brèchon och professor Francois Goguel, historikern Odile Rudelle samt journalisten Knut Ståhlberg givit det ytterligare stoff av vilket denna övergripande text har vävts.

Första världskriget medförde en enad fransk nationell front, men under mellankrigstiden blossade motsättningar åter upp mellan vänster och höger. Allt starkare nationalistiska rörelser växte upp och kom i delo med en arbetarklass som organiserat sig framför allt i kommunistpartiet. Mellan åren 1936–38 regerade en s k folkfrontsregering i Frankrike, alltså en koalition av socialister och kommunister, under ledning av Léon Blum. Folkfronten genomförde ett flertal sociala reformer som lagstadgad semester och sjukförsäkring.

Andra världskriget blev en förödmjukande erfarenhet för Frankrike. Det franska koloniala imperiets moderland besegrades mycket snabbt av de tyska arméerna. Den väl uppbyggda Maginot-linjen, som skulle skydda mot angrepp från arvfienten Tyskland, kringgicks enkelt av de tyska trupperna. Regeringen och parlamentsledamöterna flydde och halva landet styrdes av en lydregim, Vichyregeringen, medan halva landet ockuperades av tyska soldater. Först efter ett par år lyckades en motståndsrörelse få fäste i Frankrike. Motståndet utgick från de franska kolonierna och inte från moderlandet. Men befrielsen, som markerades av en parad nedför Champs Elysées den 26 augusti 1944, hade också skett tack vare amerikansk och brittisk hjälp. Det var ett Frankrike i ruiner som andades ut efter det andra världskriget, ett Frankrike som fått ta emot hjälp för sin befrielse dels från de kolonier vilka man sett som politiskt underutvecklade, dels från de båda anglosaxiska jättarna.

General Charles de Gaulle, född 1890, och karriärmilitär utan tidigare politiska erfarenheter, hade under andra världskriget lett den franska motståndsrörelsen under namnet "France Libre!". Initiativet till bildandet av en motståndsrörelse tog han i en radioutsändning riktad till den franska nationen från London den 18 juni 1940 där han lovade att kämpa för en befrielse av fosterlandet.

General de Gaulle ledde triumftåget genom det befriade Paris 1944. Han blev också premiärminister i den provisoriska regeringen, men avgick 1946 efter ett nederlag i den konstitutionella frågan.⁵

⁵ De Gaulle ville att den nya konstitutionen efter kriget skulle garantera att partierna inte fick så stor makt som de haft i tredje republiken, 1871–1940. De Gaulle ansåg att detta partistyre gett upphov till Vichy-regimen och kapitulationen för Tyskland. De Gaulle ville ha en konstitution med en stark exekutiv makt som kunde balansera parlamentets makt. Han led dock nederlag redan i den utredning som gjordes om konstitutionen. Den konstitution som överlämnades till folkomröstning 1946 var i mycket lik tredje republikens, men den vann folkets stöd, och de Gaulle avgick.

Efter den korta erfarenheten som premiärminister, hans första verkligt politiska post, tycktes de Gaulle ha uppfattat sig ha folkets stöd men inte den etablerade politikerklassens. Hans avgång var mer en protest mot trögheten i det politiska systemet än ett erkännande av ett misslyckande. När han senare under 1946 i den lilla orten Bayeux höll ett tal där han utvecklade sina konstitutionella idéer påbörjades en ny period i hans liv. Under återstoden av sitt liv skulle han inte längre nöja sig med att komma med goda militära råd eller administrera en ekonomi i ruiner. Bayeux-talet har blivit ett konstitutionellt programtal för den gaullistiska rörelsen, där man söker principer på vilka kan byggas en stark, demokratisk och nationell styrelseform.

Men de Gaulle nöjer sig inte med att utveckla dessa konstitutionella idéer. Istället kastar han sig redan året därefter, 1947, in i den politiska hetluften. Den 7 april 1947 tillkännager Charles de Gaulle från en balkong i Alsace födelsen av ett nytt parti. Som de Gaulle såg det var Rassemblement du Peuple Français (RPF) egentligen inte ett parti utan en rörelse, "mouvement". Syftet var att med den nationella enigheten för ögonen samla alla franska medborgare i en enda politisk rörelse, mot den etablerade politikerklassen som inte såg vad Frankrike behövde i denna stund och med det folk för vilket de Gaulle uppfattade sig som en inkarnation.

Motiven bakom de Gaulles handlande var flera. I sina memoarer – *Mémoires d'espoir* och *Mémoires de guerre* – har han dock ofta återkommit till fjärde republikens (1946–1958) politiska kaos som en avgörande faktor för sitt handlande.

"Under tolv år fick partisystemet än en gång visa vad det gick för. I Palais-Bourbons och Luxembourg-palatsets salar och korridorer knöts och upplöstes utan uppehåll härvan av parlamentariska kombinationer, intriger och lurendrejerier, under påtryckningar av kongressresolutioner och under hejarop från tidningar och utomstående grupperingar. Sjutton konseljpresidenter som bildade tjugofyra regeringar kamperade i tur och ordning i Hotel Matignon. ... Oavsett vad de kunde uträtta fick in- och utland bevittna det skandalösa skådespelet, ständigt upprepat: "regeringar" bildades genom kompromisser, sköts läck innan de samlats till sitt första rådslag, försvagades genom inbördes kiv och utbrytningar för att efter en kort nådatid störtas genom ett votum, som för det mesta

uttryckte otåliga portföljjägares aptit på maktens sken." (de Gaulle 1971:11f)⁶

Under fjärde republikens tolv år passerade i genomsnitt en regering förbi var nionde månad. Medan landets styre således knappast kan betecknas som stabilt pågick kolonialkrig såväl i Indokina som i Algeriet. Frankrikes ekonomiska situation var katastrofal, produktionen sjönk och priserna steg.⁷

Det är i detta historiska sammanhang Charles de Gaulle mellan 1947 och 1953 samlar 1.5 miljoner medlemmar i sitt Rassemblement du Peuple Français (RPF).⁸ Franska partier har normalt sett inte haft någon större medlemsbas, med undantag för kommunistpartiet. Partibildningarna har bestått av grupper av parlamentsledamöter som slutit sig samman under olika namn. Dessa grupper har sedan använts som valplattformar och baser för regeringskoalitioner. Den gaullistiska rörelsen var något nytt. I en nationell politisk appell riktade sig den man som mer än någon annan personifierat motståndsrörelsen under kriget till hela den franska befolkningen i en vädjan om att tillsammans med honom själv rädda den nationella stoltheten, den ekonomiska tryggheten och freden i världen.

RPFs hierarkiska partiorganisation utgjorde en stark kontrast till alla de partibildningar som tidigare förekommit på den franska parlamentsscenen, med undantag för kommunistpartiet.

RPF hade som ambition inte att bli ett parti som andra utan att bli en majoritetsrörelse som på demokratisk väg övertog landet styrelse. Gaullistpartiet var en rörelse vars kännetecken utgjordes av nationell samling och social rättvisa. Frankrike, som sårats och blött så svårt under kriget, behövde en handlingskraftig regering, och denna uppfattning ansåg sig RPF ha stöd för i de breda folklagen. Mellan mitten av 1946 och mitten av år 1948 uppgav mellan 30 och 40 procent av befolkningen att de ville se de Gaulle återkomma i politisk maktställning (Charlot 1983:424).

I kommunalvalen 1947 vann RPF en stor seger med omkring 40 procent av rösterna, vilket talade för att parlamentsvalet 1951 skulle bli en verklig triumf. Partiet var mycket aktivt under perioden fram

⁶ Citat ur den svenska upplagan från 1971, Bonniers förlag, sid 11–12. Översättning av Kjell Strömberg.

⁷ Mer om denna period kan läsas i Williams (1958), *L'Année politique 1947–1958*, Simonsson (1971), samt i kommande kapitel.

⁸ Sifferuppgiften osäker, hämtad ur Guiol 1985:34

"Frankrike skall förbli Frankrike"

till valet och producerade en stor mängd propagandamaterial samtidigt som de Gaulle flitigt framträdde och i tal efter tal uppmanade väljarna till samling kring hans idéer. I propagandan riktade de Gaulle i stor utsträckning in sig på kommunistpartiet och dess sympatisörer. Han försökte övertyga arbetarklassen om att de hade en nationell kallelse att fylla i landets historia och inte skulle se klassmotsättningar som den primära politiska frågan.

Valet 1951 blev emellertid en stor besvikelse, inte mer än drygt 20 procent av väljarna stödde RPF-kandidater till Nationalförsamlingen. I och med att de Gaulle och RPF inte fick majoritet i parlamentet reducerades partiet till ett politiskt parti bland alla andra. Detta var inte vad de Gaulle eftersträvat med sin samlingsrörelse.

"Utan tvivel vann min samlingsrörelse – "Rassemblement du Peuple Francais", förkortat RPF – betydande framgångar vid kommunalvalen 1947, framför allt i huvudstaden, där min bror Pierre blev stadsfullmäktiges ordförande och förblev det – något som aldrig hänt förut – i fem hela år. (...) Men partiernas hårdnackade och samfälliga motstånd, den ovilja som mötte både från fackföreningar och företagare, vilka bäge, trots motsatta intressen, misstrodde mina sociala reformprojekt, den in- och utländska pressens nästan genomgående fientliga inställning, regeringsförbudet mot att genom fransk radio utsända mina anföranden, slutligen ett på tillfälliga partikombinationer byggt valsysteem som gav en förvänd bild av den allmänna opinionen, alla dessa omständigheter medverkade till att Nationalförsamlingen inte kom att innefatta ett tillräckligt stort antal deputerade som var beslutna att göra om den rådande regimen." (de Gaulle 1971:19)

de Gaulle uppfattade sin roll som politiker och partibildare som misslyckad och redan 1953 bröt han banden mellan parlamentsgruppen och partiorganisationen. Tre år senare upplöste han också i praktiken partiorganisationen genom att avskeda alla partifunktionärer, men behöll kansliet på Rue Solferino i centrala Paris varifrån propagandamaterial fortfarande sändes ut.⁹ de Gaulle, 66 år gammal, drog sig

⁹ Under perioden 1956–1958 existerar snarare ett gaullistiskt nätverk än en partiorganisation. Den gaullistiska eliten har dock greppet kvar om rörelsen och skillnaden mellan dessa år och åren före är inte att beteckna som kvalitativ. Istället kan man säga att partiorganisationen under åren 1956–58 ligger i träda, färdig att återbruka när så önskas.

"Frankrike skall förbli Frankrike"

tillbaka till sin hemby Colombey-les-deux-Eglises, men tillbringade en viss avsatt tid i Paris bl a med att träffa ministrar och ambassadörer.

Under perioden 1947 till 1958 är i praktiken den gaullistiska rörelsen starkt bunden till de Gaulles handlande och hans visioner. Den första delen av den perioden omfattar åren 1947–53 då de Gaulles egen skapelse RPF är verksamt som politiskt parti. Åren 1953–1956 existerar partiorganisationen inte längre som ett politiskt parti utan mer likt en social rörelse. Det underliggande syftet att förändra Frankrikes politiska kultur finns kvar, men medlet för detta arbete – det politiska partiet – är inte aktivt. de Gaulle har förbjudit parlamentsgruppen att använda hans namn, men gruppen kvarstår i Nationalförsamlingen under namnet "Union des républicains d'action sociale" (URAS), liksom vissa lokalavdelningar av partiet, t ex i Paris. Åren 1956–1958 har partiet reducerats till en klubb av gaullistiskt sinnade inflytelserika personer. Här återfinns många av dem som sedan skall finnas med i den nyväckta gaullistiska rörelsen, som Georges Pompidou och Jacques Chaban-Delmas.

Från 1958 återskapades gaullistpartiet, "Union pour la Nouvelle République" (UNR), men inte av de Gaulle utan av hans trogna vappdragare från tiden med RPF, med Jacques Soustelle i spetsen, för att stödja hans maktövertagande 1958.

de Gaulle inkallades av dåvarande president Coty först som premiärminister och valdes därefter 1959 till president. Orsaken till de Gaulles återinträde på den politiska scenen var ett hotande statskupp försök med ursprung i militärt missnöje med utvecklingen i Algeriet. Den dåvarande regeringen och president Coty klarade inte upp det hotfulla situationen utan bestämde sig i maj 1958 för att be general de Gaulle om hjälp. Han fick som premiärminister full handlingsfrihet att lösa krisen och lyckades också med detta. Men de Gaulles villkor för att återkomma i det politiska livet var att få utforma en ny författning, en författning vars riktlinjer han dragit upp redan i Bayeuxtalet 1946. Arbetet med den nya konstitutionen påbörjades under sommaren och på hösten 1958 antogs den i en folkomröstning. de Gaulle valdes därefter i januari 1959 till den franska republikens president av en elektorsförsamling. Kravet på en folkvald president hade han ännu inte fått igenom ¹⁰

¹⁰ Mer om krisen 1958 och gaullismens roll under åren däromkring kan läsas i "Mai 58. de Gaulle et la République" av Odile Rudelle (1988) som är en historisk genomgång av händelseförloppet och en diskussion kring orsakerna ur ett socialpsykologiskt pers-

"Frankrike skall förbli Frankrike"

Under åren efter krisen 1958 hade de Gaulle personligen en omåttligt stor popularitet i befolkningen. Nästan 70 procent av befolkningen sa sig vara nöjda med de Gaulle som president åren 1959 och 1960. Denna siffra sjönk dock redan 1963 ner till 50 procent för att åter stiga till drygt 60 efter presidentvalet 1965. Därefter är trenden dock långsamt sjunkande till 50 procent vid hans avgång 1969 (Portelli 1987:330).¹¹

Åren fram till det första folkvalet av president 1965 präglas Frankrike av politisk oro. I april 1961 avvärjs ett nytt kupp försök i Algeriet och 1962 klarar sig president de Gaulle med nöd och näppe från ett mordförsök. Samtidigt pågår förhandlingar för att fredligt frigöra Algeriet från moderlandet Frankrike, något som också lyckas i och med de sk Evianavtalen 1961. Under 1950-talets sista år och fram till 1962 upplöstes hela det franska kolonialväldet. Den processen hade påbörjats redan under fjärde republiken, innan de Gaulle fick makten, men han blev den som fick slutföra arbetet och framförallt söka upprätta goda förbindelser med de före detta kolonierna. de Gaulle lade stor vikt vid fortsatt samarbete och fortsatt franskt inflytande i den gamla koloniala sfären. Francen användes fortfarande som betalningsmedel, franska språket var ett naturligt myndighetsvokabulär och ekonomiska åtaganden skedde från fransk sida för att stödja den nationella utvecklingen i de olika länderna. de Gaulle insåg att kolonialtiden var förbi, men ville fortsätta upprätthålla ett franskt världsvälde med nya medel (Betts 1991).

Fram till det första allmänna presidentvalet 1965 står gaullistpartiet troget bakom de Gaulle, trots att han inte är partiets formella ledare. Partiet är rekryteringsbas för en tekniskt och administrativt kompetent regering, snarare än en medlemsorganisation. I parlamentsvalet 1962 visar väljarna också sitt stöd till den gaullistiska visionen genom att ge gaullistpartiet 40 procent av rösterna. Noteras bör dock att de Gaulle personligen vid denna tidpunkt röner en betydligt

spektiv. Detaljer kring arbetet med den nya författningen finns i "Presidential government in gaullist France" av William Andrews (1982).

11 Noteras här kan att också presidenterna, d'Estaing och Mitterrand legat kring 50 procent i popularitet under sina bästa år. Men där de Gaulle varierar mellan 50 och 70 procent av befolkningens stöd, alltså hela tiden ett majoritetsstöd, där rör sig de övriga två mellan hälften och en tredjedel av befolkningens stöd. Pompidou hade under fem år som president mellan 50 och 62 procent av befolkningen bakom sig. Se vidare Portelli (1987).

större popularitet i befolkningen, omkring 70 procent av fransmännen är nöjda med hans ämbetsutövning.

Under åren efter presidentvalet 1965 normaliseras de politiska förhållandena i Frankrike. Den ekonomiska tillväxten har fått fart och kolonialväldet är avvecklat. Krisen i det franska samhället är över. Vilken roll fyller då de Gaulle? Vilken roll skall det gaullistiska partiet fylla?

Vid partikongressen 1967 genomfördes en omorganisation och ett försök till generationsväxling i partiet.¹² Omorganisationen var en reaktion på de nya lugna politiska förhållandena i landet. Partiet skall inte längre vara en beredskapsorganisation, alltid redo att rädda landets heder och ära, utan måste fylla en betydligt mer politisk funktion. Gaullistpartiet hade i parlamentsvalet 1967 inte nått upp till det massiva stöd man fått i tidigare val, visionerna började förlora terräng bland befolkningen. de Gaulle sysselsatte sig mera med utrikespolitik och resor till världens alla hörn än med den inrikespolitiska utvecklingen. Detta skapade förutsättningar för en explosiv situation som kulminerade med 1968 års studentprotester. de Gaulles sökte även i denna kris efter folkligt stöd genom en folkomröstning men misslyckades och avgick 1969.

Partiet och de Gaulle hade kommit ifrån varandra. När partiet genomfört en kursändring, delvis med Georges Pompidou vid rodret, stod de Gaulle kvar och förväntade sig att åter kunna lösa upp en samhällskris genom sin personliga auktoritet. Men det franska folket hade tröttnat på sin Jeanne d'Arc och den snart 80-årige de Gaulle insåg att hans tid är över. Den 28 april 1969 meddelade han att "jag upphör härmed att utöva mina ämbetsplikter som president". Inför folkomröstningen, som rörde en förändring av senaten till en mer korporativt betonad institution, hade han lovat att avgå om han inte fick folkets förtroende, dvs om inte en majoritet röstade ja. de Gaulle såg folkomröstningar som personliga förtroendeomröstningar och ansåg sig därför demokratiskt förpliktigad att avgå efter en sådan motgång.

Efterträdaren till de Gaulle, Georges Pompidou, tillhörde sedan mycket länge den gaullistiska inre elitkretsen. Under sina fem år som president var han mycket populär, även om hans personliga auktoritet inte utövades på samma sätt som de Gaulles. Pompidou var mer av ad-

¹² En diskussion om 1967 års kongress betydelse för partiets fortsatta utveckling finns hos Charlot (1970). Hos Vuillemin (1988) förs ett resonemang om förändringarna vid 1967 års partikongress som ett försök att minska inflytandet för vänstergaullismen.

ministratör och teknokrat, hans yrkesbakgrund är också bankmannens (se vidare Rial 1977, Martinet 1973, Alexandre 1970).

I samband med omorganiseringen 1967 hade Pompidou spelat en framträdande roll. När han nu övergick till att utöva presidentämbetet lämnades partiet delvis åt sitt öde. Dock fortsatte arbetet med att förvandla den forna elitstyrda organisationen till ett medlemsparti bl a genom en aktiv medlemsvärvningskampanj. I partiledningen började emellertid nya konstellationer att utkristallisera sig. I kretsen bakom Pompidou skulle framförallt två personer börja strida om ledningen av partiet, Jacques Chaban-Delmas och Jacques Chirac.

Georges Pompidou drabbades av en svår sjukdom och avled 1974 efter endast fem år på presidentposten. Frankrike och den gaullistiska rörelsen stod utan naturlig efterträdare både på presidentposten och som partiets ledare. Landet hade dessutom gått in i en ekonomisk kris och arbetslösheten steg kontinuerligt. Då framträdde Jacques Chaban-Delmas som gaullistisk presidentkandidat. Denne hade varit borgmästare i Bordeaux och var en av de gamla gaullisterna som hade sina rötter i motståndsrörelsen tillsammans med de Gaulle. Han fick emellertid ingen framgång i valet, han gick inte ens vidare till den andra omgången, utan den nye presidenten Valéry Giscard d'Éstaing hämtades ur den gaullistiska periferin. Valéry Giscard d'Éstaing hade varit verksam i finansdepartementet under de Gaulle och hans borgerliga parti utgjorde passivt stöd för de Gaulle under större delen av 1960-talet.

Det gaullistiska partiet hade inget att erbjuda de franska medborgarna. Partiets generationsväxling avstannade i och med händelserna 1968 och Pompidous upphöjande till president. Partiet lyckades inte få fram och stödja en presidentkandidat som fått befolkningens stöd. Under Giscard d'Éstaings presidentperiod vidtog en slags "avgauillifiering" av det franska samhället. Vid valet uppfattas den nye presidenten av väljarna som ett nytt och liberalt alternativ till den gamla konservativa och förstelnade gaullismen.

När partiet nu inte längre huserade i maktens boningar vidtog en omprövning. En av de yngre i gaullisteliten, Jacques Chirac, innehade premiärministerposten under två år av d'Éstaings presidentperiod, men inte ens detta tycktes kunna göra gaullismen till den nationella samlingsrörelse den en gång var. Istället avgick Chirac från den posten 1976 för att återsamla och omskapa gaullistpartiet efter eget huvud.

Den gaullistiska rörelsen hade i mitten av 1970-talet nått en punkt där upplösningen var mycket nära. Något generationsskifte hade inte kommit till stånd. Pompidou dog innan han hunnit genomföra någon verklig förändring i partiet. Visionerna om det stora demokratiska medlemspartiet hade gått i graven. Partiet hade mer eller mindre kommit att ställa sig bakom den regerande presidenten, som brukligt varit, men splittring inom leden var oundviklig. Skulle borgerligheten presentera en gemensam lista inför valet 1978 eller skulle partierna gå fram med egna kandidater? Den frågan väntade 1976 på ett svar. Gaullisterna hade inte längre en majoritet bakom sig, ingen president, ingen egentlig partiledare och ingen politisk kurs. Av gaullistpartiet hade blivit ett borgerligt parlamentsparti som alla andra. När Jacques Chirac avgick 1976, efter att under två år som premiärminister skaffat sig en politisk plattform, bestämde han sig för att den gaullistiska rörelsen skulle bli den samlande borgerliga kraften.

Åren mellan presidentvalet 1965 och Chiracs avgång från premiärministerposten är en turbulent period i den gaullistiska och franska historien. Personen de Gaulle skärmas av från partiet. Partiorganisationen förändras. Trots en oerhörd valframgång 1968 tappar gaullismen greppet om väljarna då ledarskapet i rörelsen är under utmaning. Men efter året 1976 sker en pånyttfödelse. Med Jacques Chirac som ny ledare, ett ombildat parti under namnet "Rassemblement pour la République", RPR, går gaullismen in i 1980-talet som ett allmänborgerligt parti. Att man inte blev den enda borgerliga kraften kan förklaras av att den övriga borgerligheten inför valet 1978 samlar sig till motattack. Under namnet "Union pour la Démocratie Française" samlade presidenten d'Éstaing den liberala borgerligheten under en flagga. I den konkurrensen blir RPR bara ett av två borgerliga partier.

Under hela 1980-talet pågår diskussioner om samarbete mellan de två borgerliga grupperingarna. Samarbetet blir allvar efter vänsterns stora seger i president- och parlamentsvalet 1981 där François Mitterrand erövrar presidentämbetet som den förste folkvalde socialistiske presidenten. De två borgerliga partierna inleder då ett närmande som pågår i olika faser under hela 1980-talet.

Framgångarna i valet 1986 visade att gaullismen fortfarande hade politisk kraft att få stöd hos väljarna. Den framgången fick emellertid gaullisterna som ett stort oppositionsparti, inte som en nationell rörelse vars appell riktats till hela befolkningen. Att döma av den sociala sammansättningen på gaullisternas stöd i presidentvalet 1981 och

1988 hade också partiet fått en betydligt mer medelklassförankrad väljarkår (Boy 1991). Också rörelsens aktiva har en annan social bakgrund och andra värderingar än under gaullismens glansdagar (Brechon 1987).

Även efter det förlorade valet 1988 framstår gaullismen som en viktig kraft i fransk politik. Jacques Chirac har dock inte lyckats komma i närheten av den nationella popularitet vilken kommit hans företrädare till del under 1960-talet och 1970-talets första hälft.

Det gaullistiska fenomenets utveckling kan delas in i fyra perioder. Denna periodindelning bygger på delvis olika kriterier; dels organisationsförändringar men också på relationen till de Gaulle. Brytpunkten 1965 är således vald med tanke på att de Gaulles avskärande från partiet skulle tagit sin början då. Syftet med tidsindelningen – utöver att ge klarhet i uppläggnings – är att visa på gaullismens ideologiska utveckling under olika perioder av partiorganisationen och ledarskapet.

Den första perioden, 1947–1958, kännetecknas av ett försök till nationell samling där de Gaulle personligen utgör budskapets centrala kärna. Den andra perioden, 1958–1965, kännetecknas av en elitstyrd partiorganisation som agerar i skuggan av en omåttligt populär president de Gaulle, vars visioner är de som präglar bilden av gaullismen hos allmänheten. Den tredje perioden, 1966–1976, kännetecknas istället av ett försök av partiet att skapa en egen identitet, ett arbete som också blir nödvändigt då de Gaulle avgår 1969 och avlider 1970. Perioden från 1977 och fram till 1990 karaktäriseras av en pånyttfödelse hos den gaullistiska rörelsen, ett omskapande av partiet och en ny roll i samhället. Istället för att som de Gaulle eftersträva majoritetsstöd nöjer sig dagens RPR med att spela borgerlighetens första fiol.

Avhandlingen följer också denna periodindelning kronologiskt i kapitlen 5–8.

1.3 Forskningsproblemet

Det gaullistiska partiet är ett politiskt parti vilket haft höga nationella anspråk och ambitionen att höja sig över det partipolitiska taktikspelet, samtidigt som det tvingats verka under samma betingelser som de partier och grupper vilka det kritiserat för taktik och trångsynthet. Hur handskas ett politiskt parti, som gör anspråk på att sätta

nationella ideal och realpolitik främst, med en ständigt föränderlig verklighet i form av ett nytt partipolitiskt landskap, med växlande opinioner och med förändringar i partiorganisationens elit?

Vi har sett att gaullismen genomgått flera organisatoriska transformeringar och gaullismens politiska roll har övergått från majoritetsrörelsens till oppositionspartiets. Den gaullistiska eliten har under hela perioden sökt använda partiet och rörelsen för att nå regeringsmakten. Under perioden 1947–1990 finns en gaullistisk kontinuitet i form av stöd i opinionen och en partiorganisation. Men har den gaullistiska partiideologin växlat i samma takt som partinamnet? Och vad har i så fall lett fram till förändrade ideologiska ståndpunkter?

Gaullismen är en politisk rörelse som skärskådats från många synvinklar. Beskrivningar och analyser av dess politiska verksamhet har i huvudsak skett utifrån två olika förutsättningar, gaullismen som en nationalistisk social rörelse centrerad kring den karismatiske general de Gaulle, eller gaullismen som en politisk rörelse vars verksamhet är, och har varit, koncentrerad på val, parlament och regeringsutövande. I detta arbete är utgångspunkten för teoribildning och analysarbete gaullistpartiernas verksamhet som politiska partier och inte som sociala rörelser.¹³

Tidigare har också framgått att personen Charles de Gaulle i denna studie inte är identisk med gaullismen. Detta kan tyckas vara ett egendomligt uttalande då rörelsen har sitt namn och sina ideal efter de Gaulle. Att RPF bildas 1947 helt på de Gaulles initiativ och lever sitt liv under hans ledning står utom allt tvivel, men redan parlamentsgruppen 1951 önskar en stor frihet från sin skapare. Detta är också en av orsakerna till partiets organisatoriska förfall i slutet av 1950-talet. Under 1960-talet står emellertid klart att det gaullistiska partiet söker en egen legitimitet som bärare av de gaullistiska idealen, men inte nödvändigtvis som de Gaulles politiska stödtrupp. I detta arbete behandlas således partiorganisationen och partieliten fristående från personen de Gaulle. När de Gaulles budskap sammanfaller med partiets, som under åren 1947–1951, ses de Gaulle som organisationens ledare. Partiet har valt att betrakta hans budskap som sitt eget, därmed inte sagt att de Gaulles hela budskap också är partiets.

¹³ För en studie av partier som sociala rörelser se t ex Orfali (1990). Andra perspektiv på studier av partier finns också hos Panebianco (1988) (partiet som maktorganisation), Hazareesingh (1991) (partiet och dess intellektuella) och Pridham (1977) (partiets handlande i praktisk politik).

Fokus ligger alltså på partiet som politisk bärare av de Gaulles budskap.

I denna skrift analyseras de gaullistiska partiernas politiska ideologi under olika skeenden av deras historia, samt söks påvisa vilka faktorer som påverkat ideologins utveckling och förändring sedan 1947. Tidigare partiforskning används som utgångspunkt för att formulera hypoteser om partiideologisk förändring.

Den generella ambitionen är att förena forskning kring partier och ideologier till en teoriram för att beskriva och förklara politiska partiers ideologikutveckling.

I efterföljande kapitel beskrivs och diskuteras gaullismen som politisk rörelse, inkluderande karaktäristik av partiorganisationen och av de gaullistiska väljarna. Därefter följer en översikt av tidigare forskning kring gaullismen.

En utförlig redovisning och diskussion av studiens teoretiska utgångspunkter och begreppsapparat återfinns i kapitel tre. I kapitel fyra behandlas den politiska högern i Frankrike, med betoning på nationella och katolska politiska rörelser. Bokens andra del utgörs av en analys av de gaullistiska partiernas ideologi 1947–1990 genom tillgängligt partimaterial. Denna del består av fyra kapitel omfattande gaullismens historia i fyra perioder: 1947–1958, 1958–1965, 1966–1976 samt 1977–1990.

Avslutningsvis följer ett konkluderande kapitel där gaullismens partiideologi under perioden analyseras i ett övergripande perspektiv och förklaringar till dess utveckling diskuteras, tillsammans med en generell teoriram för partiideologisk förändring.

Kapitel 2

GAULLISMEN OCH DE FRANSKA VÄLJARNA

2.1 Inledning

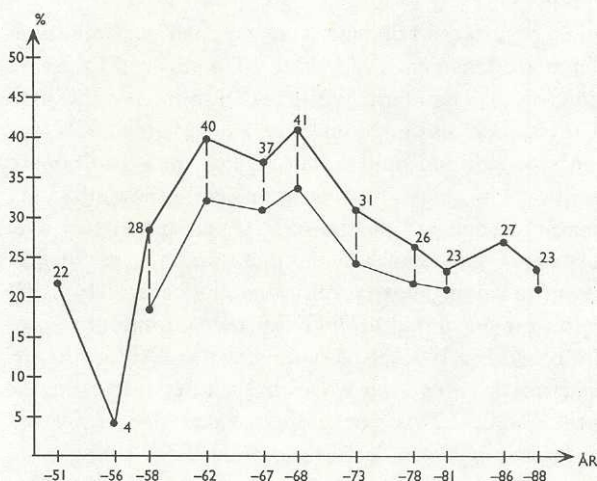
Gaullismens förankring hos de franska väljarna har skiftat under årens lopp. de Gaulle som person hade ett stort stöd och tidvis hade också partiet närmare hälften av väljarna bakom sig. Under andra perioder har dock gaullistpartierna legat kring 20 procent av väljarstödet. Gaullistpartierna har ofta format allianser vari de själva utgjort majoritetskomponenten, t ex under perioden 1962–1973, men här diskuteras och redogörs för gaullistpartiernas och de gaullistiska kandidaternas eget stöd i valmanskåren.

Att följa den franska väljaropinionens utveckling är i många avseenden svårt. Tillförlitliga uppgifter är ofta svårtillgängliga, då de antingen finns hos privata opinionsinstitut eller, om de utförts i den akademiska världen, sällan publiceras i offentliga arbeten. Jämförelser är i många fall omöjliga eftersom frågeformuleringarna sällan återkommer och undersökningar inte görs regelbundet. Partibildningarna växlar också ständigt i det franska politiska livet. En jämförelse av partier under längre tidsperioder blir, om inte omöjliga eftersom partiet upphört att existera så åtminstone missvisande, eftersom partiet gått upp i någon annan partikonstellation. Två franska partier har emellertid haft högre grad av kontinuitet under efterkrigstiden än övriga och det är gaullistpartiet och kommunistpartiet. En jämförelse och diskussion om gaullismen sedan 1947 blir därför, trots de redovisade svårigheterna, relevant. I det följande behandlas gaullismen i valmanskåren, vem den gaullistiske väljaren är och på vilket sätt partiorganisationen utvecklats sedan 1947.

2.2 Gaullismen i valmanskåren

Gaullistiska partier eller kandidater har ställt upp i alla nationella val sedan 1951. Partierna har varierat mellan drygt 40 procent av rösterna ner till en femtedel av de franska medborgarnas stöd. Figur 2:1 visar gaullistpartiernas procentandel av rösterna i parlamentsvalen 1951–1988.

Figur 2.1 Gaullistiska partiers röstandel i procent, vid parlamentsval 1951–1988

Källa: Williams (1971) Lancelot (1988) *Le Monde* Dossiers et Documents (1988b)

Den övre kurvan visar resultaten av andra omgången, den undre kurvan resultaten av första omgången. Siffror avrundade till närmaste heltal.

Anmärkning. I 1956 års val deltog en mindre grupp av parlamentsledamöter i valet under gaullistisk etikett. År 1951, 1956 och 1986 användes proportionell valmetod, i övriga val användes majoritetsval i enmansvalkretsar. I första valomgången ställer samtliga kandidater upp. Om någon får mer än 50 procent blir det ingen andra omgång. I annat fall ställer de kandidater som fått minst 12,5 procent av rösterna upp i en andra omgång. Valallianser mellan partierna är då vanliga.¹⁴

¹⁴ Siffran 12,5 procent har ändrats ett flertal tillfällen sedan 1958, se Lancelot (1988).

RPF deltog endast i valet 1951. Det etablerade redan då en nivå på omkring 20 procent av väljarnas stöd, vilken gaullismen sedan aldrig understiger, med undantag av valet 1956. Gaullismen når sin största röstandel efter studentoroligheterna 1968 när nyval utlysts. Från en redan tidigare hög nivå får partiet då en röstandel i andra omgången på 41 procent. Från denna nivå sjunker sedan röstandelen för att som lägst vara 23 procent i valet 1981. I valet 1986 steg siffran något till 27 procent. Detta val gav parlamentet en borgerlig majoritet och gjorde gaullisternas ledare Jacques Chirac till premiärminister under två år, det s k samboendet.¹⁵

Skillnaden mellan resultaten i de båda omgångarna i parlamentsvalet minskar under periodens gång. Vid valet 1978 ställer RPR upp i sitt första nationella val och då märks tydligt ett mindre avstånd mellan kurvorna för första och andra valomgången. Vid valet 1958 syns som jämförelse en stor skillnad mellan valomgångarnas resultat (10 procent). I den andra valomgången går vanligtvis partierna ihop så att den borgerlige kandidat som fått flest röster ställer upp ensam. Det kan alltså antas att denne ende kandidat nu mera sällan är gaullist än tidigare eftersom andra valomgångens resultat under senare tid ligger närmare första valomgångens resultat.¹⁶ Gaullisterna dominerar således inte längre det borgerliga blocket på samma sätt som tidigare.

Med de franska valsystemen kom valresultaten att få varierande utslag i parlamentet. I figur 2.2 visas de gaullistiska partiernas procentuella andel av parlamentsplatserna under perioden 1951–1988.

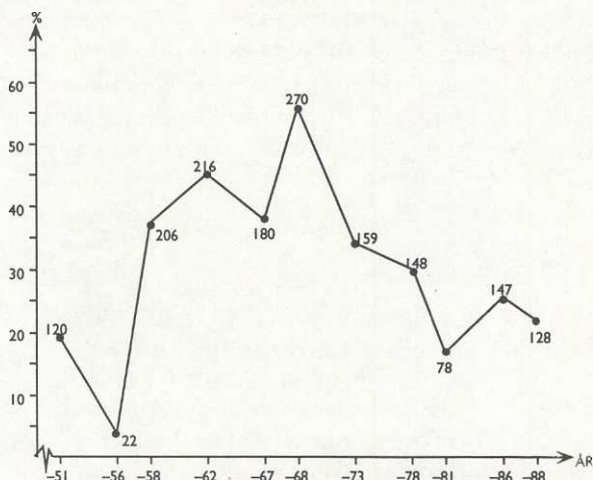
Parlamentsrepresentationen varierar kraftigare än vad väljarstödet i figur 2.1 ger vid handen. Uppgången 1968 och nedgången 1981 blir förstärkta i det franska majoritetsvals systemet.

Gaullismen var i maktställning från 1958 till 1974, i så måtto att Frankrikes president var gaullist och valde en regering efter egen

¹⁵ "La cohabitation" eller samregerandet mellan en president och en premiärminister från olika partipolitiska grupperingar, aktuellt under 1986–88.

¹⁶ Låt oss t ex anta att i valkrets X finns två borgerliga kandidater. Gaullisterna får 32 procent av rösterna, den andra borgerliga kandidaten får 20. Av vänsterns kandidater får kommunistkandidaten 9 procent och socialistkandidaten 39 procent. Vidare till andra omgången går då gaullistkandidaten, en borgerlig kandidat samt socialistkandidaten. De borgerliga kandidaterna går ihop och man ställer upp med endast en, i detta fallet gaullisten. I andra omgången vinner socialisten valkretsen med 53 procent av rösterna medan gaullisternas kandidat får 47. Skillnaden för gaullistpartiets resultat i båda omgångarna blir då extremt stor. Om det istället varit gaullistkandidaten som fått 20 procent och gett upp sin kandidatur hade andra omgångens resultat i denna valkrets inte påverkat slutresultatet.

Figur 2.2 Gaullistpartiernas parlamentsgrupp 1951–1988 (Procent samt antal mandat)

Källa: Williams (1971) Lancelot (1988) Le Monde Dossiers et Documents (1988)b

Anmärkning: Antalet platser var 1951 120 av totalt 627, 1956 22/596, 1958 206/552, 1962 216/482, 1967 180/487, 1968 270/487, 1973 159/490, 1978 148/491, 1981 88/491, 1986 147/577 och 1988 128/577.

önskan. Under åren 1974–76 samt 1986–88 hade Frankrike gaullistiska premiärministrar under en icke-gaullistisk president. I tabell 2.1 följer en kronologisk översikt över presidentämbetets respektive premiärministerpostens innehavare.

Första gången presidenten väljs av folket är 1965 och general de Gaulle vinner presidentvalet. Hans efterträdare vid avgången 1969 blir Georges Pompidou, tidigare premiärminister och gaullist sedan början av 1950-talet.

Efter Pompidous död 1974 får den gaullistiske kandidaten Jacques Chaban-Delmas endast 15 procent av rösterna och kommer inte med till någon andra omgång. Lika illa går det för Chirac 1981. Han får 18 procent i första omgången och går inte vidare till andra omgången. I presidentvalet 1988 blir han dock motkandidat till François Mitterrand och når upp till 46 procent i en andra omgång. Figur 2.3 visar de gaullistiska kandidaternas med- och motgångar i presidentvalen sedan 1965.

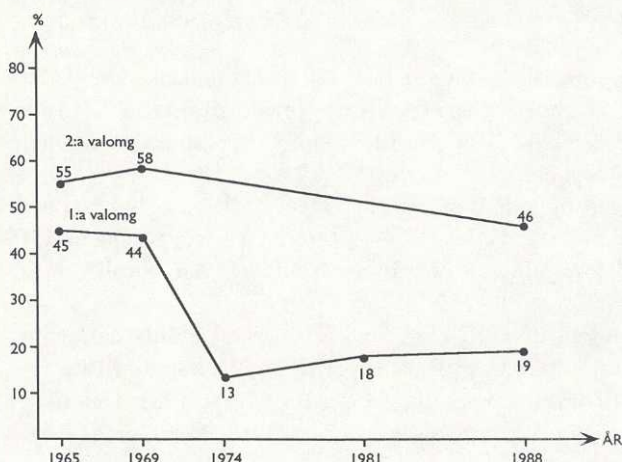
Gaullismen och de franska väljarna

Tabell 2.1 Presidenter och premiärministrar under Femte republiken 1959–1992

President		Premiärminister
Charles de Gaulle 1959–1969	G	Michel Debré 1959–62 G Georges Pompidou 1962–68 G Maurice Couve de Murville 1968–69
Georges Pompidou 1969–1974	G	Jacques Chaban-Delmas 1969–72 Pierre Messmer 1972–74
Valéry Giscard d'Éstaing 1974–81	G	Jacques Chirac 1974–76 Raymond Barre 1976–81
François Mitterrand 1981–	G	Pierre Mauroy 1981–84 Laurent Fabius 1984–86 Jacques Chirac 1986–88 Michel Rocard 1988–91 Edith Cresson 1991–92 Pierre Bérégovoy 1992–

G = gaullist

Figur 2.3 Gaullistiska kandidaters röstandel vid presidentval 1965–1988 (procent av avgivna röster)

Källa: Lancelot (1988) Le Figaro, (1988)

Anmärkning: Gaullistiska presidentkandidater kom ej till andra valomgången 1974 och 1981.

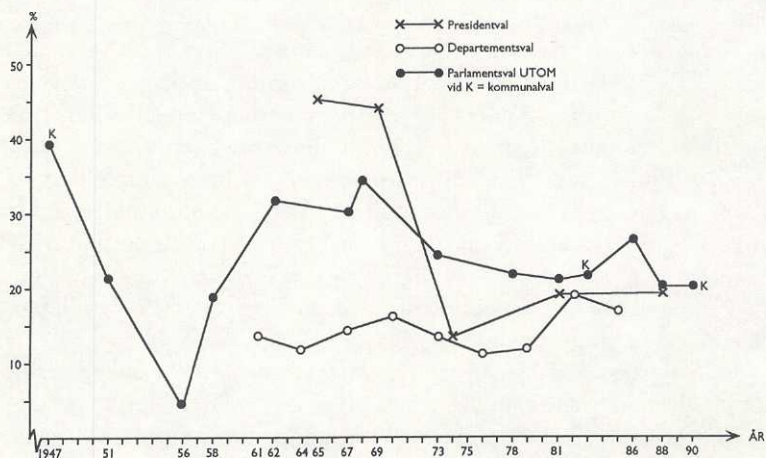
Gaullismen når sin höjdpunkt i slutet av 1960-talet. Efter de Gaulles avgång ger väljarkåren Georges Pompidou 58 procent av rösterna i andra omgången, en större andel än de Gaulle nådde 1965. Efter Pompidous och de Gaulles bortgång rasar siffrorna. Någon gaullistisk kandidat som nått motsvarande siffror har inte kommit efter dem.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att så länge gaullismen är i maktställning har man också ett stort väljarstöd. Vi kan också se en stabilitet hos väljarna, minst en femtedel av den franska väljarkåren föredrar alltid gaullistpartierna framför alla andra partier.

Gaullismen tycks röna stöd i väljarkåren i form av "vågor". Dessa återfinns i början av 1950-talet, under 1960-talet och i mindre skala i mitten av 1980-talet. Genom att föra samman de tidigare diskuterade resultaten i en figur kan dessa vågtoppar och vågdalar studeras. I figur 2.4 redovisas gaullismens valresultat i kommunalvalet 1947, alla parlamentsval samt alla presidentval.

Från en succéartad framgång i kommunalvalen 1947 sjunker stödet för gaullismen ner till sin lägsta nivå någonsin 1956. Därefter tar stödet fart igen för att nå sina absoluta höjdpunkter i presidentvalen 1965 och 1968. Efter de Gaulles avgång sjunker åter stödet för att långsamt leta sig upp emot 30 procent i parlamentsvalet 1986. Under de Gaulles tid nådde gaullismen sina höjdpunkter i presidentvalen, under 1970–1980-talet är det istället i parlamentsvalen gaullismen har störst framgångar. de Gaulle höjde gaullismens popularitet över alla andra politiska grupper, medan partiet utan de Gaulle självt måste slå sig fram till en position i valmanskåren. Personen de Gaulle kunde aldrig bäras av ett parti, vilket framgår av erfarenheterna från 1950-talet där gaullismen aldrig lyckades bli riktigt stor. Men partiet kunde bäras av de Gaulle, vilket framgår av 1960-talets massiva stöd för presidenten de Gaulle, vilket också gav partiet dess största segrar hittills.

Figur 2.4 Gaullismens stöd i väljaropinionen (procent av avgivna röster i första valomgången)

Källa: Lancelot (1988), Le Monde dossiers et documents (1988 a & b)

2.3 Den gaullistiske väljaren

André Malraux, en av de mest uppmärksammade kulturpersonligheterna inom gaullismen, lär ha sagt att "gaullismen är en parisisk tunnelbanestation vid rusningstid". Gaullismen skulle i så fall varken ha en klassbas eller någon specifik ideologisk placering i politiken. Man kan dock knappast ta Malraux uttalande som belägg för detta. Under 1960-talet låg det emellertid någon sanning i talet om gaullismens klasslöshet, men för tiden före och efter gaullismens maktställning är situationen en annan.

Vilka grupper har stött gaullismens partibildningar och kandidater under efterkrigstiden? Har väljarna och de partiaktiva någon specifik ideologisk profil?

När det gäller 1950-talets gaullistiska väljarbas finns nästan inga andra undersökningar än väljargeografiska.¹⁷ Det finns dock grund för

¹⁷ Den franska väljarforskningen har inte förrän under slutet av 1970-talet börjat ägna sig åt väljaranalys på en sociologisk grund i mer systematisk mening. Hos Converse-

att anta att en stor del av 1951 års gaullistiska väljare kom från det kristdemokratiska parti som tillsammans med kommunister och socialister dominerade 1950-talets första år.¹⁸

Geografiskt fanns RPF:s väljare framförallt i norra och östra Frankrike samt vid Atlantkusten. En kartläggning av RPF:s väljare visar att områdena kring Paris, industristäderna vid belgiska gränserna, Alsace-Lorraine, Bretagne, samt Atlantkusten ner till Bordeaux var särskilt gynnsamma för RPF (Bon-Cheylan 1989:201).

RPF visade alltså en stor förmåga att nå stöd i det industrialiserade Frankrike samt i den del av Frankrike som var ockuperat av Tyskland under första delen av av andra världskriget. Det sistnämnda kan tolkas så att RPF sågs som en fortsättning på motståndsrörelsen.

Den tidigare geografiska hemvisten för gaullismen vittrade sönder alltmera efter 1969 års presidentval. Pompidou förlorade då en hel del stöd i nordfrankrike medan han vann stöd i centrala och södra delarna av landet. Denna tendens förstärktes i parlamentsvalet 1973 och i de senaste valen har stödet för gaullisterna fördelats ganska jämnt över landet, med undantag för det starka stödet i Chiracs hemregion, departementet Corrèze i regionen Limousin.

De gaullistiska väljarna och de gaullistiska partiarbetarna är ideologiskt till övervägande del en konservativ grupp (Rémond 1982:341). Ordet "höger" har en dålig klang i franskt politiskt liv, varför både väljare och aktiva väjer för uttrycket. Däremot uppger 57 procent av de partiaktiva på 1980-talet att de är "center-höger" (Bréchon et al 1987: 138). I fransk väljarforskning koncentrerar man sig på etiketterna vänster, center och höger snarare än vilka partier väljarna stöder.

De gaullistiska väljarna anser sig, i en tidigare undersökning, (Capdeville et al 1981:52) på ett liknande sätt som de partiaktiva vara till

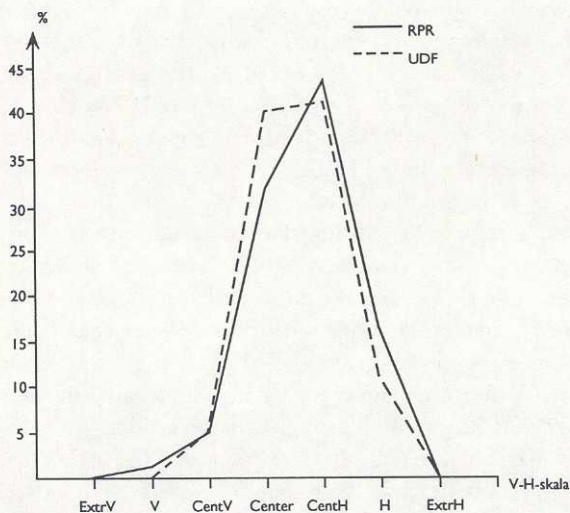
Pierce (1986) finns analyser av franska väljare i ett representationsperspektiv, dock endast data från slutet av 1960-talet. Data från hela femte republiken finns hos Centre d'étude de la vie politique française, CEVIPOF, vilka i bearbetad form utgivits i Ponceyri (1986) samt även i Platone (1992). I övrigt återfinns tidsserier i André Siegfrieds efterföljd, vilket innebär att partiernas geografiska baser analyseras. För en översikt över detta arbete, se framför allt Bon-Cheylan (1989). Hos Williams (1958) finns en redovisning av en enkät utförd av IFOP 1952. Denna visar att endast bland de hemarbetande kvinnorna, småföretagarna och de högre tjänstemännen hade RPF ett opinionsmässigt något bredare stöd än vad som kan förväntas i urvalet.

¹⁸ Vid valet 1951 förlorade kristdemokraterna (MRP) halva sin väljarkår. Detta samtidigt som RPF ställde upp i sitt första nationella val. Vid valet 1946 hade MRP fått 5 miljoner röster, vid valet 1951 erhöll man endast 2.4 miljoner röster. Denna nivå upprätthölls sedan också i valet 1956. RPF erhöll drygt fyra miljoner röster vid valet 1951. (Descamps 1981:175, Williams 1971:816)

höger. 43 procent av RPR:s väljare kallar sig "centerhöger". Men 17 procent av RPR:s väljare anser sig också vara "höger" eller "extrem-höger" medan 32 procent befinner sig närmare centern.

Det andra borgerliga partiet, "Union pour la Démocratie Française" (UDF) – egentligen en valkartell mellan kristdemokrater, republikaner och centergrupperingar – under ledning av Valéry Giscard d'Éstaing har en väljarprofil som skiljer sig något från gaullisternas. I figur 2.5 finns en grafisk jämförelse av dessa båda partiets väljares självuppgivna placering på en vänster-högerskala med sju steg.

Figur 2.5 De borgerliga väljarnas egen-placering på en vänster-höger-axel En jämförelse mellan UDF och RPR 1981

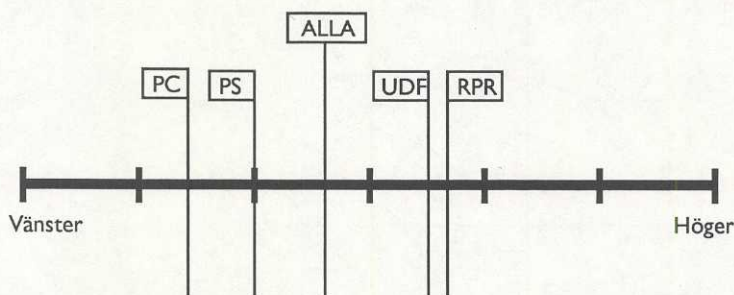
Källa: Capdeville et al (1981:257)

Vi kan konstatera att RPR har en något mer markerad högerprofil än vad UDF har.¹⁹ Vid en sammanslagning av klasserna extremhöger, höger och centerhöger kommer RPR upp i totalsiffran 61 procent medan fallet för UDF är 53 procent. UDF har en så stor andel som 40 procent i klassen center, medan RPR har 32 procent av sina väljare där.

¹⁹ En profil för Parti Socialiste+Mouvement Républicain de Gauche ser ut som följer: Extremvänster 1%, Vänster 16%, Center-Vänster 57%, Center 19%, Center-Höger 4%, Höger 1%, Extremhöger 0%

En sammanfattning av väljarnas egenplacering för alla partier har gjorts i samma undersökning. Den visar partiernas inbördes placering och gradering på vänster-högeraxeln.

Figur 2.6 De franska väljarnas placering på en vänster-högeraxel 1979 (medeltal)

Källa: Capdeville 1981:257,259

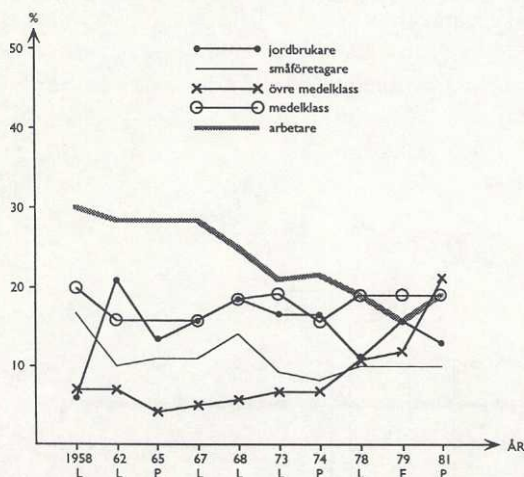
Noterbart här är att partierna återfinns i mitten och till vänster på den sjustegade skalan, medan utrymmet till höger på axeln är tomt. Genomsnittsplaceringen är också till vänster om mitten, (3.59).²⁰ Mätningarna är gjorda innan Front National trädde in på den politiska scenen. Vi ser att RPR ligger längre till höger än den andra borgerliga grupperingen. Avståndet är emellertid inte så stort.

Den sociala sammansättningen av gaullismens väljarkår har varierat mycket. Det finns ett flertal undersökningar sedan 1958, men jämförbarheten är tveksam. Hos Ponceyri finns dock en sammanställning som utgjort underlag till figur 2.7.

²⁰ Observera att skalan går från 1-7 varför skalsteg 4 blir mittenpositionen, eller center.

Gaullismen och de franska väljarna

Figur 2.7 Andel bland gaullisternas väljare från arbetarklass, medelklass, övre medelklass samt småföretagarklass 1958–1981 (%)

Källa: Ponceyri (1986)

Kommentar: Arbetarklass är "ouvriers", medelklass motsvaras av "cadre moyenne et employés" medan övre medelklass utgörs av "professions liberales et cadre superieur". Småföretagare motsvaras av kategorin "Commerçants et artisans" och jordbrukare av "agriculteurs".

P=presidentval, L=parlamentsval, E=Europaval.

Figuren pekar på att gaullisterna fått en allt större andel väljare från den övre medelklassen, medan andelen arbetare i den gaullistiska väljargruppen sjunkit drastiskt. Hos medelklassen finns ett stabilt väljarunderlag för gaullisterna, där den övre medelklassens andel av väljarna ökat kraftigt i slutet av 1970-talet. Från att under 1960-talet ha varit ett samlande parti för många grupper, med mer än 30 procent väljare i alla sociala grupper, och därmed i viss mening utan klassbas, har gaullisterna under 1980-talet stark förankring bland jordbrukare, småföretagare och övre medelklass, med runt 30 procent väljare i dessa grupper (Ponceyri 1986:272).

de Gaulle som presidentkandidat hade ett mycket brett nationellt stöd bland alla sociala grupper i Frankrike, något som inte kom att gälla gaullistpartiets nye ledare Jacques Chirac. Hela 42 procent av den franska arbetarklassen stödde de Gaulle i presidentvalet 1965.

Motsvarande siffra för Chirac i presidentvalen 1981 och 1988 var tio respektive sju procent. Böndernas stöd har däremot gaullisterna behållit, en lika stor andel av dem röstar på gaullistiska kandidater i presidentvalen 1981 och 1988 som på de Gaulle 1965, 36–37 procent. Chiracs supportrar utgörs av pensionärer, bönder, småföretagare och övre medelklass. Detta är långt från det klassöverskridande stöd vilket kännetecknade 1960-talets gaullism (Knapp 1990:151f).

2.4 Den gaullistiska partiorganisationen

Ett flertal gaullistiska partier har figurerat under årens gång, 1947–1990.²¹ Därutöver har en del gaullistiska stödorganisationer varit verksamma men de har inte varit politiska i den meningen att de deltagit i val eller i politiskt beslutsfattande.²² Den gaullistiska organisationsmodellen var unik när de Gaulle 1947 introducerade en i det närmaste militär hierarki för det nya partiet RPF. Organisationen kom att bli en del av gaullismens särprägel (Williams 1958:123). Det enda franska parti vars organisation var tillnärmelsevis lika viktig och hierarkiskt ordnad, var kommunistpartiets.

Kännetecknande för de gaullistiska partierna har varit ett mycket starkt elitstyre. Partistyrelsen utsåg t ex tidigare partiets funktionärer på lägre nivå, de valdes inte av medlemmarna. Det enda medlemsvalda organet, kongressen, samlades en gång per år och var tidigare en sluten tillställning. Conseil National, som var, och är, partiets samling av aktiva på olika nivåer, är endast rådgivande (Duverger 1976:207f). Denna grupp samlas oftare än kongressen och diskuterar då olika politikområden på basis av utredningar och rapporter utförda inom, eller på begäran av, partiledningen.

Genom att organisationen i första hand består av vertikala kanaler blir partiet ytterligt känsligt för varje ny signal från partiledningen. Kanalerna finns där hela tiden, färdiga att tas i bruk när partieliten så önskar. Som vi skall se är detta en av förutsättningarna för den gaullis-

²¹ Redogörelsen och diskussionen i detta avsnitt bygger, där inget annat anges, på de Gaulles memoarer, Charlot (1967), (1970), (1983) samt Knapp (1990).

²² Jag vill påpeka att L'Union Gaulliste inte behandlas trots att de ställde upp i ett val 1946. Rörelsen kom heller aldrig in i parlamentet. L'Union Gaulliste hade bildats enbart för att inför folkomröstningen om ny konstitution stödja de Gaulles idéer, utan initiativ från de Gaulle. Denne framtog istället organisationen allt sitt stöd genom bildandet av RPF 1947.

tiska rörelsens fortbestånd, trots att organisationsmodellen förändras i en del avseenden under historiens gång.

de Gaulle är det första partiets ordförande – *président* – och dess skapare. Från 1958 är han emellertid ingen formell makthavare i partiet, som för övrigt inte har någon ordförande, bara en generalsekretär. När Chirac nyskapar gaullistpartiet 1976 går han in som ordförande och återställer därmed en organisationsmodell som rådde under 1950-talet. Partiet byggdes upp kring en centralgestalt och organisationen gick på tomgång när någon sådan inte fanns under åren 1974–1976. I det följande diskuteras gaullistpartiernas nationella organisation sedan starten 1947 både med avseende på personförändringar och organisatoriska dito.

Det första partiet var *Rassemblement du Peuple Français* (RPF) som bildades 1947. Det bestod visserligen av en kärntrupp kring de Gaulle men riktade sig också utåt och var ett medlemsparti.²³ RPF antas ha haft omkring 1.5 miljoner medlemmar omkring 1948–49 (Guiol 1985:34).

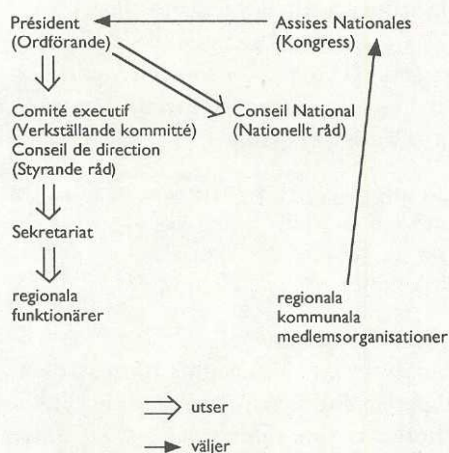
För de Gaulle var RPF en fortsättning på den motståndsrörelse han lett under kriget (Charlot 1983:69ff). Den hade varit en samling av människor från olika politiska läger och denna samling sökte de Gaulle att vidmakthålla och transformera till en politisk kraft.

RPF var välorganiserat med maktbasen hos ordföranden (de Gaulle) samt det verkställande utskottet. Ordföranden tillsammans med verkställande utskottet utsåg partiets funktionärer på lägre regionala nivåer, medan medlemmarna via regionala råd utsåg kongressdelegaterna, vilka i sin tur utsåg ordförande. Organisationen rymde en dubbel makthierarki, dels uppifrån och ned där ordförande och verkställande utskott utsåg alla partiets funktionärer, dels nerifrån och upp där medlemmarna genom val utsåg kongressens ledamöter. En schematisk skiss över organisationen finns i figur 2.8.²⁴

23 Hos Duverger finns en karaktärisering av medlemspartier och kaderpartier (direkt och indirekt struktur) som till vissa delar är möjlig att exemplifiera med gaullistpartierna (Duverger 1976:43ff).

24 För en mer ingående diskussion kring gaullistpartiernas organisationer och organisationsmodeller se Charlot 1967 (UNR), Charlot 1983 (RPF), samt Knapp 1990 (RPR).

Figur 2.8 RPF:s organisation – en skiss

Källa: Charlot 1983:annexe 2, något förenklad

Eftersom ingen annan ordförande än de Gaulle var tänkbar och denne ordförande själv valde det verkställande utskottet, så hade de Gaulle partiet i sin hand (Guiol 1985:30ff).

De lokala valen 1947 gick lysande för RPF, medan parlamentsvalen 1951 uppfattades som ett nederlag (de Gaulle 1971:19). Redan efter valen 1947 bildades en parlamentsgrupp med gaullistisk etikett – "Groupe d'Action démocratique et sociale" (ADS) – med 23 parlamentsledamöter, samt en grupp i senaten – "Action démocratique et républicaine" (ADR) – med 59 senatorer som medlemmar. Dessa lämnade alltså sina tidigare partier för medlemskapet i den gaullistiska gruppen. Utöver dessa deputerade och senatorer fanns 37 parlamentsledamöter respektive 65 senatorer som hade medlemskap både i sina respektive partigrupper samt i den gaullistiska parlamentsgruppen (Charlot 1983:163f).

I parlamentsvalet 1951 valdes en grupp om 125 gaullister in i Nationalförsamlingen (de Gaulle 1971:19). Parlamentsgruppen kom att agera allt mera självständigt i relation till partistyrelsen. Gruppen blev en ny maktfaktor i det välorganiserade partiet. Redan efter några månader ville gruppens ordförande Jacques Soustelle spela det parlamentariska koalitionspelet (Charlot 1983:259). Detta ledde till maktkamp och spänningar och de Gaulle upplöste 1953 partiorganisationen.

Parlamentsgruppen kallade sig efter 1953 URAS, men en del deputerade gick istället över till eller tillbaka till andra center-högergrupperingar. de Gaulle fattade redan på hösten 1953, den 25 november, beslutet att rörelsen skulle fortsätta att existera men utan någon länk till parlamentsrepresentationen. I fortsättningen var ett medlemskap i RPF en trohetsdeklaration till de Gaulle personligen.

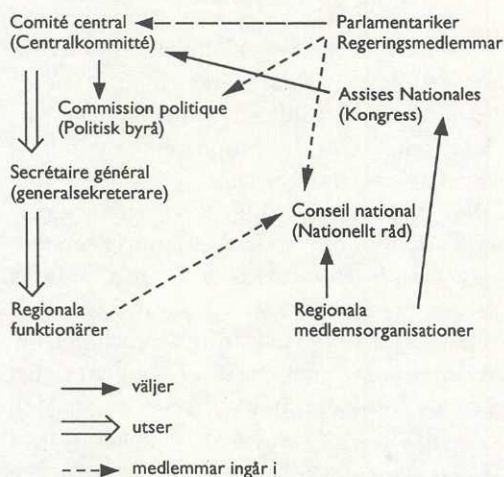
”Följeslagarna ansluter sig till mig själv och jag till dem på följande sätt: 1. Anhängarskapet innebär för medlemmen att engagera sig och personligen deltaga i det av general de Gaulle ledda arbetet för en upprättelse av Frankrike.” (Charles de Gaulle, 25 nov 1953, Charlot 1983:304)

Vid valet 1956 fanns inget organiserat nationellt gaullistiskt parti som ställde upp med kandidater till parlamentet. Däremot skapade URAS-gruppen i parlamentet en partiorganisation inför valet 1956, ”Centre national de républicains sociaux” vilken gick till val under gaullistisk etikett. de Gaulle själv sade sig uttryckligen inte ha något intresse av landets affärer och den 13 september 1956 suspenderade han alla funktionärer inom partiet Rassemblement de Peuple Français, RPF, liksom han inställde all verksamhet med förnyelse av medlemskap. Sekretariatet på rue Solferino existerade dock fortfarande, varifrån ett nyhetsbrev utgavs. de Gaulle fanns fortfarande närvarande i det franska politiska livet, som en konkurrent till den grupp av parlamentsledamöter som valts in under gaullismens banér. Den absurda situationen uppstod alltså att vi dels har en gaullism kring de Gaulle, dels en parlamentarisk gaullism från vilken de Gaulle personligen tagit sin hand!

Den andra vågens partigaullism startar som en paraplyorganisation för gaullistiska organisationer av olika slag. Dess funktion inför valet 1958 är att välja ut gaullistiska kandidater. UNR har inte samma karaktär av medlemsparti som RPF hade. Partiledningen var rädd för infiltration från extrem-högern i samband med Algeriet-frågan och sållade därför sina medlemmar mycket noga. Partiet styrdes i realiteten av en liten krets av s k baroner – inflytelserika gaullister med personliga band till de Gaulle (Knapp 1990:161). Den 1 oktober 1958 bildades ”L’Union pour la Nouvelle République” (UNR) som en union av sex tidigare gaullistiska stödorganisationer under ledning av Jacques Soustelle. Men mellan UNR och de Gaulle finns inte samma personliga band som det tidigare funnits mellan de Gaulle och RPF. Vid bil-

dandet var UNR närmast att betrakta endast som en solidaritetsytt-
ring med de Gaulle och hade inte heller de Gaulle som sin ordförande
vilket RPF haft.²⁵ En skiss över organisationen 1963 återfinns i figur
2.9.

Figur 2.9 UNR:s organisation 1963 – en skiss

Källa: Charlot 1967:134, något förenklad, 129ff, 341ff

En av de viktigaste skillnaderna mellan RPFs organisation och UNRs organisation är det inflytande som garanteras parlamentsledamöterna i partiet. Kvar är de dubbla makthierarkierna där funktionärer på regional nivå utses av partiledningen medan medlemmarna väljer kongressledamöterna.

Inför parlamentsvalen 1958 fungerar UNR med dess 13 ledande personer i centralkommittén som en apparat för utväljande av kandidater. Redan detta hade förorsakat gnissel mellan den nya partiorganisationen och de Gaulle. Han hade redan gjort överenskommelser med flera av de andra borgerliga grupperingarna om ett kommande stöd inför regeringsförhandlingarna. Men väljarna bekräftade att man ville ha ett helt gaullistiskt alternativ i valet och gav det nya partiets kandidater 28 procent i andra omgången, vilket omsattes i 203 platser i Nationalförsamlingen.

²⁵ de Gaulle ger inte partiet sin "välsignelse" förrän 1962 och då endast indirekt (Knapp 1990:161).

I början av 1960-talet var UNR mest att likna vid en apparat för utväljande av och stöd åt gaullistiska kandidater i valen. UNR hade reducerats till en ministergrupp, partiet hade isolerats från makten och aktiverades endast vid valtillfällena (Charlot 1970:130f). Vi ser av skissen i figur 2.9 att partiet inte har någon ordförande samt att medlemsorganisationerna har mycket litet inflytande över de styrande organen. I övrigt är det mesta sig likt från tiden med RPF, dock har tillkommit att parlamentariker och regeringsmedlemmar automatiskt har plats i de styrande funktionerna. Att lägga märke till är också att de flesta styrande organ består av en blandning av valda medlemmar, utsedda medlemmar och medlemmar per definition genom den post de upprätthåller i någon annan del av organisationen.

Vid kongressen i Lille 1967 påbörjades ett försök att omskapa partiet.²⁶ Partiet bytte namn till "Union des démocrates pour la république" (UDR), och fick en ny generalsekreterare, Robert Poujade.²⁷ Inför kongressen hade två fraktioner inom partiet stridit om makten, dels den "gammal-gaullistiska" med rötter i motståndsrörelsen och personliga band till de Gaulle, dels en yngre generation av gaullister som krävde interndemokrati och en förnyelse av gaullismen så att den skulle överleva även efter de Gaulle. Det var den yngre generationen som drog det längsta strået på kongressen i Lille 1967. Omorganiseringen innebar att den tidigare "commission politique" med 60 medlemmar ersattes av ett verkställande utskott med endast 28 dito, varav elva utsedda av generalsekreteraren och resten valda. Partiets lokala nivå omorganiserades genom att valkretsarna blev partiorganisationens bas och inte som tidigare departementen. UNR, som 1963 hade cirka 86000 medlemmar, startade i april 1968 en medlemsvärvarkampanj som 1970 resulterade i ett medlemsantal omkring 160 000 (Charlot 1970:135).

Efter de Gaulles avgång 1969 och bortgång 1970 fortsatte partiet att vara ett stödparti för den dåvarande presidenten Pompidou. Liksom de Gaulle, valde Pompidou att efter sin upphøjelse till president inte aktivt delta i partiarbetet. Bordeauxborgmästaren och de Gaulles kollega från motståndsrörelsen, Jacques Chaban-Delmas, premiärminister 1969–72, hade en vänsterprofil och ersattes 1972 på premiär-

²⁶ För en ingående diskussion om dessa organisationsförändringar och dess konsekvenser se Charlot 1970:132ff

²⁷ I november 1967 direkt efter kongressen var namnet "Union des démocrates pour la cinquième république" (UDV:e) och året därpå förändrades det till UDR.

ministerposten av Pierre Messmer som tillhörde en yngre generation och hade en mer ideologiskt neutral profil. Partiet skakades av inre stridigheter under Pompidous svåra sjukdom och vid hans död 1974 fanns ingen självklar efterträdare som ledare för gaullismen. Parlamentsvalet 1973 gick dåligt för UDR och åren mellan 1974 och 1976 låg organisationen mycket lågt. Kongress hölls 1975 under generalsekreterare Chiracs ledning och han gick också segrande ur ledarstriden. Han var en av Pompidous påläggskalvar, men efter dennes död fick han ta strid om kandidaturen i presidentvalet 1974 med Jacques Chaban-Delmas. Chirac stödde Giscard d'Estaings kandidatur emot Chaban-Delmas och han vann över 42 gaullistiska parlamentsledamöter för denna linje (Knapp 1990:143). Valet vanns av d'Estaing som utnämnde Chirac till premiärminister.

Under två år tjänade Chirac sin president innan han avgick och i december 1976, vid ett massmöte med 70 000 deltagare, annonserade bildandet av ett nytt gaullistiskt parti, "Rassemblement pour la République", (RPR).²⁸ Partiet är ett medlemsparti, redan 1977 uppger man att sig ha över en halv miljon medlemmar och 1986 över 900 000. Dessa siffror får emellertid behandlas med försiktighet eftersom grunden för dem är mycket osäker. Ett opinionsinstitut, Harris Polling Institute, hävdar att medlemsantalet 1986 uppgick till omkring 98 000 personer. Detta indikerar de utomordentliga svårigheter som råder ifråga om tillförlitliga medlemsiffror för franska partier. Bristfälligheten hänger delvis samman med att franska partier ofta är organiserade i underavdelningar, klubbar, diskussionsgrupper, studiecirklar och ideologiska fraktioner. Kärnpartiet kan alltså ha ett mycket litet antal medlemmar, medan antalet personer på partiets officiella totala medlemslista är betydligt större (Knapp 1990:162).

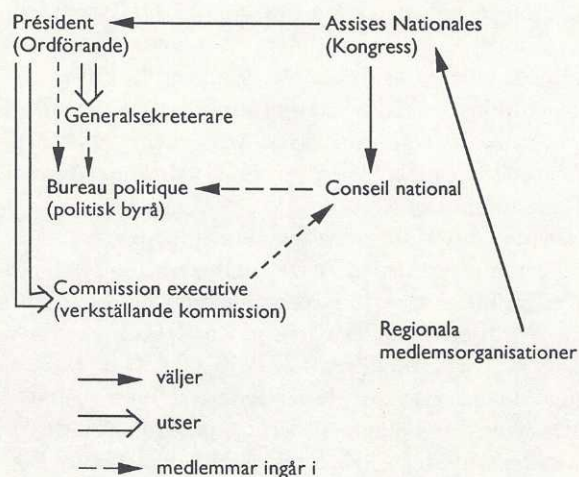
RPR får i motsats till de tidigare gaullistpartierna en ordförande och inte bara en generalsekreterare, nämligen Jacques Chirac. Organisationsmodellen hos RPR liknar den hos RPF och det finns raka administrativa vägar nedåt i organisationen. Man kan, har det sagts, med tio telefonsamtal samla ihop anhängare för ett massmöte i Paris.²⁹ Partiet har beskrivits som organiserat efter principen om "demokratisk

²⁸ Chirac lanserar partiet i en massappell på samma sätt som de Gaulle gjorde 1947, och namnet på partiet anspelar också på det av de Gaulle skapade ursprungliga gaullistpartiet. För en diskussion av Chiracs referenser till de Gaulle se Gaffney 1991:91ff.

²⁹ Uppgiften hämtad från muntlig föredragning av William Schonfeldt vid AFSP:s kongress i Bordeaux 1988.

centralism" (Guiol-Neveu 1984:105). På varje nivå i partiet finns en grupp av förtroendevalda, vilket skiljer RPR från tidigare gaullistpartier där varje nivå's ledande personer utnämndes av nivån närmast ovanför. En skiss av RPR:s organisation 1989 återfinns i figur 2.10.

Figur 2.10 RPR:s organisation 1989 – en skiss

Källa: Knapp 1991:166f, bearbetad

Partikongressen väljer partiets ordförande. Denne utser sedan generalsekreterare vilken i sin tur ingår i den politiska byrån som är ett av partiets två verkställande organ. I det andra verkställande organet – verkställande utskottet – är alla medlemmar utsedda av ordföranden. Alla medlemmar i verkställande utskottet ingår i Nationella rådet tillsammans med valda ledamöter. Detta råd tar beslut om kandidater i val, medlemmar och godkänner delegater till kongressen. Utöver dessa organ på central nivå finns lokalavdelningar i varje departement och i varje valkrets. Dessa har hand om medlemsrekrytering och väljer delegater till kongresserna. RPR har större likhet med RPF än med UNR vad organisationen beträffar, men har dock starkare ställning för medlemsorganisationerna på lokal nivå än vad 1950-talets gaullism hade. RPR har inte heller den sammanblandning mellan parti och parlamentsrepresentation som fanns hos UNR under 1960-talet.

Organisatoriskt förändras således de gaullistiska partierna ett flertal gånger från 1947 till idag. Från början är det ett välorganiserat par-

ti med många medlemmar för att under det tidiga 1960-talet i stor utsträckning tappa intresse för medlemsrekrytering och organisering av anhängarna. På 1980-talet finns stor kader av partiarbetare på lokal nivå och medlemsrekryteringen är mer aktiv än tidigare.

2.5 Aspekter av "Det gaullistiska fenomenet"³⁰

Under hela dess existens har diskuterats vad gaullism "är". Efter de Gaulles död blev denna diskussion av naturliga skäl särskilt omfattande. Gaullismen är en mångfacetterad rörelse och för en analys finns ett flertal viktiga aspekter att beröra. Några av dem förtjänar att omnämnas här som exempel på hur gaullismen tolkats.

En aspekt är förhållandet till regeringsmakten. Under en tid är gaullismen en oppositionsrörelse och under en tid i regeringsställning. Gaullismen kan alltså studeras både som en rörelse med avsikt att förändra det politiska systemet och som systemets grundare och upprätthållare.

En annan aspekt är tiden. Gaullismen har existerat under mer än fyrtio år. I fransk litteratur talas ofta om de s k gaullistiska generationerna. Det kan sägas att tidpunkten för anhängarskap determinerar ståndpunkten inom rörelsen. Den gaullism som skapades 1947 hade sina rötter i motståndsrörelsen under kriget medan 1988 års gaullism lockar till sig unga väljare med god uppfostran och hög utbildning. Dessa ungdomar föddes vid tiden för studentupproren i Paris 1968 då gaullismen nådde sin höjdpunkt. Livserfarenheterna kan förklara gaullismens olikartade karaktär vid olika tidpunkter.

En tredje aspekt är den karismatiska ledaren. De gaullistiska partierna ses som enbart stödtrupper till presidenten-ledaren general de Gaulle och utan egen bas. Av detta följer att det inte finns någon gaullism efter de Gaulle.

Forskningen kring de Gaulle och gaullismen har varit ymnig, framförallt i Frankrike.³¹ Jag har valt att redovisa främst den franska forskningen om gaullismen, tillsammans med ett fåtal utländska arbeten.

³⁰ Rubriken anspelar på Charlots arbete "Le phénomène gaulliste" från 1970.

³¹ I denna översikt har valts ut de verk som varit av värde för avhandlingens syfte och framställning. Jag har koncentrerat mig på arbeten med relevans för statsvetenskaplig och/eller historisk analys av gaullistpartiernas ideologi. de Gaulles egna arbeten redovisas inte.

Dessa har delats in i fyra kategorier: 1. Historisk-biografisk forskning, 2. sociologiskt och organisatoriskt inriktad forskning, 3. ideologiskt-filosofiskt inriktad forskning samt 4. översiktsarbeten om gaullismen.

Inom den *historisk-biografiskt* inriktade strömningen är resurserna outtömliga. En stor mängd verk har skrivits om de Gaulle som person och om de historiska händelser där han varit inblandad. Den främste tillskyndaren till detta är och har varit l'Institut Charles de Gaulle i Paris. Ett exempel på detta är en konferens som institutet höll i november 1990 i Paris till de Gaulles hundra-års-minne där ett stort antal uppsatser om de Gaulle behandlades.

Många av studierna inom denna genre är journalistiska till sin karaktär och/eller präglas starkt av författarens personliga bindning till personen de Gaulle.

René Rémonds klassiska arbete "Les droites en France" kom i nytgåva 1981. Där härleder historikern Rémond den franska högern ur tre traditioner; bonapartism, orléanism och den kontrarevolutionära högern (monarkismen). Historikern Jean Touchard har med utgångspunkt i personen de Gaulle skrivit "Le Gaullisme 1940-1969" som kom ut 1978. Jean Charlot, statsvetare i Paris, har givit ut flera studier kring gaullismen varav "Le gaullisme d'opposition 1946-58" kan inordnas under den historiskt-biografiska rubriken. Den kom ut 1983 och är en förhållandevis traditionell genomgång av det första gaullistiska partiets erfarenheter av Nationalförsamlingen och politiskt arbete på nationell nivå. François-Georges Dreyfus, som är både gaullist och statsvetare, gav 1982 ut "de Gaulle et le gaullisme". Den koncentreras kring de Gaulles uppväxt och de influenser i kristdemokratisk riktning han mottog då. Författaren koncentrerar sig på de Gaulles personliga inverkan på den gaullistiska tankevärlden. En annan historiker, Odile Rudelle, har ägnat sin forskning åt gaullismen framför allt under 1960-talets första år. Hon har 1988 gett ut "Mai 1958, de Gaulle et la République".

Ett arbete som tar fasta på de Gaulles roll som karismatisk ledare är Philip Thodys "French Caesarism from Napoleon I to Charles de Gaulle" från 1989. Thodys tes är att de andra "kejsarna" inte lyckades i sitt uppsåt att etablera en regim med deras eget märke, medan det var vad de Gaulle gjorde. Den politiske journalisten Henri-Christian Giraud har 1988 påbörjat en utgivning av en studie i två band "De Gaulle et les communistes" som är en traditionell historisk källstudie kring de Gaulles inställning under kriget och därefter. de Gaulle som

i motståndsrörelsen samarbetat med det franska kommunistpartiet för att befria Frankrike från tysk ockupation kom ju sedan att i sitt parti mycket hårt motarbeta kommunisterna. Detta trots att partiet av många gaullister sades vara en "fortsättning" på motståndsrörelsen.

Inom den *sociologiskt-organisatoriskt* inriktade forskningen finns främst valsociologiska studier som gett utförlig information om gaullismen. Här kan nämnas "France de gauche vote à droite" från 1981, samt "L'électeur français en question" från 1990 utgiven av CEVIPOF som är ett centrum för väljarforskning i Paris. Ett annat arbete av samma karaktär, med forskare från USA, är "Political representation in France" av Philip Converse och Roy Pierce. En heroisk insats inom denna genre har genomförts av Robert Ponceyri som i två band dokumenterat gaullismens väljarhistoria i "Gaullisme électorale et Ve république. Les élections en France depuis 1958 et la mutation du système politique" utkommen 1986. På mer än tusen sidor går Ponceyri igenom ett digert sociologiskt material, och som källa och utgångspunkt är studien ovärderlig. Analyserna inskränker sig dock till ganska allmänna konstateranden om gaullismens utveckling. Partiet, de Gaulle eller folkomröstningarna under gaullistiskt styre skiljs heller inte ut från varandra i analysen.

Den som tidigt bidragit till denna genre är Jean Charlot som i sin avhandling i statskunskap från 1967 "UNR, étude du pouvoir au sein d'un parti politique" gjort en av ganska få partistudier i fransk statsvetenskaplig forskning. Charlot behandlar partiets kamp för att nå makt, partiets organisation samt förhållandet mellan de Gaulle och partiet. En studie i samma tradition från 1965 är Christian Purtschets "Le rassemblement du peuple français" om RPF. Författaren behandlar främst partiets organisation men också partiideologi och väljare. Pierre Avrils "UDR et les gaullistes", som kom ut 1971, behandlar organisation och idéer bakom UDR, främst genom en dokumentsamling av partiets eget material vilket kommenterats av författaren.

Under 1970- och 1980-talet har forskningsarbete om de partiaktiva i olika partier utförts. Ett exempel på detta är "Les militants politiques dans trois partis français" från 1976 som behandlar kommunistpartiet, socialistpartiet och gaullisterna. En liknande forskningsuppdrag, koncentrerad till gaullisterna (RPR), har utförts av Pierre Bréchon, Patrick Lecomte och Jacques Derville som 1986 gav ut "Les cadres de RPR". Arbetet bygger på en enkät till kongressdeltagare på RPR:s kongress 1984 och resultatet är att gaullisterna har olika värde-

ringar beroende på under vilken tidsperiod de anslutit sig men att det finns en viss stabil profil av kulturkonservatism och medelklassvärderingar hos de partiaktiva. En liknande studie har utförts av Bernard Brunetau i en av de lokala partiorganisationerna i Bretagneregionen, "Les néo-gaullistes. Attitudes politiques et dynamiques sociales". Brunetau menar att RPR är ett parti vars funktion är att ena och tämja den revolutionära högertraditionen i det franska parlamentariska systemet.

William R Schonfeld har skrivit ett flertal artiklar om Jacques Chirac och RPR, samt det större arbetet "Etnographie du PS et du RPR" från 1985. Schonfeld ser på de franska partierna som på de amerikanska, de är valmaskiner för att få fram en presidentkandidat. Schonfeld hävdar också att ett parti som organisation inte skiljer sig från t ex ett sjukhus, och därför inte skall studeras på något specifikt sätt.

Den *ideologiskt-filosofiska* strömningen inom gaullismforskningen är inte särskilt omfattande, trots att det på senare år har dykt upp ett flertal verk som behandlar de Gaulles personliga filosofi. Exempel på detta finns under rubriken historisk-biografisk forskning men här kan omnämnas statsvetaren Philip Cernys "The politics of grandeur" från 1980 som behandlar ideologiska utgångspunkter för de Gaulles utrikespolitik, journalisten Alain Duhamels jämförelse mellan de Gaulles och Mitterrands utrikespolitiska filosofi "de Gaulle-Mitterrand La marque et la trace" från 1991, vänsterpolitikern Régis Debrays hyllning till de Gaulle "à demain de Gaulle" från 1991 samt juristen Claude Jean-Marie Trutats "de Gaulle. Bâtitseur d'avenir" från 1990. Dessa fyra arbeten behandlar alla de Gaulle som en samhällsfilosof vars lära man försöker uttolka och förstå. Studier av den gaullistiska filosofin som den uttolkats av hans anhängare och partiorganisationer är emellertid inte lika vanliga. Några arbeten finns dock, varav juristen Stéphane Rials "Les idées politiques du président Georges Pompidou" från 1977 och statsvetaren Patrick Guiols avhandling "L'impasse social du gaullisme. Le RPF et l'Action de Ouvrière" från 1985 tillhör de mer framstående. Karaktäristiskt för studierna är att de båda behandlar den period när de Gaulle inte var president. Gaullismen under de Gaulles presidentperiod tenderar att i fransk forskning betecknas som ett med personen de Gaulle.

Rials arbete analyserar Pompidous syn på ekonomisk liberalism, industrisamhället, sociala reformer, statsmakten och dess institutioner. Tesen är att Pompidous gaullism visserligen är annorlunda än de

Gauller, men att det finns tillräckligt mycket av kontinuitet för att hävda att gaullismen fortlever.

Guiols bok bygger på hans avhandling, men är en populariserad version av densamma. Den utgör dels en analys av förhållandet mellan det första gaullistiska partiet och dess egen arbetarorganisation, dels en analys av den s k vänstergaullismen. Guiol menar att L'action ouvrière inte var någon egentlig arbetarrörelse, de saknade en samhällsanalys, var splittrad och rörelsen byggde på medelklassens myter och föreställningar. När det kom till kritan, menar Guiol, blev det mer av nationalism än av arbetarrörelse. L'Action var ett svar på en krigstrött arbetarklass reformistiska krav.

Utöver dessa tre kategorier har det skrivits en del översiktsarbeten om gaullismen varav Jean Charlots "Le phénomène gaulliste" från 1970 är den mest kända. Historikern Jean-Christian Petitfils har också inom serien "Que sais-je?" skrivit ett komprimerat häfte om gaullismen, i ny upplaga 1988. Tidskriften Pouvoirs hade också i nummer 28:1984 ett specialnummer om RPR och den nya gaullismen med bidrag från ett flertal franska forskare.

Efter denna genomgång av forskningsarbeten med gaullismen i fokus kan konstateras dels att forskningen huvudsakligen sysslat med de Gaulle som person och hans inflytande, dels att arbeten som systematiserat de gaullistiska partiorganisationernas budskap och/eller idéer är sparsamt representerade. Hos Charlot och Guiol finns dock ambitioner att studera någon form av gaullistisk partiideologi. Tidigare forskning har sällan eller aldrig ägnat gaullismen som politiskt parti något utrymme. Denna avhandlings utgångspunkt är, i motsats till många av ovanstående arbeten, att de gaullistiska organisationerna kan betraktas som politiska partier och att deras politik kan analyseras med de redskap som använts vid studier av andra politiska partier. Forskningsproblemet är således ett annat än det som varit oftast förekommande i fransk forskning om gaullismen. Att någon systematisk studie över tid av de gaullistiska partiernas ideologi heller aldrig genomförts understryker ytterligare vikten av den i detta arbete introducerade forskningsansatsen.

Kapitel 3

HUR FÖRÄNDRAS EN PARTIIDEOLOGI?

3.1 Inledning

Såväl partibegreppet som ideologibegreppet är omstridda och omdiskuterade i forskningen och i det allmänna samtalet. Eftersom syftet med denna studie är att studera en partiideologis utveckling under flera decennier är den första uppgiften att slå fast vilket partibegrepp och vilket ideologibegrepp som skall användas i det arbetet.

Hur "parti" beskrivs och definieras blir avgörande för frågan om vilka faktorer som påverkar partiideologi. Anthony Downs modell av partikonkurrens i två-partisystemet kan nämnas som exempel på detta faktum. Partiet är i Downs modell att likna vid ett företag med ett visst varumärke. Enligt Downs kan därför orsaker till partiideologisk förändring och påverkan helt sökas i förmågan att attrahera köpare/väljare (Downs 1957). Ett annat exempel finns hos Angelo Panebianco där partiet ses som en organisation för fördelning av makt. Påverkan på partiideologin sker då främst genom förändringar i elitinflytande och organisationsstruktur (Panebianco 1989).

Hur en beskrivning av en ideologi utformas blir på samma sätt avgörande för hur ideologianalysen genomförs. Valet av analysmodell påverkas av om forskningsproblemet är att studera förändring hos en ideologi eller endast att beskriva en ideologi. I sin studie av SKP/VPK gör t ex Jörgen Hermansson en beskrivande analys av vad partiet säger om revolutionens ställning i det nationella svenska sammanhanget (Hermansson 1984). Hos Olavi Borg beskrivs istället partiideologins innehåll genom systematisering av uttalanden kring allmänpolitiska områden som ekonomisk politik eller jord- och skogsbruk (Borg 1968).

Hos Torbjörn Aronson finns däremot en strävan att undersöka både förändring och innehåll hos en ideologi. Hans studie av svenska högerledares styrelsedoktriner är en ideologianalys med hjälp av tre abstraktionsnivåer; postulat, grundläggande värderingar och normer om styrelseskicket. Aronson har emellertid studerat och jämfört fem enskilda personers ideologier och hans forskningsproblem är snarare att beskriva och klarlägga hur praktiken förstås utifrån teorin i varje enskilt fall, än att studera förändring hos en och samma ideologi (Aronson 1990).³²

I denna studie, vars forskningsproblem innefattar partiideologisk förändring, har ideologin två abstraktionsnivåer. I analysen avses att påvisa förändringar framför allt på en fundamental nivå hos partiideologin, medan den konkreta nivån förutsättes variera mer med politikens dagsläge. Syftet med ideologianalysen blir då att, i högre grad än i tidigare studier, finna förändringar i de grundläggande uppfattningar om världen, vilka i sin tur bestämmer ramarna för det konkreta utformandet av politiken. Alla de teoretiska begrepp och verktyg som kommer att användas i avhandlingen utvecklas och diskuteras i detta kapitel, vilket också behandlar analysens praktiska genomförande.

På grundval av resonemanget kring partibegreppet och ideologibegreppet i kapitlet formuleras, som avslutning, tre hypoteser om partiideologisk förändring. Dessa behandlar hur partiets ideologi påverkas av den politiska omgivningen i parlamentet, i mötet med väljarna samt av den egna organisationen.

3.2 Vad är ett parti?

Giovanni Sartori diskuterar skillnaderna mellan fraktioner och partier.³³ Han menar att partier oftast definieras i termer av aktörer,

³² En kritik av Aronsons arbete, särskilt hans analysmodell, finns utvecklad hos Hermansson (1990). Hermansson inriktar sig där särskilt på bristen på precision och stringens i analysmodellen.

³³ (Sartori 1976) Sartoris huvudsakliga ambition är att upprätta en ram för analys av ett helt partisystem. Utifrån en mer eller mindre välutvecklad definition av parti diskuterar han framförallt olika partisystems egenskaper. Det hindrar emellertid inte att hans resonemang om själva partibegreppet är användbart här. Så mycket mera som Sartori sysselsätter sig med den typ av partier som kännetecknat både italienska och franska demokratier, nämligen fraktionaliserade partier. Detta problem är av stor relevans för en studie av gaullismen som har en fraktionaliserad karaktär.

handlingar, konsekvenser och arenor/domäner. Eftersom partier kan definieras på så många olika sätt föreslår Sartori två frågor som en partidefinition skall svara på, nämligen (1) Från vad behöver ett parti urskiljas? samt (2) I relation till vad verkar partierna? (Sartori 1976:61)

I gaullismens fall är svaret på den första frågan att ett gaullistiskt parti måste skiljas ut från ett antal andra grupper till stöd för de Gaulle och gaullistiska ideal. Svaret på den andra frågan är enligt Sartori att partier verkar i relation till regeringsmakt, medborgarintressen och andra partier på så sätt att man eftersträvar regeringsmakt, artikulerar medborgarintressen och konkurrerar med andra partier. Ett gaullistiskt parti måste ha andra syften än övriga gaullistiska grupperingar när det gäller dessa tre faktorer. Sartori föreslår en partidefinition – som han kallar minimal – enligt följande: "A party is any political group identified by an official label that presents at elections, and is capable of placing through elections (free or nonfree), candidates for public office." (Sartori 1976:63).

Omedelbart infinner sig dock ett antal frågor kring denna Sartoris definition. Vilka val? Innebär "capable" även att de grupper som endast i teorin har möjlighet att få valda representanter är partier? Och hur vitt är begreppet "public office"? Sartoris minimala definition behöver således preciseras för att tjäna studiens syfte.

Leon Epstein betonar att det avgörande för definitionen är att gruppen har ett namn, "label".³⁴ Han menar också att gruppen försöker få in sina kandidater som "governmental officeholders", gruppen måste dock inte vara kapabel till detta för att få kallas parti. För Epstein är det avgörande således svaret på Sartoris andra fråga, alltså att partier söker nå regeringsmakten. Någon kontinuerlig organisation eller ideologi är därför inte nödvändig. Det är partiets egen uppgift att avgöra vilket arbetssätt som är mest effektivt för att nå målet, som är regeringsmakten.

En annan vinkel är att utgå från partiernas speciella och unika verksamhetsfält. Gunnar Sjöblom definierar partier som de grupper som verkar på den parlamentariska arenan.³⁵ Frågan om hur partier

34 Epstein's syfte är att sammanfatta den absolut minsta gemensamma nämnaren för vad som kan kallas politiska partier, (Epstein 1982).

35 Sjöblom sätter upp elva stipulativa parametrar för sitt resonemang. Däribland ingår att partier per definition är de enda som utser kandidater till val. Men de är också ensamt verksamma på den parlamentariska arenan. Sjöblom diskuterar också partiet som aktör och han avser då de ledande och i partiledningen ingående personerna. Han

skiljs ut från andra politiska grupper innan de når den parlamentariska arenan återstår dock.

Andra har hävdad att partiets organisation är basen för all annan verksamhet och gör alltså ingen större skillnad på partier och andra organisationer. Maurice Duverger menar att en beskrivning av ett politiskt parti bör göras utifrån dess organisation. Analyser i hans efterföljd koncentrerar sig på intern maktkamp och studiet av partiers uppkomst.³⁶

William Schonfeldt menar också att det är partiets organisation och relationerna inom den som är de intressanta att studera för partiforskningen om man vill göra anspråk på att förstå vad som kännetecknar ett politiskt parti.³⁷ En sådan analys har lämnat de problem som är förknippade med ett politiskt parti. Analysen styrs mot andra problem inom eliter och organisationer, istället för de problem som är specifika just för det politiska partiet.³⁸

De här refererade partibegreppen har behandlat valbara kandidater, officiellt namn, organisation samt en önskan om att överta regeringsmakten som avgörande och avgränsande egenskaper hos vad författarna väljer att kalla ett politiskt parti.

Historiskt växte det moderna politiska systemet fram ur en situation där åsiktsmotsättningarna förekom i parlamentet vilket gav upphov till ett partiväsende. Men i och med den allmänna rösträttens införande och en växande politisk mognad hos medborgarna måste de parlamentsbaserade partierna ge sig ut och söka stöd bland väljarna för sina åsikter. Dessutom bildades nya partier utanför parlamenten men med syfte att nå in i maktens korridorer. Partiernas program blir

ser dem dock som representanter för partiet som helhet, inte främjande sina egna intressen, (Sjöblom 1968).

³⁶ Duvergers bok fick konsekvenser i fransk partiforskning på så sätt att det under 1960-talet skrevs ett flertal arbeten kring partiernas interna organisation utifrån Duvergers ideer, (Duverger 1976). Några exempel är Jean Charlots avhandling om UNR, "L'UNR Étude du pouvoir au sein d'un parti politique" från 1967 samt Christian Purtschets "Le Rassemblement du Peuple Français" från 1965.

³⁷ Schonfeldt hävdar att det enda som skiljer ett parti från en annan organisation, t ex ett sjukhus, är att partiet inom sig anses ha personer som är kapabla och villiga att styra landet, ensamma eller i koalition. I hans arbeten är det organisationen som står i fokus och han föreslår att partistudier mer inriktas på partieliten. Det är genom studiet av makt och auktoritetsrelationer inom och mellan eliter som man kan förstå partier menar Schonfeldt, (Schonfeldt 1989). Han har gjort en sådan jämförande analys av socialistpartiet i Frankrike och gaullisterna i RPR, "Les éléphants et l'aveugle" från 1985.

³⁸ För en diskussion om analyser av partier som organisationer se Panebianco (1988).

därmed viktiga som bas för politisk agitation och samling (Widell 1939:30ff).

I en av de allra tidigaste diskussionerna om politiska partier säger redan David Hume att partiets program spelar stor roll för att samla anhängare, även om organisationsformen tar över i ett senare skede (cit. Duverger 1976:xiv). Hume för på detta sätt in "program" som en del i beskrivningen av ett politiskt parti.

Raymond Aron har formulerat en partidefinition som syntetiserar de tidigare resonemangen och beaktar partiets program som en egenskap hos detsamma. "Parties are, to use the simplest definition, voluntary groups, some more organized and some less, which claim in the name of a certain idea of the common interest and of society to assume, alone or in coalition, the functions of government". (Aron 1990: 71).³⁹

I de beskrivningar som diskuterats här har faktorer som organisationsform, att ställa upp i allmänna val, "label" eller namn, strävan efter regeringsmakt, möjlighet att få fram kandidater till representativa organ samt en grundidé eller program som legitimerar denna verksamhet, en efter en kommit att ingå som kännetecken för ett parti.⁴⁰ Arons definition av ett parti tjänar här syftet att skilja ut forskningsobjektet "gaullistiska partier" från andra organisationer.

Av Arons formulering framgår att vädjan till väljare, en särskild organisation samt kandidater till regeringsmakten är partiets särskilda kännetecken. Det är också där vi kan finna faktorer som påverkar partiideologin.

Partiet är för sin parlamentariska existens beroende av väljarstöd. Om väljarstödet sviktar kan partiet istället försöka finna stöd för ett reviderat program. Partiet behöver en medlemsorganisation som bas både för valkampanjarbete och för agitation i speciella sakfrågor. Om en stor grupp partimedlemmar uttrycker missnöje med partiledningens sätt att hantera de politiska frågorna, kan följden bli att vissa de-

³⁹ Arons definition får som konsekvens att partier i enpartistater inte är "partier". Aron är väl medveten om detta men menar att i och med att partiet inte verkar i konkurrens med andra, så förändras också dess natur så att det inte är jämförbart med partier i konkurrenssystem (Aron 1990:72). Hos Lapalombara & Weiner görs istället en poäng av en partidefinition som kan appliceras även på enpartistater. Deras definition innefattar: kontinuerlig organisation på nationell och lokal nivå, vilja till beslutsfattning samt en önskan om någon form av folkligt stöd (Lapalombara & Weiner 1966:6).

⁴⁰ För en översikt om politiska partiers karaktäristika se Charlot 1971b. En översikt över europeiska partier återfinns hos Seiler 1990.

lar av eliten får större inflytande och kan ta initiativ för att även organisatoriskt förändra partiet. Om organisationen förändras eller dess inflytande på partiledningen förändras kan partiets agitation och partiideologi också förändras. En ny ledare tar t ex med sig nya idéer in i organisationen.

Partiets strävan efter regeringsmakt innebär också samverkan och konkurrens med andra partier inom ramen för de regler statsmakten sätter upp för partierna. Om nya alliansmöjligheter öppnar sig eller nya valsätt förändrar förutsättningarna för partiets strävan efter inflytande kan partiets budskap och partiideologi också förändras. Ett nytt parti kan innebära möjligheter till samarbete under förutsättning att man är villig till ideologiska kompromisser. Övergång från proportionella val till majoritetsval kan också göra ett samarbete mer attraktivt även med traditionella partier för att vinna fler valkretsar.

Längre fram återkommer vi till dessa tre faktorer för påverkan på partiets ideologi. De är – som vi ska se senare – alla förankrade i klassisk statsvetenskaplig teoribildning och förutsättes här kanalisera, in i partiets beslutande elit, den politiska omgivning ett parti måste anpassa sig till.

Arons partidefinition gör det också möjligt att sortera ut de tre gaullistiska partierna – RPF (1947–53/8), UNR/UDR (1959–1976), RPR (1976–) – från de gaullistiska grupper jag lämnat utanför analysen. De stödkommittéer som bildats kring personen Charles de Gaulle önskar inte ta över landets styrelse. De är frivilliga grupper, men inte med syfte att sköta statsangelägenheterna. Deras verksamhet legitimeras inte heller av en särskild uppfattning om samhället och allmänintresset. Stödkommittéerna bildas som lojalitetsförklaringar till en personlighet eller som sentimentala uttryck för militär heder. Denna gaullistiska rörelse är snarast en subgrupp ur vilken de gaullistiska partierna hämtar en del av sina anhängare. Arons faktorer – frivillighet, organisation, program samt en önskan om regeringsmakt – kan användas till att skilja ut de gaullistiska partierna från övriga grupper med gaullistisk etikett.

Men de gaullistiska partierna arbetar inte ensamma mot målet att nå regeringsmakten. Flera partier konkurrerar med varandra om inflytandet över den nationella beslutsmakten. Arons "frivilliga grupper" måste mobilisera och engagera sina anhängare i denna partikonkurrens på grundval av sitt program, sin ideologi. I följande avsnitt diskuteras

möjligheter och begränsningar för partikonkurrens med hjälp av partiideologi.

3.3 Ideologi som konkurrensmedel

Politiska partier verkar i konkurrens inom ett partisystem och inom en politisk-legal ram.⁴¹ Anthony Downs har i modellform tecknat en bild av partikonkurrens så att två politiska partier strävar efter att komma på ett optimalt avstånd från varandra och därmed nå mesta möjliga fördelar, dvs väljare (Downs 1957 passim).

Downs sysselsätter sig främst med ett tänkt tvåpartisystem och hans teori är i sin enkelhet alltför trubbig för att vi ska förstå partikonkurrensen i ett europeiskt partisystem.⁴²

I Downs teori använder väljarna partiets ideologi som ett "snabbval", vilket närmast kan betecknas som ett slags varumärke. Partiet ses som en rationell och kalkylerande aktör som marknadsför sig själv till hugade köpare. Denna modell har dock på intet sätt stått oemotsagd. Forskare från framför allt de europeiska länderna har pekat på många problem med Downs modell, och menat att partier har andra arbets sätt i Europa än i USA. Hos William E Wright finns en diskussion om två olika kategorier av partier: rational-efficient-partiet och party-democracy-partiet (Wright 1971). Det förstnämnda är att likna vid Downs modellpartier medan det sistnämnda är ett parti vars program och politiska principer är dess existensberättigande. Att vinna väljare är inte intressant i sig för denna typ av parti. Det väsentliga är istället att vinna sympatisörer för sitt program.⁴³

David Robertson har problematiserat Downs konkurrensteori med hänsyn till det europeiska politiska systemet. Hos Robertson finns en

⁴¹ Underförstått hos Aron ligger det faktum att partier verkar i ett partisystem med inbördes konkurrens.

⁴² Hos Sainsbury (1981) finns en kritik av Downs som utmynnar i en plädering för en funktionell studie av partiideologi. Sainsbury menar att partiideologin fyller en legitimerande funktion för partiet och underlättar sammanhållningen i partiet. Ett funktionellt perspektiv på partiideologin pekar, enligt Sainsbury, på att försök att lösa strategiska dilemman kan producera inkonsistenser i ideologin, vilka kan tolereras inom partiet tills de inte längre blir fungerande för partisammanhållningen.

⁴³ Wright menar att dessa modeller är idealtyper och partier befinner sig närmare eller längre ifrån dem. Två konkreta exempel kan vara det republikanska partiet i USA som ett rational-efficient-parti och vår svenska socialdemokrati som ett party-democracy-parti.

avvägning mellan Wrights båda partimodeller. Partiet förutsättes hos Robertson sträva efter att vinna väljare, men önskar samtidigt genomföra ett ideologiskt program. I den europeiska kontexten spelar valsystem, valkretsar, ideologisk hemvist och medlemmar mycket större roll än i Downs teori (Robertson 1976). Robertsons kritik riktar sig emot Downs syn på partiet som en homogen enhet vilken strävar efter valda kandidater till vilket pris som helst. Detta implicerar att partiet är berett att förändra sin ideologi för att erhålla fler röster (Robertson 1976:26). Robertson menar då att Downs bortser från fyra väsentliga saker: 1. Antalet aktörer i modellen, 2. Statens konstitutionella ramar, 3. Aktörernas motiv för handlande samt 4. Väljarnas sätt att fatta rationella beslut (Robertson 1976:31).

I Europa är oftast antalet aktörer fler än två och det kan vara av intresse att modifiera avståndet till andra aktörer beroende på dessas ideologiska position. De parlamentariska förutsättningarna gör det heller inte alltid intressant att söka mesta möjligt antal väljare på bekostnad av alla andra aktörer. En del partier uppfattar sig själva som representanter för något eller några som de inte, utan trovärdighetsförluster på längre sikt, kan svika. Också väljarnas sätt att fatta beslut förenklar Downs alltför mycket, menar Robertson. Väljarna taktikröstar – rationellt – och låter sig inte ledas av partier som ständigt byter position. Allt detta tillsammans, menar Robertson, leder till att partier inte alltid byter ideologisk position även om det enligt Downs teori vore mest fördelaktigt. Robertson pekar på fem faktorer: 1. Partiet kan förlora frivilligt arbete och/eller finansiellt stöd, 2. Partiet mister sin trovärdighet, 3. Man vinner valet ändå, 4. Man vinner inte valet i alla fall samt 5. Andra kandidater pressas hårdare om man behåller sin position (Robertson 1976:38).

Robertson menar att ett parti förändrar sin ideologiska situation endast när så är nödvändigt. Med begreppet "nödvändigt" menar Robertson att partiet har allt att vinna på att göra det, men också mycket att förlora på att inte göra det.⁴⁴

⁴⁴ Partiet som aktör inrymmer ett flertal problem. Eftersom partiorganisationen är svåröverskådlig och inte i någon rimlig mening kan handla som en organism måste begreppet aktör i detta fall tolkas bildligt. Gunnar Sjöblom hävdar att när man ser ett kollektiv som aktör så beror det på att man finner att kollektivet i just den roll som det har i en speciell situation har ett handlingsmönster som visar en hög grad av enhetlighet och förutsägbarhet. (Sjöblom 1968:43f, 48ff) När jag talar om partiet som aktör är det således en förenkling där partiet står för den roll i det politiska systemet

Partiet kommer att hålla sig närmast sin ideologiska utgångspunkt när det inte kan vinna valet i konkurrens inom systemet eller när det kan vinna utan att konkurrera med de andra i systemet, menar Robertson. Detta innebär att inom ett europeiskt parlamentariskt flerpartisystem kommer ett mycket litet eller ett mycket stort parti att vara mest ideologiskt stationära.

Partiets möjlighet att konkurrera om väljare och därmed om maktpositioner begränsas alltså av den legala ramen samt av de andra partierna i partisystemet.

En annan kritik som riktats mot Downs berör själva partiorganisationens roll i konkurrensen om väljare. Partimedlemmar och aktiva är begränsningar i konkurrensen om väljarna. Ett parti måste alltid räkna med möjligheten att aktiva lämnar partiet, vilket Robertson också berörde, om partiet byter ideologisk position. Hos Albert O Hirschman finns ett utvecklat resonemang om "exit"(sorti) respektive "voice" (protest) när en organisations medlemmar inte är nöjda med utvecklingen (Hirschman 1972).

Med grund i Hirschmans resonemang kan vi säga att sorti, det vill säga att partimedlemmar lämnar partiet, är mindre vanligt i politiken, medan protest, det vill säga att ge uttryck åt sitt missnöje med syftet att få en förändring till stånd, är ett vanligt handlingsmönster. Protest är, säger Hirschman, "to make an attempt of changing the practices, policies and outputs, of the ... organization to which one belongs." (Hirschman 1972:30).

Protest är således en förändring som kommer inifrån organisationen själv. Genom att ett visst mått av vad Hirschman kallat lojalitet också alltid finns hos partimedlemmar, blir protesten ett rationellt alternativ vid missnöje eller vid anpassning till en ny politisk verklighet. Organisationen utgör således en begränsande faktor för partiets möjlighet att konkurrera om väljare.

Som komplement till Downs ideala modell av konkurrensen om väljarna i tvåpartisystemet har vi således fört in två konkurrensrestriktioner, nämligen det politiska systemet i form av andra partier och valsystem samt den egna partiorganisationen. I senare delen av kapitlet formuleras hypoteser om partiideologisk förändring vilka har sin grund i det hittills förda resonemanget om partikonkurrens. Dessförinnan skall dock begreppet partiideologi diskuteras och preciseras.

från vilken en partiideologi auktoriseras genom utgivandet av partiprogram, pamfletter m m.

3.4 Vad är en partiideologi?

Det finns två synsätt på ideologibegreppet, det ena kan kallas analytiskt och det andra kontinentalt. Denna tudelning, liksom många andra hos den teoretiska filosofin, har sin upprinnelse i skillnaden mellan fransk/tysk och anglosaxisk tanketradition. I den kontinentala filosofin betraktas ideologiska system ofta som "myter", alltså system av symboler eller tecken, medan den anglosaxiska filosofin ser dem som språkliga och analyserbara strukturer av satser.

Gaullismen har av franska forskare ibland beskrivits som en "myt".⁴⁵ En beskrivning i mytens form syftar till att t ex påvisa en historisk kontinuitet. Ett fenomen eller en tidsperiod sammanfattas på ett sådant sätt att innehållet underordnas ett mytologiskt begrepp, t ex sagoformen (Barthes 1970:205ff).

Mytens funktion är att skapa sammanhang i det som ser kaotiskt ut och/eller att vara symbol för en känsla eller värdering som mytens skapare vill överföra till en publik. Myten är aldrig sann eller falsk, dess främsta kännetecken är att vara mer eller mindre funktionell i sitt sammanhang. En mytologisk analys riktar in sig till exempel på vilka existerande myter en talare anspelar på, eller om denne söker skapa en myt av sitt eget framträdande.⁴⁶

Om man väljer att se gaullismen som myt är det irrelevant att diskutera de gaullistiska partiernas uppfattning om verkligheten. Denna är i så fall bara ett utflöde av den gaullistiska myt som är partiernas utgångspunkt. I denna studie behandlas gaullismen som en politisk ideologi med ett innehåll, istället för att i enlighet med mytbegreppet koncentreras på formen. Syftet med denna studie är att följa, beskriva

⁴⁵ Tanken att "gaullismen är en myt" är ofta förekommande i den franska debatten. I en uppsats av Florence Haegel (Haegel 1988) diskuteras gaullismen i termer av myt, minne eller arv. Också hos Colette Ysmal (Ysmal 1984:45) finns ett sådant resonemang. Hon talar om "le mystique du chef" ifråga om RPR:s organisation. John Gaffney (Gaffney 1991) har också visat hur Jacques Chirac i sina tal medvetet anspelar på en gaullistisk mytbildning.

⁴⁶ En analys av de Gaulle som politiker som nära anknuter till mytbegreppet finns hos Ingvar Holm (1991). Holm visar där hur de Gaulle medvetet spelar på åhörarnas fördomar, kunskaper och tidens historiska tradition och därvid försöker skapa en kontinuitet i den politiska historien. de Gaulle framställs i myten som en reinkarnation av Bonaparte eller general Boulanger. Vad han säger blir ointressant, endast gestaltningen av det är viktig. Jämför också Thody (1989) som gör en historisk exposé över Frankrikes "kejsare".

och förklara en partiideologis förändring och i det arbetet blir användandet av mytbegreppet ofruktbart.

Raymond Boudon har systematiserat och diskuterat olika sätt att använda ideologibegreppet.⁴⁷ Han skiljer ut en marxistisk tradition från en icke-marxistisk med Aron, Parsons och Geertz. Åtskillnaden grundar Boudon på huruvida man anser att ideologier är sanna eller falska föreställningar om samhället eller om ideologi är ett neutralt begrepp vars sanningsvärde är irrelevant, vilket kan schematiseras enligt figur 3.1.

För den marxistiska traditionen spelar föreställningarnas sanningshalt stor roll. Ideologi är hos Marx per definition en falsk föreställning. Den marxistiska ideologiföreställningen innebär att det tänkesätt som den härskande klassen har, om samhällets uppbyggnad och funktioner, tvingas på den förtryckta klassen. Denna har inget att tjäna på en "ideologi" som endast fyller funktionen att legitimera utslagningen av arbetarklassen. Marx lanserar därför en "vetenskap" om samhällets uppbyggnad, funktioner och utvecklingsätt. Denna "vetenskap" – som per definition är sann – står då i motsättningen till den härskande klassens "ideologi" – som per definition är falsk.⁴⁸

För den icke-marxistiska traditionen är ideologi en föreställning som präglar en människa, grupp eller samhälle och definitionen är inte avhängig sanningsvärdet. För den traditionen är det istället avgörande hur ideologin fungerar, hur den uppkommer, genereras och varför den ser ut som den gör.

Hos antropologen Clifford Geertz uppfattas ideologin som en karta för att orientera sig i tillvaron. En individ utan denna karta kan inte förstå vad som händer runt omkring henne, inte tyda de tecken och symboler som varje kultur är fylld av.

⁴⁷ För exempel på diskussioner kring ideologibegreppet se t ex Heeger (1972), Carlsnaes (1981), Thompson (1984). För exempel på ideologibegreppets tillämpning i partistudier se t ex Borg (1968), Hermansson (1984) samt Scarbrough (1984). För exempel på ideologibegreppets användning vid analys av en enskild persons tänkande se t ex Lundquist (1982). En plädering för ideologins betydelse i politiken finns hos Manning-Robinson (1985).

⁴⁸ Den historiska forskningen som bedrivits inom ramen för den sk mentalitetshistoriska skolan kan sägas vara en motpol till den marxistiska ideologiuppfattningen. Hos mentalitetshistorikerna fokuseras intresset helt på de lägre klassernas egna uppfattningar om samhället, och dessa uppfattningar ses som bärare av folkliga och historiskt förankrade idéer. De lägre klasserna anses inte vara "offer" för en ideologiproducerande överklass.

Ideologi kan också ses antingen som en föreställning vilken genom-syrar ett helt samhälle eller som en "partiell föreställning". Herbert Tingsten ansåg att ideologi var vad jag kallat "partiell" men att den också avsåg sanna eller falska utsagor om verkligheten (Tingsten 1941). Enligt Tingsten kan en ideologi prövas genom att dess verklighets-utsagor prövas. Martin Seliger, som behandlas utförligare i ett senare avsnitt, ansluter sig till den partiella definitionen när han menar att ideologi är en samling teser vilka skall tjäna ett gruppintresse (Seliger 1976:119f). Detta intresse kan vara att bevara eller riva ner den rådande ordningen. Men ideologiföreställningen diskuteras inte i termer av sant eller falskt. Resonemanget kan åskådliggöras genom följande figur:

Figur 3.1 Ideologidefinitionernas typ

OMFATTNING	SANNINGSVÄRDE	
	Relevant	Ej relevant
Helhetssyn	MARX	GEERTZ
Partiell föreställning	TINGSTEN	SELIGER

I detta arbete förutsättes ideologin knuten till en aktör, i detta fall ett politiskt parti. Detta kallar jag "partiell ideologi" i motsats till föreställningen att ideologi är något som genom-syrar ett helt samhälle eller en hel tidsepok.

Användningen av ideologibegreppet i detta arbete hänför sig till den nedre högra rutan och i detta hänseende intar jag samma ståndpunkt som Seliger.

Martin Seliger beskriver ideologi enligt följande: "...a belief system by virtue of being designed to serve, on a relatively permanent basis, a group of people to justify in reliance on moral norms and a modicum of factual evidence and self-consciously rational coherence, the legitimacy of the implements and technical prescriptions which are to ensure concerted action for the preservation, reform, destruction or reconstruction of a given order." (Seliger 1976:120).

Seliger talar om ett "belief system" som permanent legitimerar en grupps handlande i riktning mot den rådande ordningen. Seliger har också utvecklat två nivåer i sitt ideologibegrepp: operativ ideologi och fundamental ideologi. Dessa två nivåer utgör således en fundamental, dvs grundläggande, ideologi samt en operativ, dvs handlingsinriktad ideologi. Terminologin hos Seliger ger bilden av två sammanhängande system där det ena systemet helt och hållet bygger på det andra. Hos Seliger blir operativ och fundamental ideologi enbart en fråga om abstraktionsgrad, båda nivåerna förutsättes täcka in samma områden.

3.5 Att beskriva en partiideologi

3.5.1 Abstraktionsnivåer

Syftet med ideologianalysen i detta arbete är att studera förändring på ett fundamentalt ideologiskt plan. En beskrivning av partiideologin måste då tjäna två syften: den måste kunna fånga upp en förändring och den måste göra en analys av ideologins fundament möjlig. I tidigare nämnda analyser av partiideologi har kombinationen av en partiideologimodell som inrymt olika abstraktionsnivåer och en förändringsanalys sällan eller aldrig förekommit. Hans F Petersson har i "Power and International Order", introducerat ett ideologibegrepp med tre abstraktionsnivåer, stereotyp, strategi och implementation. Också hos Leif Lewin i hans avhandling "Planhushållningsdebatten" finns ideologibegrepp med abstraktionsnivåer. Lewin talar dock om fyra nivåer där den lägsta nivån motsvarar ståndpunkter i enskilda sakfrågor. Lennart Lundquist för i "The Party and the Masses" ett längre resonmang om relationerna mellan Lenins organisationsmodell, regeringsdoktrin, ideologi och dessa komponenters ställning i en policymodell. Lundquist visar på ett pedagogiskt sätt hur organisationsmodellen förhåller sig till de övriga nivåerna samt hur den analytiskt kan arbetas fram ur Lenins texter (Petersson 1964, Lewin 1967:77 samt Lundquist 1982:31ff).

Hos ingen av dessa är det huvudsakliga forskningsproblemet ideologisk förändring.⁴⁹ Ett sådant problem har emellertid Jörgen Her-

⁴⁹ Lewins studie är en analytisk beskrivning av ideologisk debatt över tid, men hans ideologimodell används inte i en analys av förändring.

mansson i "Kommunism på svenska?" där författaren beskriver det svenska kommunistpartiets idéutveckling. Han väljer dock att inte dela in partiideologin i abstraktionsnivåer, utan använder sig av formeln "varat-börat-görat", något som också tillämpas i detta arbete. Hermansson söker svar på olika frågor om internationella ideologiska problem och organisatoriska idéer vilka sedan systematiseras till en helhet. Förändringen beskrivs då som en utveckling av synen på revolutionens möjligheter och förutsättningar. Hermansson har valt ut en aspekt av partiets ideologi för att påvisa en större och mer djupgående förändring i partiets förhållningssätt till sin idégrund (Hermansson 1984). I detta arbete utvecklas istället ett ideologibegrepp och en ideologianalytisk metod som förenar ett sökande efter förändring i de grundläggande värderingarna med en systematik av partiets uttalanden om den politiska vardagen.

Partiideologin omfattar här det verbala partibudskapet och består i sin tur av två nivåer: partidoktrin och ideologiska postulat.⁵⁰

Partidoktrinen består av konkreta och tidsbundna önskningskrav i det politiska livet. Det kan som 1951 gälla kravet på en ny konstitution eller som 1986 privatiseringar av statliga företag. Doktrinen utgörs av partiets verbala ställningstaganden – uttalanden – kring generella frågor som aktualiseras av den politiska verkligheten. Doktrinen blir därför också läströrlig i relation till den politiska verklighet där partiet opererar.

Denna doktrin bygger på ett antal postulat vilka är värderande föreställningar på en abstrakt nivå.⁵¹

I bild kan detta beskrivas enligt figur 3.2.

Jag har valt att undvika Seligers ordval – operativ respektive fundamental ideologi – eftersom min syn på ideologins nivåer inte överensstämmer med Seligers uppfattning om två system vilka i helt bygger på eller förutsätter varandra, "Moreover, the explanations and justifications offered in operative ideology contain all the structural components of fundamental ideology. Operative deviates from or corresponds with fundamental ideology according to whether or not the

50 Partiideologin utgör i denna studie endast en del av partiets budskap. Den del som inte analyseras är agerande och ståndpunkter i olika sakfrågor, t ex röstande i parlamentet eller deltagande i demonstrationer.

51 Seliger ansluter sig till dem som betraktar doktrin och ideologi som samma begrepp. Seliger använder begreppet ideologi om både den fundamentala och den operativa nivån var för sig, medan jag med partiideologi endast menar den helhet där båda nivåerna ingår (Seliger 1976:119).

Figur 3.2 Partibudskapets element

specific contents (and the emphases of structural components) in one dimension are congruent with those found in another." (Seliger 1976: 175).

Seligers ideologibegrepp implicerar att varje element på den operativa nivån har förankring hos ett motsvarande element på den fundamentala nivån. Det samband som råder på den operativa nivån skulle definitionsmässigt också återfinnas mellan motsvarande element på den fundamentala nivån. Detta sätt att arbeta ger dock ett antal problem, eftersom den operativa nivån – i mitt fall doktrinen – innehåller allt som aktualiserats för partiet i sin dagliga verksamhet. Att varje uttalande där skulle återföras på den fundamentala nivån tycks mig analytiskt ofruktbart. På den fundamentala nivån behöver heller inte råda något samband mellan elementen eftersom denna nivå – per definition – är partiets fundament; alltså fastslagna satser vars sanningshalt eller konsistens är ointressant för partiets ideologiproduktion.

Enligt min uppfattning bygger doktrinen på ett antal postulat som sinsemellan inte behöver ingå i ett konsistent system. En metafor för relationen mellan doktrin och postulat är de grekiska templan, ett väldigt tak med ornamenterade friser bärs upp av ett antal kraftiga pelare. Pelarna är en bild för postulaten medan takkonstruktionen är en bild för doktrinen. Partidoktrinen kan synas enhetlig utan att bygga på postulat som utgör ett enhetligt system eftersom doktrin liksom postulat berör olika områden inom ideologin. Vissa postulat styr t ex doktrinen ifråga om människosyn och andra ifråga om ett utopiskt samhälle.⁵²

⁵² För användningen av begreppet "postulat" se Aronson (1990), där finns också en diskussion om ideologins abstraktionsnivåer, dock med delvis andra utgångspunkter än i

Postulaten är grundläggande värderingar och föreställningar av verkligheten på en abstrakt nivå. Dessa postulat utgör för partiet utgångspunkten för tolkningen av den aktuella politiska situationen, alltså vad som i detta arbetet kallas partidoktrinen (Aronson 1990:33). Postulaten fyller dels funktionen som styrinstrument för doktrинens utformning, dels som legitimitetsgrund för doktrinen.⁵³

Doktrinbegreppet har använts i ett antal olika sammanhang. Hos Lasswell-Kaplan (1950) används doktrin som den delen av den politiska myten vilken formulerar "basic expectations and demands" (ibid: 117). Användningen av doktrinbegreppet i denna studie har större likheter med Lasswell-Kaplans "political formula" som enligt dem är den delen av den politiska myten vilken "describing and prescribing in detail the social structure." (ibid:126).

Doktrinbegreppet har ofta använts i utrikespolitiska studier där det inneburit en aktörs officiellt deklarerade verklighetsbild, strategi och målsättningar. Doktrin har också jämförts med ideologi, eller setts som en "länk" mellan ideologi och konkreta handlingar. Det är i denna senare användning, som länk mellan en fundamental nivå och handlingar, doktrinbegreppet används i denna studie.⁵⁴

Doktrinbegreppet är ett användbart redskap eftersom det på ett systematiskt sätt strukturerar ett partis uttalanden och genom sin form blir ett instrument för jämförelser över tid. Doktrinen har en något mer stabil struktur än sakfrågeståndpunkter och kan därvid anses vara mer representativ för partiets långsiktiga arbete än dessa enskilda ståndpunkter.

3.5.2 Verklighetsbild-strategi-utopi

Den gaullistiska partiideologin klarläggs genom att ställa tre frågor till materialet.

detta arbete. Hos Aronson är syftet med ideologianalysen i första hand att klarlägga relationen mellan de båda nivåerna, han är också framför allt intresserad av doktrинens förändring. I detta arbete utgör istället postulatens förändring studiens fokus.

53 Med "legitimitetsgrund" avses att postulaten bekräftar doktrinen på ett sådant sätt att doktrинens uttalanden ses som följdriktiga konsekvenser av postulaten. Det finns plats för ett visst mått av pluralism inom ideologin, utan att denna förlorar sin precision, och kompromisser eller intressekonflikter innebär inte att man rör sig med en icke-ideologisk kategori av politik (Seliger 1976:120f).

54 För vidare diskussion kring begreppet doktrin se t ex Brodin (1977) samt Bjereld 1989:14ff.

För det första ställs frågorna om hur det är, hur det bör vara och hur man skall göra för att det skall bli så (Hermansson 1984:29). För det andra ställs dessa frågor inom tre olika domäner; människa, samhälle och omvärld. De sistnämnda tre begreppen behandlas i nästa avsnitt.

Här behandlas i första hand analysen av partidoktrinen, men samma frågor har ställts på den fundamentala nivån; postulaten. Postulaten diskuteras dock separat längre fram i kapitlet. För tydlighetens skull har svaret på är-frågan kommit att kallas "verklighetsbild", svaret på bör-frågan för "utopi" och svaret på gör-frågan för "strategi".

Verklighetsbilden motsvarar partiets uppfattning om de faktiska förhållanden som råder eller har rätt ifråga om människan, samhället och omvärlden. Här ingår såväl beskrivande som värderande uttalanden. Detta innebär att verklighetsbilden kommer att innehålla uppfattningar både om den aktuella situationen för människa, samhälle och omvärld samt om människans, samhällets och omvärldens egenskaper i mer generell bemärkelse.

Strategi motsvarar vad som bör göras inom områdena människa, samhälle och omvärld för att uppnå den utopi som partiet tagit till sin. Strategin innehåller uttalanden både av aktuell och mer generell natur. Begreppet motsvarar snarast en handlingsplan.⁵⁵

Utopi syftar på partiets yttersta mål, både av aktuell och generell natur, ifråga om människa, samhälle och omvärld. Dessa mål beskrivs vanligen i förhållandevis vaga termer vilket gör detta element mindre tydligt än de två andra, och ställer ytterligare krav på analysarbetet.

Resultatet för gaullismens partidoktrin blir att denna uttalar sig om hur den dagsaktuella politiska verkligheten ser ut, vad partiet bör göra i den aktuella situationen samt vilka aktuella mål som eftersträvas. På detta sätt uppnås målet att finna en form i doktrinen. Uttalandena systematiseras i ett resonemang från verklighetsbild över strategier till det utopiska målet.

55 Begreppet "strategi" har använts på en mängd olika sätt. H F Petersson beskriver strategi som "...action-oriented but still generalised prescription. (...) a rational pattern of political action..." Petersson 1964:29ff. I utrikespolitiska studier kan den snarast motsvara en övergripande plan för den egna statens förhållningssätt till omvärlden och till enskilda konflikter i denna, se t ex Bjereld 1989:16. I partistudier är begreppet mer att betrakta som avvägningar mellan olika mål, se t ex Hinnfors 1992:14. För en diskussion om partistrategi i ett rationalistiskt perspektiv, se Hadenius 1981:16ff.

3.5.3 Människa-samhälle-omvärld

De tre domänerna "människa", "samhälle" och "omvärld" används för att analysera den gaullistiska partiideologins verklighetsbild, strategi och utopi. I idéanalytiska arbeten förekommer ofta varianter av denna indelning, där människa/individ, stat/samhälle/nation samt system/idevärld återkommer som analytiska nivåer.⁵⁶ Dessa tre områden motsvaras av den i t ex internationell politik ofta använda indelningen människa, stat och system (Waltz 1959, Buzan 1992).

Där doktrinen fått form genom den logiska kedjan "är-bör-gör" får den också innehåll genom domänerna "människa-samhälle-omvärld". Uttalanden om människan avser hur hon är och hur hon har det i den aktuella situationen samt vad partiet anser vara det önskvärda tillståndet för att människan ska ha välbefinnande. Uttalanden om samhället avser hur samhället är beskaffat, hur det bör se ut och vilka politiska medel som skall användas för att nå det målet. Uttalanden om omvärlden avser hur partiet uppfattar sin internationella omgivning, vilka principer som borde råda där och hur den egna staten eller andra aktörer skall agera för att nå dit.

Varje domän har därmed vad som kan kallas en "deldoktrin" hos partiet. Genom att domänerna i filosofisk mening innesluter varandra – människan i samhället, samhället i omvärlden – uppnås målet att partiets doktrin skall täcka in ett brett spektrum, och inte endast någon eller några specifika uppfattningar. Partidoktrinen har härigenom fått sitt innehåll.

3.5.4 Från material till matris

När form och innehåll i doktrinen framkommit, genom frågorna är, gör och bör samt domänerna människa, samhälle och omvärld, kan en analysmatris sammanställas. Frågornas ordning har av praktiska skäl kastats om, eftersom utopin här anger strategins mål, har utopin placerats sist i raden. En analysmatris med de båda delarna av doktrinen, de tre frågorna samt domänerna människa, samhälle och omvärld ser ut enligt figur 3.3:

⁵⁶ Hos Torbjörn Aronson finns "Människosyn-samhällets grundkonstruktion-kosmologi" (Aronson 1990:36f), hos Per Jansson återfinns "människa-stat-internationellt system" (Jansson 1991:69ff).

Figur 3.3 Analysmatris för partidoktrinen

FORM	INNEHÅLL		
	människa	samhälle	omvärld
verklighetsbild			
strategi			
utopi			

I denna niofältstabell rymms den gaullistiska partidoktrinen. Raderna motsvarar vad som kallas form medan kolumnerna motsvarar vad som kallas innehåll. Texten analyseras med avseende på sitt sakliga innehåll, utan på förhand uppställda kategorier, ansatsen är i den meningen explorativ. Det politiskt viktiga budskapet i varje dokument tas fram av analysen och viktigheten avgörs genom kännedom om den politiska situation i vilken texten producerades.⁵⁷ Varje ruta fylls med nyckelord allteftersom analysen fortskrider. Dessa avser då att täcka in både form och innehåll i det speciella avseende vilket fältet anger. I den övre vänstra rutan (verklighetsbild-människa) kan då text stå ord "fri", "värdig", "förtryckt" eller "hotad" beroende på analysmaterialets karaktär. Verklighetsbilden avser i enlighet med vad som tidigare diskuterats både hur det är i situationell mening och i mer generell mening. Ett annat exempel kan tas från den nedre högra rutan (utopi-omvärld) där ord som "nationellt oberoende" eller "suveränitet" kan förekomma. Utopin avser då det ideala tillstånd partiet anser sig vilja uppnå inom de respektive domänerna.

När doktrinen sammanställts vidtar en re-analys av materialet. Med doktrinen som hjälp går vi tillbaka till texten för att få fram de underliggande värderingar och verklighetsuppfattningar, postulat, som varit doktrinens utgångspunkter. Detta arbete sker på samma sätt som ovan beskrivits.

Postulaten är således resultatet av en ny analys där vi söker doktrinens utgångspunkter i form av underliggande värderingar och verklighetsuppfattningar. Arbetssättet redovisas i praktiken i avsnitt 4.4

⁵⁷ För exempel på en sådan explorativ studie se Tingsten (1964).

samt i de följande kapitel 5–8.⁵⁸ För att genomföra detta arbete på ett systematiskt sätt har ett antal alternativa postulat ställts upp och dessa har i sin tur systematiserats i två idealtyper. Utgångspunkterna för detta arbete utvecklas i det följande avsnitt 3.5.5.

3.5.5 Idealtyper och postulat

Gaullismens partiideologi analyseras i föreliggande studie i relation till två idealtypiska ideologier i den europeiska historien: konservatism och liberalism.⁵⁹ Dessa två definieras med hjälp av litteraturen, på ett sådant sätt att var och en av dem kan sägas utgöra en idealtyp. Det är inte ett huvudsyfte för studien att klargöra gaullismens position i förhållande till konservatism och liberalism. Dessa utgör istället referenspunkter med vars hjälp ideologiförändringar kan studeras. Att gaullismen bör beskrivas i relation till just dessa två ideologier är kanske inte helt okontroversiellt. Föregående och följande kapitel visar emellertid att gaullismens rötter, i någon mening, bör sökas till höger på det politiska fältet. Detta framgår också av en tidigare undersökning av gaullistiska valbudskap (Demker 1990).

Gunnar Eriksson har i uppsatsen "Om idealtypsbegreppet i idéhistorien" utvecklat ett resonemang om användandet av idealtyper (Eriksson 1989). Eriksson menar att metoden är särskilt användbar vid studiet av ett förlopp eller en process inom en och samma rörelse eller strömning. Användandet av idealtyper i idéhistorien motiveras av att "ofta är verkligheten beskrivbar på ett klagörande sätt om den kan betraktas som inplacerad mellan två polära idealtyper." (Eriksson 1989:188). Genom att ställa upp idealtyper inom en för varje uppgift

58 Detta arbete har inspirerats av de tolkningsläror som ibland går under namnet "hermeneutik" och där George Gadamer är portalfiguren. Gadamer har skrivit att "(A)nticipationen av helhetens mening leder till uttrycklig förståelse därigenom att delarna som bestäms utifrån helheten i sin tur också bestämmer denna helhet." (Gadamer 1989:326) Partidoktrinen utgör i denna studie vad Gadamer kallar "förförståelsen" som sedan styr tolkningen av textens helhet, i detta fall postulaten. Detta arbetssätt tillämpas av de flesta som arbetar med texter i en eller annan mening, men kanske utan den systematik som Gadamer förespråkar. Jag gör här inget anspråk på att använda mig av en särskild hermeneutisk modell, men texttolkning kräver problematisering av de nivåer som rymms i materialet, något som Gadamer här pekar på.

59 Denna metod används också av Hylén i hans avhandling om Högers idéutveckling. Hylén gör emellertid en poäng av att inte renodla några idealtyper utan att som han säger istället kunna "modifiera analysinstrumentet under arbetets gång". (Hylén 1991:10).

anpassad ram kan förlopp beskrivas som förflyttningar mellan desamma, menar Eriksson (Ibid:188ff). Idealtyperna konservatism och liberalism motsvarar på intet sätt någon i verkligheten existerande ideologi, men de är sammansatta av element ur verkligheten. Gaulismens partiideologi jämförs med de båda idealtyperna och en bestämning görs av vilka inslag från respektive ideotyp gaulismens partiideologi innehåller.

Det finns inte någonstans någon empirisk motsvarighet till detta ideotypspar, uppgiften för forskningen blir att klarlägga hur nära eller långt ifrån dessa ideotyper verkligheten ligger (Weber 1904/1977:138f). Utifrån idealtyperna konservatism och liberalism kan vi konstruera ett antal alternativa, men inte motsatta, postulat för var och en av de båda idealtyperna.

Konservatism och liberalism är både lätta och svåra att definiera.⁶⁰ Lätta därför vi alla har en intuitiv uppfattning om vad dessa ideologier står för, svåra av samma skäl eftersom det innebär att det finns nästan lika många uppfattningar som individer.

"Konservatism" står här för en politisk ideologi vars människosyn kan beskrivas som realistisk. Människan har en oförmåga att överblicka konsekvenserna av sitt handlande och bör därför inte sätta några storstilade framtidsplaner i verket. Detta förenas ofta med en förlitan på en gudomlig auktoritet som styr livet. Konservatismen innehåller en norm om långsam förändring genom anpassning av samhället. Man prioriterar praktiska och handlingsinriktade lösningar på uppkomna problem. Samhället skall styras under lagen, det finns en Lag under vilken även de styrande faller. Därför bör samhällets styrelse utformas som ett balanserat system av vikter och motvikter. Balans skall råda såväl i samhälle som omvärld. Varje individ är ansvarig för sig själv, men endast inom ett kollektiv kan detta ansvar tas genom lojalitet och åtaganden mellan individer och grupper. Traditionen har ett värde som rättsprincip och samhället bör inte avvika från denna om det är möjligt. Utrikespolitiskt prioriterar konservatismen balans och nationell säkerhet. Konservatismen anser visserligen att individen har ett stort värde och inte får kränkas, men människans värdighet är snarare ett medel för ett högre syfte, än ett mål i sig. Man avvisar följaktligen tanken om ett socialt kontrakt mellan medborgare och styrelse.

⁶⁰ Beskrivningarna här bygger på "The Blackwell encyclopedia of political thought" (Miller et al 1987) samt "A dictionary of conservative and libertarian thought" (Ashford-Davies 1991). Se också Manning (1976) samt O'Sullivan (1976).

"Liberalism" betecknar här en politisk ideologi som i motsats till konservatismens gudagivna lag menar att individen är moralens upphov. Liberalismen har en optimistisk människosyn, människan kan förändra sin värld. Samhället består inte av grupper utan av individer. Varje individ har rätt till skydd mot ärvda privilegier och kollektivets intrång i den personliga integriteten. Varje individ har naturliga rättigheter som givits henne eftersom hon är en människa. Då individer ser till sitt egenintresse kommer detta att leda till att samhället blir bättre som kollektiv. Kollektivet är alltså beroende av individens frihet för sin utveckling. Liberalismen menar att samhället får sin bästa ordning genom att full frihet ges åt individerna, då uppkommer en spontan ordning. Denna begränsas bara av lagstiftning, som dock ej är given av Gud utan är förankrad i medborgarnas förtroende för samhällets styrelse. Liberalismen prioriterar frihandel och fritt utbyte mellan alla länder. Hos liberalismen är individen ett mål i sig, människan är själv det högsta goda och samhället skall göra det möjligt för henne att utvecklas i enlighet med sin potential.

Vilket innehåll har då de postulat som här används som analysredskap? Utifrån dessa beskrivningar av konservatism och liberalism har jag formulerat idealtypiska postulat på de tre nivåer som tidigare diskuterats: verklighetsbild, strategi och utopi. Postulaten ifråga om strategi och utopi har två tillämpningsdomäner: människa/samhälle samt omvärld. Vi kan se det som att analysen rör sig på olika nivåer; inom-nationella förhållanden där människa och samhälle är interagerande aktörer och internationella förhållanden där nationen/staten agerar självständigt.⁶¹

⁶¹ Ifråga om utrikespolitik råder delvis en annan ideologisk terminologi än ifråga om inrikespolitik. Begreppen "konservatism" och "liberalism" inbegriper inga ideologiska termer ifråga om moderna internationella förhållanden. I denna studie används benämningarna konservativ respektive liberal ifråga om internationella förhållanden, i stort sett jämbördigt med Morgenthau beteckningar "realism" respektive "idealism" (Morgenthau 1978).

Figur 3.4 Två idealtyper för studiet av gaullistisk partiideologi

Idealtyp I	Idealtyp II	Domän
KONSERVATISM	LIBERALISM	
Auktoritet — verklighetsbild	Rationalitet	människa/samhälle/ omvärld
Kollektivism	Individualism	människa/samhälle
Traditionalism — strategi	Modernism	människa/samhälle
Isolationism	Globalism	omvärld
Ordning — utopi	Frihet	människa/samhälle
Maktbalans	Rättsordning	omvärld

AUKTORITET står för en hierarkisk och vanligtvis religiös världsåskådning. Det finns en måttstock som inte människan skapat, det finns sanningar som är eviga. Människan måste underkasta sig vissa auktoriteter för att nå den bästa möjliga tillvaron.⁶² Människans natur och samhällets natur sätter gränser för vad som kan åstadkommas med politiska lösningar (Aronson 1990:36). Postulatet auktoritet anses vara grund för en verklighetsbild som uttalar att omvärlden är kaotisk och i uppror mot en naturlig ordning eller att människan i sig själv är en okunnig varelse som måste bygga sin tillvaro på historiens erfarenheter. Samhället sägs ha egenskaper som kan tolkas i hierarkiska eller patriarkaliska mönster.

RATIONALITET står för uppfattningen att människan är alltings mått. Människan har förnuft nog att ordna sin egen tillvaro på det bästa sätt som finns. Förnuft innebär att människan är rationell och att vilka politiska och moraliska uppfattningar som är de bästa kan påvisas genom hänvisning till verkligheten (Ashford-Davies 1991:222). En verklighetsbild som har sin utgångspunkt i detta postulat kan vädja till människans egen kunskap, till människans egen erfarenhet av livet. Den kan också ge samhället eller omvärlden egenskaper som rättvisa och förhandlingsvilja samt peka på utvecklingsmöjligheter i olika praktiska avseenden för att tillgodose medborgarnas behov.

KOLLEKTIVISM är en syn som bygger på människans sociala behov. Kollektivet är den yttersta och fundamentala enheten i alla sociala, politiska och ekonomiska system. Det finns ett egenvärde i sam-

⁶² Det förtjänar här att påpekas att oavsett polariseringen mellan idealtyperna förutsättes en partiideologi ha som övergripande målsättning att ge samhället, i ytterst vid bemärkelse, den bästa konstruktionen. Att ge människan "den bästa av världar."

ling och enighet. Vissa av kollektivets behov måste vara överordnade individernas behov (Ashford-Davies 1991:38f). En strategi med utgångspunkt i detta postulat hävdar att människans behov inte kan tillgodoses på annat sätt än genom kollektivet, t ex familjen eller nationen. Strategin kan vara att samlas över olika typer av gränser, som klasser och etniska grupper. Samhällets problem måste lösas genom kollektiv handling från hela befolkningen eller stora grupper i den.

Hos INDIVIDUALISM betonas det partikulära och varje enhet befinner sig själv. Alla kollektiv består av individer och de är till för att fylla individuella behov och prioritera individens rätt, eftersom individen är förutsättningen för alla kollektiv (Miller et al 1987:240). En strategi med utgångspunkt i detta postulat är att varje medborgare skall lita till sig själv för sin försörjning, sin utveckling och sin välfärd. Samhället förutsättes ge individen möjligheter att förändra sin egen situation och det politiska arbetet syftar till en frigörelse av medborgarna ur både klasstradition och familjekollektiv.

Hos TRADITIONALISMEN finns ett egenvärde i att bevara det gamla, vilket per definition är gott. Det går inte att utan obehagliga konsekvenser bryta mot det som är invariant och gammalt. Framstegen sker genom en långsam historisk utveckling där man applicerar en historisk tids erfarenheter på dagens situation (Ashford-Davies 1991: 264 ff). Strategier grundade i detta postulat är inte inriktade på snabb förändring, utan hävdar att samhället till sin grundkonstruktion är historiskt framvuxet och ett bevis för sin egen tillförlitlighet (Aronson 1990:37). Samhället kan bara förändras gradvis och människan måste vara trogen mot sin historiska tradition i familjen och nationen.

Hos MODERNISMEN betonas den historiska och tekniska utvecklingen. Man är framstegsoptimist. Modernismen rymmer också ett instrumentellt drag och ser positivt på planering, rationalitet och styrning. Modernismen söker vetenskapens triumf över naturen och kunskapens seger över okunnigheten, och har sin filosofiska grund i den franska upplysningen (Miller et al 1987:169). Strategier med utgångspunkt i modernismen pekar på vetenskapens landvinningar, på teknikens möjligheter och människans stora potential. En sådan strategi kan vara att öka samhällets ekonomiska resurser för teknisk forskning eller förändra skolväsendet med avseende på pedagogik och examina. Andra exempel på strategier med utgångspunkt i modernismen är statliga planer för bostadsbyggande, infrastruktur och industriinvesteringar.

ISOLATIONISM innebär att det är bäst om varje nation sköter sig själv. Det väsentliga är att – ofta i motsättning till andra – stärka sig själv. Aktören är intresserad av att bevara den maktbas man redan har och därmed behålla status quo (Morgenthau 1978:95ff). Detta postulat utgör utgångspunkt för strategier ifråga om domänen omvärld och där kan en sådan strategi vara en starkt utbyggd egen försvarsmakt eller vägran att gå in i internationella allianser.

GLOBALISM är en utåtriktad syn där det är positivt att stärka strukturella internationella band. Det bygger på aktivism hos den egna nationen och ser till större strukturer snarare än till enskilda länder. Aktören är intresserad av att aktivt förändra det system man ingår i (Goldmann 1978:64f). Även detta postulat är utgångspunkt enbart för omvärldsstrategier och en sådan strategi kan vara att gå in i samarbete med utvecklingsländerna i första hand för att stärka deras nationella självkänsla liksom deltagande i internationella organisationer och allianser.

Hos ORDNING är utopin det ordnade, kontrollerade och strukturerade. En gudagiven eller historiskt given auktoritet kännetecknar ett sådant utopiskt samhälle. Ordning ger social harmoni och förutsebara konsekvenser av individens handlingar (Ashford-Davies 1991: 191). Ordningen tycks ofta vara naturgiven på så sätt att olika antal och former korresponderar med varandra (Taylor 1986:21). En utopi vars utgångspunkt är postulatet ordning är ett samhälle där varje människa har en viss uppgift och fyller denna, en organismtanke för samhället. Människan lever då i harmoni med sina naturliga förutsättningar i och med att hon underordnar sig samhällets rättsprinciper. Sociologien Tönnies myntade uttrycket "Gemeinschaft" för en sådan utopi.⁶³

FRIHET är både möjligheten och resurserna att förverkliga sin potential i aristotelisk anda. Frihet från hinder att utvecklas, avsaknad av kontroll, hierarkiska konstruktioner och andra band som på förhand avgjort en enhets plats. En utopi vars utgångspunkt är postulatet frihet ser medborgarna som kunder på en samhällelig marknad, med Tönnies terminologi är samhället då ett "Gesellschaft". Människan är i sin verksamhet i denna utopi fri från samhällets kontroll och då kan varje individ också bli harmonisk.

⁶³ Ferdinand Tönnies finns diskuterad hos Eriksson (1989:189).

MAKTBALANS är ett postulat vars tillämpningsdomän är omvärlden. Maktbalans innebär en harmonilära för en anarkisk omvärld som bygger på balans mellan lika vikter och lika inflytande. Den kräver nationell styrka av alla länder och en maktkamp som lett fram till en form av naturlig ordning, eller balans, i omvärlden. En omvärldsutopi som har detta postulat som utgångspunkt innebär att supermakterna balanseras av andra starka nationella krafter och att världen delas in i maktsfärer med egna nationella hierarkier.

RÄTTSDNING är ett postulat vars tillämpningsdomän också begränsats till omvärlden. Rättsordning innebär att världen måste styras enligt vissa "naturliga" principer och att dessa måste tillåtas råda och utövas i en annars oreglerad omvärld. En utopi på dessa grundvalar är att t ex Förenta Nationerna spelar en stor roll och att efterlevnaden av folkrättens regler är högsta lag. Alla nationer är då överens om att det är inte den starkares rätt som råder, utan varje nation – liten eller stor – har samma rättigheter och skyldigheter. Omvärlden är inte hierarkiskt ordnad, utan organiserad i samarbetstermer.

De två idealtyperna konservatism och liberalism består alltså av ett antal alternativa postulat. När det gäller gaullismens verklighetsbild rör det sig om två alternativ. Ifråga om utopier fyra alternativ och för strategier handlar det om tre alternativa postulat för varje idealtyp, enligt figur 3.5.

Figur 3.5 Analysschema för postulat

	Konservatism		Liberalism	
	Människa/Samhälle	Omvärld	Människa/Samhälle	Omvärld
Verklighetsbild	Auktoritet	Auktoritet	Rationalitet	Rationalitet
Strategi	Kollektivism Traditionalism	Isolationism	Individualism Modernism	Globalism
Utopi	Ordning	Maktbalans	Frihet	Rättsordning

I doktrinen finns inslag som kan ge flera alternativa tolkningar av källmaterialet. Ibland förekommer därför både det konservativa och det liberala postulatet på en viss nivå. I analysen har dock i möjligaste mån sökts att lägga samman mindre enheter på ett sådant sätt att ett av postulaten anses vara dominerade. Där materialet till övervägande

del genomsyras av det ena postulatet, har detta postulat ansetts vara det dominerande. Detta har markerats med ett stort "D" vid sidan av krysset i figuren. Ibland har dock sådan påtaglig ambivalens rått att båda postulaten måste anses jämbördiga. Om detta berott på att det ena postulatet varit mer framträdande i början eller slutet av perioden har detta markerats med siffran ett respektive två. I något fall har dock ambivalensen varit stark genom hela perioden och över alla domänerna, och markeringar för båda postulaten har då fått stå bredvid varandra i figuren.

Det är förändringar av postulaten, som utgör förändringen i partiideologin i denna undersökning. Vad skall då hända för att partiideologin anses förändrad?

3.6 Att förklara partiideologisk förändring

3.6.1 Villkor för förändring

Ideologin är som vi tidigare sett en komplex struktur. Förändringar kan ses inom olika nivåer och områden av ideologin. För att kunna ha några uppfattningar om orsaker till ideologiförändring måste först villkoren fastställas för att en förändring skall anses ha inträffat.

Seliger menar att den direkta orsaken till ideologiförändring finns i den spänning som råder mellan ideologins fundamentala och operativa nivåer. Denna spänning kan ge upphov till ideologisk omprövning vilket i sin tur reser frågan om ideologiförändring.

En tudelning av ideologin finns också hos Franz Schurmann som i sin studie av det kinesiska kommunistpartiet skiljer mellan "pure" och "practical ideology" (Schurmann 1971:21 ff). Relationerna mellan nivåerna hos Schurmann är den att "pure ideology" alltid genererar "practical ideology". Därav måste då följa – även om inte Schurmann uttryckligen säger det – att ideologiförändring börjar i "pure ideology".

Relationen mellan ideologins abstraktionsnivåer är fundamental i studiet av ideologins förändring. Vilken väg går förändringen? Kan den börja i vilken som helst av de två nivåerna? Vilka kriterier skall vara uppfyllda för att en förändring skall anses ha skett?

Det finns två rimliga tolkningar ifråga om ideologiförändring: man kan anta att en förändrad handlingsinriktad ideologi leder till en sådan spänning att grundprinciperna modereras. Men det är likväl rimligt att anta att en förändrad handlingsinriktad ideologi legitimeras med samma grundprinciper som tidigare.

Doktrinen är mer lätttrörlig än postulaten. För att en partiideologisk förändring skall anses ha skett måste dock postulaten förändras. Dessa utgör den grundläggande nivån i partiideologin och bestämningen av vilken idealtyp som dominerar den gaullistiska partiideologin görs utifrån postulaten. I analysen söks därmed förändringar i första hand mellan de analyserade perioderna, även inom perioder finns dock förändringsmöjligheter. Dessa diskuteras fortlöpande i kapitel 5–8.

Figur 3.6 Partiideologins struktur

Figuren illustrerar den ömsesidiga påverkan som sker mellan abstraktionsnivåerna. Utgångspunkten i denna studie är dock att en förändring hos partiideologin definieras som en förändring av postulaten.

Under vilka omständigheter kan då postulaten förändras? Doktrinen, som är mer lätttrörlig än postulaten, förändras som en reaktion på den politiska omgivningen. Partiet skapar en partidoktrin utifrån sina postulat, men om partidoktrinen genom tryck från den politiska omgivningen "glider ifrån" postulaten, blir diskrepansen ohanterlig för partiet. Valet står då mellan att åter förändra doktrinen, tillbaka till postulaten, eller att förändra postulaten. I vissa situationer väljer då partiet att förändra sina postulat och hålla fast vid sin nya doktrin. Under vilka omständigheter kan detta förväntas ske?

3.6.2 Förklaring till förändring

Hur skall då en partiideologisk förändring förklaras? Vi har tidigare i kapitlet fört ett resonemang om partier och partikonkurrens. Ett politiskt parti i Raymond Arons mening är frivilliga och organiserade grupper som i namn av en särskild uppfattning om människan och samhället strävar efter regeringsmakten. Detta sker i konkurrens med andra likaledes organiserade grupper. Var orsakerna till en förändring av partiideologi skall sökas beror naturligtvis på hur man beskriver och definierar parti. I detta arbete används en partidefinition som inbegriper organisation samt strävan efter regeringsmakt – alltså sökandet efter stöd hos väljarna i konkurrens med andra partier.

Partiets förmåga att vinna väljarstöd avgör, i enlighet med Anthony Downs, om partiideologin förändras. Organisationens karaktär och ledarskap, sökandet efter folkligt stöd och relationerna till andra aktörer i det politiska systemets konkurrens anses här vara avgörande för en förändring av partiideologin. Partierna har, enligt Robertson, att i denna konkurrens avväga mellan trovärdighet, både hos väljare och konkurrerande partier, och sökandet efter folkligt stöd när de för ut sitt budskap.

I analysen förutsättes partiet önska genomföra sitt program, vilket innebär att partiideologin är en grund för partiets existens. Men viljan till regeringsmakt förutsättes också vara så stark att partiet är berett att i vissa situationer förändra sin partiideologi för att nå denna regeringsmakt. Den politiska omgivningen påverkar alltid en politisk aktör i olika riktningar men i föreliggande analys har den omgivande samhällsliga ramen förutsatts kanaliseras genom väljarstödet för partiet, genom partisystemets förnyelse och förändrade valsätt. Väljarna, partisystemet och vallagarna anses vara konkreta och undersökningsbara objekt genom vilka omgivningen kanaliseras till partiet. Dessa objekt tillhör alla de yttre påverkansfaktorer som i denna analys anses kunna påverka partiideologin såsom kanaler för en förändrad politisk verklighet. Nya partier gör nya allianser möjliga, sviktande väljarstöd får omprövning av programmet till följd och ett nytt valsysteem kan kräva samarbete med gamla motståndare.

Partiet kan emellertid också påverkas från "insidan" det vill säga genom att partiets ledarskap eller organisation förändras. Partimedlemmarna kan med Hirschmans terminologi använda sig av "exit" (sorti) eller "voice" (protest) för att uttrycka sitt missnöje. Även denna

typ av förändring är en kanal för en förändrad politisk verklighet och kan i sin tur komma att påverka partiets program och ideologi. När inflytandet från olika grupper får en annan karaktär eller när en ny person leder partiet kan detta också få följder för partiets ideologi. En ny ledare har andra idéer än de som praktiserats tidigare, liksom en medlemsgrupp som avsöndras från partiet därmed också förlorar inflytande över formuleringen av programmet.

I analysen är intresset således riktat på tre typer av förklaringar; hur förändringar i väljarstödet, partisystemet och själva partiorganisationen påverkar partiets ideologi. Dessa tre kommer i det följande att prövas som tänkbara förklaringar till partiideologisk förändring hos gaullistpartierna. I avhandlingens sista kapitel kommer resultaten samt de tre faktorernas relation till varandra att diskuteras.

På grundval av resonemangen här kan följande tre hypoteser om partiideologisk förändring formuleras:

1. En partiideologisk förändring föregås av ett sviktande väljarstöd för partiet.
2. En partiideologisk förändring föregås av en förändring av valsättet och/eller nya partibildningar i det politiska systemet.
3. En partiideologisk förändring föregås av en förändring av ledarskap och/eller organisatoriska förändringar i partiet.

Om hypotes ett är giltig kommer en förändrad ideologi hos gaullisterna alltid att föregås av ett förlorat väljarstöd.⁶⁴ Ett motgångsval karaktäriseras av att partiet tappar mer än en marginell andel av sina väljare, och/eller att partiledningen själva anser att det var ett motgångsval. Eftersom partiet ombildas under periodens gång går det inte att göra exakta procentdifferenser till avgörande faktorer för bedömningen av om ett val är en motgång eller inte. Istället måste både procentandelen av väljare partiet förlorat och partiledningens egen bedömning av valet, utgöra grunden för bestämningen om huruvida valet är ett motgångsval.

Om hypotes två är giltig kommer en förändrad partiideologi hos gaullisterna alltid att föregås av att nya partier bildas i partisystemet och/eller att valsystemet förändras. Nya partier måste ha en sådan

⁶⁴ Det är naturligtvis teoretiskt möjligt att partier ändrar partiideologi även när väljarstödet drastiskt ökar. Om vi dock ser på Robertsons resonemang så ändrar partier sin ideologi endast om det är "nödvändigt". Detta torde innebära att partiet inte förändrar sin partiideologi om man vunnit folkligt stöd och inflytande via den.

storlek och kraft att de ställer upp i val och har möjlighet att konkurrera med de övriga partierna i systemet. Förändringar i valsystemet måste vara av den arten att de förändrar konkurrenssituationen t ex genom att allianser blir mer eller mindre fördelaktiga.

Om hypotes tre är giltig kommer en förändrad partiideologi hos gaullistpartierna alltid att föregås av ett byte av organisationsform, alltså när partiet nybildas 1947, 1958 samt 1976. Även andra organisationsförändringar kan påverka partiideologin enligt denna hypotes, t ex en förändrad struktur mellan verkställande och beslutande organ och/eller ett nytt ledarskap.

3.7 Texter, tolkning och material

Efter att ha diskuterat partier och ideologier kommer vi nu fram till det praktiska arbetet. Hur tolkar man en text?

Quentin Skinner har i ett flertal arbeten visat på hur viktigt det är att texttolkningen inte sker som en språklig eller etymologisk övning utan tar hänsyn både till den omgivande idékontexten och till den historiska omgivningen. Det finns inga universella eller eviga problem som kan spåras i en text från vilken tid som helst. Varje text, menar Skinner, måste alltid ses i sitt specifika perspektiv. Texttolkningen skall inriktas på "the more general social and intellectual matrix out of which their works arose." (Skinner 1978:x). Skinner säger också om texten att "the recovery of any given text is a necessary condition of understanding it, and that this process can never be achieved simply by studying the text itself." (Skinner 1974:285). Skinner har i ett arbete om Niccolo Machiavelli (Skinner 1986) tecknat den bakgrund ur vilken han sedan tolkar "Il Principe".

Skinner visar alltså en väg in i textanalysen som i motsats till t ex Derrida och dekonstruktivismen tar hänsyn till textens unika karaktär och tillkomsthistoria.⁶⁵ Skinner hävdar att varje text har en avsikt; genom att inte tala om författarens avsikt undviker Skinner problemet med analys av individens motiv för handlingar. Istället får texten själv

⁶⁵ Sedan länge finns en motsättning mellan kontinental och anglo-saxisk filosofi som också tagit sig uttryck i polemik mellan Skinner och den s k dekonstruktivismen, vilken främst representeras av Jacques Derrida. Derrida menar att tolkarens uppgift inte så mycket är att förstå innehållet utan att ifrågasätta betydelsen för att ge textförfattaren(konstruktören) chans att förtydliga sig. För en diskussion om texttolkning se vidare Helenius 1990:324ff.

en avsikt, den är skapad för att fungera i ett särskilt sammanhang, och genom att återskapa detta sammanhang kan textens mening klarläggas. Det innebär att en analys av detta slag som sträcker sig mer än 40 år bakåt i tiden måste söka rekonstruera varje historiskt ögonblick då en text tillkommit. Riskerna är annars stora att en historisk analys tillkommer s a s i backspegeln och därmed går miste om den information som den historiska situationen kunnat ge.⁶⁶

Skinner har inte stått oemotsagd. I en debatt förd i "Political Theory" nummer 3 1974 får han kritik av Jonathan M Wiener och av Gordon J Schochet. Wiener menar att Skinner ser den historiska kontexten alltför snävt och glömmer de sociala förhållanden som givit upphov till idéer och traditioner. Schochet påpekar att trots att Skinner förnekar eviga problem så antar han ändå att det finns en evig rationalitet, dvs att människors handlande kan tolkas på samma sätt då som nu. Schochet säger också att Skinner går förbi problemet med meningen för författaren respektive meningen med texten för tolkaren. Schochet kritiserar också att Skinner trots sin betoning av det unika i varje text ändå accepterat att analysen idag ger en valid mening av vad författaren till en text sagt för 500 år sedan (Schochet 1974:273 samt Wiener 1974:258).

Tolkningen av de gaullistiska texterna har gjorts med utgångspunkten att de tillkommit i en specifik politisk situation. Denna bakgrund refereras för varje period i ett avsnitt före analysen av partiideologin. Problemet med den s k backspegeln kvarstår dock i viss mån. Det är lätt att på ett ytligt sätt rationalisera bakåt under tidsperioden med konsekvens att analysen blir missvisande. Någon annan möjlighet än att sätta sig in i periodens tidskaraktäristika med hjälp av litteraturen finns dock inte. I detta arbete har detta skett framförallt genom den franska årsboken "L'Année politique" som är en samtida källa, samt memoarer och biografier från de aktuella tidsperioderna.

Texterna har tolkats på ett systematiskt sätt med hjälp av de analysmatriser som redovisats ovan (figur 3.3 samt 3.5). Allt tolkningsarbete har skett på grundval av den franska originaltexten. Översättningarna i den löpande texten skall ses som service till icke-fransktalande läsare. Analysmatrisen har legat till grund för utarbetandet av kodblanketter och varje dokument har kodats inom ramen för en och

⁶⁶ För en mer ingående diskussion av symboler och språkliga ritualer i texttolkning se Bon (1991), se också Naess (1986) om språkets mening samt Vedung (1977) för en allmän genomgång av texttolkningsproblemet.

samma blankett. Nyckelord har använts för att i blankettens olika rutor för verklighetsbild, strategi och utopi samt människa, samhälle och omvärld sammanställa den gaullistiska doktrinen. Nyckelorden är inte, som postulaten, uppställda på förhand, utan syftar till att i ett kort begrepp sammanfatta ett större resonemang som förekommer i den gaullistiska doktrinen. Nyckelorden varierar således mellan perioderna, och material och förekomst av resonemang i doktrinen bestämmer deras karaktär. Dessa har sedan kompletterats med utförliga citat. Doktrinen, kodifierad genom de systematiskt framtagna nyckelorden, har således i ett andra steg, styrt tolkningen av partidokumenten genom att fokusera på de delar av materialet vilka i analysen bestämts vara partiideologins relevanta element.

Det huvudsakliga förfarings sättet har varit att förekomst av resonemang varit tillräcklig grund för att hävda att den gaullistiska partiideologin innehåller ett visst postulat. Men upprepade resonemang under perioden har också legat till grund för bedömning av hur starkt partiet valt att betona en speciell aspekt av sitt program. Om ett visst postulat funnits under en tidigare period men inte förekommer under innevarande period så har ansetts att – trots att inget avståndstagande skett – postulatet försvunnit ur ideologin. En sådan ståndpunkt föranleds av att varje postulat bestämmer så många element i doktrinen, att icke-förekomst av ett visst postulat inte är att beteckna som en slump. Vid några enstaka tillfällen har en kvantitativ undersökning av vissa ideologiskt laddade uttryck gjorts. Dessa är emellertid mer att uppfatta som bekräftelser av och illustrationer till den genomförda analysen.

Undersökningsmaterialet i detta arbete utgörs av ideologiska dokument. Dess avsikt är att i det kollektiva intressets namn inspirera någon att göra si eller så eller eventuellt avstå från handling (Carlsnaes 1986/1987:150). Materialet sprider sig väl över perioden med en utglesning under slutet av 1960-talet. Även detta faktum kommer att diskuteras i den empiriska analysen.

En uppdelning i två materialgrupper har gjorts: "Huvudmaterial" och "Komplementmaterial". Huvudmaterialet utgörs av offentligt material vilket har massdistribuerats från något av de tre studerade partierna. Materialet skall syfta till att föra ut åsikter och värderingar samt sporra till handling enligt ovan. Huvudmaterialet kommer huvudsakligen att bestå av valprogram, pamfletter, publicerade manifest samt på kongresser antagna motioner. Att detta material har stor

ideologisk relevans har visats av bl a Budge-Robertson-Hearl som publicerat analyser av partiprogram i nitton länder. De har visat att studier av manifest ger partiernas syn på olika frågor på ett klart och genomtänkt sätt (Budge et al 1987:14) samt att dessa dokument varit föremål för diskussion inom partiet och representerar detta gruppintresse och inte enskilda intressen. Komplementmaterialet utgörs av olika skrifter och utgivna flygblad som omfattar mindre delar av partiets doktrin eller är ämnade som diskussionsunderlag. Detta material används framförallt för att understödja analysen av huvudmaterialet samt för att rekonstruera den politiska situation ur vilken tolkningen springer fram.

Tanken är att materialet utan något tvivel skall representera gauldlistpartiernas officiellt deklarerade syn i olika frågor. Jag har valt att inte i analysen ta med de dokument som visar på framväxten av olika program och skrifter. Dessa finns istället med i själva tolkningsarbetet. Jag har också avstått från parlamentstexter då dessa antingen kommit fram som resultat av eftergifter och kompromisser i kammaren eller riktar sig till ett särskilt forum. Ifråga om partiprogram, valmanifest m m har partiet större möjligheter att spela på hemmaplan.

Kapitel 4

DEN FRANSKA HÖGERN EFTER REVOLUTIONEN

4.1 Gaullismen och den franska högern

Gaullismen framstod vid sitt bildande som ett försök till samling av den franska högern. Denna höger var både politiskt och organisatoriskt splittrad och illa anfräkt efter Vichy-regimen. De flesta av de gaullistiska idéerna har hämtats ur den politiska högerns traditioner. Tillsammans med två andra viktiga inspirationskällor, katolsk social-filosofi och nationalismen, utgör dessa idétraditioner de ideologiska utgångspunkterna för gaullismen (Demker 1990).

Syftet med detta kapitel är att med några snabba penndrag teckna den franska högertradition ur vilken gaullismen hämtat näring samt att peka ut var i denna bild de Gaulle befann sig. Avslutningsvis analyseras det tal de Gaulle höll när han bildade det första gaullistiska partiet RPF 1947 och då för fram sitt personliga politiska program. Vad skiljer och vad förenar de Gaulles budskap 1947 med den traditionella högern i Frankrike?

François Goguel har sagt om den gaullistiska rörelsen att den "är långt ifrån hela högern och är något annat än denna"⁶⁷ (Petitfils 1973: 107) men det är också klart att RPF i början av 1950-talet "återförenar olikartade delar, särskilt medlemmar av den konservativa högern"⁶⁸ (Petitfils 1973:108). Samme författare fortsätter om de gaullistiska idéerna: "Tillsammans utgör de en blandning av rena idéer från den klassiska högern...och nya idéer. Gaullismen, den auktoritära högerns

⁶⁷ "est loin d'être toute la droite et il est autre chose qu'elle"

⁶⁸ "regroupe des éléments hétérogènes en particulier des membres de la droite conservatrice..."

moderna inkarnation, söker förena...ordning och framåtskridande."⁶⁹ (Petitfils 1973:112–113).

Vi skall på ett kronologiskt sätt rekapitulera den franska högerens politiska historia samt särskilt diskutera den politiska katolicismen och nationalismen. Därefter följer en analys av de Gaulles program så som det framfördes i Strasbourg 1947.⁷⁰

4.2 Den franska högern 1789–1947

Med den franska revolutionen 1789 störtades enväldet i Frankrike och de politiska grupperingar vi idag känner under namnen vänster och höger tog sin början. Dagens franska höger har sin grund i de olika motrörelser som uppkom efter revolutionen, de monarkistiska och de republikanska.

Den första reaktionen mot franska revolutionen var *kontrarevolutionen*. Den bars upp av aristokrater vilka sökte sig tillbaka till "l'ancien régime" med dess kungadöme av Guds nåde. Men i kontrarevolutionen fanns också drag av visioner, dels om en ny statsform, en teokrati, baserad på kyrkan, dels av den sekulariserade och pragmatiska konservatism som företrädades i England av Edmond Burke.

Redan på detta stadium av högerpolitikens historia ställde sig kyrkan på kontrarevolutionens sida. Den ståndpunkten skulle senare visa sig få stora konsekvenser för den franska högerens utveckling. Enligt bland annat den franska historikern Odile Rudelle var denna ståndpunkt orsak till att Frankrike aldrig har fått någon stark kristdemokrati. Genom sitt ställningstagande mot de liberala krafterna från revolutionen 1789 blockerade kyrkan utvecklingen av en socialkonservatism på katolsk grund. Kyrkan erkände inte den franska republiken förrän 1892 då också en katolsk social filosofi började växa fram. Denna strömning behandlas utförligare längre fram i arbetet.

Efter Napoleons tillträde som konsul och sedan kejsare tappade kontrarevolutionen mycket av sin dragningskraft. Napoleon tillträdde

⁶⁹ "L'ensemble forme un mélange d'idées propres à la droite classique...et d'idées nouvelles...Le gaullisme, avatar moderne de la droite autoritaire, cherche à concilier...l'ordre et le progres."

⁷⁰ Detta avsnitts allmänna historieskrivning bygger framförallt på Simonsson (1971), Petitfils (1973), (1977), (1983), Rémond (1982), samt Anderson (1974), Tingsten (1933).

som en man kring vilken nationen kunde samlas. Hans idéer var anti-parlamentariska och antiliberala. Han hade dock ett folkligt stöd och *bonapartismen* uppfattades vid kejsarens abdikation som en vänsterkraft.

Restaurationen 1814 innebär en början till konstitutionalism. Kungen hade den exekutiva makten, medan parlamentets ena kammare valdes i allmänna val vart femte år och den andra utsågs av kungen. Kontrarevolutionen gick nu in i en mer organiserad fas. Den kallades "ultra-royalistes" eller bara "ultras". De ansåg att 1789 års revolution var en komplott mot religion och moral. Ultras ville ha en hierarkisk samhällsordning byggd på korporationer. De var i mångt och mycket en provinsiell rörelse och var fiender till centralisering och till det tidigare kejsarstyret.

Ultras var en välorganiserad grupp kring aristokratin, kyrkan och bönderna. De representerade vad man kan kalla en stark *traditionalism*. Denna konservativa strömning fick majoritet i parlamentets andra kammare vid valen 1815. Kungen upplöste dock parlamentet 1816 och ett mer centerdominerat parlament valdes.

Ultras splittrades i en oförsonlig och auktoritär kontrarevolutionär del och en konstitutionell del under ledning av bl a Albert de Mun.

Den s k Julimonarkin uppstod under de sista dagarna i juli 1830. Efter detta år kom monarkin att helt och hållet präglas av parlamentarismen och inte tvärtom. De parlamentariska idéerna etablerades som en balans till monarkin. Resultatet blev en slags konstitutionalism med en kung vars makt begränsats av parlamentet. Nu kom en sekulariserad och borgerlig regim att styra Frankrike. Kontrarevolutionen var helt tillbakaträngd. Monarken var kung genom ett fördrag baserat på förtroendet mellan honom själv och folket. Parlamentet fick en betydligt starkare ställning med initiativrätt och valmanskåren utvidgades genom en sänkning av rösträttsåldern.

Den nye kungen var av huset Orléans vilket namngav den nya politik som uppstår i samband med Julimonarkin, "Orléanisme". Från och med året 1830 och den nya författningen drevs en klar och tydlig skiljelinje fram mellan den liberala orléanismen och en höger med auktoritära drag i vilken delar av ultras ingick.

Orléanismen var en form av liberalism med anammande av de nya ekonomiska laissez-faire-idéerna från England. Den auktoritära högern betonade istället traditionella värden, småskalighet och ett motstånd mot den industriella kapitalismen. Inom den auktoritära högern fanns

både republikanska och monarkistiska strömningar. Och ur denna del av den franska högern kom den katolska socialfilosofin senare att hämta inspiration.

Det blev ett abrupt slut på den borgerliga monarkin under Louis-Philippe. Louis-Napoleon Bonaparte förde 1848 fram till presidentposten i den andra republiken, efter tre år proklamerade han det andra kejsardömet och sig själv som kejsare Napoleon III. Den andra republiken kännetecknades av en enad höger i det sk ordningens parti. Denna grupp frigjorde genom sitt stöd till Napoleon III en gammal politisk grupp; bonapartismen. Den hade sitt ursprung i Napoleon I:s kejsardöme, men det var först nu som den utvecklades till en självständig politisk grupp. Som vi tidigare sett upplevdes bonapartismen 1814 som en vänsterkraft eftersom man stått på andra sidan gentemot den kontrarevolutionära strömningen.

Bonapartismen var antiparlamentarisk, auktoritär men också socialt humanitär. Den kännetecknades framförallt av dess vägran att inordna sig i det dåvarande vänster-högerklimatet. Bonapartismen bestod av en komplicerad blandning av en mängd olika idéelement. Till en början tycktes bonapartismen kunna utvecklas både åt höger och åt vänster. Men allteftersom kejsardömet framskred togs bonapartismen över av eliten i det franska samhällslivet. Kejsardömet blev ekonomiskt alltmera liberalt, strömningar liknande orléanismen fick fötfa. Samtidigt kvarstod dock bonapartismens auktoritära grund. Bonapartismen ville nå framåtskridande och stabilitet med auktoritära medel. Den hade på så sätt samma mål som den liberala orléanismen, men inte samma medel. Bonapartismen sökte skapa en syntes av en mängd olika idéelement, en samling över de politiska gränserna. Detta gör *antiparlamentarismen* till ett av de fundamentala dragen (Choisel 1987:110, 360).

Under åren 1870–1871 pågick kriget mellan Frankrike och Tyskland. Det slutade med fred i Frankfurt 1871 och med Pariskommunen.⁷¹ Efter denna andra erfarenhet av kejsardöme röstade fransmännen ja till en ny republik. En ny författning utarbetades och antogs 1875. Parlamentet bestod av två kamrar vilka valdes av franska män

⁷¹ Efter freden vägrade delar av Nationalgardet att låta sig avväpnas och barrikaderade sig tillsammans med parisarna inne i staden. De omringades av regeringstrupper och kommunen besegrades i maj 1871, under vad som kallats "den blodiga veckan" då mer än 20 000 människor dödades.

över 21 år respektive lokala valkorporationer. Ministrarna var ansvariga inför de båda kamrarna. Denna författning gällde fram till 1940.

Efter tredje republikens inträde var republikanerna de starka. De var i opposition till rojalisterna, men republikanerna rymde annars olika grupper inom centern och vänstern. Men redan 1877 försökte den rojalistiske president Patrice de Mac-Mahon, genom att byta ut premiärministern, att försvaga republiken. De Mac-Mahon var högerman och ville förhindra en radikaliserings av parlamentet. Han upplöste också parlamentet för nyval, men också det nyvalda parlamentet blev republikanskt och 1879 avgick de Mac-Mahon.

Under 1870-talet bröt katolicismen fram som en politisk kraft bland medborgarna. Det var fråga om en högljudd katolicism med pilgrimsresor, konvent, politiska krav. En "moralisk ordning" i landet förespråkades. Här fanns drag av både motreformation och kontrarevolution. Men efter de Mac-Mahons avgång klingade kraven av. Flera tronpretendenter både till den gamla kungafamiljen och till bonapartismen avled hastigt och den monarkistiska och kejsrerliga oppositionens udd bröts av.

Vid valet 1881 blåste det vänstervindar. Högern fick endast 88 platser av 545.

Högern samlade sig i en "L'union des droites" och presenterade en gemensam vallista vid valet i oktober 1885. Valkampanjen organiserades kring försvar för religionen och den sociala ordningen. Högern erhöi nu 201 deputerade mot republikanernas 383. Tack vare vänsterblockets splittring var regeringsmakten svag och vilket närde en svag antiparlamentarisk strömning. I detta klimat samlade general Boulanger omkring sig missnöjesgrupper och högergrupper. Rörelsen samlades kring kravet på en ny författning. Denna rörelse, som eftervärlden kallat *boulangism*, tog själva namnet "Parti Républicain National" och dess program kan sammanfattas i de tre punkterna "dissolution, révision, constituante".⁷²

Boulangismen kom att markera början för den politiska franska nationalismen då den också betonar nationens "grandeur" tillsammans med teserna om en ny författning och en underström av antiparlamentarism. Till stora delar liknar boulangismen sin föregångare bonapartismen. Boulangismen hade till en början samma folkliga förankring, den nådde framgång i samma valkretsar och den föll slutligen

⁷² Krav på upplösning av nationalförsamlingen, en författningsrevision och sedan en konstituerande (grundlagsfästade) nationalförsamling.

över till ett beroende av den konservativa högern på samma sätt som bonapartismen gjort.

General Boulanger vann ett fyllnadsval i Paris 1889. Hans anhängare sökte förmå honom till en statskupp men Boulanger var så säker på att vinna makten den legala vägen att han avstod. Detta andrum utnyttjade republikanerna till en ny vallag. När det ordinarie valet ägde rum i september och oktober 1889 förlorade Boulanger sin plats och boulangisterna fick bara 38 platser.

Genom att Boulanger också samlat rojalisterna kring sig kom dessa att förlora den politiska trovärdigheten på samma sätt som generalen själv. Den monarkistiska principen var nu en utopi. En ny höger måste stödja republiken. År 1892 erkände också Vatikanen den franska republiken och detta gav möjligheter till ett republikanskt högerparti. Boulangisterna ställde upp i valet 1893 men fick bara 35 deputerade.

Men den politiska katolicismen gjorde ett nytt försök med vad som kallades "l'ésprit nouveau". Det var en republikansk center och den fångade upp många väljare som var rädda för radikalism, anarkism och socialism.

Dreyfus-affären har för många historieskrivare kommit att markera inträdet i en ny politisk era, inte bara i Frankrike (Vegesack 1986). De intellektuellas moderna politiska historia sägs börja där, liksom massrörelserna, pressens politiska roll och den politiska nationalismen. Men den långdragna processen med den judiske kaptenen Dreyfus i huvudrollen har i första hand funktionen av en stödjepunkt i en tid när den politiska utvecklingen såväl i Frankrike som i andra länder gick mycket fort.

Den s k Dreyfus-affären pågick från 1894 till 1906 och slutade med kapten Dreyfus upprättelse. Den handlade om krigsmaktens ställning i det politiska livet, om republiken och om antisemitism. Den släppte loss en väldig kraft i den politiska pressen. Dreyfus-affären mobiliserade de intellektuella på olika sidor av barrikaderna. Folkligt förankrade s k ligor tog upp den politiska striden och konkurrerade med de lösa partibildningarna i parlamentet.

Högern stödde auktoriteten. Domen för förräderi mot kapten Dreyfus skulle inte rivas upp. Det skulle skada den militära hedern, ruinera patriotismen och demoralisera armén. Högern lät sig också bäras av antisemitismen.

Dessa ställningstaganden kittade ihop den splittrade vänstern, men också den grupp som samlats kring "l'ésprit nouveau". År 1899 vann

vänsterblocket en valseger. Den katolska centern delades mellan höger och vänster. Högerflygeln tog upp orléanisternas idéer om ordning och frihet samt religiös tolerans. Ideologiskt ledde Dreyfus-affären till en polarisering där högern fick en ny sträng på sin lyra, *nationalismen*.

Nationalismen hade en doktrinär gren för vars syfte den nationella storheten var det enda viktiga. Den var mycket omvälvande på det politiska planet, men desto mer konservativ på de sociala och ekonomiska planet. Bredvid, och delvis framsprungen ur, denna doktrinära nationalism fanns en strömning som kallats "den revolutionära högern" (Rémond 1982). Denna var anti-kapitalistisk, tog parti för de fattiga, för arbetarna och småföretagarna som kände sig bedragna av industrikapitalismen. Här inrymdes också främlingsfientlighet och anti-semitism. Denna politiska nationalism är en föregångare till fascismen eller rättare sagt de fascistiska försöken i Frankrike.

L'Action Française var en representant för den politiska nationalismen. Rörelse bestod från 1898 till 1937. Den var, liksom många höger rörelser kring sekelskiftet i Frankrike, en blandning av olika historiska erfarenheter och traditioner.

Det första elementet är nationalismen, en antidemokratisk nationalism. Den är också främlingsfientlig och kan sammanfattas i slagordet "La France Seule!". Det andra elementet är traditionalismen. Dess bärande balkar är antiindividualism och en organisk samhällssyn. Det tredje elementet är rationalism. Det innebär ett försök att söka sig bort från en religiös legitimering till en rationell legitimering av samhällssystemet. Kyrkan utgör bara en modell för den hierarkiska ordning man tror på. Det fjärde elementet är anarkism. Man är emot staten, emot kapitalismen och emot konformism. Till en början närmade sig L'Action Française de revolutionära syndikalisterna och stödde strejker bland arbetarna.

L'Action Française blev den ledande nationalistiska skiljan. Under 1920-talet gick L'Action Française ifrån många av sina mer extrema idéer till förmån för en allmän socialkonservatism. L'Action Française bannlystes av påven 1926.⁷³ När också hertigen av Paris – tronföljaren – tog sin hand från rörelsen 1937 försvann den.

Efter första världskriget 1919 segrade en högerkoalition i valet. Högern var mer enad än på länge och hade funnit åtminstone tre ting som man kunnat enas kring: patriotismen, anti-kommunismen och de

⁷³ Detta innebar att kyrkan förbjöd läsandet av rörelsens tidning, ej gav rörelsens medlemmar nattvarden eller lät dem vigas i kyrkan.

ekonomiska recepten. Monarkismen var borta ur den parlamentariska högern. Högerblocket hade två baser, traditionalismen och den moderata liberalismen. Traditionalisterna var religiösa samt fientliga till staten, kapitalismen och centralism. Familj och egendom var de centrala värdena. Liberalerna var arvtagare till orléanisterna och föredrog att inte kalla sig höger.

Under mellankrigstiden alternerade ett flertal regeringar vid makten. Detta tillsammans med en ekonomisk kris föder åter en antiparlamentarisk våg. Dess högsta punkt nås den 6 februari 1934 då Paris skakas av ett folkligt uppror, eldat både från vänster och höger. Dagen efter upplöser premiärminister Daladier regeringen och en samlingsregering bildas. Oroligheterna fortsätter dock med anledning av lagar om sänkta löner och höjda skatter.

De s k ligorna, som visserligen stod för en antiparlamentaristisk agitation och systemfientlighet under 1930-talet, kan knappast kallas fascistiska. Men ett parti som vann folkligt stöd och som var *fascistiskt* i den klassiska bemärkelsen bildades 1936 (Petitfils 1988a:57ff). "Parti Populaire Française" tog som grundstenar antikapitalism, rasism, antikommunism och nationalism. Dessa fascistiska försök fick också näring dels genom Hitlers makttillträde i Tyskland och dels genom Léon Blums folkfrontsregering 1936–38. Ett slagord i valkampanjen 1936 var "hellre Hitler än Blum" och Blums judiska börd gjordes till ett objekt för en hatkampanj från L'Action Française.

Vichyregimen 1940 kan sägas vara en anakronism. Den var en återgång till något förgånget, en sista reaktion mot utvecklingen. En reaktion som tack vare det nationella krisläget kom till makten. Vichyregimen bygger på reaktion, en reaktion mot sekularisering, individualism, liberalism och kapitalism (se t ex Petitfils 1983:94ff).

Vichyregimen omfattade södra och västra delarna av Frankrike vilka också är och var landsbygdsdominerat. Mottot var "Travail, Famille, Patrie" vilket ersatte franska republikens motto sedan revolutionen; "Liberté, Egalité, Fraternité".⁷⁴ Ideologiskt har vi fått traditionalismen vid makten.

Konsekvenserna för de franska högerpartierna blev att de alla efter kriget var misskrediterade. De hade alla på ett eller annat sätt varit delaktiga i Vichyregimen och förlorat förtroendet bland medborgarna.

74 "Arbete, Familj, Fosterland" ersatte "Frihet, Jämlikhet, Broderskap"

General Charles de Gaulle, som lett motståndsrörelsen och som premiärminister också den politiska övergången till fred, ville ha en ny författning. Men den fjärde republikens författning som antogs 1946 tillfredställde inte hans önskningar och han hade avgått innan den antogs. Men redan 1947 bildade de Gaulle ett nytt parti, "Rassemblement de la peuple Française" RPF.

Den höger som blommar upp under 1950-talet kan på många sätt sägas vara fortsättningen av det mönster som utvecklats sedan 1789. Det enda undantaget utgjorde gaullisterna vars budskap var en blandning av katolsk socialfilosofi, republikansk nationalism och liberal framstegstro.

Kontrarevolutionen och extremhögern fullföljdes hos Pierre Poujades missnöjesparti 1956, den katolska politiska grenen representerades av "Mouvement Républicain Populaire", MRP, vilket var det franska kristdemokratiska partiet och orléanisternas liberala och sekulariserade ideologi förvaltades av "Parti Radical"; Radikalerna.

Den franska högerens politiska historia kännetecknas alltså av ständig splittring och återförening. Ideologiska element blandas i nya och nygamla kombinationer. Genom kriser och krig uppkommer nya partier och grupper. I nästa avsnitt avser jag att bryta ut och närmare diskutera två grundläggande idéer i den franska högern.

4.3 Nationalism och katolsk socialfilosofi

4.3.1 Inledning

I detta avsnitt behandlas närmare nationalism och katolicism i fransk politik mellan 1789 och 1947. Anledningen till att dessa båda behandlas separat är att de båda var tongivande inom högern under första hälften av 1900-talet. Nationalism och katolicism kan förenas med andra ideer och bilda aggressiva eller fridsamma politiska rörelser.⁷⁵ Tillsammans spelade de en delvis politiskt avgörande roll i Frankrike under Vichyregimen och för förhållandet till Tyskland under kriget. Men de utgjorde också grunden för motståndsrörelsen och kom att prägla det politiska systemet även efter andra världskriget. Nationa-

⁷⁵ För en diskussion kring nationalism se Kedourie (1960), för fascism och nationalism se Steernhell (1988) och för katolicism och politik se Dreyfus (1988).

lismen och katolicismen är inga renodlade partiideologier. De har inte det politiska systemet som huvudobjekt för sina tankar. Men de är två sätt att tänka om samhället som influerat en stor mängd politiska rörelser ända sedan 1800-talets sista decennier.

4.3.2 Nationalism

På den internationella scenen kan nationalismen styra en nations utrikespolitik. Morgenthau skriver i boken "Politics among nations" om nationalismen att den "tries to explain national power exclusively, or at least predominantly, in terms of national character." (Morgenthau 1978:166). Han varnar också för att nationalismen ofta degenererar till rasism.

När det gäller nationalismen på ett mindre specifikt område säger en av den franska nationalismens företrädare, Maurice Barrès, år 1892 att nationalismen är "...un système de pensée fondé sur le souci prioritaire de défense et d'affirmation des valeurs nationales"⁷⁶ (Petitfils 1983:9).

Nationalismen är en idé om nationen, och som ett element i en större struktur, idén om nationens överlägsenhet över andra enheter. Denna idé kan inspirera olika politiska grupper som t ex l'orléaniserna under 1800-talets första hälft (Petitfils 1983:10). Nationalismen kan också sammansmälta med andra grupper som t ex var fallet i fråga om Boulangismen (Rémond 1982:152). Men nationalismen kan också dominera politiska grupper på ett sådant sätt att den blir styrande för dessas politiska handlande. Detta kallar jag i fortsättningen den *politiska nationalismen*. Nationalismen kan vara enande eller separatistisk beroende på de rådande politiska förhållandena vid dess tillkomst.

Också den politiska nationalismen går att dela upp i två grenar: *konservativ politisk nationalism* som t ex "L'Action Française", och en *revolutionär politisk nationalism* som t ex "Parti Social Français".

Före Dreyfusaffären var nationalismen ett arv från den franska revolutionen. Frankrike hade en uppgift, en mission, att föra ut de mänskliga fri- och rättigheterna till hela världen. Men efter Dreyfusaffären och fransk-tyska kriget tillkom rasism, främlingsfientlighet och

⁷⁶ "ett tanke-system grundat på företräde för omsorgen om försvaret för, och bekräftandet av, de nationella värdena"

antisemitism. Och det var i denna kombination nationalismen blev en doktrin, eller dogm, och blev politisk.

Den politiska nationalismen kom snabbt att inkorporeras i extremhögern. Där kombinerades med andra idéer som rasism, rojalism, traditionalism och militarism. Den politiska nationalismens rörelser var aktiva under perioden 1890 till 1940 då nationalismen misskrediterades genom förknippandet med Vichyregimen. Sin storhetstid hade den politiska nationalismen under mellankrigstiden, framför allt fram till 1936 då Léon Blum upplöste alla de s k nationalistiska ligorna, varav några blev politiska partier istället.

För att visa på ramen för de nationalistiska idéerna ämnar jag beskriva några av de större nationalistiska organisationerna.

L'Action Française har beskrivits tidigare (se kap 3:2). Den var rojalistisk, för decentralisering och emot statsmakten. *L'Action Française* representerar den konservativa politiska nationalismen. Dess inspiratör var Charles Maurras. Hans tankar grundades på nationalism, vilket inbegrep anti-semitism, samt traditionalism och en slags rationalism.

Charles Maurras hade på en resa i Grekland inspirerats och imponerats av den klassiska grekiska arkitekturen. Han ville införa ett "republikanskt kungadöme" i Frankrike. Detta skulle vara decentraliserat och antiparlamentariskt. Han sökte den balans i det politiska systemet, som han hade tyckt sig finna i den antika kulturen i Grekland.

Den revolutionära politiska nationalismen representeras främst av de s k ligorna. "*Les Jeunesses patriotes*" bildas ur "*La ligue des patriotes*". Den sistnämnda hade funnits sedan 1882 och hade haft Maurice Barrés som ordförande. Grundaren var Paul Dérouléde, en patriotisk poet och författare. Han ville inordna alla fransmän "under fanan" oavsett börd och social ställning. År 1898 omgrupperade sig "*La ligue des patriotes*" och gick en ny vår till mötes i samband med Dreyfusaffären och det uppsving för politisk nationalism som den ledde till. Ett försök till statskupp 1899 misslyckades kapitalt, och ledde till att Dérouléde fängslas.

"*La Ligue des patriotes*" var en massorganisation, hierarkiskt uppbyggd, med närmare femhundra tusen medlemmar (Petitfils 1988a:15). Det var ur denna organisation som "*Les Jeunesses patriotes*" bildades 1924. Den direkte grundaren var Pierre Taittinger, som tidigare varit bonapartist. "*Les Jeunesses patriotes*" var starkt antikommunistiskt och vid ett kommunistiskt valmöte dödades fyra av ligans medlemmar. Gruppen var också antiparlamentarisk, men försökte samtidigt inspi-

rera väljarna till ett "gott" d v s patriotiskt val. Taittinger ansåg, apropå valarbetet, att: "The present parliamentary system is anachronistic and harmful. If we vote, it is not to help the system, but to use it to the advantage of La Patrie" (citerat ur Anderson 1974:199).

Under slutet av 1920-talet sysselsatte sig "Les Jeunesses patriotes" framförallt med valkampanjerna. Detta resulterade i att fyra av dess medlemmar kom in i regeringen 1929. Ett nytt parti "*Parti Républicaine Nationale et Sociale*(PRNS) tog hädanefter över den politiska aktiviteten och "Les Jeunesses patriotes" skulle inrikta sig på aktioner och gatuaugitation. De rönt dock ingen större framgång och i slutet av 1930-talet bröt båda organisationerna ihop.

Den 6 februari 1934 då alla de nationalistiska ligorna försökte kasta de deputerade i Seine, framträdde en annan organisation. Denna kan ses som en av orsakerna till de ovan nämnda organisationernas fall. Den nya ligan var "*Les Croix-de-Feu*" under ledning av överstelöjtnanten François de La Rocque.

Denna organisation var från första början en organisation för krigsveteraner, men förändrades under La Rocques ledning till en rörelse inom den politiska nationalismen. Den hade grundats 1927 och under åren 1929–30 steg medlemsantalet från 8 000 till 15 000. La Rocque gjorde en mycket snabb karriär inom organisationen och dess framgång var till största delen hans verk. "Les Croix-de-Feu" var en paramilitär organisation. Den var hierarkisk, hade en hel del underorganisationer och allt som allt räknande den 1933 in ca 60 000 medlemmar (Rémond 1982:213). Organisationen ordnade parader och demonstrerade sin styrka, all sorts propaganda användes för att motivera de egna och vinna nya anhängare.

La Rocque hade egna politiska ambitioner. Omedelbart efter valet och det följande förbudet mot ligorna 1936 grundade han "*Parti Social Français*", (PSF). Detta parti skulle ta ligans plats. PSF grundades på nationalism, antiparlamentarism, ett auktoritärt konstitutionellt program samt massrörelseiden (Anderson 1974:209). La Rocque sökte med PSF komma ifrån gatans agitation och istället använda de formella medlen för att nå verklig politisk makt. Omkring 1938 hade PSF mellan åttahundratusen och en miljon medlemmar (Petitfils 1988:30–31). PSF sökte sig alltmera bort från den politiska nationalismen och till den parlamentariska högern. Vänstern kände sig hotad av denna massrörelse. Det kom till sammanstötningar mellan PSF och socialis-

ter, något som 1937 i Clichy också blev blodiga drabbningar med många skadade.

La Rocque var inte antisemit. han samarbetade inte heller med Hitler, han stödde den franska regeringen fram till 1940. Han var emot Pierre Laval (Vichyregimens premiärminister) och efter kriget framfördes inga misstankar mot La Rocque för kollaboration med Tyskland. Istället arresterades han under kriget för motståndsarbete och deporterades till koncentrationslägret Ravensbrück och dog strax efter krigsslutet 1945.

Det parti som kan kallas klassiskt fascistiskt i Frankrike var "*Parti Populaire Français (PPF)*. Anledningen är att i detta parti drevs kulturen av ledaren till sin spets, partiet hade en proletär bas bland medlemmarna och ideologin var starkt kollektivistisk. PPF samarbetade också med Tyskland efter krigsutbrottet 1939.

PPF grundades av Jacques Doriot som var före detta kommunistisk borgmästare i Saint-Denis utanför Paris. PPF var starkt antikommunistiskt men socialt radikalt, antiparlamentariskt och auktoritärt. PPF grundades 1936 efter det att Doriot 1934 uteslutits ur kommunistpartiet.

PPF hade sitt fäste i arbetarförörterna utanför Paris, kring Marseille och upp emot Alpes-Maritimes. Partiet hade sin sociala bas, inte bland traditionella högerväljare, utan bland unga tidigare vänsteranslutna eller partilösa (Milza 1987:170). Doriot styrde partiet enväldigt, han censurerade partipressen och brydde sig inte om kongressbeslut. I konkurrens med PSF hade han svårt att nå framgång men partiet nådde upp till omkring 60 000 aktiva medlemmar (Anderson 1974: 218). Redan 1939 hade partiet genomgått en viss förändring. När Doriot talade i Lourdes talade han inte som en fransk Mussolini utan som en fransk ultra-konservativ. Han talade om respekten för auktoriteter, om familjens värde och riskerna för nationen om subversiv verksamhet tilläts (Milza 1987:178).

Jacques Doriot var medlem av den franska exilregeringen i Tyskland och dödades i en flygattack 1945.⁷⁷ Många av PPF:s anhängare ställdes framför exekutionsplutoner efter kriget. En av dem som brutit med Doriot redan på ett tidigt stadium, Pierre Poujade, skulle dock komma att leda en ny extrem-högergrupp under 1950-talet.

⁷⁷ Efter det att Paris befriats av de allierade 1944 bildades i Tyskland en fransk exilregering under ledning av franska fascister och nazi-sympatisörer, med bl a Jacques Doriot.

Detta är några av de rörelser som uppstått där nationalismen dominerat. De skapade grogrund för åtminstone ett fascistiskt försök i Frankrike. Den politiska nationalismen utgjorde dock inte grunden för den reaktionära Vichyregimen. Där har vi istället ett exempel på en rörelse som i sin föreställningsvärld länkade samman nationalismen med andra konservativa idéer utan att nationalismen styrde och dominerade handlandet.

Nationalismen inspirerade också de flesta av högergrupperna i Frankrike under den här tiden, och utövade även en lockelse på socialismen. Enligt Georges Valois, själv fascist, var det en kombination av socialism och nationalism som blev fascism (Petitfils 1988a:51).

4.3.3 Katolsk socialfilosofi

Katolicismen är ett religiöst sammanhållet tanke-system, men i katolicismen finns också en politisk filosofi, och det är den och dess konsekvenser i olika kombinationer, som diskuteras här.

Den katolska kyrkan ingick ganska snabbt efter franska revolutionen en allians med de konservativa, reaktionära, krafterna. Ideologer som *Joseph de Maistre* och *Louis de Bonald* var tongivande under större delen av 1800-talet. De gav den katolska politiska filosofin en markant kontrarevolutionär karaktär.

De Maistre menar att individen måste förvandla sin existens från individuell till underordnad det gemensamma. Regeringen är den verkliga religionen, den lever genom "the national mind" (Reardon 1975:24). Auktoriteten är Guds vilja, säger de Maistre, liksom suveräniteten. Denna suveränitet måste utövas av en absolut monark.

De Maistre har en organisk samhällssyn, han blickar tillbaka till "l'ancien régime" och han vill ha en kung av Guds nåde. Revolutionen och dess konsekvenser i form av död och förstörelse var ett straff för att Frankrike brutit med sitt öde.

Louis de Bonald var också en reaktionär, en tillbakablickare. Bonald förknippas med traditionalismen, han är patriarkal i sin samhällssyn. Hans idealsamhälle är format efter mönster av familjen. Fadern som "orsak" till familjen förkroppsligar också produktionsmakten och försvaret för barnen/medborgarna. Dessa är endast subjekt för hans maktutövning. Modern är ministeriet genom vilket fadern utövar sin makt. Makten är odelbar och utgår från fadern. Men eftersom barnet

utan fadern är skyddslöst är det också faderns plikt att ha omsorg om barnet. Detta innebär att samhället har ett ansvar för de svagaste som måste bäras av de starkare. Bonalds politiska filosofi kan förstås som ett rationellt pläderande för upplyst envælde.

Både Bonalds och de Maistres politiska idéer skulle komma igen i olika tappningar under slutet av 1800-talet. De är båda i första hand intresserade av att upprätthålla traditionens auktoritet.

De franska katolikerna accepterade inte den franska republiken, utan förde under hela 1800-talet en ojämnhet mot den. Inte för rån påven 1892 meddelade de franska katolikerna att för att vara goda katoliker måste de också vara goda medborgare, sker ett accepterande av republiken. Detta öppnar porten för katolska partibildningar. Året innan, 1891, har påven Leo XIII tillkännagivit "De Rerum Novarum" (Om den nya ordningen) som skulle komma att förändra mycket av den katolska politiska filosofin.

Den katolska politiska filosofins läromästare Thomas av Aquino har en del att säga om statskick och samhälle. Thomas var medeltidens dominerande statsteoretiker, och det han för vidare är framför allt Aristoteles tankar om det goda samhället. Katolska kyrkans politiska filosofi bygger fortfarande till allra största delen på Thomas tankar, varför det finns all anledning att rekapitulera dem.

Först och främst menar Thomas att politik endast är en härledning ur religionen, ur metafysisk kunskap. Politik kan inte heller frikopplas från etiken. Målet för politiken är alltid moraliskt; det allmänna bästa. Thomas statsteori är en harmonilära, en balanst teori; "...all reflect the characters which are prominent in Thomist thought, a truly humanistic sense of proportion, a sustained effort to maintain the balance between opposite extremes" (Aquinas 1959:xi).

Staten är i Thomas lära en hierarki och en historisk produkt. Individerna är otänkbara utan staten, det är i staten/samhället hon når sin fulländning som människa. Att staten är en organism där individen måste underordna sig är självklart för Thomas. Regenten är suverän, men måste också vara som en far för sitt folk (jfr Bonald ovan).

Regenten måste styra sitt land med det allmänna bästa för ögonen, han får inte vara någon tyrann. När det gäller egendom har Thomas en utjämnande syn. Den som är fattig och tar av en annans överflöd gör sig inte skyldig till stöld.

"De Rerum Novarum" tillkännagjordes alltså 1891, och påven erkände den franska republiken året därefter. I Rerum Novarum utvecklade

lar Leo XIII idéer som utgör ett religiöst svar dels på socialism dels på kapitalism. Den sociala filosofi katolicismen nu utvecklar kan tyckas fjärran från de konservativa katolska ideologerna under 1800-talet. Men faktum är att båda vilar tungt på de thomistiska tankarna. I den ena grenen, som av en del författare kallas "christian democracy" (Irving 1973:25), kvarstår en stark konservatism. Den andra är snarast social till sitt innehåll.

Vilka politiska konsekvenser fick då *Rerum Novarum* och de nya idéerna? På det allmänna planet fick korporativismen⁷⁸ ett uppsving, på det mer specifika bildades ett antal partier och politiska grupper.

Den katolska neo-korporativismen uppfattades som lösningen på 1890-talets sociala problem. Korporativismen härstammade från de medeltida skråsamhällena. I sin nya tappning skulle den strukturera samhället på ett sådant sätt att utnyttjandet av arbetarna och revolution bland dem undveks. Leo XIII utvecklade inte några detaljer kring neokorporativismen. Det överlämnade han åt de nationella kyrkorna. I Frankrike tog *René de La Tour de Pin* hand om det arbetet. I flera böcker beskrev han ingående hur ett korporativt samhälle skulle organiseras. Det skulle bygga på den individuella friheten, medlemskap i korporationerna skulle vara frivilligt. Korporationerna skulle göra både arbetare och arbetsgivare delaktiga i en gemensam vinst vars användning de skulle samråda om. Medlemmarna i korporationerna skulle enbart vara professionella. De skulle ledas av en vald kammare, "un conseil corporatif", där arbetare och ägare hade likvärdig representation. La Tour de Pin försökte på detta sätt att filtrera bort sårin-tressena till förmån för allmänintresset. Hans ambition var att ersätta den kapitalistiska strukturen med en korporativ. Han var också inspi-rerad av socialismen och skriver själv att "il est tout naturel, que les instruments d'une production sociale...soient possédés à l'état social"⁷⁹ (Cotta 1984:50).

Idéerna togs över av *Firmin Bacconier* som dessutom utvecklade dem vidare. Bacconier delade den marxistiska uppfattningen att all samhällelig instabilitet hade materiella orsaker. Men Bacconiers kor-porativism var inte socialistisk. Han ville ha en korporativ monarki

78 I dagens debatt används begreppet "korporativism" ofta nedsättande och är en be-skrivning av ett samhällssystem som bygger på arbetslivsorganisationernas och statens sammanblandning. I den historiska situation som rådde vid sekelskiftet var korporati-vismen snarare en medeltida uppfattning med vars hjälp man kunde organisera om samhället.

79 "det är helt naturligt att de samhällseliga produktionsmedlen...är i statens ägo".

(sic) där staten representerade monarken. Korporationerna var endast en kanal för statens maktutövning. Baconier var inte intresserad av arbetarnas deltagande i ägandet, varken kollektivt eller individuellt. Baconiers idéer låg till grund för den korporativa regim som infördes av Vichy-regeringen den 4 oktober 1941, "Charte de Travail". Denna hade tre syften: (1) Eliminera klasskampen, (2) Underordna särintresset under allmänintresset, samt (3) Undertrycka proletariatet (Cotta 1984:78–79). Regimens minsta beståndsdel var snarare yrket än företaget, och denna franska korporativism liknar mera medeltidens korporativism än både italiensk och tysk korporativism.

Grunden för de korporativa idéernas renässans i den katolska politiska filosofin vid 1800-talets slut var thomismens harmonilära. Man såg i korporativismen en möjlighet att möta den sociala nöden samtidigt som socialismen undveks.

Av de organisationer som bildades i Rerum Novarums kölvatten gjorde ingen någon politisk lycka. Det var inte förrän efter andra världskriget som ett kristdemokratiskt parti – "Mouvement Républicain Populaire" (MRP) – blev en stark kraft. Att situationen just då var mogen för en samling kan förklaras med att många katoliker i motståndsrörelsen samarbetat med kommunister, socialister och andra ideologiska uppfattningar. Detta gjorde katolicismen "öppnare" (Whyte 1981:81) och mindre konfessionell.

Innan Rerum Novarum tillkännagavs hade Albert de Mun försökt att skapa ett katolskt konfessionellt parti, men detta hade fördömts av påven. Efter Rerum Novarum skapades rörelser, med denna som grund, för socialt ansvarstagande i samhället: den sociala katolicismen. De Mun stod tillsammans med La Tour de Pin i spetsen för "Oeuvres de Cercles", de Mun ensam för "Le Ralliement", Leo Harmel för "Cercles d'Etudes" och Marc Sangnier för "Le Sillon". Av några rörelser blev det partier, "Action Libérale Populaire" (ALP) kom ur "Le Ralliement" och "Parti Démocrate Populaire" kom ur gruppen kring Marc Sangnier.

Dessa grupper utvecklade en katolsk social doktrin som var viktig också för att den var en del av en internationell gemenskap. I alla de katolska länderna gav Rerum Novarum upphov till olika cirklar, grupper, partier och rörelser. Ledare och medlemmar träffades över nationsgränserna och den sociala doktrinen blev ett gemensamt program och rörelserna ett gemensamt nätverk (Whyte 1981:59).

"Oeuvres de Cercles" (Arbetscirklar) var arbetarnas "klubbar" men styrda av arbetsgivare och av den katolska borgerligheten. De uppnådde ett medlemsantal på ca 45 000 personer, varav dock ca 10 000 var arbetsgivare (Irving 1974:33). Dessa s k klubbar styrdes på ett patriarkaliskt sätt, och de Mun som var en av dess initiativtagare var själv konservativ. Han kritiserade Leo Harmels "*Cercles des Etudes*" (studiecirklar) för att de var alldeles för radikala. Harmon ville inte bara undervisa sina medlemmar utan också inspirera dem till politiskt handlande. Denna organisation är den som kanske är närmast den senare framväxande kristdemokratin. Rörelsens tidning hette också "*Démocratie Chrétiéne*". Harmel ville dock inte trots påtryckningar skapa något parti av sin rörelse.

"*Le Sillon*" (ung plogfåra) var en rörelse på mer jämlik grund än de ovan nämnda. Där var det t ex normalt att dua varann oavsett social ställning. Detta är knappast möjligt ens i dagens Frankrike. Rörelsen sökte också stöd hos både protestanter och icke-troende. Den var ett typiskt exempel på det John Whyte kallar "öppen" katolicism, vilken inte fick politisk genomslagskraft förrän efter andra världskriget (Whyte 1981). Fortfarande var dock utbildning en viktig arbetsuppgift för denna katolska sociala rörelse. "*Le Sillon*" inrättade flera utbildningsinstitut i olika städer i Frankrike.

Den nye påven – som var negativ till katolska politiska partier – fördömde "*le Sillon*" redan 1910, cirka tio år efter grundandet. Men rörelsen levde vidare under namnet "*La Jeune République*".

De nu nämnda rörelserna kan samtliga betraktas som föregångare till "*Parti Démocrate Populaire (PDP)*" som formades som en parlamentsgrupp 1924. Den förde samman den sociala och konservativa grenen av katolicismen. Under mellankrigstiden hade man något drygt tio-tal deputerade, varav de flesta från Alsace, Bretagne och Pyrenéerna. Dessa tre regioner är än idag de starkaste fästena för fransk kristdemokrati. PDP krossades – delvis genom vallagar som gynnade allianser – mellan höger- och vänsterblocken, men fick efter kriget en uppföljare i "*Mouvement Républicain Populaire*" (MRP).

PDP:s fyra grundsatser var: (1) Fullt stöd för republiken och de politiska friheterna, (2) Demokrati uppnådd genom samarbete mellan arbetare och arbetsgivare samt ekonomisk-sociala reformer, (3) Respekt för den religiösa övertygelsen inom utbildningen och uppfostran (katolska skolor) samt (4) En utrikespolitik baserad inte bara på Frankrikes nationella intressen utan också på behovet av internationellt

samarbete (Irving 1974:46). PDP gav den franska kristdemokratin en struktur, en struktur som MRP sedan framgångsrikt byggde vidare på.

Den politiska katolicismen har inspirerat större delen av den franska högern, den samverkade med olika konservativa ideer hos t ex L'Action Française och med socialistiska hos La Tour de Pin och hans korporativism. Den lade grunden för kristdemokratin. Denna var dock delad i en politisk del och en social del. Inte förrän den konservativa och sociala delen av katolicismens politiska filosofi kunde förenas smälte de samman till ett parlamentariskt parti. På grund av dess oklara placering på vänster-högskalan krossades det dock mellan blocken. Kristdemokratin fick sedan ingen politisk möjlighet förrän efter kriget. Då drog den fördel dels av högerens misskreditering, dels av den nya öppenheten efter erfarenheterna i motståndsrörelsen.

Den politiska nationalismen och katolicismen har således varit viktiga krafter i det franska politiska livet. Från att ha varit en radikal och vänsterbetonad dogm kom nationalismen att ingå i den politiska högerens arsenal. Den politiska katolicismen fick, tack vare sina svårigheter att placera sig mellan radikala och konservativa strömningar, aldrig någon permanent plats i den franska politiken under 1900-talet.

Det är mot denna bakgrund de Gaulles politiska appell 1947 bör betraktas. Han är den före detta premiärministern som lett landet till befrielsen från tysk ockupation och han har stått som symbol för den franska nationen och kampandan under krigsåren. de Gaulle är militär och fostrad i ett katolskt hem i norra Frankrike. Med sig i bagaget har han alltså både nationalistiska och katolska politiska traditioner när han den 7 april riktar sig till det franska folket i en uppmaning till samling bakom hans person för att rädda Frankrike undan fördärvet.

4.4 de Gaulles politiska appell

4.4.1 Strasbourg-talet 1947

När krigshjälten och motståndsrörelsens ledare, den fd premiärministern general Charles de Gaulle håller tal i Strasbourg på två-årsdagen av befrielsen av Alsace den 7 april, riktar han en politisk appell till det franska folket.⁸⁰

⁸⁰ Analysen av de Gaulles tal bygger på den publicerade texten i *L'Année politique* 1947 sid 323–326.

Detta tal är också introduktionen av Rassemblement de Peuple Français (RPF) på den politiska scenen. I slutet av sitt tal meddelar de Gaulle att det är tid att det franska folket sluter sig samman i en ny politisk rörelse, och några dagar senare annonserar de Gaulle RPF:s bildande vid en presskonferens.⁸¹

de Gaulle talar i ett politiskt sammanhang som har associationer till kriget – två-årsjubiléet av Alsaces befrielse – och han gör det på en plats som av tradition varit omtvistad mark – Alsace och Lorraine har tillhört Tyskland under kortare och längre perioder sedan medeltiden. Det är mycket kort tid sedan han stod på de politiska toppen och trots sin avgång från premiärministerposten ett drygt ett år tidigare har han inte varit politiskt överksam. Han har utvecklat sina konstitutionella idéer i det s k Bayeux-talet 1946 och han har i flera tal föreslagit andra politiska lösningar än de som genomförts av politikerna. de Gaulle ville genomföra inte bara en förändring av den franska politiska kulturen, utan en genomgripande reform av hela styrelseskicket. Ett nytt system skulle bäras upp av en mycket stark exekutiv makt som skulle ha en direkt förbindelse med folket, i praktiken en folkvald president utan ansvarighet för parlamentet.⁸²

de Gaulle vet att han talar till en befolkning som fortfarande minns hans insatser under kriget och han vet att den politiska situationen är besvärlig, både i fråga om den dåliga samhällsekonomin och partistriderna i parlamentet. Han lanserar ett budskap om nationell enighet präglad av socialt patos med politiska traditioner från både katolsk socialfilosofi och nationalism till en grupp människor som befinner sig i ekonomiskt trångmål, som är osäkra om framtiden och som sett honom leda Frankrike ut ur krigsårens stryppsarna.⁸³

I detta avsnitt skall de Gaulles tankar från Strasbourg 1947 introduceras och diskuteras på ett sådant sätt att både innehållet i den

81 Utförlig beskrivning av detta skeende finns hos Charlot 1983:69ff

82 Man kan följa hans tankegångar i memoarsviten "Mémoires de guerre", på svenska "Krigsminnen", t ex "Befrielsen" utgiven på svenska 1960 av Natur & Kultur, originalutgåvan "Le salut 1944-1946" publicerad 1959 av Plon. Trots att boken behandlar perioden före 1946 framkommer där de tankegångar som även sedermera präglade de Gaulles politiska tänkande. Se också Debré 1974 som särskilt går in på de Gaulles planer för en konstitutionsreform.

83 I januari 1946 uppgav hälften av den franska befolkningen att de fruktade ett nytt världskrig inom de närmaste åren och denna siffra sjönk inte markant förrän i mitten 1949, då till 15 procent. Under hela 1947 fruktade mellan 70 och 90 procent av den franska befolkningen att priserna skulle fortsätta stiga. (Charlot 1983:425).

gaullistiska tankevärlden och analysmetoden – som presenterades i kapitel tre – i detta arbete klart framgår.

4.4.2 Verklighetsbild

de Gaulle beskriver i sitt tal från 1947 den omgivande verkligheten som ytterligt hotande och farlig. Detta gäller såväl förekommande hot mot människan och mot samhället, som hot från omvärlden mot de båda förstnämnda domänerna. Det finns alltså en skillnad i verklighetsbeskrivningen mellan människa, samhälle och omvärld. Människan är hotad liksom samhället, medan omvärlden liksom samhället utgör ett hot. Dessa båda hotar i första hand individen och i andra hand nationens fortbestånd. de Gaulle säger om nationens auktoritet vid krigsslutet att:

”... det blev klart att det franska imperiets auktoritet inte kunde upprätthållas i längden varken gentemot befolkningen eller omvärlden;...”⁸⁴

I omvärlden råder ett sådant maktförhållande att det krävs av Frankrike att nationen prioriterar oberoendet främst av alla politiska mål. Detta för att uppnå en fredlig balans i omvärlden.

”Så som den ser ut i dag, inrymmer vår planet två väldiga makter, båda expansiva, men drivna av väsentligt olikartade förutsättningar, och av två motsatta ideologiska strömningar. Amerika och Ryssland, även om man har rätt att hoppas att de inte förblir fiender, är automatiskt rivaler.(...) I en sådan situation, där vi är nu, blir upprätthållandet av vårt oberoende det mest brännande och centrala problemet.”⁸⁵

Samhället är hotat av partiernas splittrande inverkan och av de ”fysiska och moraliska sår” som nationen tillfogats i kriget. Men samhället hotar också genom denna splittring individernas värdighet och frihet.

84 ”...il était clair que l'autorité de la France outre-mer ne pourrait se maintenir à la longue vis-à-vis des populations et vis-à-vis de l'étranger;...”

85 ”Notre planète, telle qu'elle est aujourd'hui, présente deux masses énormes, toutes deux portées à l'expansion, mais entraînées par des dispositions essentiellement différentes et, du même coup, par des courants idéologiques opposés. L'Amerique et la Russie, si on a le droit d'espérer qu'elles ne deviendront pas ennemies, sont automatiquement rivales.(...)Dans une pareille situation, placés là où nous le sommes, le maintien de notre indépendance devient pour nous le problème brûlant et capital.”

"Måste vi alltså förbli i detta ruinerande olyckliga och förbittrande tillstånd där de som arbetar tillsammans för samma sak på ett organiskt sätt måste motsätta sig det som är deras egna intressen och känslor? Är vi dömda att smärtsamt ständigt röra oss mellan ett system i vilket arbetarnas värde är som enkla verktyg i industrin och å andra sidan ett system som krossar var och en till kropp och själ i ett avskyvärt totalitärt och byråkratiserat maskineri?"⁸⁶

"Det (partiernas inverkan, förf anm) får till resultat under dessa villkor att en situation uppstår där inget parti längre kan ensamt styra staten, alla eller många vill vara med och dela styret. Denna delning av den offentliga makten mellan rivaliserande intressen kan inte annat än paralysera maktutövningen."⁸⁷

de Gaulle har en verklighetsuppfattning som enklast kan sammanfattas med ordet "hot". Hotet är konkreta ifråga om samhället splittring, partistyre och ett produktionssätt utan mänsklig hänsyn – men mer abstrakta ifråga om människan – förlust av värdighet. Hotet från omvärlden består i supermakternas styrka och förödande vapenarsenal. Hotbilden är dubbel; dels hotas människan och samhället av samhället och av omvärlden, dels hotar samhället och omvärlden både människan och samhället. Han bekräftar på detta sätt sina åhörarens fruktan och ger dem motiv att uppfatta sin oro som befogad.

4.4.3 Strategier

de Gaulles strategier är välutvecklade och, i en del avseenden, konkreta, något som skiljer dem från utopierna i kommande avsnitt.

"Först etablerar vi en solid utgångspunkt genom att stabilisera valutan, vilket främst innebär en avsevärd reduktion av statens utgif-

⁸⁶ "Faudra-t-il donc que nous demeurions dans cet état de malaise ruineux et exaspérant où les hommes qui travaillent ensemble à une même tâche opposent organiquement leurs intérêts et leurs sentiments? Sommes-nous condamnés à osciller toujours douloureusement entre un système en vertu duquel les travailleurs seraient de simples instruments dans l'entreprises dont ils font partie et un autre qui écraserait tous et chacun, corps et âme, dans une odieuse machinerie totalitaire et bureaucratique?"

⁸⁷ "Il devait résulter de ces diverses conditions une situations dans laquelle aucun parti ne pouvant plus à lui seul diriger l'État, tous ou plusieurs voudraient se le partager.

ter, och därmed också av statens verksamhet. Därefter ökar vi produktionen, såväl i jordbruket som den industrin, vilket tvingar alla att arbeta maximalt (...för att) i varje bransch möjliggöra en balans mellan tillgång och efterfrågan.⁸⁸

Denna arbetsinsats, denna ansträngning, som de Gaulle kräver av det franska folket skall ske bland annat genom de Gaulles idé om "l'association capital-travail". Denna association mellan arbete och kapital skulle i praktiken innebära ett slags arbetarägda fabriker, dock fortfarande styrda av direktörer och företagsstyrelser. Alla i samma företag – arbetare och tjänstemän – skulle tillhöra samma "fackförening" vilka i sin tur skulle ha representation nationellt genom en särskild kammare. I förlängningen får detta system konsekvenser som i många avseenden liknar korporativismen.⁸⁹

"Nej, den människovärdiga, franska, lösningen på detta stora problem, finns varken i förödmjukelse för några eller i slaveri för alla. Det är genom en värdig och fruktbar associering som de, vilka satts tillsammans i ett och samma företag, oavsett om arbete, teknik eller egendom är deras bidrag, med öppna ögon och som ärliga delägare, tar både fördelarna och riskerna."⁹⁰

de Gaulle har en konkret strategi för att både höja industri- och jordbruksproduktionen samtidigt som han anser sig återupprätta människans värdighet: "l'association". Genomförandet bygger dock på att de franska medborgarna kan glömma alla de splittringar och gräl som

Cette répartition des pouvoirs publics entre des rivalités ne pourrait que les paralyser."

88 "D'abord, nous établis sur une base de départ solide en stabilisant la monnaie, ce qui implique en premier lieu une réduction considérable des dépenses et, par conséquent, des activités de l'Etat. Ensuite accroître notre production, tant agricole qu'industrielle, ce qui exige que tout le monde travaille au maximum (...) dans chaque branche de l'activité dès qu'un équilibre s'y trouve possible entre l'offre et la demande."

89 Utförligare beskrivningar av de Gaulles tankar kring "l'association" finns dels i RPF:s pamflett "L'association capital-travail" från 1950 samt hos Guiol 1985.

90 "Non, la solution humaine, française pratique de cette question qui domine tout, n'est ni dans cet abaissement des uns ni dans cette servitude de tous. Elle est dans l'association digne et féconde de ceux qui mettraient en commun, à l'intérieur d'une même entreprise, soit leur travail, soit leur technique, soit leurs biens et qui devraient s'en partager, à visage découvert et en honnêtes actionnaires, les bénéfices et les risques."

Hänvisningarna till "cet abaissement" och "cette servitude" är till det nuvarande kapitalistiska produktions sättet respektive det som kommunistpartiet förespråkar.

förevarit. För de Gaulle är folkets enhet den kanske allra viktigaste strategin att nå målet nationell storhet. En väg till denna enhet är bildandet av det gaullistiska partiet RPF.

"Det är tid att franska män och kvinnor, som tänker och känner på det sättet, och jag är säker på att det gäller hela vårt väldiga folk, samlas för att bevisa det. Det är tid att bilda och organisera Franska Folkets Samling(...)."⁹¹

Genom denna enhet och målinriktning hos medborgarna skall den franska republiken räddas från undergången. Statsapparatusens styrka är beroende av folkets stöd. Om staten skall kunna fylla sin uppgift som ledare av nationen måste folket överge sina gruppintressen och enat ställa sig bakom nationens övergripande mål, vilka som vi sett var oberoende och "storhet".

"En sak är säker: vi kan inte komma dit genom att dela oss i motsatta och stela kategorier. Vi kan inte det om staten, vars roll det är att leda nationen, är uppbyggd på och fungerar enbart genom de skiljelinjer som går igenom vårt folk och de grupper som uttrycker denna delning."⁹²

Utrikespolitiskt har de Gaulle konkreta förslag vilka gäller försoning med Tyskland och internationellt fredssamarbete. de Gaulle eftersträvar balans i omvärlden, och detta kan bara nås om varje land – inklusive Frankrike – uppnår storhet och oberoende. Balansen är alltså både mål och medel för de Gaulle. Hans tänkande här liknar närmast det tänkande som styrde Wienkongressens arbete 1815.⁹³

- 91 "Il est temps que les Français et les Françaises, qui pensent et qui sentent ainsi, c'est-à-dire j'en suis sûr, la masse immense de notre peuple, s'assemblent pour le prouver. Il est temps que se forme et s'organise le Rassemblement du Peuple Français(...)" Hänvisningen "ainsi" och "le" syftar på att den republik folket befriade i kriget håller på att falla samman och att man måste kämpa för att behålla det nationella oberoendet.
- 92 "La cause est maintenant entendue: nous n'y parviendrons pas en nous divisant par catégories rigides et opposées. Nous n'y parviendrons pas si l'Etat, dont c'est le rôle de guider la nation, est bâti pour fonctionner sur la seule base de ces divisions et des groupements qui les expriment." Det som citatet hänvisar till i första satsen är nationens oförmåga att trots stora möjligheter ändå inte kunna återupprätta sin storhet.
- 93 Olika metaforer kan föresväva politiker i deras utrikespolitiska arbete. En studie som genomförts med ett sådant angreppssätt är Björklund 1992. Hon diskuterar tre olika metaforer i utrikespolitiken: maktbalans, internationellt förtroende och avskräckning, vilka hon förknippar med årtalen 1815, 1914 och 1939.

"Det innebär samtidigt att vi vinnlägger oss om att återskapa Europa så att det, vid sidan av dagens stormakter, finns ett balansande element utan vilket morgondagens värld fortfarande hålls i ett andlöst grepp, utan att kunna blomstra och andas i fred."⁹⁴

Strategin för fred är maktbalans och denna måste i sin tur bygga på fria, oberoende och starka nationer. Men också ett internationellt samarbete är väsentligt för att uppnå målen. En övernationell institution kan på ett sätt som motsvarar allmänintresse döma i konflikter som uppstår i det internationella systemet.

"...att levandegöra det internationella samarbetet och de institutioner som föds ur detta, för att i tid kunna studera och döma varje eventuell konflikt inför hela mänsklighetens ögon."⁹⁵

För de Gaulle är strategin ifråga om människan att göra henne värdig och delaktig i det samhälle hon lever. Detta sker framförallt genom "l'association". I samhället ser de Gaulle som sin uppgift att ena medborgarna, höja produktionen och skapa en stark och styrande stat. I omvärlden önskar han upprätta balans dels genom uppbyggnad av varje nations oberoende och styrka, dels genom internationellt samarbete mellan dessa fria nationer.

de Gaulle visar på en väg från den oro som åhörarna tidigare fått bekräftad. Den vägen är enhet och samling på samma sätt som under krigsåren. de Gaulle har spelat på vad som kan kallas "krismedvetande" och hans recept är snabb och effektiv behandling. Denna behandling är att förlita sig på honom själv som samlande gestalt och som bärare av praktiska lösningar för nationens bästa.

de Gaulle appellerar då till den känsla hans tal väckte den 18 juni 1940 då han manade till kamp mot tyskarna. I Strasbourg manar han till fortsatt kamp, nu mot dålig ekonomi och hotande krig i omvärlden.

94 "Il implique en même temps que nous nous appliquions à refaire l'Europe afin qu'existe, à côté des deux masses d'aujourd'hui, l'élément d'équilibre sans lequel le monde de demain pourrait peut-être subsister sous le régime haletant des modus vivendi mais non point respirer et fleurir dans la paix."

95 "...à faire vivre la coopération internationale et ses naissantes institutions, pour que toute cause éventuelle de conflit puisse être étudiée et jugée à temps devant l'opinion de l'humanité tout entière."

4.4.4 Utopi

de Gaulle vill bygga en värld där människorna känner delaktighet och värdighet. Det måste finnas en grad av samarbete mellan människor i olika länder och statsbildningar för att detta skall uppnås. Hans mål kan beskrivas i tre steg: (1) Människans känsla av delaktighet i samhället; (2) Samhällets enhet och en styrning mot klara sociala mål; (3) Nationens storhet och styrka i omvärlden.

Statsmakten måste stärkas eftersom det är denna som kan styra samhället mot de mål folket ställer upp.

"...det var nödvändigt att det franska folket bilade sina strider och ser till att ge sig själva en färdriktning, vilket vill säga en stat kapabel att leda folket mot dess bestämda öde med opartiskhet, auktoritet och kontinuitet."⁹⁶

Det finns enligt de Gaulle en europeisk uppfattning om världen till vilken han bekänner sig. Vad denna uppfattning har för innehåll är allt annat än klart i hans tal, men att den skall försvaras till varje pris är oundgängligt.

"Det innebär slutligen att vi själva, det vill säga västvärlden, förblir trogna den uppfattning om människan, livet, rätten, förhållandet mellan de stater som gjort oss sådana vi är, allt detta som upprätthållit vårt inflytande och utstrålning, och detta måste vi försvara och hålla högt i omvärldens tumult, för vår egen överlevnads skull."⁹⁷

Genomgående är alltså de Gaulles utopi vagt formulerad. Detta gäller alla de tre områdena människa, samhälle och omvärld. Ord som "enhet", "det allmänna bästa" och "värdighet" återkommer ofta när de Gaulle talar om målen med i sitt politiska program medan mer konkreta beskrivningar sällan förekommer.

⁹⁶ "...il était indispensable que le peuple français fit trêve à ses querelles et sût se donner à lui-même une direction, cest-à-dire un Etat capable de le conduire vers son destin avec impartialité, autorité, continuité."

⁹⁷ "Il implique enfin que nous restions nous-mêmes, cest-à-dire des Occidentaux, fidèles à une conception de l'homme, de la vie, du droit, des rapports entre les Etats qui nous a fait tels que nous sommes, à laquelle ont toujours tenu notre influence et notre rayonnement, et qu'il nous faut défendre et faire valoir dans le tumulte du monde, pour servir et nous survivre."

de Gaulles utopi är en harmonilära som grundar sig på den balans mellan kollektiv i samhället som predikats av katolska kyrkan sedan länge. Samtidigt lovar han, likt en ny Jeanne d'Arc, att rädda nationen från den oroande och kaotiska omvärld som han beskrivit, men bara på det sätt hans själv föreskriver.

4.4.5 de Gaulles politiska doktrin

de Gaulle bygger sin politiska uppfattning på en verklighetsbild bestående av hot mot individ och samhälle. Detta tillstånd måste undanröjas genom enhet, samling, en stark stat, nationellt oberoende och internationellt samarbete. Utopin för de Gaulle är en värld av starka och oberoende nationer i balans, vars befolkningar står enade bakom en stark och målinriktad stat.

I den situation då han riktar sin uppmaning till folket ser de Gaulle samhället som hotat både av splittring inifrån och av brist på internationell auktoritet. Medborgarna är i *opposition mot varann* istället för att samarbeta för landets *enhet*. Arbetarna ses som enkla *instrument* utan vare sig *delaktighet* eller *värdighet* som individer. Detta tillstånd måste förändras och staten *uppvärdera människan*, genom att den korporativa tanken hos gaullismen, "*l'association capital-travail*" genomförs. På så sätt skulle varje anställd känna sig delaktig i både företagets skötsel liksom i landets framtid.

de Gaulle anser att det är *partiernas taktikspel* som försatt landet i det eländiga tillstånd där det befinner sig. Medborgarna måste sätta sig över alla gamla motsättningar och *samlas* för att höja *produktionen* i landet. Som tack för det skall staten upprätta *balans på marknaden* dels via *styrande åtgärder* inom vissa branscher, dels genom en *stramare penningpolitik* som skall motverka den stigande inflationen. Genom dessa åtgärder får staten *auktoritet* och vad de Gaulle kallar *allmänintresset* främjas.

Han menar att detta program är i nationens intresse, vilket han likställer med medborgarnas intresse, således allmänintresset. I omvärlden regerar nu två *supermakter*, Sovjet och USA, medan Frankrike förlorat all internationell *auktoritet*. En nation i kaos kan inte göra anspråk på auktoritet i omvärlden. Det nationella *oberoendet* måste stärkas, både hos det egna landet och andra länder, för att det skall bli *balans* i omvärlden. *Samarbete* är enda vägen till oberoende både inom

landet och mellan länder. Endast denna väg är möjlig för att uppnå *fred* och slå vakt om de *europiska värdena*, demokrati och människo-värde.

En sammanfattning av de Gaulles politiska budskap i formen av en politisk doktrin kan göras i tabellform.

Tabell 4.1 de Gaulles doktrin 1947

	<i>Människa</i>	<i>Samhälle</i>	<i>Omvärld</i>
Verklighetsbild	opposition mot varann, instrument i industrin	Partiernas förödande spel	Två supermakter, ingen auktoritet
Strategi	"l'association" enhet uppvärdera människan	samling "l'association" ökad produktion, marknadsstyrande stat aktiv penningpolitik	samarbete oberoende balans balans
Utopi	enhet delaktighet värdighet	auktoritativ stat allmänintresset	fred väst världens värden

4.4.6 Postulat

För de Gaulle framstår människan som en förnuftig varelse som kan ändra sin historiska situation. Han återkommer ofta till framtidsvisioner där människorna själva arbetat sig fram till det goda samhället. Att det finns drag av auktoritetstro kan inte förnekas, men det är inte genom hänvisning till fasta värden som Gud eller familjen som de Gaulle kräver folkets stöd. Istället vädjar han till de franska medborgarnas förnuft, att de själva skall inse nationens bästa och därför följa hans idéer. Postulatet om rationalitet råder alltså i de Gaulles verklighetsbild.

Strategierna är mångfacetterade för de Gaulle. De är i viss mån konkreta, t ex idén om association mellan arbete och kapital, och i viss mån abstrakta, t ex medborgarnas samling. Men kollektivet spelar en

viktig roll för de Gaulles strategier. Det är i och genom kollektivet människorna kan åstadkomma resultat, men inte i klasser eller grupper utan i nationer och folk. Kollektivismen är alltså ett av de Gaulles postulat ifråga om strategi.

Det är genom framtidstro och utveckling de Gaulle vill nå sitt mål. Hos honom finns inget av nostalgiskt tillbakablickande. Han tror på mänskligt förnuft också i den meningen att samhället kan bli bättre genom teknisk utveckling, samarbete mellan länder och stater och mänsklig ansträngning. Modernism är postulat nummer två ifråga om strategier.

Trots de Gaulles starka betoning av nationella världen finns här en syn på världen som en helhet där samarbete är enda vägen till fred och utveckling. Detta samarbete skall bygga på nationellt oberoende, men nationerna förväntas på grundval av denna styrka kunna samarbete på ett mer fruktbart sätt än annars. Globalism är det tredje postulatet för de Gaulles strategier.

Målen är mindre klara än verklighetsbeskrivningarna, men den utopi de Gaulle ser framför sig kännetecknas av ordning och balans. Det skall råda ordning i nationen och i omvärlden. Detta kan endast ske om människan känner sig delaktig i samhällskroppen, inte som ett verktyg utan som en av många värdiga individer i en ordnad struktur, nämligen nationen. Nationen är en given storhet som på det bästa sätt ordnar både individer och omvärld. Nationen är en balanspunkt kring vilken människans plats och staternas plats cirkulerar. Men vi ser också att de Gaulle här, omedelbart efter krigslutet, är intresserad av en "över-nationell" institution som skall övervaka ordningen i världen. Samarbetet skall för de Gaulle ske inom ramarna för en accepterad rättsordning.

Man kan sammanfatta de Gaulles ideologi 1947 enligt tabell 4.2. på nästa sida.⁹⁸

⁹⁸ I de följande kapitlen redovisas postulaten i två omgångar där också domänerna mänskliga, samhälle och omvärld särbehandlas. Att på grundval av ett enda tal göra en sådan finfördelad uppdelning här är inte fruktbart. Källmaterialet och därmed datamängden är för liten.

Tabell 4.2 de Gaulles idealtyp 1947

	Konservatism			Liberalism
Verkl bild	Auktoritet		X	Rationalitet
Strategi	Kollektivism	X		Individualism
	Traditionalism	X		Modernism
	Isolationism		X	Globalism
Utopi	Ordning	X		Frihet
	Maktbalans	XD	X	Rättsordning

X=förekomst av postulatet

XD=dominerande

4.5 de Gaulle – demokratisk nationalist

Vi kan se att hos de Gaulle finns tankar som länge funnits inom högertraditionen i Frankrike. Men det är kombinationen av dem som gör de Gaulles idéer nyskapande. Här finns starka drag av katolsk socialfilosofi, framför allt genom anvisandet av en tredje ståndpunkt mellan socialism och kapitalism, här finns en stark nationalism, dock inte genom att hävda Frankrikes ställning på andra länders bekostnad.

Under de Gaulles uppväxttid i början av 1900-talet var de sociala idéerna hos katolicismen som mest utvecklade. Det har hävdats att denna period kom att präglade det gaullistiska budskapet i stark kristligt social riktning (Dreyfus 1982). Också de nationalistiska strömningarna var ju starka under de första decennierna av seklet. de Gaulles nationalism är dock mer att likna vid den tidiga franska nationalism som framsprungit ur franska revolutionens idéer om alla folks självbestämmande.

Hos de Gaulle finns också drag av en paternalism som liknar den hos de tidiga socialkonservativa strömningarna i Frankrike. Att de Gaulle liknats vid Napoleon Bonaparte förvänar inte heller då här finns just den kombination av framåtskridande och ordning som bonapartismen stod för.

de Gaulle skiljer sig från den traditionella högern genom att hans nationalism är öppen och solidarisk. de Gaulles syn på samhället

präglas också, i motsats till högerns allmänna budskap vid denna tid, av modernism istället för traditionalism.⁹⁹

de Gaulle vet vem han talar till; en krigstrött, oroad och håglös fransk befolkning som sett honom i spetsen för motståndsrörelsen och i spetsen för triumfmarschen nerför Champs d'Élysées i det befriade Paris den 26 augusti 1944. Han vet att han måste ingjuta samma kampanda och entusiasm i befolkningen nu som den 18 juni 1940. Han försöker genom att måla ut verkligheten i svart och målet i blått, vitt och rött att samla medborgarna i en nationell kamp mot arbetslöshet, inflation och kolonialkrig.

de Gaulle var visserligen gaullismens initiativtagare och dess självskrivna ledare. Men som vi ska se i det fortsatta arbetet skulle hans idéer från 1947 – i samband med bildandet av RPF – så småningom komma att omstöpas på många olika sätt. de Gaulle förblir normgivaren i den gaullistiska rörelsen, centralpunkten i relation till vilken partiet alltid måste förhålla sig. Men partiet tar sig också, med tiden, rätten att handskas med sin normgivare på ett sätt som denne kanske inte alltid tänkt sig.

⁹⁹ En beskrivning och diskussion av de Gaulles politik i sociala frågor finns hos Sadoun-Sirinelli-Vandenbussche 1990.

II. DEN GAULLISTISKA PARTIIDEOLOGIN

Kapitel 5

LOJALITET OCH SPLITTRING 1947–1958¹⁰⁰

5.1 Inledning

Perioden 1946–58 i Frankrike, mera allmänt känd som den fjärde republiken, kännetecknades av politisk oro och av upprepade regerings-skiften. De frågor som dominerade den politiska scenen öppnade djupa ideologiska klyftor mellan partierna och medförde att det parlamentariska samarbetet mellan partigrupperna hölls på sparlåga. Under dessa tolv år hade Frankrike 20 regeringar med en livstid på mellan en och sexton månader. Utöver detta nekades femton presumtiva premiärministrar förtroende i parlamentet.

Direkt efter kriget befann sig Frankrike i ett ekonomiskt krisläge. Inflationen och arbetslösheten ökade oavbrutet, under det andra halvåret 1946 steg t ex priserna med omkring 50 procent. Regeringen satte in ett antal åtgärder för att få ner inflationen, bland annat prisstopp på livsmedel, men mer än en dämpning av inflationstakten uppnåddes inte.

Den interimistiske premiärministern Charles de Gaulle avgick redan i januari 1946 sedan en ny konstitution förutskickats eftersom han inte var nöjd med presidentens maktbefogenheter enligt den nya konstitutionen (de Gaulle 1960:306).

År 1947, ett drygt år efter sin avgång, strax före ett kommunalval och i god tid före parlamentsvalet 1951, lanserade så general Charles de Gaulle i en appell en ny politisk organisation. I det politiska kaos

¹⁰⁰ Uppgifterna bygger där inget annat anges på "L'Année politique" för åren 1947–1958. För en politisk-historisk översikt över fransk inrikespolitik under perioden se t ex McRae (1967), Rioux (1987), Simonsson (1971) samt Williams (1971/1958). För en historisk översikt över gaullismen under samma period se Charlot (1983) samt Guiol (1985). Jämför även de Gaulle (1960).

som rådde krävde han förtroende från hela nationen och utlovade stabilitet i utbyte. I kommunalvalet lyckades gaullisterna erhålla 35 procent av rösterna, men partiet klarade inte valmotgången 1951 då väljarandelen nästan halverades. Trots att gaullistpartiet, RPF, efter 1951 hade en parlamentsgrupp, började partiets sönderfall med att de Gaulle 1953 sa sig inte vilja ha något att göra med parlamentsgruppen. Processen fullbordades 1956 i och med att de Gaulle suspenderade partiets funktionärer.

Efter en allvarlig inrikespolitisk kris med anledning av en hotande militärrevolt i Algeriet, inkallades och tillträdde dock Charles de Gaulle 1958 åter som premiärminister. Redan samma år antogs en ny konstitution och den fjärde republikens saga var all.

Fjärde republiken kan indelas i tre parlamentsperioder: 1946–51, 1951–55, och 1956–58 med val till parlamentet 1951 och 1956. Instabiliteten under tidsperioden kan förklaras av att de stora frågor som dominerar – förutom den allmänna ekonomiska krisen, är ideologiskt laddade och nationellt avgörande: avvecklandet av kolonialväldet, skapandet av ett europeiskt samarbete och förhållandet till det stora kommunistpartiet.

Frankrike är i slutet av 1940-talet och början av 1950-talet inne i en djup ekonomisk kris samtidigt som man avvecklar sitt kolonialvälde och är inblandat i skapandet av en ny europeisk gemenskap. Nationen för krig i Indokina och i Algeriet, har en vacklande inställning till ett återupprustat Tyskland och till USA som vill ta ledningen av återuppbyggnaden i Europa.¹⁰¹ Samtidigt pågår det kalla kriget mellan supermakterna. I denna situation finns inte någon politisk majoritet för en gemensam nationell handlingslinje utan istället inträder närmast en slags handlingsförlamning, "immobilisme".

Under den första parlamentsperioden, 1946–51, nekade socialistpartiet (SFIO), som det största partiet, flera lanserade premiärministrar förtroende. Under den andra perioden, 1951–56, har en ny grupp tillkommit vars agerande var svårförutsägbart, nämligen den gaullistiska parlamentsgruppen. Gaullisterna var ansvariga för de flesta regeringars fall under denna andra parlamentsperiod. Under den sista perioden, 1956–58, var det den moderata och oberoende högern som vägrade att ge regeringen sitt stöd.

¹⁰¹ För en diskussion om den franska inställningen till den amerikanska hjälpen till det krigshärjade Europa och till den amerikanska närvaron på den europeiska kontinenten se Wall (1991).

Socialistpartiet (SFIO) och radikalerna samarbetade främst med kristdemokraterna (MRP). Det var också från dessa tre partier som fjärde republikens premiärministrar företrädesvis hämtades. Inget av dessa partier hade dock egen majoritet i parlamentet, utan varje regering krävde koalitionsbildning.

Efter valet 1951 började koalitionsbyggandet vackla. Då hade den 120 mandat starka gaullistiska parlamentsgruppen installerat sig i nationalförsamlingen, vilket gjorde regeringarnas ställning osäker. Särskilt var detta fallet efter maj 1953 då de Gaulle lämnade parlamentsgruppen åt sitt öde. Dess medlemmar blev då jokrar i det parlamentariska spelet och föremålen för deras stöd växlade ofta.

Efter valet 1956 återfanns endast en spillra av gaullistpartiet i parlamentet. Istället hade ett missnöjesparti under ledning av Pierre Poujade fått 52 mandat i Nationalförsamlingen. Denna grupp agerade lika oförutsägbart som gaullisterna tidigare gjort.

I maj 1958 inträffade ett uppror bland franska officerare i Algeriet. En statskupp tycktes hotande nära och politikerna fruktade ett inbördeskrig. Den dåvarande presidenten, Coty, vände sig i det ögonblicket till general de Gaulle och bad honom åta sig premiärministerposten. Denne accepterade, på villkoret att få skriva en ny konstitution, och installerades som premiärminister med stöd från en stor majoritet av parlamentet (Rudelle 1988).

5.2 Den föränderliga verkligheten

5.2.1 Påverkansfaktorer på partiideologin

Den politiska situationen under den tidsperiod som behandlas i detta kapitel uppfyller alla de tecken på svåröverskådlighet och komplikationer som krävs för att göra en politisk analys svår genomförbar. Detta kapitel, liksom de följande tre, är upplagt på ett sätt som skall underlätta förståelsen både för den politiska situationen i Frankrike och för gaullisternas budskap i denna situation. I den första delen av kapitlet diskuteras den politiska verklighet där partiets budskap skall ge resonans. I enlighet med vad Quentin Skinner sagt om behovet av att återupptäcka en text i relation till den verklighet där den tillkommit, upprättas en "ram" för analysen av gaullisternas partiideologi,

vilken struktureras i enlighet med de i kapitel tre introducerade hypoteserna om partiideologisk förändring (se vidare avsnitt 3.6 och 3.7). Dessa hypoteser förutsatte att en partiideologisk förändring föregicks av en förändring i a) väljarstöd b) politiskt system eller c) partiorganisation. Kapitlet följer också denna uppläggning och behandlar alltså först gaullismens med- och motgångar i val, därefter partisystemets och valsysteemets utveckling och avslutningsvis den egna partiorganisationens utseende under perioden.

Huvudsyftet med analysen av gaullistpartiernas ideologi är att studera förändring *mellan* de fyra tidsperioder som tidigare introducerats (1947–58, 1958–1965, 1966–1976, 1977–1990) och de påverkansfaktorer som diskuteras i början av vart och ett av de följande kapitlen kommer i huvudsak att få sin användning i den avslutande analysen i kapitel nio. Därav skall man dock inte dra slutsatsen att förändringar inom perioderna negligeras. De förändringar som eventuellt inträffar under perioden kommer att diskuteras i slutet av vart och ett av de följande kapitlen. Där görs också preliminära förklaringsförsök genom att hänvisa till de förändringar som skett i väljarstöd, politiskt system och partiorganisation. Resonemanget förs vidare i slutkapitlet där förändringarna sätts i ett helhetsperspektiv 1947–1990 och förklaringar till ideologiförändringarna diskuteras.

Under perioden 1947–1958 inträffar ett flertal händelser som i denna belysning kan ha varit av betydelse för den gaullistiska partiideologins utveckling.¹⁰²

Inom ramen för hypotesen om att politiska partier förändrar sin ideologi när väljarstödet minskar diskuteras här kommunalvalen 1947 och 1953, samt parlamentsvalen 1951 och 1956. Inom ramen för hypotesen om att partier förändrar sin ideologi då det politiska systemet förändras diskuteras här nya vallagar 1951 samt Pierre Poujades missnöjesparti 1956.¹⁰³ Inom ramen för den sistnämnda hypotesen om att

¹⁰² I fråga om hypotes ett beskrivs alla de tillfällen när den oberoende variabeln kan förändras, dvs alla val, medan beskrivningen ifråga om hypotes två och tre koncentreras på de tillfällen när förändringar faktiskt ägde rum. Detta är ett val som gjorts för att underlätta förståelsen för den politiska situationen som helhet, samt med tanke på att avgörandet om en faktisk förändring ägt rum i väljarstödet görs på grundval av en sammanvägning av röstetal, partiets egen bedömning samt den politiska kontexten. Läsaren bereds härigenom tillfälle att själv avgöra rimligheten i författarens bedömning.

¹⁰³ Jag väljer att diskutera kommunalvalen 1947 och 1953 eftersom de på olika sätt markerar RPF:s in- och utträde i poliken under fjärde republiken. Varken kommunalvalen eller andra lokala val i Frankrike var före decentraliseringsreformen 1981 ideolo-

partier förändrar sin ideologi när dess inre organisation förändras diskuteras här splittringen av den gaullistiska parlamentsgruppen 1952, samt de Gaulles avståndstagande från parlamentsgruppen 1953 och suspenderingen av partifunktionärerna 1956.

5.2.2 Val och väljarstöd

Det gaullistiska partiets första erfarenhet av väljarna var det *kommunalval som hölls i oktober 1947*. RPF bildades den 7 april 1947 och ett halvår senare ställer partiet upp kandidater i kommunalvalet över hela landet. Gaullisternas kandidater fanns dels på helt egna listor, dels på blandade allmänkonservativa listor.

Valkampanjen centrerades helt kring Charles de Gaulle. Han gjorde ett stort antal personliga framträdanden över hela landet, främst i de stora städerna som Strasbourg, Bordeaux, Alger och Paris. Klyftan mellan det kristdemokratiska partiet MRP och RPF växte under valkampanjen, trots att de tidigare diskuterat samarbete. Det är ingen tvekan om att valet blev en triumf för RPF. Totalt fick gaullisterna 35 procent av rösterna. Allra störst var framgångarna i storstäderna, och Bordeaux, Rennes, Strasbourg och Marseille fick gaullistiska borgmästare.

Det kristdemokratiska MRP gick däremot kraftigt tillbaka, från att ha haft 26 procent av väljarna bakom sig i det senaste nationella valet gick partiet ner till drygt åtta procent 1947.

Efter framgången i valet höll de Gaulle ett tal där han krävde att parlamentet upplöstes och att nyval utlystes samt att arbetet med en ny konstitution påbörjades. Detta hörsammades dock inte av regeringen, som istället genomförde en regeringsombildning som halverade antalet regeringsledamöter till elva. Inga nya namn tillkom men flera ministrar bytte departement. Regeringen innehöll nu endast en

giskt laddade på ett sådant sätt att det kan anses troligt att de påverkar partiideologin i den utsträckning som parlamentsval. De flesta kandidaterna i dessa lokala val har en mycket lös partibindning och oftast finns en mycket stor grupp som kallar sig "oberoende" i en eller annan form varför den politiska kartan på lokal nivå skiljer sig markant från den nationella. (Frears 1991:195) De finns ändå redovisade för fullständighetens skull, några av kommunalvalen är dessutom politiskt intressanta. Käll-läget är också tveksamt ifråga om de lokala valen. Det föreligger genomgående olika uppgifter. Detta sammanhänger troligen med valsyste- met som innebär delvis förnyelse av ledamöter vart tredje år i vissa fall, samt de starkt skiftande partibeteckningar som görs sig gällande i de lokala valen.

minister från MRP mot tidigare fyra, och UDSR:s ministrar Mitterand och Bourdan hade också utgått ur regeringen. Ombildningen var framför allt en reaktion på MRP:s försvagade stöd bland väljarna.

Tabell 5.1 Valresultat Kommunalvalet 1947 19 och 26 oktober (%)

Parti/grupp ¹⁰⁴	Totalt båda valomgångarna
PCF (kommunistpartiet) + diverse vänster	20.0
SFIO (socialistpartiet)	11.5
RGR(radikaler) + diverse center	13.0
RPF (gaullistpartiet) + koalitionslistor	35.0
MRP (kristdemokrater)	8.5
Diverse högergrupper	12.0

Källa: L'Année politique 1947:364

Valkampanjen inför *parlamentsvalet 1951* påbörjades officiellt den 28 maj, men i realiteten hade hela vårens politiska debatt varit en del av valkampanjen. Mittenpartierna presenterade genomgående koalitionslistor, medan gaullisterna, kommunistpartiet och socialistpartiet i huvudsak gick fram med egna listor.

Själva förekomsten av det nya partiet RPF var ett inslag i valkampanjen. De andra partierna tvingades i sin egen valkampanj att ta ställning till RPF. Kommunistpartiet utsåg RPF till sin huvudfiende, och detta var ömsesidigt. Kommunisterna manade alla att ena sig emot de Gaulle medan de Gaulle manade till nationell kamp mot kommunisterna. Dessa båda partier förde därför framför allt en valkampanj mot varandra. Kristdemokraternas (MRP) propaganda handlade om utbyggd välfärd och en reformerad offentlig sektor. MRP ville ha fler bostäder, modernisering av industrin och högre jordbruksproduktion medan Radikalerna framför allt betonade en förbättring av det sociala skyddsnetet. Socialistpartiet diskuterade utrikespolitik och betonade vikten av vänskapen med USA och den franska närvaron i Indokina. Inrikespolitiskt krävde SFIO nationalisering av industrin. I valet ställde femton partier upp över hela landet, men i praktiken kom det att

¹⁰⁴ Partibeteckningarna är ofta skiftande och oklara varför kandidaterna ordnas enligt systemet att namnge de nationella partierna och därefter i enlighet med valresultatets redovisning i L'Année politique inordna kandidaterna i vänster, höger och center.

handla om de stora grupperingarna, socialistpartiet, kommunistpartiet, gaullisterna och kristdemokraterna. Resultatet blev inte det totala genombrott som RPF och de Gaulle hoppats på, och i relation till kommunalvalet 1947 var det en kraftig tillbakagång från 35 procent till drygt tjugo procent av rösterna.

Tabell 5.2 Valresultat Parlamentsvalet 1951 (%) proportionella val¹⁰⁵

<i>Parti/grupp</i>	<i>17/6 (% av avgivna röster)</i>	<i>Mandat</i>
PCF(kommunistpartiet) + diverse vänster	26.5	102
SFIO (socialistpartiet) + div center-vänster	14.5	106+16
MRP (kristdemokrater)	12.3	87
RGR (radikaler)	11.1	75
Modérés et Indépendants (Diverse center-höger)	13.1	53+42
RPF (gaullistpartiet) + diverse gaullister	21.7	120

Källa: L'Année Politique 1951:154–155, 717 MacRae 1967:114

Valet 1951 var en tillbakagång för RPF, även om kommunalval och parlamentsval inte är direkt jämförbara. General de Gaulle betraktade dock resultatet som "en begränsad framgång" (L'Année Politique 1951: 157).

Efter valet fanns tre tänkbara majoriteter i parlamentet. Dels fanns möjlighet till en nationell samlingsregering utan kommunistpartiet, dels fanns en center-vänstermajoritet med socialistpartiet och slutli-

¹⁰⁵ Alla valresultat redovisas i fortsättningen enligt följande: Mandaten är beräknade enligt de grupperingar som fanns den första dag det nya parlamentet sammanträdde. Splittringar inom partierna leder emellertid till att särskilt mittenpartierna ibland får flera mindre parlamentsgrupper. Parlamentsgrupperna motsvaras inte av de koalitioner som gått till val på gemensamma listor, varför tillhörigheten till olika fraktioner i parlamentet ibland kan diskuteras. Detta får som resultat att mandaten ibland redovisas enligt formeln 10+10+10. I det fallet existerar då antingen en grupp och några mer löst associerade ledamöter, eller två mindre grupper vilka motsvarar den valbeteckning som presenterats för väljarna. I görligaste mån har både valresultat och mandatfördelning dock gjorts med utgångspunkt i det traditionella höger-mitten-vänster-mönster som existerar i fransk politik. Valresultatet summerar, med hjälp av sammanslagning av olika listor under en beteckning, till 100 procent, med en procents marginal fram eller tillbaka.

gen en högermajoritet med gaullisterna. Men ingen av dessa konstellationer blev regeringsbildare. Istället installerades en minoritetsregering med ministrar från mittenpartierna UDSR, MRP, radikaler samt moderata högern under ledning av René Pleven från UDSR.

Om socialister, kommunister och gaullister gått ihop hade de kunnat blockera varje möjlig regeringskoalition, men istället kunde en minoritetsregering bygga sin makt på den splittrade bilden i Nationalförsamlingen.

I omröstningen om den nya regeringen röstade kommunisterna emot, socialisterna för och gaullisterna lade ner sina röster.

Det var dags för *kommunalval våren 1953*. Detta val kom att bli en odiskutabel tillbakagång för RPF. I de 456 kommuner som hade proportionellt valsätt fick RPF bara 10.6 procent av rösterna mot 26 procent i samma kommuner sex år tidigare. Men i många fall rörde det sig om en omklassificering av kandidater från RPF till den moderata högergrupperingen "Indépendants". Samma personer valdes alltså in under en annan partibeteckning, ofta den beteckning som man haft före 1947. Gaullisterna höll sig starkast kvar i storstadsregionerna men förlorade även där röster till den moderata högern och i Alsace till kristdemokraterna.

Den 2 januari 1956 hölls *parlamentsval*. Valkampanjen hade inletts tidigare under hösten då diskussionen om en ny vallag varit i fokus. Parlamentet hade dock inte kunnat enas om en sådan, trots försök. Valet 1956 genomfördes alltså på samma som sätt som valet 1951. Valdagen var dock denna gång betald arbetsfri dag och andelen väljare som avstod från att rösta var 20 procent.

Valresultatet blev nedslående för gaullisterna som i valet inte längre hade samma effektiva partiapparat att luta sig emot. de Gaulle hade själv heller inte deltagit i valkampanjen. Gaullisterna gick fram under beteckningen "Républicains Sociaux". De fick endast 4.4 procent av rösterna. Ett missnöjesparti, "Union et Fraternité Française", under Pierre Poujade seglade istället i medvind och fick 11.4 procent av rösterna.

De ledamöter av den gamla gaullistiska parlamentsgruppen som åter fick väljarnas förtroende tycktes ha fått det enbart på sin personliga profil och inte på den gaullistiska etiketten. Huvuddelen av väljarna hade tolkat situationen som så att utan de Gaulle fanns inget gaullistiskt parti. Den nya regeringen installerades under socialis-

ternas Guy Mollet med stöd av en vänsterkoalition som inkluderade kommunisterna.

Tabell 5.3 Valresultat Parlamentsvalet 1956 (%) Proportionella val

Parti/grupp	2/1 (% av avgivna röster)	Mandat
PCF(kommunistpartiet) + diverse vänster	25.7	150
SFIO(socialistpartiet) + diverse vänster	16.9	98
Radikaler + UDSR	13.4	58+13+19+10
MRP(kristdemokrater)	11.0	74
Modérés(höger)	16.1	85+13
Rép sociaux (f d gaullistpartiet)	4.4	22
UFF(Poujadisterna)	1.4	40

Källa: L'Année Politique 1956:542 MacRae 1967:159

Perioden 1947–1958 kan för gaullisternas del sammanfattas i det gamla uttrycket "upp som en sol, ned som en pannkaka". Kommunalvalet 1947 var en framgång för det nybildade partiet, medan parlamentsvalet 1951 var en motgång, även om de Gaulle själv valde att kalla det en "begränsad" framgång. Valet 1956 blev emellertid en katastrof eftersom partiorganisationen i praktiken var i upplösning och de Gaulle hade tagit sin hand ifrån partiet. Med utgångspunkt från hypotes ett – partiideologins förändring föregås av ett minskat väljarstöd – så finns det utrymme för en ideologiförändring både efter valet 1951 och 1956. Här finns dock en störande faktor eftersom partiet 1956 i praktiken var upplöst. Att tala om en ideologiförändring hos en grupp som knappast ens representerar organisationen RPF blir väldigt tveksamt. Vi återkommer till detta i kapitlets slutavsnitt.

5.2.3 Det politiska systemet

Det politiska systemet under fjärde republiken var under omprövning. Ett led i detta var att vallagarna förändrades vid två tillfällen, 1947 och 1951.

Kommunalvalet 1947 genomfördes med en *blandning av proportionell representationsmetod och majoritetsvalmetod*. I augusti hade parlamentet tagit ställning till vallagar för kommunalvalet och resultatet var en kompromiss som endast kommunistpartiet röstade emot. Valet genomfördes som majoritetsval i enmansvalkretsar i två omgångar i alla kommuner med färre än 9000 invånare, och proportionell representation med val i en omgång i flermansvalkretsar för alla övriga kommuner. Paris blev dessutom föremål för en särskild valordning som gynnade mindre partier.

RPF gick fram med enbart partinamnslistor i de kommuner där den proportionella principen rådde, i kommuner med mer än 9000 invånare, samt listor med blandade namn i de övriga kommunerna. På dessa blandade listor fanns både gaullistiska kandidater och mer allmänkonserverativa kandidater.

Inför parlamentsvalen 1951 diskuterades införande av nya vallagar. Den debatten påbörjades redan 1948 då ett förslag om majoritetsval i två omgångar istället för proportionella val lanserades. I mars 1951 lade den förre premiärministern Ramadier fram ett förslag som grundade sig på en kombination av proportionell princip och majoritetsprincip. Förslaget liknade mycket den vallag som införts och använts för kommunalvalen 1947. Men efter diskussion i parlamentet uppsköts beslutet. I slutet av mars krävde dock parlamentet att man skulle försöka få val redan den 10 juni och därmed brådsnade beslutet om en ny vallag.

Efter flera försök antogs till slut en *ny vallag den 7 maj 1951* men först efter att den ställts som förtroendefråga. Lagen antogs med 332 röster mot 248. Socialister, MRP och den moderata högern som röstade för medan kommunister och två högergrupper – gaullister¹⁰⁶ och Independants – röstade emot.

Vallagen utformades som majoritetsval i en omgång i flermansvalkretsar. Om ingen enskild lista eller allians fick absolut majoritet övergick fördelningen av mandat till en proportionell princip. Vallagen utformades olika i Paris och i det övriga landet. Den gynnade småpartier i Paris men större partier ute i landet. Syftet var att kommunistpartiet och gaullistpartiet skulle missgynnas, de hade mycket stark förankring i Paris, och de hade följaktligen röstade emot förslaget (Cole och Campell 1989: 78ff).

¹⁰⁶ En liten grupp parlamentsledamöter från andra partier hade redan innan valet bildat en parlamentsgrupp med anknytning till RPF.

Parlamentet sköt fram valdagen till den 17 juni 1951 med undantag för vissa av territorierna utanför Europa där valet skedde ännu senare.

Ett nytt parti som gick fram stort i fjärde republikens sista parlamentsval var *Poujadisterna*. Detta trots att partiet inte gjort särskilt många framträdanden i valkampanjen och trots att bedömare hävdade att poujadisterna var utan möjlighet att påverka politiken.

De flesta av de poujadistiska kandidaterna var okända. Ett undantag var Jean-Marie le Pen som figurerat i en affär om tortyr av algेरiska motståndsmän.

Poujadisterna lyckades, trots att de var nykomlingar, få en parlamentsgrupp på 52 medlemmar. Poujadisternas program uppfattades som både vagt och oklart. Men vid en kongress i mitten av januari 1956 – efter valet – konkretiserades kraven. Partiet framstod då som i första hand ett skattemisshöjesparti. Poujadisterna ville sänka inkomstskatter och sociala bidrag samt göra upp med den korruption partiet menade existerade. Poujadisternas tid i parlamentet varade emellertid bara till fjärde republikens slut. Någon ytterligare parlamentsperiod fick de inte tillbringa i parlamentet.

Under perioden 1947–1958 fick gaullisterna konkurrens av ett nytt parti till höger, poujadisterna. Då var emellertid RPF:s partiorganisation redan i praktiken upplöst varför detta parti knappast påverkat partikonkurrensen för RPF. Att vallagarna förändrades 1951 kan ha haft större inflytande på konkurrenssituationen. Majoritetsval kan ha missgynnat gaullistpartiets möjligheter eftersom man som nybildat parti hade färre kända kandidater. Å andra sidan gynnade vallagarna från 1951 stora partier i området utanför Paris och detta skulle kunna vara positivt för gaullistpartiet. Det finns alltså vissa förutsättningar för att en ideologiförändring skulle kunna ske omedelbart före och i samband med parlamentsvalet 1951 med tanke på svårigheter i konkurrensen med partier som hade fler kända kandidater än RPF.

5.2.4 Organisation och ledarskap

Redan 1952, året efter RPF:s första parlamentsval, kom *RPF:s parlamentsgrupp att splittras*. Diskussioner hade pågått länge om disciplinen i parlamentsgruppen och det fanns en viss splittring mellan denna och partiets ledning (Charlot 1983:240ff). I juli 1952 bildade 26 gaullis-

tiska parlamentsledamöter en fristående parlamentsgrupp. RPF hade då, inom ramen för sin samling av partifunktionärer, beslutat att parlamentsgruppen måste underordna sig partiets styrelse. Beslutet var inte enhälligt utan togs med 478 röster för, 56 emot och 81 ledamöter avstod från att rösta. Sedan den fristående parlamentsgruppen bildats tog 13 senatorer också steget över till gruppen. De 45 ledamöterna i denna fristående parlamentsgrupp uteslöts ur partiet samma dag som gruppen konstituerade sig (Charlot 1983:275 & L'Année Politique 1952:53–54).

Den 6 maj 1953, några dagar efter kommunalvalet, förklarade Charles de Gaulle att han "libère", alltså "frigör", alla de gaullistiska parlamentsledamöterna. De Gaulle upplöser inte partiet, men han *upphäver såsom ordförande kopplingen mellan partiet och parlamentsrepresentationen*. De Gaulle hävdar att nationen nu återfallit i sin splittring. Han frånhänder sig ansvaret för att vänstern fallit ur den enade front som motståndsrörelsen utgjort och istället vänt sig mot honom.

De gaullistiska parlamentsledamöterna förklarar sig dock stå kvar bakom sina gaullistiska ideal och bildar en ny parlamentsgrupp under namnet "L'Union des Républicains d'Action sociale" (URAS) vilken har samma program som den tidigare RPF-gruppen (L'Année Politique 1953:39–40).

Mycket snart efter detta deltog flera gaullister i regeringsarbetet under resten av den fjärde republiken. Inte förrän 1956 tog dock de Gaulle helt sin hand från det parti han en gång skapat då han den 13 september i praktiken avskedade alla partifunktionärer men behöll partikansliet intakt.

Perioden 1952–1958 innebar stora påfrestningar för den gaullistiska partiorganisationen, så stora att partiet i praktiken upplöses 1953. Att tänka sig en ideologiförändring 1953 efter det att partiet upplöstes är bara rimligt om vi har i minnet att organisationen formellt fanns kvar. De kvarvarande organiserade grupperna fick ett större inflytande över partiideologin. Redan i och med splittringen av parlamentsgruppen kan man dock tänka sig att partiet förändrar sin ideologiska profil. Vi får nu en fraktionisering av partiet där olika grupper med olika ideologisk uppfattning strider om inflytande. Detta kan påverka partiideologin redan före och i samband med splittringen 1952.

De faktorer för påverkan på den gaullistiska partiideologin som diskuterats ovan kan kort sammanfattas enligt tabell 5.4.

Tabell 5.4 Påverkansfaktorer på partiideologin

ÅR	HYPOTES 1 Motgångsval	HYPOTES 2 Politiskt system	HYPOTES 3 Organisation och ledarskap
1947		Ny vallag	
1948			
1949			
1950			
1951	parlamentsval	Ny vallag	
1952			Splittring av RPF:s parlamentsgrupp
1953	kommunalval		de Gaulle lämnar parlamentsgruppen
1954			
1955			
1956	parlamentsval	Pierre Poujade	de Gaulle suspenderar partifunktionärer
1957			
1958			

Totalt finns nio punkter under hela perioden, där det enligt hypoteserna borde finnas förutsättningar för förändringar i ideologin. Flera av dem sammanfaller dock. Det innebär att att det är strax efter valmotgången och det nyinförda valsättet 1951, splittringen av parlamentsgruppen 1952 och brytningen mellan parlamentsgrupp och partiororganisation 1953 samt efter motgången i valet 1956 som man skulle kunna tänka sig att det sker en partiideologisk förändring.

5.3 Gaullistisk partiideologi

5.3.1 Dokument

Den gaullistiska partiideologin studeras under perioden 1947–1958 sådan den kommer till uttryck i ett antal propagagandaskrifter, valprogram samt interna dokument. Därutöver finns en hel del material från de nationella rådslagen med de förtroendevalda, Conseil National.

Materialet i detta kapitel består av 24 dokument. Begreppet dokument betecknar i en del fall också en hel grupp av dokument.¹⁰⁷

Tabell 5.5 Analyserade gaullistiska partidokument 1947–1958

<i>År</i>	<i>Antal</i>
1947	3
1948	4
1949	1
1950	3
1951	7
1952	3
1953	2
1954	-
1955	1
1956	-
1957	-
1958	-

De dokument som behandlas i den föreliggande analysen måste vara offentligt utgivna av partiet Rassemblement du Peuple Français (RPF).

¹⁰⁷ Dessa är i kronologisk ordning:

H=huvudmaterial K=komplementmaterial

RPF:s stadgar från 29 maj 1947(H), instruktioner för partiets inre organisation från 13 november 1947(H), instruktioner för RPF:s arbetsplatsorganisering(H), allmänpolitisk deklaration antagen vid kongressen 1948(H), motioner till Conseil National, andra sessionen, i oktober 1948(K), allmänpolitisk deklaration antagen vid Conseil National oktober 1948(H), kongressmaterial 1948–1952(H&K), pamflett "L'Union Française" från 1950(K), pamflett "L'Association capital-travail" från 1950(H), motioner till Conseil National 1951 (mars och november)(K), allmänpolitisk deklaration från Conseil National 1951 mars respektive november(H), pamflett "Allocation-Education" från 1951(K), resolution om Frankrikes försvar och den europeiska gemenskapen antagen vid Conseil National 1952(H), pamflett "Famille et population" från 1951(K), valprogram "La France sera la France" från 1951(H), "Dossier de candidat" inför valet 1951(K), valprogram "Pour une véritable regroupement national" från 1952(H), motioner från Conseil national 1953(K), "Ecole des cadres de l'Action ouvrière" från 1953(K) samt "Cours de formation politique" från 1954–55(K).

Stadgar och intern organisation har, med hänvisning till definitionen i kap 3, hänförts till huvudmaterial liksom resolutioner och manifest antagna vid nationella rådslag (Conseil National) eller kongresser. Till komplementmaterial har hänförts pamfletter rörande delar av det gaullistiska budskapet, liksom de valhandböcker (Dossier du candidat) som partiet givit till sina kandidater. De sista dokumenten under perioden har betraktats som komplementmaterial med motiveringen dels att de är stenciler och inte tryckta för en större krets, dels därför att partiet vid denna tid i praktiken stod inför sin upplösning. Representativiteten hos dessa två dokument är därför inte otvetydig.

Pamfletter och tidskrifter från under- och sidoorganisationer finns alltså inte med, liksom inte heller skrifter och tal av de Gaulle, om dessa inte sanktionerats av partiet som dess eget material. Så är t ex fallet med det stora valmanifest "La France sera la France" om drygt 300 sidor som utges före valet 1951. Det består av de Gaulles tal och presskonferenser sedan början av andra världskriget, men ges alltså ut 1951 såsom valmaterial i partiet RPFs namn.

Flera dokument är handlingsprogram antagna på partiets sk Conseil National (nationella rådslag för partifunktionärer) och dessa är efter antagandet vid dessa rådslag tryckta och distribuerade som partimaterial.

Kongressmaterial i de fall där motioner och allmänna uttalanden antagits har också valts ut som relevant material. Dokumenten har dock delats in i huvud- och komplementmaterial där det förstnämnda har högre status än det sistnämnda. Huvudmaterialet anses här utformat för att föra ut det gaullistiska partibudskapet. För att klassificeras som huvudmaterial skall dokumentet vara både officiellt utgivet av partiet och offentligt distribuerat bland befolkningen för att ge en bild av det gaullistiska budskapet, medan komplementmaterial utgörs t ex av valhandböcker och flygblad vilka berör mindre delar av partiideologin samt ofta riktar sig till partifunktionärer. Totalt omfattar det utvalda materialet för perioden 1947–1958 omkring 900 trycksidor, varav valmanifestet från 1951 ensamt står för ca 300 sidor och kongressmaterialet 1948–1952 för lika mycket.

I det följande avsnittet kommer den gaullistiska doktrinen i linje med resonemanget i kapitel två att beskrivas i termer av verklighetsbild, strategi och utopi. Efter en analytisk beskrivning av doktrinen förs ett resonemang kring de postulat som underbygger denna doktrin vilket utmynnar i en diskussion om vilka idealtypiska postulat som återfinns i ideologin under denna period samt de eventuella förändringar som ägt rum under periodens gång.

Analysen av den gaullistiska partiideologin presenteras i hela det följande arbetet genom att först slå fast en viss inriktning och ett visst innehåll hos doktrinen. Därefter följer såsom exempel på detta innehåll, citat och hänvisningar till de studerade texterna. Analysen bygger alltså på hela det tidigare diskuterade materialet, och inte enbart på de redovisade citaten. För en mer ingående redogörelse för studiens metod, se avsnitt 3.7.

5.3.2 Verklighetsbilder

Enligt RPFs uppfattning är det franska *samhället* mycket svagt och inte i stånd att avvärja de hot som kommer från t ex kommunistpartiet, utländskt inflytande och splittring mellan samhällets olika grupper. Partiet vänder sig i sin propaganda särskilt till den franska arbetarklassen, en grupp som till största delen hade sina sympatier hos kommunistpartiet. Gaullisterna menar att kommunisterna är nationens stora splittrare och de är därmed RPF:s främsta fiender. Kommunistpartiet uppfattas dessutom som styrt från utlandet, Moskva, vilket gör partiet suspekt i gaullisternas ögon.

”De äberopar demokratin, men vill ha diktatur. De vill framstå som kämpar för det nationella oberoendet, men de är inget annat än verkställare av order från Moskva. De säger att vi måste bevara den Franska Unionen under det att de framför allt hetsar på dem som försöker förstöra den genom att undergräva Frankrikes auktoritet.(...) De säger att de är de franska arbetarnas försvarare, när de bara spelar på deras slit och deras vrede för att försöka göra dem till instrument för sin egen politik.(...) Nationell enighet? Den är verkligen brusten. På grund av sociala orättvisor, politisk förvirring, de styrandes svaghet, den allmänna oron och olyckan, har mängder av franska medborgare slutat att vänta att Frankrike skall ge dem vad de hoppas få av livet.” (La France sera la France 1951: 108–109)¹⁰⁸

Också arbetsmarknaden har genom kommunisternas och kapitalismens försorg blivit ett slagfält anser gaullisterna. RPF vill se arbetsmarknaden som en intressegemenskap där andra, nationella, mål förenar arbetarklassen med kapitalägarna.

I denna tillvaro som är så hotande och fientlig manar RPF till samling och stöd för general de Gaulle. Av RPF uppfattas de Gaulle som

¹⁰⁸ ”Ils invoquent la démocratie, alors qu'ils veulent la dictature. Ils se donnent pour les champions de l'indépendance nationale, alors qu'ils ne sont rien que les exécuteurs des commandements de Moscou. Ils déclarent qu'il nous faut garder l'Union Française, alors qu'ils excitent partout ceux qui tâchent de la détruire en sapant l'autorité de la France.(...) Ils se disent les défenseurs des travailleurs français, alors qu'ils ne font que se jouer de leurs peines et de leurs colères pour essayer d'en faire des instruments au service de leur politique.(...)L'unité nationale? Elle est rompue, en effet. A force d'injustices sociales, de confusion politique, de défaillances des dirigeants, de secousses et d'infortunes publiques, nombre des Français ont cessé d'attendre de la France ce qu'ils espèrent de la vie.”

en garant mot den nationella krisen. Att bli medlem i RPF är en trohetsförklaring till general de Gaulle och partiet uppfattas som nationens enda räddare.

Sedan RPF deltagit i parlamentsvalet 1951 och också fått en parlamentsgrupp tycker man sig ha vunnit en position från vilken alla grupper kan enas över de partipolitiska gränserna.

"Alla förstår att det inte finns någon överensstämmelse mellan vidden och brådskan av de åtgärder som krävs och partistyrets tyngande inbyggda vanmakt. Ingen lösning är möjlig utan samling av fransmännen själva för landets bästa: endast en sådan samling kan bära en regering kapabel att regera." (Motion de politique generale, Conseil National 2–4/11 1951)¹⁰⁹

Samhällets grundpelare är enligt RPF familjen. *Människans* ram är familjen och samhället måste garantera familjens fortbestånd. RPF säger att

"Samhället behöver familjen eftersom den skapar människan."
(*Famille et Population* 1951:8)¹¹⁰

Samhället måste värna om befolkningen eftersom det är nationens stora resurs. Och enligt gaullisternas uppfattning är det i familjens hägn som individerna skolas till goda medborgare i den franska nationen.

Även ifråga om relationerna till omvärlden råder för RPF ett konstant hottillstånd. RPF hävdar att hotet i omvärlden framför allt kommer från supermakterna. Att lita till någon av dessa stormakter för sin framtid är meningslöst menar RPF. Europa är istället den naturliga basen för en framtid i fred och säkerhet. Förslaget om en Europaarmé som skulle inbegripa ett återupprustat Tyskland ser inte RPF som något positivt. I väntan på att Tyskland och andra stater kan integreras i Europa vill man istället konstituera en västlig gemenskap.

¹⁰⁹ "Tout le monde comprend qu'il n'y a aucune commune mesure entre les dimensions et l'urgence de ces échéances, et le système partisan qui se traîne dans son impuissance organique. Aucune solution est possible sans le rassemblement de Français pour le salut national: seul un tel rassemblement peut porter un gouvernement capable de gouverner."

¹¹⁰ "La société a besoin de la famille parce que c'est elle qui crée l'homme."

"...och för att försvara freden en nära union med alla de länder som har friheten som grund och i första hand med USA..." (Motion sur les questions internationales, Conseil National 1948 II session)¹¹¹

RPF:s verklighetsbild präglas således av hot mot det nuvarande samhället. Gaullisterna målar upp en bild av splittring och kaos i samhället och i omvärlden. Detta kan inte få fortsätta menar RPF eftersom människorna då inte får ett gott liv. På alla de nivåer som undersökts (människa, samhälle och omvärld) framträder gaullisternas syn på verkligheten såsom att situationen är ytterst hotande, och tiden att handla som ytterligt kort.

5.3.3 Strategier

RPF prioriterar i sitt eget arbete partipropaganda. För partiet är det övertalning och vädjande till det mänskliga förnuftet som är det huvudsakliga arbetssättet. Redan i stadgarna betonas vikten av propagandaapparat, dock inom legala ramar. I artikel två sägs att organisationens

"...viktigaste handlingsmedel är propaganda i alla dess lagliga former." (Statuts 29/5 1947)¹¹²

De strategier RPF föreslår för att nå sina nationella och samhälleliga mål är att ena medborgarna på samma sätt som när de stod enade från höger till vänster under tiden i motståndsrörelsen. *Människa och samhälle* är oskiljbara. Samma anda skall rädda landet även denna gång. Denna anda tar sig bland annat praktiskt uttryck i att partiet försöker skapa arbetsplatsgrupper, celler, som bas i organisationen.

RPF vill genom en stark organisation och nätverk nå ut till alla medborgare och engagera dem i den nationella kampen. RPF vill genom en modernisering och rationalisering av det franska samhället öka industri- och jordbruksproduktionen och på det sättet ge medborgarna ett bättre liv. Partiet talar ofta om hur viktigt det är med en ökad jordbruksproduktion och att det sker rationaliseringar även i jordbruket. Man går till val på decentralisering, marknadsanpassning i

¹¹¹ "... et à la défense de la Paix un étroit union avec tous les pays qui ont la cause de la liberté et, en premier lieu avec Etats-Unis..."

¹¹² "...principal moyen d'action est le propagande sous toutes ses formes légales."

jordbruket och en stramare finanspolitik. Staten bör enligt RPF styra investeringarna på ett sådant sätt att industrin utvecklas.

”Statens sak blir alltså förenklad. Det räcker att garantera utvecklingen av särskilda basindustrier, förbättra och uppmuntra sådan industri vars produkter är lämpliga för expansion och för export.” (Pour une véritable regroupement national 1952:7)¹¹³

Ett av de viktigaste medlen, enligt RPF, för att få medborgarna aktiva och delaktiga i samhället var tanken om associering av arbete och kapital, ”L’Association capital-travail”. Genom att de anställda gjordes delaktiga i företagets skötsel, både genom ägande och vinstdelning, skulle ansvaret för produktionen och kvalitén öka. Det skulle organiseras via nya opolitiska fackföreningar. Orsaken till att nya fackföreningar skulle bildas var att den starkaste fackföreningen CGT var knuten till kommunistpartiet och alltså utgjorde ett hot snarare än ett löfte. I de nya fackföreningarna skulle en vertikal organisationsprincip råda. Alla på samma företag var medlemmar i samma fackförening. Företagets styrelse skulle vara sammansatt med både anställdas representanter och ägarrepresentanter, dock under ledning av företagets direktör.

De anställda skulle på detta sätt få del av den produktionshöjning som åstadkoms genom rationaliseringar och andra effektivitetshöjande åtgärder. Samtidigt knöts näringslivet starkt till statsmakten, då de nya fackföreningarna skulle ha en egen parlamentarisk representation via en särskild kammare.

Samhället i gaullisternas ögon består inte av olika särintressen utan av medborgare.

”Det är inte våra skiljaktligheter som kan utgöra grunden för att bygga upp staten och få den att fungera. Faktiskt, inget parti äger den nationella auktoriteten (legitimiteten) som är nödvändig för att regera effektivt.” (La France sera la France 1951:53)¹¹⁴

¹¹³ ”La tache de l’Etat sera alors simplifiée. Il lui suffira d’assurer le développement de certaines industries de base, d’améliorer et d’encourager les industries dont la production est susceptible d’extension et d’exportation”.

¹¹⁴ ”Ce n’est pas sur la base unique de nos divisions que l’on peut bâtir et faire fonctionner l’Etat. En fait, aucun parti ne possède l’autorité nationale qui est indispensable pour gouverner effectivement.”

Men medborgaren måste tillerkännas autonomi för att kunna verka i samhället och utöva sina fri- och rättigheter. Partiet visar sig i många kulturella frågor vara jämförelsevis liberalt. RPF vill ha bort biocensuren, återinföra Cannesfestivalen (som legat nere sedan kriget), utöka press- och yttrandefriheten och betonar vikten av religionsfrihet. Det är genom en demokratisk fostran som en ny anda skall skapas i Frankrike. RPF konstaterar att

”...demokratins funktioner kan anses vara ur spel när rätten att fritt samlas och uttrycka sig inte längre är tillförsäkrad medborgarna.” (Resolution finale, Conseil National octobre 1948)¹¹⁵

I denna anda vill RPF också förändra de styrande institutionerna i landet. På grundval av det stöd man fått av väljarna i 1947 års val hävdar RPF att Frankrike bör få ett nytt valsysteem och en förändrad konstitution. Ett mer demokratiskt valsysteem innebär för RPF att återinföra majoritetsvalsysteem. Och en ny konstitution måste innebära maktindelning och mer auktoritet åt de styrande organen i staten. RPF kräver

”... en genomgripande omarbetning av författningen. Förutsättande att denna omarbetning måste inspireras av 1789 års principer, i första hand de som berör den nationella suveräniteten samt maktindelningen; RPF förespråkar därmed också följande reformer: Majoritetsval till Nationalförsamlingen, vilket är det enda som verkligen tillåter folkets majoritet att uttrycka sin suveränitet.” (Motion sur la reforme de institutions, Conseil National, octobre 1948)¹¹⁶

I den gamla stridsfrågan om rätten att ha sina barn i katolska privatskolor går RPF katolikerna till mötes genom att låta föräldrarna själva välja skolform. Ett skolbidrag skall följa barnet och kunna användas av de föräldrar som vill låta barnen gå i privata skolor.¹¹⁷ RPF menar att

115 ”... le fonctionnement de la démocratie se trouve suspendu en France où le libre exercice des droits de réunion et l'expression n'est plus assuré aux citoyens.”

116 ”...une révision profonde de la Constitution. Estime que cette révision doit être inspirée par les principes 1789, au premier rang desquels se trouvent la souveraineté nationale et la separation des pouvoirs; Il préconise en consequence les réformes suivantes: Election de l'Assemblée Nationale au scrutin majoritaire, qui seul, en effet, permet à la majorité du peuple d'exprimer sa souveraineté.”

117 Frågan om statsbidrag till katolska/privata skolor har i alla år splittrat fransk politik. Gaullisternas ställningstagande här utgör en slags kompromiss. Genom att införa ett bidrag som följer barnet kan man slippa ta ställning till om de katolska skolorna skall få statsbidrag eller inte. Av katolska kretsar måste det dock ha uppfattats positivt eftersom systemet gav dessa privata skolor bidrag ”bakvägen”.

den grundläggande fostran får barnet ändå i familjen och det är familjen som skall stödjas i detta arbete. Familjen är för RPF ett medel för att fostra medborgare i den rätta andan och som sådan är den samhällets fundament.

"Samhället består av familjer. (därför skall vi ha en familjepolitik, förf anm) Att bara ta hänsyn till individen, vägra ge status åt familjen, inte räkna med dess speciella behov, rättigheter och skyldigheter, det är att blunda för verkligheten." (Famille et Population 1951:8)¹¹⁸

I utrikespolitiken är en europeisk federation av suveräna stater RPF:s strategi att nå fred och samarbete. På samma sätt bör den franska unionen – Frankrike samt kolonier – bilda en federation som ger varje territorium autonomi efter sin utvecklingsnivå. Frankrikes mission är att civilisera världen och måste få kosta en del hävdar gaullisterna. Frankrike kan inte avsäga sig sitt ansvar för imperiet och inte för Europas framtid heller.

"vi måste vi stödja kriget i Indokina så länge de vill att vi gör det: detta kräver stora utgifter. Kort sagt, det måste kosta att vara Frankrike. Själv kommer jag aldrig att säga något annat till det franska folket." (La Défense de la France 1952:4)¹¹⁹

De strategier som RPF har rymmer på alla de undersökta nivåerna (människa, samhälle, omvärld) alltid kollektiv handling. Det är endast i ett kollektiv som man kan skapa något nytt. Samtidigt är partiet positivt i flera avseenden till ett större utrymme för individuella initiativ och val. Men individens roll är ändå alltid i kollektivet. Om det handlar om familjen, nationen eller den franska unionen spelar ingen roll, det är i den kollektiva handlingen individen kan nå resultat.

¹¹⁸ "La société est formée de familles. Ne considerer que l'individu, refuser de donner un statut à la famille, ne pas tenir compte de ses besoins, des droits et des obligations que comporte son organisation, c'est fermer les yeux à la réalité."

¹¹⁹ "il nous faut soutenir la guerre en Indochine tant qu'on voudra nous la faire; cela entraine de grandes dépenses. Bref, il faut payer pour etre la France. Quant à moi, je ne dirai jamais le contraire au peuple francais."

5.3.4 Utopier

Gaullisterna säger sig vilja återupprätta *människans* värdighet vilken de anser vara kränkt av dagens samhälle. Hon bör finnas i ett nationellt/kollektivt sammanhang som ger henne denna värdighet och frihet. Företag liksom individer bör ges autonomi. Balans skall råda på marknaden och mellan människorna i *samhället*. RPF önskar nå en samling kring de republikanska värdena, kring nationen. Frankrikes mål är en historisk mission, en särskild roll för Frankrike att spela i *omvärlden* menar RPF. Partispelet hindrar dock Frankrike att spela denna roll,

”...förhindrar Frankrike att spela sin historiska roll i det internationella livet, komprometterar territoriets säkerhet, Europas organisering och bevarandet av freden.” (Résolution finale Conseil National octobre 1948)¹²⁰

Det nationella intresset uppfattas av RPF som överordnat allt annat. Själva syftet med organisationen är att samla alla medborgare i det nationella intressets namn:

”Det är därför RPF:s Nationella Råd kallar alla franska kvinnor och män, vilka hitills följt olika vägar, att utan dröjsmål samlas kring general de Gaulle, för att ännu en gång tillsammans med honom trygga de republikanska friheternas försvar och landets välgång.” (Résolution finale Conseil Nationale octobre 1948)¹²¹

Det är för gaullisterna en ”naturlig ordning” att bortse från alla särintressen och istället se till nationens väl. Detta i syfte att värna både materiell tillväxt och en mer immateriell välgång.

Det område där klasskamp och särintressen florerat på ett för nationen negativt sätt ansåg RPF vara arbetsmarknaden. Tanken var att genom l'Association capital-travail nå en social fred också på arbetsmarknaden, en fred som skulle visa sig i form av höjd produktion och materiellt välstånd.

Demokratien var ett annat utopiskt mål för RPF. Det var endast genom en verklig demokrati, ett verkligt deltagande från medborgarna

¹²⁰ "interdit la France de jouer son rôle historique dans la vie internationale, compromet la sécurité de son territoire, l'organisation de l'Europe et la sauvegarde de la paix"

¹²¹ "C'est pourquoi le Conseil National du RPF appelle toutes les Françaises et tous les Français, qui jusqu'à présent ont suivi des voies différentes, à se grouper sans délai autour du Général de Gaulle, pour assurer avec lui, une fois encore, la défense des libertés républicaines et le salut du pays."

som de republikanska värdena kunde försvaras. de Gaulle betonar ofta att det är endast i demokratisk ordning man kan samlas till denna nationella kraftansträngning som krävs för att förändra tillvaron till det bättre. RPF vill ha stöd, men ett stöd grundat på folkviljan. Med explicita hänvisningar till Jean-Jacques Rousseau skriver RPF:s parisdistrikt

”Vem är suveränen i demokratin? Det är folket, det är var och en. Inga fler herrar. Det finns ingen plats för en människas herravälde över en annan. (...) Att välja demokratin...det är att skapa en stark stat som respekterar frihet och jämlikhet.” (Cours de formation politique 1954–55)¹²²

RPF uttalar att man vill se en folkvilja utan mellanhänder, en folkvilja i Rousseaus anda. Individens blir en röst i den kollektiva kören, av egen fri vilja, men fortfarande en autonom individ.

Denna tanke gäller även utrikespolitikens utopier. Enheten i Europa är en förutsättning för nationell autonomi. Europa blir för RPF en fråga om kulturell värdegemenskap, med respekt för varje nations eget oberoende. På samma sätt som individen ingår naturligt i det nationella kollektivet, ingår nationen i det europeiska kollektivet och möjligen också i det globala.

”Trots skillnader (mellan länder) i hastighet och möjligheter behöver alla varandra.” (Défense de la France 1952:6)¹²³

Hela denna tanke återfinns också i relationerna mellan det franska moderlandet och kolonierna:

”Det som händer en av våra nationer berör samtidigt de andra. För att laget skall hålla krävs att varje folk gör allt det förmår. För att göra det krävs att man tar sitt ansvar. Kort sagt, vi är en koalition!” (La France sera la France 1951:242)¹²⁴

122 ”En démocratie, qui est souverain? C'est le peuple, c'est chacun. Il n'y a plus des maîtres. Il n'y a plus place pour domination l'homme par l'homme. (...) Choisir la démocratie... c'est concevoir un État fort, respectueux de la liberté et de l'égalité.”

123 ”Tout le monde, d'ailleurs, a besoin des autres. Certes, il y a des différences quant aux délais et aux moyens.”

124 ”Ce qu'il adient d'une de nos nations touche aussitôt toutes les autres. Pour que l'équipe l'emporte, il faut que chaque peuple fasse tout ce qu'il peut. Pour qu'il le fasse, il faut qu'il y trouve son compte. Bref, nous sommes une coalition!”

Utopin för RPF är balans, både mellan nationer och inom nationen. I utrikespolitiken har Frankrike enligt RPF en uppgift att fylla för att skapa denna balans, först och främst i Europa.

”Det sönderslitna Europa, som blivit en speljäs mellan två främmande makter, vet att enhet kommer att återge det sin värdighet, sitt välstånd och sin kraft. Det (Europa) känner att Frankrike, av naturen och historien, har kallelsen att mana till denna enhet.” (La France sera la France 1951:258)¹²⁵

RPF:s utopi rör sig på alla de tre domäner som undersökts (människa, samhälle, omvärld) mellan självständighet och beroende på ett sätt som kan uppfattas motsägelsefullt. Men tanken är att en verklig enhet och samling bara kan åstadkommas om alla individer och grupper – från början autonoma – frivilligt underordnar sig ett större intresse, i detta fallet nationen.

5.3.5 Gaullistisk partidoktrin 1947–1958

Den gaullistiska doktrinen under perioden 1947 till 1958 kan beskrivas med hjälp av en del nyckelord. RPF:s doktrin rymmer i huvudsak en hotfull verklighetsbild. Både ifråga om människa, samhälle såväl som omvärld upplever RPF situationen som *hotande*. Samhället har också i den aktuella situationen egenskaper som hotar människan, t ex partisystemet och produktionsapparaten. Men människan har möjligheter att genom sitt *förnuft* förändra den nuvarande situationen. Omvärlden har egenskapen att vara i *obalans*, genom att vara kluven mellan två supermakter, en situation som hotar den franska nationens oberoende. I gaullisternas bild av verkligheten är samhället *splittrat*, människorna utnyttjas och i omvärlden hotar krig. Denna hotbild förändras inte under perioden 1947–1953 när de dokument produceras som tydligast beskriver gaullisternas syn på verkligheten. För detta talar också att det 300-sidiga dokument som används som valmanifest inför valet 1951 rymmer texter från perioden 1942–1951. Detta visar att gaullisterna inte funnit någon anledning att revidera sin verklighetsuppfattning.

¹²⁵ ”L'Europe déchirée, devenue un enjeu entre deux masses étrangères, sait que l'unité lui rendrait sa dignité, sa prospérité, sa force. Elle sent que la France détient, de par la nature et l'Histoire, la vocation de l'y appeler.”

De strategier RPF vill använda för att förändra denna situation varierar med avseende på om det är människan, samhället eller omvärlden som berörs.

RPF menar att människan måste bli delaktig i samhällslivet på ett bättre sätt och detta bland annat genom att få ta egna *initiativ*. *Familjen* måste prioriteras och varje individ känna sin hemmahörighet där.

I samhället måste alla *samarbeta* och produktionen måste öka så att det sker en *tillväxt* i samhällsekonomin. Vad avser de formella samhällsinstitutionerna vill RPF genomföra en *legalistisk princip* där samhället styrs av klara regler och lagar. Staten kan och bör *styra* produktionen så att tillväxten sker under ordnade former och kommer medborgarna till del. För att omvärldens hotfullhet skall undanröjas krävs att Frankrike fyller sin mission, sin uppgift att civilisera världen. För detta krävs enighet inom landet och att nationen står fri och oberoende från andra nationer och allianser. Legalism och samarbete framstår som fasta beståndsdelar i den gaullistiska partidoktrinen, folkstyret är lika viktigt 1948 när man talar om en ny konstitution som 1954–55 när man explicit hänvisar till Jean-Jacques Rousseaus idé om *folkviljans* förverkligande.

Utopin i RPF:s doktrin handlar till stora delar om människans *värdighet* och om nationens *oberoende*. Genom detta tänker man sig att åstadkomma en harmonisk *balans* både inom landet och i omvärlden. Människan skall återfå sin värdighet, samhället nå *välstånd* och verklig *demokrati* där folkviljan förverkligas och Frankrike säkrar sin existens, sin storhet och sitt inflytande i omvärlden. Inte heller här kan vi se några förändringar under tidsperiodens gång. Balansen i omvärlden och den egna nationens ledande roll betonas lika mycket 1948 i talet om republikens försvar som 1951 när RPF talar om att Frankrike skall ena Europa.

Doktrinen kan schematiskt med nyckelord återges enligt tabell 5.6: på nästa sida.

Tabell 5.6 Gaullismens partidoktrin 1947–58

	Människa	Samhälle	Omvärld
Verklighetsbild	Hotad Förnuftig	Hotat/Hotande Splittring	Hotande
Strategi	Individuella initiativ Delaktighet Familjen	Samarbete Tillväxt Legalism Styrning Folkvilja	Frankrikes mission Enad nation Oberoende
Utopi	Värdighet	Välstånd Demokrati Balans	Nationens säkerhet och storhet Balans

5.3.6. Ideologiska postulat

Den gaullistiska doktrinen under perioden 1947–1958 bygger på postulat från både konservativ och liberal idealtyp.

För att ta reda på vilka av de tidigare introducerade postulaten som återfinns i den gaullistiska partiideologin skall vi gå tillbaka och analysera partidoktrinen sådan som den framkommit tidigare i avsnittet. De nyckelord som återfinns i tabell 5.6 är ett koncentrat av den gaullistiska doktrinen.

I verklighetsbilden är det starkaste postulatet rationalitet. Gång på gång i helt olika sammanhang väddar RPF till människans förnuft. Man tror sig kunna övertyga med argument och på det sättet få människor att inse att de skall acceptera den gaullistiska handlingslinjen. Människan har förmåga och kunskap nog att sätta planer i verket som kan förbättra hennes tillvaro. Hon kan ta hjälp av teknik och moderna produktionsmetoder för att uppnå samhälleligt välstånd. Gaullisterna menar att människa och samhälle har egenskaper som gör det möjligt att förändra den nuvarande situationen. Här finns dock ett drag av auktoritet, i det att man ofta refererar till en naturlig ordning, en naturlig harmoni, som brutits och fått dagens kaotiska situation som resultat. Verkligheten är ordnad, det är bara situationen som utgör ett hot mot denna ordning. Vad som håller samman detta spänningsfält

mellan auktoritet och rationalitet är personen de Gaulle när han manar till samling kring sig själv. Dock, måste sägas att mellan polerna rationalitet och auktoritet ligger den tidiga gaullismen närmast rationalitets-polen.

Det viktigaste postulatet för de gaullistiska strategierna är kollektivismen. Det är endast genom kollektiv handling RPF kan förverkliga sin utopi, men det är inte en inåtvänd traditionell organismtanke vi finner hos RPF. Istället är det den kollektiva handlingen som hyllas, en utåtriktad aktivitet som tar hjälp av modern teknik och internationell solidaritet. Det är i kollektivet individen får styrka nog att förändra verkligheten. I det sammanhanget betonas naturliga kollektiv som familj och nation.

Men i strategin finns också drag av modernism. Samhällsutvecklingen måste styras och kontrolleras av medborgarna. Tillväxten kan åstadkommas endast genom folkviljans styrning. Hos gaullisterna finns inte någon nostalgisk bakåtblickande syn där man hävdar att samhället bör styras på ett traditionellt patriarkaliskt sätt. Tvärtom betonar RPF både den ekonomiska tillväxten och demokratis verkliga genomförande. Globalismen är tydlig under doktrinens tal om den franska "missionen" som är att civilisera världen. Genom samarbete och handel mellan staterna skall alla delar av världen utvecklas. Frankrike tar ansvar inte bara för sin egen nationella välfärd, utan också för världen utanför supermakterna.

Denna kombination av konservativa och liberala postulat hålls samman av personen de Gaulle och genom att olika postulat bestämmer strategin inom de olika domäner som analyserats, människa, samhälle och omvärld.

Strategin är inspirerad av Rousseaus idéer om folkviljans förverkligande.¹²⁶ Men i sitt handlingsprogram har RPF också många av de tankar som den katolska socialfilosofin lanserade i seklets början. Strategin är alltså pluralistisk och kan sägas ha påverkats av ett flertal olika strömningar i fransk politik under hela den efterrevolutionära tiden.

Ifråga om utopier är det ordning som eftersträvas av RPF. Detta kontrasteras mot det kaos som råder just nu. Här framkommer organismtanken tillämpad på den franska nationen. Människan kan få värdighet genom att ingå i en sådan naturlig ordning, och endast där kan samhällets välbefinnande öka. En hierarkisk naturlig ordning och en har-

¹²⁶ Se Sylwan (1991) för en diskussion om Rousseaus demokratisyn.

monisk balans är vad gaullisterna eftersträvar. Att nationen är det fundamentala värdet står också helt klart. Det är nationen som är grunden för denna gaullistiska idé om ordning, om maktbalans i omvärlden. Balans måste uppnås mellan stater och inom stater, och till detta kan Frankrike bidra både genom att ordna upp sin inrikespolitiska situation och genom att aktivt hjälpa andra stater i omvärlden till oberoende. Den gamla missionerande franska nationalismen är här tillbaka i en modern skepnad.

Sammanfattningvis så rör sig den gaullistiska ideologin mellan konservatism och liberalism. De konservativa dragen är tydligast i utopin medan de liberala är starkare i fråga om verklighetsbild och strategi. Ett sätt att lyckas hålla samman de något disparata elementen är att den anda som de Gaulle skapar kring sin person, troheten mot honom, upplöser motsättningar mellan de ideologiska elementen. I tabell 5.7 redovisas gaullismens postulat under perioden.

Tabell 5.7 Postulat 1947–58

	<i>Människa</i>	<i>Samhälle</i>	<i>Omvärld</i>
Verklighetsbild	Rationalitet	Auktoritet Rationalitet	Rationalitet Auktoritet
Strategi	Kollektivism	Kollektivism Modernism	Globalism
Utopi	Ordning	Ordning	Maktbalans

5.4 Gaullistisk partiideologi 1947–1958 – slutsatser

Vi kan nu konstatera att gaullismen under den aktuella tidsperioden kännetecknas av postulat från båda idealtyperna konservatism och liberalism. Med en mycket enkel skiss kan det beskrivas som på nästa sida.

Under förutsättning att man behandlar tidsperioden som en ögonblicksbild ser vi alltså att det råder en motsättning mellan de båda

idealtyperna i gaullismen.¹²⁷ Verklighetsbilden domineras av liberala postulat medan utopin domineras av konservativa dito. Omvärlden

Tabell 5.8 Idealtyp 1947–1958

	<i>Konservatism</i>		<i>Liberalism</i>
Verkl bild	Auktoritet	X XD	Rationalitet
Strategi	Kollektivism	X	Individualism
	Traditionalism	X	Modernism
	Isolationism	X	Globalism
Utopi	Ordning	X	Frihet
	Maktbalans	X	Rättsordning

X=förekomst XD=Dominerande

präglas av liberala postulat medan människosynen präglas av konservativa postulat. Både strategier och samhälle klyvs mellan de båda idealtyperna.

Tidsperioden 1947–1958 är en unik period i gaullismens historia. Det är det första försöket att genomdriva en "gaullistisk politik" via en partiapparat. Trots att partiet har valframgångar anses ändå försöket misslyckat av partiets skapare, Charles de Gaulle. Partiet är egentligen bara verkligt aktivt under perioden 1947–1952 och det mesta av propagandamaterialet formuleras under perioden 1948–1951.

Det finns en klar tendens till en mer detaljerad och konkret diskussion kring den gaullistiska politiken ju närmare valen man kommer. I de första dokumenten förklarar sig RPF framför allt bara stå nära de Gaulle och sluta upp kring hans ideal. I valprogrammet 1951 är partiet förhållandevis detaljerad kring frågor om institutionernas förändring och sociala reformer.

Som partiet deklarerade redan vid starten 1947 är det främsta vapnet för RPF använder propaganda, och partiet ger ut en mängd pamfletter under den aktiva perioden. Det är också uppenbart att det som är kvar av partiorganisationen efter maj 1953 försöker att skapa en slags "gaullistisk doktrin" genom t ex sin politiska kaderkurs. Att denna organisationsrest så sent som 1955 skriver ett kursprogram ty-

¹²⁷ Om vi jämför med tabell 5.7 blir det en kraftig informationsförlust, men detta uppvägs av att tabell 5.8 ger en tydligare bild av de enskilda postulat som förekommer under perioden.

der på ett allt starkare behov av en ideologisk kärna i de tidigare vaga trohetsdeklarationerna till de Gaulle.

Partiet bildas 1947 och är verksamt framför allt som valmaskin inför valet 1951. Efter valet, när partiet påbörjar sitt parlamentariska arbete spricker organisationen emellertid sönder.

Partiet lanserar sitt budskap i samband med det introducerande kommunalvalet 1947 och sedan i mer utvecklad form vid parlamentsvalet 1951. Det andra valet går dock inte riktigt lika bra som partiet och de Gaulle hoppats. Parlamentsgruppen får inte egen majoritet och befolkningen sluter inte upp bakom de Gaulle som han hoppats. Någon egentlig förändring i partiideologin kan inte iaktas under perioden. Den utveckling som sker under perioden ligger snarare på det planet att budskapet blir alltmer konkret och detaljerat, men därmed inte förändrat. När bindningen mellan partiorganisationen och parlamentsgruppen upphör 1953 fortsätter ändå till exempel Parisdistriktet av RPF att arbeta med ett ideologiskt program. Detta betyder emellertid inte att partiideologin förändrats.

Vid valet 1956 lanserar RPF inga gaullistiska kandidater alls och heller ingen gaullistisk partiorganisation. En liten grupp från parlamentsledamöterna försöker dock föra ut det gaullistiska budskapet och denna lilla grupp – *Républicains sociaux* – fick dryga fyra procent i valet. Inte heller efter detta motgångsval kan man iaktta någon förändring av ideologin. Däremot blir upplösningen av partiet definitivt slutpunkten även för den ideologiska produktionen. Efter 1955 för inte partiet fram något partibudskap överhuvudtaget. Detta är en förändring som inte täcks in av de analysmetoder som använts i denna studie. Dock är det ett anmärkningsvärt faktum.

Slutsatsen av analysen av partiideologin i detta kapitel blir således att inom perioden 1947–1958 återfinns inte med säkerhet – trots förutsättningar – några ideologiska förändringar. Gaullisterna gjorde ett dåligt val 1951 och partiorganisationen förändrades kraftigt 1952–1953. År 1956 gjorde partiet knappast något val alls och partiet upplöses i praktiken några månader senare. De följder vi kan se av detta, inom perioden, är dock inte att partideologin förändras, utan att ideologiproduktionen upphör.

En intressant tanke som analysen av denna period ger upphov till är att orsaken till denna uteblivna förändring av partiideologin kan sökas i förhållandet mellan partiet och Charles de Gaulle. Hade organisationen när de Gaulle tog sin hand ifrån partiet med början 1953,

inte kraft och legitimitet nog att gå vidare, att skapa en egen partiideologisk bas? Är förklaringen till den uteblivna partiideologiska förändringen under perioden 1947–1958 att partiet var så starkt bundet till sin ledare att när denne gick i inre exil tog han partiet med sig in i passiviteten? Dessa frågor kan inte besvaras här, men jämförelser med de övriga tre tidsperioderna kanske kan ge en antydning om var svaren kan sökas. Hur hanterar t ex partiet de Gaulles andra avgång 1969?

I följande kapitel behandlas perioden 1958–1965, den period när personen de Gaulle återinträder på allvar som Frankrikes politiske ledare. Perioden avslutas med det första folkvalet till presidentposten i Frankrikes historia, ett val som blev en stor framgång för de Gaulle. Om vi i detta kapitel behandlat en gaullism som efter en första triumf haft problem med sin identitet och med sitt budskap, så skall vi i den följande perioden följa en gaullism som framstår som oöverbinnerlig.

Kapitel 6

VID MAKTEN 1958–1965¹²⁸

6.1 Inledning

Årtalet 1958 markerar femte republikens inträde i den franska politiska historien. Efter det att Charles de Gaulle installerats som premiärminister i maj 1958 och parlamentet gett honom fullständiga maktbefogenheter under sex månader, hölls parlamentsval i november samma år. Den 8 januari 1959 installerades de Gaulle genom val av en elektorsförsamling, som republikens president. Han har då också fått igenom sitt krav på en ny konstitution och den femte republiken är ett faktum.

De första åren av denna femte republik innebar lösningen på en stor del av de problem som den fjärde republiken brottats med. Under perioden mellan 1958 och 1965 upplöstes det franska kolonialväldet definitivt, Frankrike sa ja till en integrering i det europeiska samarbetet, och den ekonomiska utvecklingen vände uppåt.

Den nya konstitution som trädde i kraft i oktober 1958 innebar dels en klar maktindelning mellan regering, parlament och president, dels en förstärkt presidentmakt i relation till den tidigare konstitutionen. Konstitutionen innebar också en begränsning av partiernas inflytande på beslutsfattandet genom att presidenten gavs överhöghet över parlamentet. Partierna i parlamentet tilläts inte inverka på den exekutiva presidentmakten i samma utsträckning som under fjärde republiken. Presidenten blev ensam statsmaktens yttersta uttolkare.

¹²⁸ Uppgifterna bygger, där inget annat anges, på "L'Année politique" för åren 1958–1965. För en översikt över tidsperioden se t ex Pickles (1962), Williams–Harrison (1971), Portelli (1987), Berstein (1989) samt Hauss (1991). För en studie av maktövertagandet 1958 se Rudelle (1988). För samtida skildringar av Algerietkriget, se t ex Vinde (1958) samt Servan–Schreiber (1957). Jämför även de Gaulles memoarer och skrifter; de Gaulle (1970a) samt de Gaulle (1970b).

Det franska kolonialväldet har börjat att avvecklas. Inbördeskriget i Algeriet har pågått sedan 1954. När de Gaulle tillträdde som premiärminister 1958 fruktade regeringen en statskupp, med ursprung i missnöjet hos de franska officerarna i Alger. Omkring 1961 påbörjas regelrätta förhandlingar om Algeriets framtid. Dessa stördes emellertid av ett nytt försök till kupp i april 1961 då franska fallskärms soldater landsätts i Alger för att förhindra Algeriets frigörelse från Frankrike. Via radio talade dock president de Gaulle till de meniga vilket fick dem att upphöra att lyda order från sina överordnade, och därmed blev kuppen ett misslyckande. Presidenten beslutade också att tillämpa artikel 16 i den nya konstitutionen vilken tillåter honom att själv under en krisperiod ta hela den exekutiva makten i sin hand.

En folkomröstning om Algerietpolitiken hade hållits i januari 1961 där det franska folket sagt ja till självstyre för Algeriet med drygt 75 procent av rösterna. Sedan representanter för den franska regeringen och för det algeriska FLN 1962 kommit fram till ett avtal om självständighet, hölls ännu en folkomröstning. Den gav ett massivt stöd för algerisk självständighet med 90 procent av de avgivna rösterna för de s k Evianavtalen.¹²⁹

Under åren 1961 och 1962 utsattes det franska samhället, med anledning av förhandlingarna om algerisk självständighet, för ett antal terrorattentat från Organisation Armée Secrète (OAS). Denna organisation bildades 1961 av missnöjda franska officerare vilka hade trott att de Gaulles maktinnehav garanterade fortsatt fransk överhöghet i Algeriet. Ett av deras attentatsförsök riktades i augusti 1962 mot de Gaulle personligen som under en bilfärd blev beskjuten ur ett bakhåll.

Under perioden 1958 till 1965 utvecklades Frankrikes europeiska engagemang. Romtraktatet från 1957 blev praktisk politik under perioden och de Gaulle tillkännagav 1962 att den europeiska integrationen måste ges fransk ledning. De Gaulle motsatte sig hela tiden en långt driven överstatlighet och ville inte ha en federation i Europa. Detta ledde så långt att Frankrike blockerade samarbetet inom EG, framför allt med anledning av missnöje med jordbrukspolitiken, genom att helt enkelt vägra delta. Eftersom EG-samarbetet krävde konsensus vid beslutsfattandet kunde inga beslut angående jordbrukspolitiken fattas under åren 1963–1965. de Gaulle talade istället

¹²⁹ Dessa förhandlades fram i kurorten Évian, söder om Lac Lemman (Genèvesjön), därav namnet. Fredsavtalen innebar vissa förpliktelser från fransk sida för att stödja den algeriska utvecklingen. Se Abrahamsson–Hedman 1980:31f.

för ett samarbete mellan suveräna nationer. Inom det europeiska samarbetet existerade också ett sådant samarbete, en intim fransk-tysk dialog, som 1963 kröntes av det så kallade Elyséevalet om samarbete mellan de tidigare arvföräldrarna.

Lika intim som dialogen var mellan Adenauer och de Gaulle, lika stark var rivaliteten mellan Storbritannien och Frankrike. Under de Gaulles tid som president lyckades Storbritannien aldrig komma med i de Europeiska Gemenskaperna.

Relationerna mellan NATO och Frankrike var under den här perioden ett projekt där de Gaulle hade mycket bestämda åsikter om Frankrikes roll. Det resulterade 1966 i Frankrikes utträde ur det gemensamma militärkommandot men landet kvarstod som medlem i Atlantpakten. Som ersättning för skyddet från USA:s kärnvapen utvecklade Frankrike under den här tiden ett eget kärnvapenförsvar, "Force de frappe".

Den internationella omgivningen var således tämligen omtumlande. Den nationella ekonomin återhämtade sig, bland annat tack vare den ekonomiska planering som införts redan på 1950-talet samt slutförandet av de kostsamma kolonialkrigen i Indokina och Algeriet.

Frankrike gick under 1960-talet in i en kraftig ekonomisk tillväxt, som de flesta länder i västvärlden. Men för ett så sent industrialiserat land som Frankrike blev den ekonomiska expansionen snabbare och kraftigare än i de övriga europeiska länderna.

6.2 Den föränderliga verkligheten

6.2.1 Påverkansfaktorer på partiideologin

Händelserna under perioden 1958–1965 är på många sätt omvälvande för det franska samhället. För gaullismen är dessa år i politiskt hänseende dock något av en guldålder, med Charles de Gaulle som landets president från 1959 och gaullistpartiets kontroll över regeringsmajoriteten under hela perioden.

I detta kapitel behandlas de politiska händelser 1958–1965 som enligt de tidigare presenterade hypoteserna är möjliga påverkansfaktorer på den gaullistiska partiideologin. Kapitlet är upplagt på samma sätt som tidigare, med analysen av den politiska verkligheten som en "ram" för analysen av partiideologin, strukturerad efter tre styrande hypote-

ser om påverkan: a) förändrat väljarstöd, b) förändrat politiskt system samt c) förändrad partiorganisation.¹³⁰

De händelser som kan hänföras till hypotesen om väljarstöd är parlamentsvalen 1958 och 1962 samt presidentvalet 1965. Dessutom diskuteras de lokala valen 1959, 1961, 1964 och 1965.¹³¹ De händelser som hänförs till hypotesen om det politiska systemet är den nya konstitutionen 1958 samt bildandet av PSU (Parti socialiste unifié) 1960. De händelser som hänförs till den tredje hypotesen om partiorganisationen är bildandet av gaullistpartiet "Union pour la nouvelle république" (UNR) 1958, bildandet av "Union démocratique pour le travail" (UDT), en utbrytning av vänstergaullister, 1959, samt samgåendet mellan UNR och UDT 1962.

6.2.2 Val och väljarstöd

Charles de Gaulle installerades som premiärminister den förste juni 1958 med stöd av alla partier utom kommunistpartiet (PCF) samt hälften av socialistpartiet (SFIO) och Radikalerna. Parlamentet röstade också för utarbetandet av en ny konstitution innan det upplöste sig själv den 3 juni 1958.

Parlamentsvalen i november samma år föregicks av en diskussion om valsysteem där regeringen stannade för majoritetsval i två omgångar. Valen förrättades den 23 och 30 november 1958. Mot varandra stod högerblocket med den populäre f d premiärministern Antoine Pinay i spetsen och vänsterblocket med socialisternas partiledare Guy Mollet. Det nya gaullistpartiets roll var oförutsägbar. Valkampanjen hade varit relativt avslagen utom i de valkretsar där "gamla rävar" från fjärde republiken ställde upp, t ex de tidigare premiärministerna Pierre Mendès-France och Edgar Fauré.

Högern – utom gaullisterna – förde fram den ekonomiska liberalismen som sitt valprogram och menade att Frankrike hade helt andra ekonomiska förutsättningar än vad som visat sig hittills. Vänster-

¹³⁰ För ett längre resonemang om kapitlens uppläggning se avsnitt 5.2.1 samt 3.7.

¹³¹ De kommunala valen och senatsvalen under perioden behandlas mer summariskt eftersom de ej har samma partipolitiska spänningar eller ens samma partisystem som de nationella valen till parlamentet. Detta till trots är de politiskt viktiga. (Jfr Frears 1991:195ff samt Bon 1978:129ff) Se även not 103 och 104 ovan. För en diskussion om valresultatens redovisning och användning i analysen se not 102 ovan. Presidentvalen behandlas då de gaullistiska partiorganisationerna är engagerade t ex 1965 då de Gaulle ställde upp för det första folket valet av president.

blocket – utom kommunisterna – ansåg att man tack vare valsyste­met kunde förvänta sig en icke-extrem regering och om det var så att vänstern inte fick majoritet så fann sig Mollet hellre som ledare för en konstruktiv opposition än för en svag regering. Alla partier fruktade en stor grupp icke-röstare, eftersom själva valrörelsen varit mindre engagerande.

Resultatet i valet blev en stor framgång för det nybildade gaullistpartiet UNR, en tillbakagång för kommunistpartiet samt ett utplånande av poujadisterna. Nästan 23 procent avstod från att rösta.

Efter valet gick den övergångsperiod som bestämts i den nya konstitutionen vidare och lagar och förordningar utarbetades av experter och tjänstemän. Regeringen fortsatte sitt arbete till den 8 januari 1959 då de Gaulle installerades som president. Den gamla regeringen bestod av personer från de flesta partier utom PCF samt av ett flertal skopolitiska tjänstemän. Den nya regering som installerades under Michel Debrés ledning den 9 januari bestod dock framförallt av ministrar från det gaullistiska UNR, centerhögern samt oberoende personer som t ex André Malraux.

Valet innebar i stor utsträckning en legitimering av de Gaulles maktinnehav sedan juni 1958. Rösterna hade också fördelats på ett sätt som inte gav någon grupp i parlamentet egen majoritet. I januari 1959 hade dock den gaullistiska parlamentsgruppen med närliggande ledamöter, genom övergångar från andra partier, vuxit till 206 deputerade, av totalt 552 mandat. Nationalförsamlingen hade en kraftig slagsida åt höger. Den samlade vänsteroppositionen uppgick till 97 mandat, trots att man samlat drygt 40 procent av rösterna i valet. Den tredje gruppen, center-höger grupperingen, samlade 174 mandat. Gaullisterna hade alltså ingen egen regeringsmajoritet, men inte heller någon samlad oppositionsmajoritet att regera emot. Under parlamentsperioden fram till nästa val förrättades 14 fyllnadsval varav sju vanns av gaullisterna.

I mars 1959 hölls *kommunalval* i landets 38 000 kommuner. Även denna valkampanj karaktäriseras som lugn möjligen med undantag för Parisområdet.¹³² Alla partier utom gaullisterna, den moderata högern och en grupp som kallades AMDIC förlorade mandat. AMDIC bestod

¹³² För en diskussion om de lokala valen se not 104 och 105.

Tabell 6.1 Valresultat parlamentsvalen 1958 (procent)

Parti/grupp	Första omgången 23/1	Andra omgången 30/11	Mandat ¹³³
PCF(Parti Communiste Français) + övrig vänster	19.9	21.3	10
SFIO(Socialistpartiet)	15.5	13.8	47
PR(Parti Radicale + RGR(Rassemblement de la gauche républicaine)	8.3	5.7	13+3+14
UNR(gaullister)	17.6	28.1	189
MRP(Mouvement Républicain Populaire)	11.2	9.1	57
Moderés + Centre republicain CNIP(Centre National des Independants et paysans)	22.9	20.9	130
Icke-inskrivna			14
Ledamöter från Algeriet			66
Regroupement Africain			8
UFF(Poujadister)	3.0	1.0	

Källa: L'Année Politique 1958:145f, 1958:151

av kommunalpolitiker som ansåg sig försvara gemensamma kommunala intressen utan någon bestämd politisk inriktning.

I juni 1961 skulle en tredjedel av *departementens fullmäktige* (conseillers généraux) förnyas och det innebar 1504 platser att fylla med nya eller gamla deputerade från varje kanton det vill säga valkretsarna till departementsfullmäktige.

Mätt i antalet platser per parti förlorade alla grupper utom kommunistpartiet (vann 9 platser), socialister (vann en plats), gaullister

¹³³ Grupperna konstituerar sig inte definitivt förrän den 23 januari 1959, här angivna siffror bygger på beräkningar direkt efter valet i moderlandet. (L'Année politique 1958:145f, 151) De grupper som kom till stånd 1959 var: UNR+närstående 199+7, CNIP och närstående 118, Republikansk center och närstående 49+15+11, SFIO och närstående 43+4, ledamöter från Algeriet och Sahara 66, icke-inskrivna 40, ej medlemmar i någon grupp 15 (L'Année politique 1959:13, 611f). Uppgifterna om antalet mandat varierar under åren 1958–1962 eftersom ledamöterna från kolonierna dels ej väljs samtidigt med de övriga, dels blir allt färre under dessa år (L'Année politique 1958:151).

(vann 74 platser) och MRP (vann 23 platser). Räknet i röstandelar fick vänstern ca 35 procent av rösterna medan högern utom gaullisterna samlade ca 40 procent och gaullisterna själva endast 13 procent av rösterna. Av tradition har de lokala valen i Frankrike en stark högerprägel och resultaten är därför inte förvånande. Medan valkampanjen pågick hade förhandlingar om Algeriets självständighet inletts och läget i landet var politiskt oroligt. Valet kom också att bekräfta de tidigare maktförhållandena. Valet resulterade däremot inte i någon reell förskjutning i departementens fullmäktige. Detta hängde också samman med landbygdsväljarnas ovilja till förändring, otidsenliga valkretsindelningar och de utrikespolitiska händelser – främst Algeriet som överskuggade inrikespolitiken under perioden.

I november 1962 var det åter dags för *parlamentsval*. Valkampanjen denna gång kännetecknades bl a av att man fullt ut använde radio och TV samt av det faktum att Charles de Gaulle själv kastade sig in i kampanjen. Detta var första gången han själv deltog i valkampanjen och hans uppmaning var att rösta på gaullistpartiet UNR-UDT.

Genom radio och TV fick partiledarna möjlighet att tala till hela väljarkollektivet. De vanliga valmötena var mindre väl besökta än tidigare valår.

Gaullisterna varnade för alliansen mellan socialister och kommunister vilka försökte sig på en ny folkfront. Gaullistpartiet menade att allt annat än förnyat förtroende för den sittande regeringen skulle vara ett hot mot landets framtid.

Valresultatet visade dels på att en mycket stor andel väljare avstod från att rösta (drygt 31 procent) dels en närmast succéartad framgång för gaullistpartiet.

Omsatt i mandat innebar detta att gaullisterna fick en parlamentsgrupp med närstående om 233 deputerade, där det endast fattades nio mandat till egen majoritet. Vänstern vann också mandat och fick totalt 107 deputerade. Center-högern gick däremot kraftigt tillbaka. Valet innebar dels att gaullisterna befäste sin ledande position inom den franska högern, dels att det politiska livet efter detta kom att kännetecknas av motsättningen mellan två block, gaullistmajoriteten och vänsteroppositionen.

Tabell 6.2 Valresultat Parlamentsvalen 1962 (procent)

Parti/grupp	Första omgången 18/11	Andra omgången 25/11	Mandat
PCF(Parti communiste française) + övrig vänster	24.2	22.5	41
SFIO (socialistpartiet) Parti Radicale + centervänster	12.6	15.2	64+2
UNR(gaullister)	7.5	7.0	35+4
MRP(Mouvement Républicain Populaire)	31.9	40.5	216+17
Moderat höger (Centre Républicain, Indépendants, Centre National des Indépendants)	8.9	5.3	51+4
Icke-inskrivna	14.0	9.4	32+3
			13

Källa: L'Année politique 1962:129, 140

Valet innebar också att Georges Pompidou, som i april efterträdde Michel Debré som premiärminister, fick fortsatt mandat som regeringschef.

Regeringen ombildades, med Valéry Giscard d'Éstaing som ny finansminister.

I mars 1964 var det åter dags för *val till departementsfullmäktige*. Drygt 1500 av landets kantoner skulle byta ut sina mandat i dessa fullmäktige. Valet blev en stor framgång för vänstern men också för gaullisterna. Andelen väljare som avstod från att rösta var emellertid mycket stort, ca 42 procent i andra omgången. Valet blev en kraftmätning mellan gaullister och vänstern under mottot "Cartel du non" eller "Front Populaire" för att markera enighet mot gaullisterna. Förloren i valet var den moderata högern och centern.

Året 1965 bjöd på politisk dramatik med både *kommunalval* samt det första allmänna *valet till presidentposten* sedan tredje republiken.

Den 14 och 21 mars förhölls val i Frankrikes nästan 38 000 kommuner. Valdeltagandet var ca 80 procent. Staden Paris styre gick inte till gaullisterna vilket de hade räknat med utan UNR måste där få stöd från den moderata högern för sin politik. Kommunistpartiet vann 9 städer och styrde nu i 34 större tätorter, (mer än 30 000 invånare)

medan socialisterna förlorade lika många av de större städerna och hade makten i 32 efter valet. Gaullisterna styrde 25 städer men vann bara en ytterligare i valet.

Den störste segraren var dock ALIM (Action locale et intérêt municipaux) en gruppering som redan i valet 1959 vunnit drygt 125 000 mandat av de dryga 450 000 som stod till buds. I valet 1965 vann denna gruppering 200 000 mandat, överlägset flest av alla grupper och partier. ALIM styrde dock bara 12 större städer, dess väljartyngdpunkt låg i landsbygskommunerna. ALIM fick alltså omkring 44 procent av alla mandat i kommunerna, medan gaullisterna fick nöja sig med knappa nio procent. Den samlade vänstern erhöll 15 procent, den moderata högern lika mycket medan center-vänstergruppen samlade nästan 20 procent av mandaten i kommunerna.

Presidentvalet 1965 ägde rum i december. Valkampanjen inför första omgången blev egendomlig eftersom den sittande presidenten Charles de Gaulle knappast alls deltog i den. Flera opinionsundersökningar tydde på att de Gaulle skulle få absolut majoritet redan i första valomgången. Det blev dock inte alls så. de Gaulle fick nöja sig med 45 procent av avgivna röster, medan motkandidaterna François Mitterrand fick 32 procent och centerns kandidat Jean Lecanuet fick 13 procent.

de Gaulle fick finna sig i att delta i en andra omgång där han ensam ställdes emot François Mitterrand, den enade vänsterns kandidat. de Gaulle deltog då i kampanjen genom presskonferenser och TV-framträdanden och resultatet blev att han samlade 55 procent av de avgivna rösterna medan Mitterrand erhöll 45 procent. I omvärlden rådde förvåning över att de Gaulle tvingades delta i en andra omgång. Mitterrand ansåg sig ha vunnit en delseger och Frankrike hade visat att enigheten bakom den sittande presidenten inte var total. Valet visade också att de Gaulle inte var så opolitisk som han önskade vara, istället fanns det en mobiliserad politisk opposition mot honom. Han gick också med på att spela det politiska spelet i och med att han ställde upp i valkampanjen inför andra omgången för att vinna presidentämbetet.

Gaullistpartiet mobiliserar under denna period ett starkt stöd hos väljarkåren. Både nationella och lokala val är framgångar för det nya partiet. Presidentvalet 1965 blir dock en missräkning för de Gaulle personligen när det visar sig att en stor del av väljarna faktiskt mobili-

seras emot hans kandidatur. Skulle detta också att "smitta av sig" på det parti som i folkmun bär hans namn?

Under perioden finns inga egentliga förutsättningar för en partiideologisk förändring, eftersom gaullistpartiet går från framgång till framgång. Det presidentval 1965 som inte gått som de Gaulle förväntat sig har inte fått någon möjlighet att sätta spår i partiets resultat under innevarande period.

6.2.2 Det politiska systemet

När de Gaulle tillträdde som premiärminister den 1 juni 1958 hade hans krav på att få skriva en helt *ny konstitution* bifallits av parlamentet. Arbetet påbörjades snabbt och var avklarat redan på hösten samma år. de Gaulle hade krävt att konstitutionen inte som brukligt skulle läggas fram för parlamentet som efter diskussion kunde anta eller förkasta texten. Istället ville de Gaulle att konstitutionstexten skulle läggas fram för folket i en folkomröstning. Konstitutionen antogs i en omröstning där 80 procent av väljarna svarade ja.

Konstitutionen hade utarbetats under ledning av Michel Debré som också blev de Gaulles förste premiärminister. Den nya författningen var en slags reformerad parlamentarism, där presidentmakten var överordnad regering och premiärminister vilka innehade en mellanställning. Parlamentet hade kvar sin roll som lagstiftare, men begränsades i sitt kompetensområde av vad som står upptaget i konstitutionen. Eftersom presidenten har så stora maktbefogenheter enligt den nya konstitutionen kom regeringen att bli lite husvill. Är det presidentens regering eller parlamentets? Praxis kom att avgöra den saken och under hela 1960-talet var regeringen i praktiken i presidentens händer.

de Gaulle ville framför allt stärka den exekutiva maktens roll i Frankrike och komma bort från den splittrande parlamentariska situation som rått under 1950-talet. Konstitutionen försäkrade enligt de Gaulle Frankrike om ett stabilt och kontinuerligt politiskt system.

I samband med den nya konstitutionen infördes också ett *nytt valsystem* istället för det proportionella valsystem som tillämpats under fjärde republiken. I diskussionen enades regeringen mycket snabbt om att välja ett av två majoritetsvalsystem: antingen ett system med enmansvalkretsar eller ett system med större valkretsar och listor med

flera kandidater. Om valet föll på enmansvalkretsar måste valkretsindelningen från mellankrigstiden dock göras om. Diskussionerna fördes framför allt inom partierna och i pressen eftersom parlamentet frågsagt sig makten för sex månader från första juni. Genom de Gaulles medling kom regeringen den 7 oktober fram till att satsa på majoritetsval i två omgångar i enmansvalkretsar. Reaktionerna på beslutet blev i allmänhet positiva och partierna började att formera sig inför valet i november.

Den tredje april 1960 bildades ett *nytt parti* i Frankrike. Det var tre organisationer som förenades till en. Av "Parti socialiste autonome"(PSA), "Union de gauche socialiste"(UGS) och en grupp kallad "Tribune du communisme" blev istället Parti Socialiste Unifié (PSU). Några avhopp från de ursprungliga organisationerna märktes, bl a en grupp ur UGS som ansåg proletariats intressen hotade av de mer parlamentariskt inriktade kamraterna i PSA samt Pierre Mendès-France som inte ville delta i det nya partiet. Partiets födelse var sedan en tid annonserad och man vann sin första valseger i ett fyllnadsval redan en vecka efter bildandet.

Det fanns nu tre samlade grupper till vänster, SFIO som var det större socialistpartiet, PCF som var vänsterns största parti och det nya samlande mer "intellektuellt" inriktade vänsterpartiet PSU. I januari 1962 försökte vänstern att ena sig ännu ett steg med anledning av den terror som utövades av OAS i samband med Algerietförhandlingarna. Representanter för de tre partierna träffades på en middag den 16 januari hemma hos en av Jean Monnets medarbetare, den s k "*Diner de l'Alma*" för att göra upp en enad front, en ny Tredje kraft. Där fanns både fackföreningsfolk och ledarna för de olika vänsterpartierna. De lyckades dock inte skapa denna enade front eftersom SFIO inte ville samarbeta med kommunistpartiet och helst inte med PSU heller. Man lyckades dock skapa ett slags fortgående diskussion inom hela vänstern och fackföreningsrörelsen med anledning av de aktioner som OAS utfört och Algerietproblematiken.

Perioden kännetecknas av stora förändringar i det konstitutionella systemet med en helt ny författning och ett nytt valsystem. Dessutom splittrades vänsteroppositionen och lyckades trots försök inte utgöra någon enad kraft mot presidentmajoriteten. Gaullistpartiet är kanske det enda av partierna som känner sig "hemma" med det nya systemet, då partiet bildats i samband med nyordningen och denna genomförts efter partiets centralgestalts direktiv. I denna nya situation var troli-

gen majoritetsvals-systemet till fördel för gaullisterna. Många av kandidaterna var mer kända än vad som var fallet 1951. Partiet hade också sin galjonsfigur, Charles de Gaulle, som nationens president vilket säkert påverkade valresultatet positivt för gaullisterna. PSU:s uppdykande på den politiska scenen skulle kunna utgöra en påfrestning för den gaullistiska partiideologin, eftersom partiet var ett uttryck för ett försök att ena den icke-kommunistiska vänstern utanför socialistpartiet. Genom initiativet med PSU försökte också vänstern som helhet att enas politiskt mot OAS-terrorn och vad som uppfattades som den ökade högervinden. Dessa strävanden från vänstern kan ha påverkat gaullistpartiets ideologi eftersom regeringspartiet istället för en splittrad opposition kunde stå inför ett enat vänsterblock.

6.2.3 Organisation och ledarskap

Det gaullistiska partiet *Union pour la Nouvelle République (UNR)* bildas i oktober 1958 från de kvarvarande resterna av 1950-talets partior-ganiserade gaullism. Partiet bildas före parlamentsvalen i november 1958 för att fungera som en samlande valmaskin för de gaullistiska krafterna. Ledare för den nya konstellationen blir Jacques Soustelle som var politikern med ett förflutet som akademiker. Han dispute-rade 1937 i etnografi, deltog i motståndsrörelsen under andra världskriget och hade varit franska regeringens generalguvernör i Algeriet fram till 1960. Soustelle var dock inte ensam i ledningen för UNR utan delade ansvaret med gamla gaullister som Jacques Chaban-Delmas, Roger Frey och Michel Debré.

Redan från början fanns en del problem ifråga om allianser inför valet. De deputerade gaullisterna hade valts in under epitetet "Républicains sociaux" och frågan var om denna organisation skulle upplösas eller om en formell valallians var bättre. Likaså var man öppen för allianser med andra grupper inom den moderata högern, kristdemokratien och centern. UNR ville inte självklart definieras in i högerblocket och förde därför en valallianspolitik som skulle hålla dörren öppen även åt vänster genom att man vid sitt bildande inbjöd andra partier att upprätta gemensamma listor i olika valkretsar i valet 1958.

Partiet hade ingen formell knytning till de Gaulle, som fortfarande var premiärminister med från parlamentet delegerad full handlingsfrihet. UNR presenterade en stor mängd nya kandidater på sina listor

inför valet. Man ville visa på att en förnyelse behövdes i det politiska livet. Partiet ville också hålla sig i mitten av den politiska skalan och programmet rymde allmänna mål som ökat bostadsbyggande, bibehållande av Algeriets ställning och förnyelse av det politiska livet.

Redan i april 1959 bildades en konkurrerande gaullistisk organisation, *Union Démocratique de Travail (UDT)*. Denna formation utgjordes framförallt av de sk vänstergaullisterna. Det var ett försök att väcka liv i en organisation med samma namn från 1955 som dock blivit dödfödd. UDT sade sig vara enig med de Gaulle om politiken i Algeriet och om utrikespolitiken men kritiserade regeringens sociala och ekonomiska politik. I ledningen för UDT fanns flera välkända vänstergaullister som Louis Vallon och general Billotte.

Även UDT kände av organisationskriser. Ett tiotal ur UDT:s ledarskikt lämnade i juni 1959 partiet eftersom man inte ansåg att det gick att föra vänsterpolitik inom gaullismens ramar. Medan president de Gaulles egen prestige växte inom och utom Frankrike, kunde de grupper som sade sig vara hans anhängare inte enas varken personligt eller ideologiskt.

I oktober 1959 lämnade nio deputerade UNR:s parlamentsgrupp med anledning av Algerietfrågan. De nio ansåg att regeringen inte tillräckligt försökte förfranska Algeriet, något de ansåg vara enda vägen att behålla Algeriet. Dessa nio uteslöts under en tid av ett år ur UNR trots att bl a Jacques Soustelle motsatte sig detta. Utslutningen stöddes av Roger Frey och Michel Debré, tidigare premiärminister i den gaullistiska regeringen.

I januari 1960 gjorde den franske militärbefälhavaren i Algeriet general Massu ett uttalande där han kritiserade den franska regeringens Algerietpolitik. Efter detta utbröt svåra kravaller i Alger varvid 20 personer dödades. Jacques Soustelle, tidigare fransk guvernör i Algeriet, var ledare för en organisation som ville behålla Algeriet franskt och tog ställning mot regeringens Algerietpolitik, något som skulle komma att kosta honom hans ministerportfölj. Den 1 februari röstade parlamentet för en fullmakt åt regeringen att återställa ordningen i Algeriet. Den 5 februari ombildades regeringen och Soustelle hade inte längre någon ministerplats. Opinionen förvånades över att Soustelle, som varit en av de Gaulles trognaste anhängare, nu förvisats ut i kylan. Till yttermera visso uteslöts Soustelle ur partiet UNR i april 1960, på grund av att hans politiska hållning inte längre ansågs förenlig med

partiets mål. Där klipptes de sista banden mellan UNR och en av dess grundare av för gott.

Inför valet i november 1962 *samarbetade UNR och UDT* och man bildade efter valet en gemensam parlamentsgrupp. Sammanslagningen mellan de två formaliserades på Conseil National i maj 1963 då gemensamma stadgar antogs. Så hade vänstergaullismen återvänt till fadershuset, något som dock skulle fortsätta att försaka organisatoriska problem. Detta kan ses som en reaktion på att UDT:s ledande profil Jacques Soustelle försvunnit från gruppen, men kanske också på den process av enande som påbörjats inom vänstern med PSU:s bildande.¹³⁴

Gaullistpartiet hade under perioden organisatoriska problem. Splittringar och spänningar orsakade personavhopp och till och med en hel grupp utträdde ur partiet. Genom en viss organisatorisk uppstramning, där t ex Soustelle offerades, lyckades dock partiet hålla samman inför valmanskåren. Utbrytningen från UDT 1959 måste ses som en möjlig påverkansfaktor på partiideologin eftersom denna grupp representerade vänsterflygeln inom gaullistpartiet. Att denna grupp då väljer att "bilda eget" kan påverka ideologiutvecklingen hos resterande delar av partiet. På samma sätt finns det förutsättningar för att partiideologin påverkas när UDT åter går samman med UNR. Vänsterflygeln kommer tillbaka och kan därmed ha fått möjlighet att påverka partiets ideologiska profil.

Totalt har vi fem potentiella förändringspunkter (nytt valsätt och konstitution räknas som en, liksom PSU och Diner de l'Alma) under hela tidsperioden. Valen är alla framgångsval varför någon förändring där inte kan förväntas. Däremot är införandet av den nya konstitutionen och den nya gaullistiska partibildningen två tillfällen – som dock i tid sammanfaller – där en förändring är möjlig. Utbrytningen ur UNR 1959 – under beteckningen UDT – och samma grupps återinträde i fadershuset, är också två möjliga förändringstillfällen liksom det försök att ena vänstern som påbörjades med bildandet av det nya partiet PSU 1960 och sedan den sk Diner de l'Alma i januari 1962.

¹³⁴ Vänstergaullismens betydelse och relation till de Gaulle och Pompidou finns belyst i Vuillemin (1988).

Tabell 6.3 Påverkansfaktorer på partiideologin

ÅR	HYPOTES 1 <i>Motgångsval</i>	HYPOTES 2 <i>Politiskt system</i>	HYPOTES 3 <i>Organisation och ledarskap</i>
1958		ny konstitution nytt valsätt	UNR bildas
1959			UDT bildas
1960		PSU	
		+	
1961		+	
		+	
1962		Diner de l'Alma	UNR + UDT
1963			
1964			
1965			

6.3 Gaullistisk partiideologi

6.3.1 Dokument

Den gaullistiska partiideologin under perioden 1958–65 analyseras som den framträder i ett antal propagandaskrifter och interna dokument.¹³⁵ I de fall tveksamhet rått om vilken organisation som representerar gaullismens huvudfåra har jag valt att koncentrera mig på partiet UNR. Dokumenten är totalt elva stycken och begreppet "dokument" betecknar liksom tidigare en grupp av deldokument. Perioden omfattar endast månaderna oktober-december under året 1958. Dokumenten fördelar sig över perioden enligt tabell 6.4 på nästa sida.

Liksom i det tidigare finns inte heller i detta kapitel de Gaulles uttalanden eller skrifter med i analysen, såvida dessa inte av UNR gjorts till partiets eget material. Det urval av dokument som använts i analysen består av omkring 500 trycksidor varav kongressmaterialet svarar

¹³⁵ För en längre materialdiskussion se avsnitt 3.7 samt 5.3.1.

Tabell 6.4 Gaullistiska partidokument 1958–1965

År	Antal
1958	3
1959	1
1960	1
1961	2
1962	2
1963	2
1964	3
1965	-

för knappt halva det antalet.¹³⁶

Detta avsnitt disponeras på samma sätt som motsvarande avsnitt i föregående kapitel. Först analyseras den gaullistiska doktrinen i termer av verklighetsbild, strategi och utopi. Efter en kort rekapitulation av doktrinen följer en analys av vilka postulat som ligger till grund för doktrinen. Därefter följer en diskussion av förändringar i partiideologin under periodens lopp.

¹³⁶ Dessa är i kronologisk ordning:

UNRs stadgar från november 1958(H), Internt reglement nov 1958(H), Dossier du candidat 1958(K), kongressmaterial 13–15/11 1959(H)&(K), Conseil National 1960(H)&(K), kongressmaterial 1961(K), Conseil National 1961(K), "Les raisons profondes de ce nouveau referendum" 1962(K), Dossier du candidat 1962(K), "Servir la Nation" från Conseil National 1963(H), kongressmaterial 1963(H), "Pourquoi une force atomique française" 1964(K), "Non, la France ne gaspille pas ses milliards!" 1964(K), "Un bilan – Un plan" 1964(H).

H=huvudmaterial K=komplementmaterial

Stadgar och intern organisation måste otvivelaktigt betraktas som huvudmaterial i enlighet med definitionen i kap 3 (officiellt utgivet av partiet avsett för allmänheten). Dossiers du candidat är dock inte riktat till väljarna varför den typen av material hänförs till komplementkategorin. Av kongressmaterial och material från nationella rådslag (Conseil National) har jag valt att betrakta de avgivna slutresolutionerna eller manifest som huvudmaterial, medan rapporter och stencilar hänförs till komplementkategorin. Särskilda broshyrer om folkomröstningen 1962, atomvapnen och biståndet har också hänförs till komplementmaterialet med hänvisning till att det inte redovisar en helhetssyn från partiet. Det avslutande dokumentet från 1964 är både ett bokslut och en vision och måste därför anses uppfylla kraven på huvudmaterial.

6.3.2 Verklighetsbilder

Redan UNR:s stadgar från 1958 domineras av en verklighetsbeskrivning där den franska nationen är hotad av anonyma krafter. Enligt stadgarna skall partiet

"försvara de nya republikanska institutionerna som Frankrike skapat sig, samt övervaka att de sätts i verket. (...) Försvara, under alla omständigheter och på alla plan, det nationella oberoendet." (Déclaration statuaire de l'UNR 1958)¹³⁷

Det torde då vara underförstått att någon eller något hotar att riva ned eller förstöra dessa värden.

Omvärlden har sakta men säkert börjat bygga upp strukturer som gör att den upplevs betydligt mindre hotande än under 1950-talets första år.

"För den internationella avspänningen är det nyttigt att sådana bilaterala samtal på toppnivå äger rum (syftar på samtal mellan Chrustjov och de Gaulle), vilka dock varken innebär samstämmighet i ideologiska frågor eller separata politiska förhandlingar, för att förbättra ömsesidig kunskap och förståelse för ländernas olika synpunkter." (Résolutions, Assises 1959:6)¹³⁸

Men det stora hotet kommer från alla särintressen som hotar att splittra vad gaullisterna anser vara det nationella intresset. Dessa särintressen representeras av allt från marxismen till kapitalismen som genom sitt produktionssätt förnedrar människans värdighet. Vid kongressen 1959 hävdas att

"...den kapitalistiska styret av företagen och dess naturliga följd, löntagarna, är oförenligt med arbetarens värdighet och frihet. (...) ...förkastar, inte bara principen om klasskampen, utan den förment

¹³⁷ "Défendre les nouvelles institutions républicaines que la France s'est donnée et veiller à ce qu'elles soient mises en oeuvre.(...) Défendre en toutes circonstances et sur tous les plans l'indépendance nationale".

¹³⁸ "Considèrent comme très profitables à la cause de la détente internationale de telles conversations bilatérales au sommet, qui, n'impliquant ni concessions sur le plan idéologique, ni négociations séparées sur le plan politique, permettent d'améliorer la connaissance et la compréhension réciproques des différents points de vue".

oundvikliga förekomsten av sociala grupper som motarbetar varandra."(Résolutions antagna på kongress 13–15/11 1959:20)¹³⁹

Nationen är för gaullisterna ett kollektiv av fria individer, ett naturligt kollektiv som inte behöver motiveras. Utan nationen saknar politiken mening, hävdas i "Servir la Nation" från 1963. Där framgår också att gaullisterna inte uppfattar representationstanken som central. Nationen är ett objektivt existerande kollektiv som varken kan delas eller bör representeras. Att politik skulle handla om intresserepresentation eller medlande mellan olika gruppers legitima krav, är främmande för gaullismen. All politisk handling och alla politiska mål måste för gaullisterna utgå från det nationella, det kollektiva, intresset.

"För gaullismen är politik först och främst att tjäna nationen" säger Michel Debré 1963.¹⁴⁰

Verkligheten är också ganska okomplicerad för 1960-talets gaullism. Samhället är visserligen fyllt av problem som dålig infrastruktur och hög inflation¹⁴¹ men allt detta går att lösa. Planering och teknik kan lösa ekonomisk/politiska problem:

"Den grundläggande nyttan med en ekonomisk plan är att minska inköpspriset (för individen) till förmån för den ekonomiska helheten."(Conseil National 1960, Rapport Lemair sid 4)¹⁴²

Mot slutet av perioden konstaterar gaullisterna också att Frankrike lever i fred, åtnjuter internationell respekt och har en god ekonomi, detta tack vare den gaullistiska regeringsepoken.¹⁴³

139 "...le régime capitaliste de l'entreprise et son corollaire, le salariat, est incompatible avec la dignité et la liberté du travailleur. (...) ...rejetée, non seulement le principe de la lutte de classes, mais encore, l'existence, prétendre inéluctable, de catégories sociales opposées les uns aux autres."

140 "pour le gaullisme, la politique est d'abord le service de la Nation." ur "Servir la Nation" 1963:9.

141 I rapporter av Joseph Nou och Maurice Lemaire till Conseil National 1960 framgår att en samordning av transporterna i Frankrike och i Europa samt en stabilisering av ekonomin är två viktiga mål för UNR. Dessa är dock inte mer komplicerade än att man i rapporten förklarar att "för att handla måste man ha en plan och sätta den i verket." (rapport Lemaire 1960:3).

142 "L'utilité fondamentale d'un plan économique est de diminuer les prix de revient aux mieux de l'entière économie."

143 "Un bilan – Un plan" 1964.

UNR:s verklighetsbild präglas under perioden delvis av hot, inrikespolitiska i första hand, men också av optimism. Partiet identifierar en mängd brister i samhället, samt en del konkreta hot. Bristerna är dåligt fungerande ekonomi och infrastruktur, medan hoten utgörs av ting som folkets splittring.

Gaullisterna ser tillvaron som möjlig att förändra, egenskaperna hos samhälle, människa och omvärld är sådana att den tillfälligt kaotiska och hotande situationen kan upphävas. Dessa positiva egenskaper är främst ett mänskligt förnuft som kan styra det samhällsliga kollektivet och ta strid mot alla slags orättvisor och brister.

"Vi måste fullfölja kampen mot alla de olika sorters sociala gissel som finns i samhället: alkoholism och dåliga bostäder. Ansträngningen för att fullfölja detta måste fullföljas inte bara för att möta vanliga behov utan för att försäkra sig om att usla områden förstörs och att bostadsstandarden kontinuerligt höjs. Bostädernas sanitära utrustning måste moderniseras och utökas." (Un bilan – un plan 1964:12).¹⁴⁴

I oerhört positiva ordalag nämns t ex vetenskaplig forskning:

"Den naturvetenskapliga och tekniska forskningen framstår som ett av vår framtids viktigaste förutsättningar,(...)." (Conclusion A Chalandon, Assises 1963:35).¹⁴⁵

Även hos omvärlden finns egenskaper som gör en förändring av situationen möjlig, som t ex vilja till samarbete och styrkeresurser för nationellt oberoende. Men omvärlden befinner sig också i en ömtålig situation eftersom man brutit mot en naturlig balans mellan nationerna i världen.

6.3.3 Strategier

Som jag nämnde ovan drar UNR redan i sina stadgar från 1958 upp sin strategi i form av försvar och övervakning av de nyinstiftade institu-

¹⁴⁴ "Il faut poursuivre la lutte contre les fléaux sociaux de quelque nature qu'ils soient: l'alcoolisme et les taudis. L'effort de construction doit être poursuivi non seulement pour faire face aux besoins normaux mais pour assurer la destruction des mauvais quartiers et relever constamment le niveau de l'habitat. L'équipement sanitaire doit être modernisé et complété."

¹⁴⁵ "La recherche scientifique et technique apparait comme une des conditions fondamentales de notre avenir,"

tionerna och nationens oberoende. Men strategin är inte enbart att bevara utan också att skapa nytt. I UNR:s valhandbok för 1958 uppmanas den gaullistiske kandidaten att

”vara en ny människa, en ny politikertyp”.¹⁴⁶

Man vill förnya politiken och samhället. Detta sker bland annat genom teknisk utveckling och ekonomisk tillväxt.

”Tillväxt har blivit ett krav från franska medborgare men är en nödvändighet för staten.” (”La gestion de l’expansion” kongress 1963:7).¹⁴⁷

Frankrike är fortfarande i mångt och mycket ett agrart land som kommit något på efterkälken i den europeiska ekonomiska utvecklingen. Gaullisterna ser nu som en av sina uppgifter att ändra på detta faktum. Den moderna demokratiska gaullistiska staten planerar, initierar och styr nationen med hjälp av ekonomiska planer och teknik.

”Staten som huvudsaklig kund, huvudsaklig leverantör och huvudsaklig investerare i landet, representerar Planens nödvändiga element, utrikeshandeln representerar istället risktagandet.” (Kongress 1963, *La gestion de l’expansion*, Chalandon, sid 21)¹⁴⁸

För att förbättra den ekonomiska utvecklingen skall staten koordinera och planera ekonomin och dessutom förbättra kreditgivning till industrin, menar UNR. Staten bör här ha en ledande roll gentemot näringslivet, men inte nödvändigtvis äga företagen, menar generalsekretäre Albin Chalandon på UNR:s kongress i Nice 1963,

”Slutligen måste man tillerkänna staten rollen som styrande gentemot näringslivet. Det har dock inget med nationaliseringar att göra.” (Kongress 1963 *Ibid*, sid 25)¹⁴⁹

Partiet förespråkar också ingrepp på marknaden från statens sida i så motto att staten genom planering och styrning skall

¹⁴⁶ Dossier du candidat 1958:x.

¹⁴⁷ ”Devenue une exigence des français, l’expansion est une nécessité pour l’Etat.”

¹⁴⁸ ”Si l’Etat, principal client, principal fournisseur, principal investisseur de la Nation, représente l’élément obligatoire du Plan, le commerce extérieur en représente l’aléa”.
¹⁴⁹ se även ”Motion sur les finances et la fiscalité” och Chalandons inledningsanförande vid kongressen 1959.

”Enfin, il faut admettre le rôle de l’Etat en tant que chef d’entreprise. Cela n’a rien à voir avec les nationalisations”.

"söka att i varje bransch hitta varje företags bästa möjliga produktionsstruktur, för att bestämma normer och standardisera produkterna...genomföra en obligatorisk särskild normalisering och standardisering av produkterna ." (Kongress 1963, Ibid sid 22).¹⁵⁰

Teknisk utveckling i form av vägbyggen, järnvägsbyggen och rationaliseringar inom handeln förespråkas också i flera motioner¹⁵¹ till kongressen 1959 och av Conseil National 1960.

Bidrag till enskilda individer är också en väg som förespråkas för att förbättra situationen för olika grupper i det franska samhället, familjer, gamla och handikappade.

Strategien vad avser *människan* består av att bryta med klasskampen och med särintressena. UNR tillbakavisar inte bara kampen mellan klasserna i samhället utan tanken att det alls skulle finnas sociala grupper med skilda intressen. I resolutionen om sociala frågor på kongressen 1959 sägs att UNR

"förkastar...själva förekomsten...av sociala grupper som är i motsättning till varandra." (Résolutions 1959:20)¹⁵²

Det är istället viktigt att integrera de som uppfattar sig som arbetarklass i nationen. Ett sätt är att hjälpa arbetarklassens och böndernas barn till bättre utbildning genom olika former av studiestöd. UNR vill inrätta

"ett system av stipendier (studielån förf anm) vilka ger barn till bönder och arbetare möjlighet till universitetsstudier, (en grupp) som nu är utestängda från all högre utbildning." (Résolutions Kongress 1959; 32).¹⁵³

Detta stöd ingår också i den ungdomssatsning UNR vill göra. Dels vill UNR praktiskt satsa på fritidssysselsättning, utbildning och sport för unga människor. Men partiet vill också säkra gaullismens överlevnad

150 "...chercher, dans chaque branche, la structure optimum des entreprises, pour fixer les normes et standardiser les produits...rendre obligatoire une certaine normalisation et standardisation des productions."

151 "Motionier" innebär vid de gaullistiska kongresserna arbetsgruppers förslag inom olika områden vilka inte avslås eller antas på kongresserna. De är mer att betrakta som delar av kongressernas slutresolutioner.

152 "...rejettes...l'existence... de catégories sociales opposées les uns aux autres."

153 "... un système de bourses-credits permettant l'accès à l'université des fils de paysans et d'ouvriers, actuellement écartés de tout enseignement supérieur."

hos ungdomar, och önskar att dessa ska se gaullismen som en framtidsrörelse.

"Vi måste förbereda gaullismen för ett liv efter de Gaulle, och detta så mycket mer som vi ännu tycker oss vara unga, då det är ungdomens roll att ta ansvar i politiken."¹⁵⁴ (Rapport Habib-Deloncle Kongress 1959:11)

Gaullismen ser en satsning på ungdomen och framåtskridandet som strategier för att nå sina mål. Partiet vill se sig som en "progressiv" rörelse vilket framgår t ex av Joseph Nous rapport till kongressen 1961 där han skriver

"UNR måste, genom sina realistiska och genuina uppfattningar, liksom genom sitt kraftfulla handlande på det sociala planet, slutligen visa sig vara den stora, den verkligt framstegsvänliga rörelsen (i ordets ädla mening) i femte republiken." (Rapport Joseph Nou Kongress 1961:5).¹⁵⁵

Omvärlden behandlas under perioden mycket sparsamt i dokumenten. Emellertid diskuteras i två dokument delfrågor som rör omvärlden, nämligen bistånd och atomvapen. Båda dessa dokument har dock tillkommit som svar på kritik från motståndare till den gaullistiska politiken.¹⁵⁶ Det medför att dokumenten inte på samma sätt som t ex kongressresolutioner speglar UNR:s självvalda bild av området.

Biståndet till tredje världen är en strategi för att uppnå internationell stabilitet samt för att öka franskt inflytande.

"Eftersom han ser långsiktigt, eftersom han endast låter sig inspireras av Frankrikes och de franska medborgarnas överordnade intressen, har general de Gaulle som den främste lett vårt land in på den

154 "Nous devons préparer le gaullisme à survivre à de Gaulle et cela, d'autant plus qu'individuellement nous serons plus jeunes, car c'est le rôle des jeunes, qui ont une responsabilité dans la vie politique..."

155 "L'UNR doit, par le réalisme et l'authenticité de ses conceptions ainsi que par le dynamisme de son action sur le plan social, se révéler enfin comme le grand, le véritable mouvement progressiste (au sens noble du mot) de la Ve république."

156 En journalist, Raymond Cartier, har i pressen beskyllt den gaullistiska regeringen för att slösa bort miljarder på bistånd till tredje världen. Ett svar på denna kritik blev då dokumentet "Non, la France ne gaspille pas ses milliards!" (Nej, Frankrike slösar inte bort sina miljarder!) Även det andra dokumentet omtalat här "Pourquoi une force atomique française?" (Varför ett franskt kärnvapen?) är tillkommet som svar på kritik. Man vet därför inte vad som sägs där för att gaullisterna *vill* säga det, och vad som sägs för att man *måste* säga det.

generösa vägen – och definitivt en fördelaktig sådan – av samarbete.”(Non, la France ne gaspille pas ses milliards 1964:33).¹⁵⁷

Bistånd och samarbete ses av gaullisterna som en framkomlig väg för Frankrike dels att säkra egna intressen och dels att upprätthålla balansen i omvärlden.

Även det franska atomvapnet är en strategi för balans. UNR säger sig vara medvetet om att kärnvapen inte är till för att användas utan för avskräckning. Sammanfattningsvis vinner Frankrike på fyra sätt på att ha kärnvapen enligt UNR, den nationella ekonomin stimuleras, den tekniska forskningen likaså, det nationella oberoendet förstärks och prestige i utlandets ögon växer (Pourquoi une force atomique française? 1964:x).

UNR:s strategier utgörs av framför allt planering, styrning och framåtskridande. Ideologierna har ingen relevans, det goda samhället skapas med hjälp av teknisk centralplanering och statlig styrning. Det finns i doktrinen strategier en tro på utvecklingens inneboende godhet. För staten – alltså det gaullistiska partiet – återstår att styra utvecklingen åt det politiskt önskvärda hållet.

6.3.4 Utopier

En av UNR:s utopier är folkviljans förverkligande. UNR vill för detta ändamål lansera en ny demokrati som baseras på människans/medborgarens direkta förbindelse med statsmakten. Folket måste kunna delta i utvecklandet av de olika valmöjligheter som står till buds i politiken. Detta kräver enligt UNR också att folket har god information och utbildning om de nya problem man står inför och det kräver en institutionell ordning som tar folkets vilja till vara.

”Vi måste också deltaga i utvecklandet av de olika handlingsalternativen (möjligheterna). Detta kräver att allmänheten är informerad och medveten om nya problem. Detta tvingar också de nya institutionerna att, från kommuner till nation, tillåta utvecklandet av en kollektiv visdom på vilken regeringen måste kunna stödja sig

¹⁵⁷ ”Parce qu’il sait voir loin, parce qu’il ne s’inspire que de l’intérêt supérieur de la France et des français, le général de Gaulle a le premier engagé notre pays sur la voie généreuse – et en définitive profitable – de la coopération.”

för att handla mer effektivt.”(Chalandon ”La gestion de l’expansion” Kongress 1963:34).¹⁵⁸

Ännu ett medel i den nya demokratin är folkomröstningsinstitutet som de Gaulle personligen använder ett flertal gånger under perioden.

Ett element i utopin kan kallas den moderna demokratiska människan. För denna varelse

”befriad från ideologier, är den moderna människan likväl mer och mer i teknikens våld...regeringens sak är en fråga om ledning/styrning”(av tekniken, förf anm)(Ibid 1963:33–34).¹⁵⁹

Tolkningen här bör vara att bakom detta ligger en önskan om att gå emot vänstern i allmänhet och kommunistpartiet i synnerhet. Gaullisterna uppfattade PCF:s strategi så att kommunisterna gav arbetarklassen ett ideologiskt bagage som skärmade av dem från vad UNR ansåg vara det allmänna nationella intresset. Därmed var den kommunistiska ideologin hotande för gaullisternas uppfattning om det nationella oberoendet och säkerheten.¹⁶⁰

Här kommer utopin in på ett annat område, det samhälle där denna människa skall leva. Den moderna människan lever i det moderna samhället, och UNR ser fram emot att skapa både denna människa och det samhälle hon skall leva i. Därför skall UNR initiera reformarbetet på det sociala området och initiera reformer för att effektivisera ekonomin.

”UNR som majoritetens största parti måste vara inspiratör och livgivare till stora sociala reformer, nödvändiga för ekonomins åter-

158 ”Il faut aussi qu’il participe à l’élaboration des choix. Cela exige que l’opinion soit informée et formée sur les nouveaux problèmes. Cela exige aussi des institutions nouvelles qui, depuis la commune jusqu’à la nation, permettent l’élaboration d’une sorte de sagesse collective sur laquelle le Gouvernement doit pouvoir s’appuyer pour agir plus efficacement.”

159 ”Libéré des idéologies,, l’homme moderne est néanmoins de plus en plus soumis aux contraintes de la technique. ...la tache du gouvernement est une tache de gestion”.

160 På conseil national 1960 sägs t ex att alla som motarbetar de Gaulles idéer är beredda att kasta landet i armarna på extrem-vänstern eller extrem-högern, vilket skulle innebära en återgång till den nationella labilitet som fanns före 1958. Man försvara sig också mot attacker från kommunistpartiet, och ser det som naturligt att bli påhoppad från dessa eftersom ”dessa galningar” visserligen arbetar mot de Gaulle med samma medel som högerextremisterna, men med ”vad man säger vara andra mål”. (Conseil National 1960:32, 41).

hämtning liksom för de mänskliga framstegen i Frankrike.”(Rapport J Nou Kongressen 1961:5).¹⁶¹

Det är viktigt för det franska samhället i sig att ekonomin blir bättre, men även för att Frankrike som nation skall kunna fylla en plats i den gemensamma marknaden. Frankrikes roll som stormakt kan således upprätthållas genom en stark ekonomi. Den ekonomiska politiken, styrd av staten, blir en strategi för att uppnå nationell storhet och oberoende. Vid det nationella rådslaget 1960 slår partiet fast att

”Den ekonomiska politiken åt vilken UNR vikt sitt arbete, består i stora drag av följande principer: 1. Nå en högre nivå på offentliga och privata investeringar för att försäkra sig om effektivitet i den franska ekonomin, och göra det möjligt för vårt land att behålla sin plats inom den gemensamma marknaden...”(Conseil National 1960: 37)¹⁶²

Det nya samhället skall kännetecknas av social fred och harmoni. Partiet självt är den centrala punkt kring vilken politiken skall snurra och därmed också neutralisera höger- och vänsterpolerna. UNR skall

”bli ett permanent inslag i den franska politiken, den centrala punkt där alla alla människor kan samlas som avvisar klasskampen...”(Resolutions Kongress 1959:39).¹⁶³

Detta permanenta inslag i det politiska livet skall hålla

”balansen mellan en vänsterflygel vigd åt marxismen och en högerflygel ägnad åt att bevara de besuttnas rättigheter.” (Rapport Habib-Deloncle Kongress 1959:12).¹⁶⁴

161 "L'UNR premier parti de la majorité, doit être l'inspiratrice et l'animatrice des grandes réformes sociales nécessaires à la relance de l'économie comme au progrès humain en France".

162 "La politique économique à laquelle se voue l'UNR se définit dans ses grandes lignes par les principes suivantes:

1. Atteindre un niveau nettement plus élevé des investissements publics et privés qui assure la pleine efficacité de l'économie française pour permettre à notre pays de tenir sa place dans le Marche Commun..."

163 "Devenir un élément permanent de la politique française, le point central où se rassemblent tous les hommes, qui refusent la lutte des classes..."

164 "... la balance entre un aile gauche acquise au marxisme et une aile droite acquise à la conservation des droits des possédants."

Det framgår alltså att den gaullistiska samhällsutopin präglas av samförstånd, enhet och en politik utan ideologiska motsättningar under ledning av ett dominerande parti.

Tillväxten och expansionen är både en strategi och en utopi för gaullisterna. På samma gång som tillväxten ses som nödvändig för att nå social fred i samhället, är tillväxten och standardhöjningen också ett mål i sig eftersom en ekonomiskt stark nation också är en oberoende nation.

"Ett solitt Frankrike (ekonomiskt, socialt och militärt) i ett solitt och politiskt enat Europa – stödd av en västlig allians (jag talar inte om Atlanten, termen är alltför snäv) där utrikespolitiken till sina stora drag är samstämd om än inte enad ..." (Rapport Alain Peyrefitte 1961:16).¹⁶⁵

Ett starkt Frankrike har också nationellt oberoende och förutsättningar för inflytande i omvärlden. 1964 pekar UNR på att Frankrike åter fått en prestigeplats bland världens stater. Detta tack vare att

"avkolonisationen är genomförd, en intelligent samarbets- och vänskapspolitik med tredje världen som kostat mindre än man sagt och gett mer än man trott." (Un bilan–Un Plan 1964:8).¹⁶⁶

Prestigen grundas också på en viss avvaktande hållning både till Atlantpakten och till samarbetssträvandena i Europa. UNR betonar att man har

"viljan att vara framför allt det suveräna Frankrike, inom våra allianser liksom i resten av världen." (ibid)¹⁶⁷

UNR:s utopi tycks enligt analysen inte vara ett statiskt paradiskt tillstånd, utan innehålla en ständig utveckling och tillväxt i samhället. Ett av de starkaste elementen i utopin är "den moderna" människan och "det moderna" samhället som ofta kommer fram i de målbeskriv-

165 "Une France solide (économiquement, socialement, militairement) dans une Europe solide et politiquement unie – appuyée sur une alliance occidentale (je ne dis pas atlantique, le terme est trop restreint) dont la politique extérieure dans ses grandes lignes sera concertée sinon unifiée..."

166 "Décolonisation achevée. Intelligente politique de coopération et d'amitié avec le Tiers Monde, moins coûteuse qu'on le dit, plus utile qu'on ne le croit."

167 "Volonté d'être partout la France souveraine, à l'intérieur de nos alliances comme dans le reste du monde."

ningar partiet gör. Med det moderna avser UNR framsteg, pragmatism och nationell status. Det är nationens prestige som måste bevaras, och av detta följer ett utvecklat och "modernt" samhälle där "moderna" människor deltar i de politiska processerna på ett nästan direktdemokratiskt sätt.

Utopin är i många avseenden vag med tal om "det moderna", "folkviljan", "social fred" och "mänskliga framsteg". I dokumenten sammanblandas ofta utopi och strategi, inte i någon av de övriga perioderna finns en sådan brist på egen differentiering från partiets sida mellan vad man vill göra och vad man vill uppnå. I stora drag tycks dock utopin vara ett samhälle där nationell enighet råder tack vare människornas deltagande i de politiska processerna. Detta homogena, eniga, samhälle ger en stark nation som kan stå stark i omvärlden och hävda både det nationella intresset och stärka balansen i omvärlden som helhet.

6.3.5 Gaullistisk partidoktrin 1958–1965

En beskrivning av den gaullistiska doktrinen under perioden 1958–1965 görs nedan med hjälp av några nyckelord.

Den gaullistiska verklighetsbilden inrymmer en *hotfullhet*. Hotet består bland annat av splittring i samhället. De främsta företrädarna för denna *splittring* är olika särintressen, främst kommunistpartiet. Detta hot måste och kan bara undanröjas med hjälp av UNR som enda organisation med styrka och handlingsförmåga nog att rädda nationen. Ett annat inslag i den gaullistiska verklighetsbilden är *nationen*. Denna storhet existerar i kraft av sig själv och utan motiveringar. Nationens existens är utgångspunkten för den gaullistiska politiken, som i första hand går ut på att "tjäna nationen". En annan storhet i den gaullistiska verklighetsbilden är vetenskap och teknik vilket kännetecknar den förnuftiga människan. Dessa två skall skapa en drägligare tillvaro för människan. Samhället är instrumentellt i den meningen att samhällsutvecklingen kan *styras* och planeras för att ge människan och nationen värdighet och stabilitet.

Det finns inga tecken på att uppfattningen av verkligheten skiljer sig mellan början eller slutet av perioden. Istället tycks verklighetsbilden av hot och med gaullisterna som den enda räddaren befästas under periodens gång, från 1958 då hoten mot nationens oberoende en-

ligt UNR är överhängande till 1963 då Michel Debré talar om att tjäna nationen.

De gaullistiska strategierna handlar om expansion på olika plan. Ekonomin måste expandera och samhället som helhet moderniseras. Ekonomisk *tillväxt* är ett nyckelord för gaullisterna i början av 1960-talet. Men för att denna tillväxt skall komma nationen till godo måste staten initiera och *styra* den. Det krävs att staten fungerar som "entreprenör" och inte bara ställs inför fullbordat faktum. Med staten som initiativtagare och fullföljare av *teknisk utveckling*, forskning och ekonomisk tillväxt skall samhället bli allt bättre.

Människorna i samhället skall genom *delaktighet* i det politiska livet integreras i nationen, detta som en strategi för nationell enighet. Varje grupp och individ skall genom "participation" (delaktighet) bli ett med samhället och nationen. Staten skall värna om *välfärden* genom att dela ut bidrag till behövande: bostadsbidrag, studiestöd och handikappstöd. Ingen skall känna sig utanför samhället. Här finns en liten förskjutning från ett starkt socialt ansvarstagande åren kring 1959–61 till en doktrin mer upptagen av samhällsekonomisk tillväxt kring 1963. Det finns dock inget som tyder på att gaullisterna tar avstånd ifrån det sociala ansvarstagandet i slutet av perioden. UNR hävdar istället tillväxten som en väg till socialt ansvarstagande.

De gaullistiska utopierna beskrivs ofta i termer av "*förnyelse*" och "*modernitet*". Gaullisterna vill ha en förnyelse i samhällslivet, både i politiken och i ekonomin. Här är man mycket vag och talar ofta om "modernitet", det "moderna" samhället och den "moderna" människan utan att närmare gå in på vad det innebär. I samhället skall också råda en modern *demokrati* som kännetecknas av närhet mellan de styrande och de styrda. Man vill ha decentralisering av och deltagande i det politiska systemet. En av de centrala utopierna är *folkviljans* förverkligande, genom en slags "kollektiv visdom" som uppstår genom en förening mellan folket och de styrande.

Detta leder i sin tur till ett samhälle där det råder social fred och ingen klasskamp eller motsättningar mellan olika grupper. Alla förenas i det gemensamma nationella intresset. Inom nationen råder *balans* och harmoni, liksom i omvärlden. Mellan dessa enhetliga nationer strävar gaullisterna efter utvecklat internationellt samarbete, men med franskt inflytande på många områden. I utopin finns inga tecken på någon förändring under perioden. När man 1961 talar om att behålla sin plats i den gemensamma marknaden, ett solitt Frankrike är

det samma mål av nationellt oberoende som det "suveräna" Frankrike som relateras 1964.

Figur 6.4 Gaullismens partidoktrin 1958–1965

	<i>Människa</i>	<i>Samhälle</i>	<i>Omvärld</i>
Verklighetsbild	Hotad Förnuft	Hotat Splittring Styrbart	Nationer Hotande
Strategi	Delaktighet	Modernitet Tillväxt Teknisk utveckling Styrning	Samarbete Nationell enighet
Utopi	Värdighet Förnyad demokrati Modern	Folkviljan Förnyad demokrati Politisk balans Modernt Välfärd	Nationellt oberoende

Det som skiljer doktrinen 1958–1965 från doktrinen under föregående period är det ofta förekommande modernitetstänkandet. Inom alla domänerna – människa, samhälle och omvärld – finns en önskan om modernitet. Det blir lika mycket en strategi som en utopi. Samhället bör styras mot en förnyelse genom teknisk utveckling.

Borta är betoningen av familjen, av legalism och av samarbete. Inte så att man motarbetar dessa element, men de har helt enkelt hamnat i skymundan för det stora projektet att förnya Frankrike med teknologi, vetenskap och mänskligt förnuft.

6.3.4 Ideologiska postulat

Verklighetsbilden bygger på både rationalitet och auktoritet. Medan gaullisternas människosyn klart grundas i tron på en förnuftig och kalhylerande individ, tycks synen på samhället och omvärlden delvis färgad av auktoritetsföreställningar om en naturlig ordning. Vi ser att tilltron till den mänskliga vetenskapen och samhällets förmåga att

styra den också är stor och finns jämsides med tron på den historiska ordningen. Nationen framstår t ex som en naturlig ordning jämsides med en tilltro till en rationell människa som kan styra de samhällliga krafterna.

De strategiska ställningstagandena härrör under denna period framförallt ur postulaten modernism och kollektivism. Modernismen tenderar att framträda allt tydligare under periodens gång genom att tilltron till, och områdena för, statlig styrning ökar. Från att vilja främja tillväxt och vetenskap, övergår man kring 1963 till att också vilja styra den. Både ifråga om samhällssyn och människosyn visar gaullisterna att man förväntar sig en kollektiv rörelse, och att det är de samhällliga kollektivet som är det handlingskraftiga i historien. Det "moderna" i olika meningar är här en drivkraft till förändring, en förändring som endast kollektivet kan åstadkomma. Det under hela perioden återkommande talet om moderniseringen av ett jordbruksland och satsningen på ungdomen pekar på att dessa strategier är centrala för gaullismen.

I sin syn på omvärlden bygger partiets strategi på globalism. Världen hör samman och isolationism är inte möjlig. Man betonar internationellt samarbete och nationernas beroende av varandra för en fredlig utveckling.

Den gaullistiska utopin präglas av postulatet ordning och av maktbalans. Det finns inga tecken på någon egentlig förändring av utopin under periodens gång. Gaullisterna talar om en harmoni och balans mellan vänster och höger i politiken i början av perioden och längre fram används termen "kollektiv visdom" för att beskriva samma harmoniutopi. I detta tillstånd kan människan uppnå frihet, en utopi om ett ideologilöst politiskt tillstånd där människan är värdig och delaktig i samhället. Utopin är emellertid vag, och den förändring som kan tänkas äga rum är att utopin på områdena människa och samhälle blir alltmera konturlös. I fråga om omvärlden råder under hela perioden postulatet maktbalans, från det att man talar om ett "solitt" land till det "suveräna" Frankrike.

De förekommande postulaten redovisas avseende form – verklighetsbild, strategi, utopi – och innehåll – människa, samhälle, omvärld – i tabell 6.5 på nästa sida.

Tabell 6.5 Postulat 1958–1965

	<i>Människa</i>	<i>Samhälle</i>	<i>Omvärld</i>
Verklighetsbild	Rationalitet	Rationalitet Auktoritet	Rationalitet Auktoritet
Strategi	Modernism Kollektivism	Modernism Kollektivism	Globalism
Utopi	Frihet	Ordning	Maktbalans

6.4 Gaullistisk partiideologi 1958–1965 – slutsatser

Liksom under föregående period förekommer postulat från båda idealtyperna liberalism och konservatism. De förekommande postulaten redovisas sammanfattande för hela perioden i tabell 6.6:

Tabell 6.6 Idealtyp 1958–1965

	<i>Konservatism</i>			<i>Liberalism</i>
Verklighetsbild	Auktoritet	X	XD	Rationalitet
Strategi	Kollektivism	X		Individualism
	Traditionalism		X	Modernism
	Isolationism		X	Globalism
Utopi	Ordning	X	X	Frihet
	Maktbalans	X		Rättsordning

X=förekomst

XD=dominerande

UNR har något fler liberala inslag än RPF i sin partiideologi. Strategin antar under perioden en något mer liberal form medan verklighetsbilden fortfarande har en liberal dominans liksom var fallet hos RPF. Utopin är under hela perioden kluven mellan liberala och konservativa postulat, utan att något av postulaten dominerar över det andra. Människobilden domineras också nu av liberala postulat medan samhällsuppfattning och omvärldsbild är kluven mellan liberala och konservativa postulat.

Den förändring av partiideologin i liberal riktning vi kan iakttaga tar sin början omedelbart vid partiets bildande. Redan vid kongressen 1959 framförs fler liberala teman än under tiden med RPF. Under perioden befästs dessa inslag i partiideologin. Någon mer förändring äger dock inte rum, utan partiideologin blir istället allt mer detaljerad och inriktad på regeringsarbetet med sociala reformer och satsningen på ökad ekonomisk tillväxt.

Förklaringen till liberalismens stärkta ställning i den gaullistiska partiideologin kan sökas i misslyckandet med partiorganisationen RPF vilket kulminerade i det totalt misslyckade valet 1956. Det gaullistiska partibudskapet hade mist väljarnas förtroende. Nybildningen av partiorganisationen 1958 blev därför ett nytt försök, men med helt andra förutsättningar.

UNR bygger upp en ny partiideologi under de första åren av sin existens. I jämförelse med den föregående perioden har postulatet modernism fått en starkare ställning, dessutom har utopin om människan förändrats från ordning till frihet. Konkret innebär detta dels att tron på att teknisk och vetenskaplig utveckling och dess positiva effekter på samhällets ekonomiska tillväxt, ökar under perioden vilket framkommer särskilt tydligt i kongressmaterialet från 1963. Människobilden har också förändrats och fått ett inslag av modernism. UNR vill låta medborgarna välja mera fritt bland samhällets nyttigheter genom sociala reformer och mer utvecklat demokratiskt deltagande. Människan skall i första hand ges frihet i det framtida samhället, var och en behöver inte finna sin plats i någon naturlig ordning, utan varje människa skall ges möjligheter till utveckling efter sitt eget huvud.

Partiideologin skiljer sig från perioden 1947–1958 genom att tidigare betonades individens underordnande under de samhällliga, nationella och biologiska kollektiven i betydligt större utsträckning än vad som är fallet nu. Betonandet av familjen från den tidigare perioden har nästan försvunnit medan stärkandet av nationen fortfarande är det övergripande målet för gaullismen. Även under den första perioden skulle delaktigheten uppnås på demokratiska grunder men individens betydelse i denna process betonades inte i lika stor utsträckning som under perioden 1958–1965. Den modernistiska tanken på styrning av den samhällliga utvecklingen var heller inte alls lika starkt utvecklad under 1950-talet.

Partiideologin förändras omkring 1959 i samband med att det nya gaullistpartiet bildas, formellt utan de Gaulle som ledare. De liberala inslagen blir fler och tydligare än under den första perioden. Förändringen kan förklaras av den omorganisation som sker i samband med partiets pånyttfödelse i oktober 1958, men denna är också en reaktion på de dåliga val och det partiorganisatoriska sönderfallet under slutet av 1950-talet.

Under perioden sker ett bevästande av förändringen i liberal riktning i det att de modernistiska inslagen betonas alltmer. Detta kan hänga samman med återgången av den sk vänstergaullismen (UDT) till fadershuset åren 1962–63. Denna fraktion representerade en gaullism som förespråkade statlig styrning, sociala reformer och främjandet av teknisk utveckling i en något större utsträckning än majoriteten av det övriga partiets ledande skikt.

Hypotesen om att partiideologisk förändring föregås av organisationsförändring tycks stärkt genom detta avsnitt. Men även de dåliga valresultaten tidigare bidrog till kursändringen hos partiideologin genom att vara incitament för förändring. En fortsatt diskussion om dessa faktorer i helhetsperspektivet förs i det avslutande kapitel nio.

Under perioden 1958–1965 är gaullistpartiet inte bundet på samma sätt till de Gaulle som RPF var. de Gaulle är inte UNRs ledare och partiets ledande profiler utvecklar i viss mån en egen partiideologisk plattform. Naturligtvis står partiet i skuggan av den man som initierat rörelsen, men upphörandet av den rent formella bindningen tycks ha givit partiet ett något större manöverutrymme än under tidigare år. Under den första perioden tystnar partiet samtidigt med de Gaulle, under den här behandlade perioden talar partiet oavsett om de Gaulle talar eller ej.

I kommande kapitel behandlas perioden 1965–1976 som är en av de mest intressanta perioderna i gaullismens historia. Under de åren når gaullisterna både sina största framgångar och lider några av sina största nederlag. Studentrevolten 1968 kastar de Gaulle ur sadeln och hans efterträdare Georges Pompidou dör redan 1974. Partiet genomgår omorganiseringar och ledarstrider och väljarna ömsom strömmar till och lämnar partiet i stora skaror. Om vi här har analyserat ett gaullistparti i medvind, kommer följande period av behandla en svårt skakad partiorganisation.

Kapitel 7

YTTRE KRIS OCH INRE ORO 1966–1976¹⁶⁸

7.1 Inledning

Förändringens vindar blåste över Frankrike under tidsperioden 1966 till 1976, och i politiskt hänseende innebar perioden en brytning med den gaullistiska era som rått sedan 1958.

Efter presidentvalet 1965, där Charles de Gaulle vann en oväntat knapp seger över sin motkandidat François Mitterrand, fortsatte de Gaulle sin offensiva utrikespolitik. Som statschef gästade han bl a staterna i Östeuropa och i Latinamerika. Vid sitt besök i kanadensiska Québec 1967 gav han den franskspråkiga nationaliströrelsen där vind i seglen genom sitt "Vive le Québec libre!". Dessa resor till icke-stormakter runt om i världen förenades med en politik som syftade till att bryta de starka banden över Atlanten mellan Europa och USA. Som en del i detta ledde de Gaulle Frankrike ut ur NATO 1966.¹⁶⁹ Rivaliteten mellan Frankrike och Storbritannien bestod under hela de Gaulles presidentperiod och det var först i och med hans avsked från detta ämbete 1969 som det blev möjligt för Storbritannien att 1973 bli medlem i EEC.

¹⁶⁸ Alla uppgifter är, där inget annat uppges, hämtade ur "L'Année politique, économique, sociale et diplomatique en France" för respektive år. För en översikt och bakgrund till perioden, se t ex Williams-Harrison (1971), Portelli (1987), Berstein (1989), eller Hauss (1991). För en analys av krisen 1968, se Capdevielle-Mouriaux (1988). För en diskussion kring utrikespolitiken under de Gaulle, se Serfaty (1968), Kolodziej (1974), Cerny (1980) och Barnavi-Friedländer (1985). För en ögonvittnesberättelse om händelserna kring 1968, se Hägglöf (1975). Jfr också de Gaulles egna uttalanden och appeller t ex i Discours et messages "Vers le Terme 1966–1969" (1970c).

¹⁶⁹ För en belysning av Frankrikes förhållande till NATO och Atlantpakten, se Wetterqvist 1990:45ff.

de Gaulle hade en tendens att åsidosätta inrikespolitiken. Under hans sista år vid makten (1966–69) kom det franska samhället att slitas mellan tradition och förnyelse. Åren dessförinnan hade ekonomin stadigt givit tillväxt och ett välstånd att fördela. Åren kring 1968 i Paris förknippas med studentrevolten i maj samma år. Då byggdes barriader på gatorna och huvudgården vid Sorbonne fylldes av demonstrerande studenter. Allt fler unga människor hade valt att utbilda sig. Det ställdes större krav på det franska välfärdssamhället. Men från de Gaulles håll kom endast svaret "participation" (deltagande). Detta honnörsord i den gaullistiska historien hade emellertid inte samma samlande kraft längre, och när presidenten drev det till sin spets genom att gå till folkomröstning på frågan om en ny representationsreform, hade han missbedömt läget. de Gaulle förlorade och valde i april 1969 att avgå som Frankrikes president.

Efter nyvalet 1969 tillträdde Georges Pompidou presidentämbetet. Han hade tidigare varit premiärminister hos de Gaulle men avgått i samband med studentrevolten i maj 1968. Pompidou ägnade sig mer åt inrikespolitiken än vad de Gaulle gjort, men fullföljde ändå de Gaulles värv att bevara landets "grandeur" genom stora satsningar på tex forskning om rymden och utbyggnad av kärnenergin. Pompidou drabbades av cancer och avled redan 1974 varför nyval åter fick utlysas. I detta val segrade Valéry Giscard d'Éstaing, också han tidigare verksam inom den gaullistiska maktapparaten, dock på lägre nivå och längre ifrån de Gaulle än Pompidou. d'Éstaing blev en övergångsperson, en politisk brygga från de Gaulle till en annan tid där också ett maktskifte från höger till vänster blev möjligt.

Den franska samhällsutvecklingen under åren 1966–1976 kan delas in i tre perioder: 1966–68 som är en fortsättning av den relativt lugna utvecklingen efter 1963, 1968–1969 då de stora förändringarna äger rum samt 1970–1976 då samhället återfinner balansen men också "avgaullifieras".

7.2 Den föränderliga verkligheten

7.2.1 Påverkansfaktorer på partiideologin

För gaullistpartiet är de tio år som behandlas här en period av stora förändringar, så även för det franska samhället. För partiet kommer de Gaulles avgång och död 1970 att bli både ett hot och en möjlighet i det fortsatta partiarbetet. Det franska samhällets sociala konvulsioner åren efter studentrevolten 1968 påverkar naturligtvis också gaullistpartiets politiska förutsättningar.

Den förändrade politiska omgivningen behandlas här först, liksom i de tidigare två kapitlen, och analyserad i de tre perspektiv som förändringshypoteserna i kapitel tre leder till, a) förändrat väljarstöd, b) förändrat politiskt system samt c) förändrad partiorganisation.¹⁷⁰ Dessa händelser är följande: parlamentsvalen och departementsvalen 1967, omorganisering av UNR-UDT:s ledning i maj 1967, UNR-UDT:s kongress i Lille 24–26 november 1967, "gemensam plattform" för socialist- och kommunistpartierna i februari 1968, nyval till parlamentet i juni 1968, de Gaulles avgång i april 1969 och det efterföljande presidentvalet, departementsvalet 1970, kommunalval 1971, det gemensamma programmet mellan socialist- och kommunistpartiet på sommaren 1972, parlamentsval i mars 1973, departementsval 1973, Chirac som ny gaullistisk generalsekreterare 1974 och hans avgång från samma post 1975, samt departementsval 1976.¹⁷¹

7.2.2 Val och väljarstöd

Två politiska block kämpade om väljarnas gunst i *parlamentsvalen 1967*, dels presidentmajoriteten ledd av UNR-UDT, dels vänsteroppositionen runt kommunistpartiet, socialistpartiet och radikalerna. Den officiella valkampanjen inleddes den 13 februari. När gaullisterna

¹⁷⁰ För en längre diskussion om kapitlets uppläggning se avsnitt 3.7 samt 5.2.1.

¹⁷¹ Även i detta kapitel beskrivs alla de tillfällen där den oberoende variabeln i hypotes ett kan förändras, dvs alla valtillfällen, medan ifråga om hypotes två och tre beskrivs de tillfällen när förändringar i den oberoende variabeln faktiskt ägde rum. Se not 102, angående lokala val se not 103 och 104.

och därmed presidentmajoriteten samlades till valupptakt i Palais des sports i Paris gjorde premiärminister Pompidou klart att för UNR-UDT:s del handlade valet om att stödja president de Gaulle och den gaullistiska republiken. Pompidou betonade oppositionens brist på alternativ och dess splittring. François Mitterrand, som en av talesmännen för oppositionen, gick till val på ett program i femton punkter. Av dessa femton rörde flera en förändring av de nuvarande politiska institutionerna i republiken, t ex förkortning av presidentens mandat-tid till fem år, inrättandet av en Högsta Domstol samt även en omorganisering av Frankrikes kärnvapen (Force de Frappe). I programmet fanns också krav på en skattereform och på större lokalt självstyre. President de Gaulle tog också till orda i valkampanjen. Han upprepade att nationen måste stödja en politik som förebyggde kriser och förvirring i landet. Presidentens inbrott i valkampanjen betraktades av t ex kommunistpartiet som oförenligt med hans status i ämbetet. Detsamma uttalade Mitterrand, som ansåg att presidenten i och med uttalandet till stöd för UNR-UDT blivit "bara en gaullist" (*L'Année politique* 1967:13).

Den första omgången i parlamentsvalet genomfördes den 5 mars 1967. Gaullisterna och dem närstående grupper gick till val under beteckningen "Union des démocrates pour la Vième (cinquième) république" (UDV) och erhöll i första omgången nästan 38 procent av rösterna. Vänsteroppositionen fick 43 procent av rösterna i första omgången. Därav erhöll kommunistpartiet 22.5 procent.

Parlamentsvalens andra omgång ägde rum den 12 mars. Socialistpartiet hade enats om en valsamverkan med kommunistpartiet som fungerade så att den kandidat som låg bäst till i första omgången fick allas stöd i den andra omgången, oavsett partibeteckning. Denna valsamverkan fungerade enligt Mitterrand bra, vänstern gjorde ett relativt framgångsrikt val med 46 procent av rösterna i andra omgången.

Valresultatet var en klar tillbakagång för gaullisterna som med knapp nöd klarade majoritet i Nationalförsamlingen. Procentandelen väljare som föredrog gaullisterna var dock marginellt lägre än vid det tidigare valet 1962. Vänstern gick fram ett par procentenheter i valet vilket bl a innebar att kommunistpartiet nästan fördubblade sin parlamentsgrupp, från 41 till 73 ledamöter.

Tabell 7.1 Valresultat Parlamentsvalen 1967 (%)

Parti/grupp	Första valomg. 5 mars	Andra valomg. 12 mars	Mandat
PCF (kommunistpartiet) + diverse vänster	25.4	22.4	71+2
FGDS (Socialist- federationen)	20.2	24.1	116+5
Center-höger	17.8	10.6	38+3
UDV + Républicains	36.0	42.9	200+39+3
Indépendants + mindre gaullistiska grupper (varav UDVe enbart	30.5	37.1	180+20)
Icke-inskrivna			9

Källa: Lancelot 1988 L'Année politique 1967:16, 377–379

Gaullisterna samlade tillsammans med Républicains Indépendants en majoritet om 244 ledamöter av Nationalförsamlingens 487 platser.¹⁷² Den gaullistiska parlamentsgruppen hade förlorat 33 mandat sedan valet 1962. Georges Pompidou satt dock kvar på premiärministerposten och presenterade den 8 april sin nya regering som bestod av representanter för UNR, RI, MRP samt ministrar utan partibeteckning.

Året 1967 innebar också val till departementsfullmäktige, s k élections cantonales. Hälften av landets kantoner gick till val den 24 september och 1 oktober för att fylla 1700 platser i departementens fullmäktige (conseillers généraux). Hos både höger- och vänsterblocket förekom kontroverser om den valsamverkan som använts i parlamentsvalen tidigare under året och huruvida den skulle fortsätta.

Valdeltagandet var lågt, endast drygt 57 procent. Gaullisterna gick i första omgången fram ett par procentenheter sedan förra valet departementsvalen 1964 till 14.5 procent medan kommunistpartiet gick fram med fem procentenheter till 26.3 procent. I andra omgången ökade framgången för båda partierna och gaullisterna ökade från 123

¹⁷² Två icke inskrivna stödde den gaullistiska gruppen och därefter, den 23 april, valdes dessutom en deputerad från Djibouti som skrev in sig i gaullistgruppen, som därmed ökade till 243 mandat totalt. Moderlandet och kolonierna röstar inte samtidigt därav följer att alla parlamentsplatser inte heller fylls samtidigt (L'Année Politique 1967:15ff).

platser till 220, medan kommunistpartiet ökade från 99 mandat till 175 (Lancelot 1988:112).

Parlamentsvalen i juni 1968 föregicks av en turbulent period i den franska efterkrigshistorien. Redan den 2 maj börjar de studentrevolter som skulle komma att leda fram till regeringens fall och nyalet i juni. Men det var på kvällen den 6 maj som mer än 20 000 studenter demonstrerade i studentkvarteren vid St Germain-des-Près. Det blev slagsmål mellan demonstranter och polis och mer än 600 personer skadades. Studenterna reagerade mot att dekanus vid universitetet i Nanterre avstängt en hel årsklass studenter. Orsaken till avstängningen var att politiska manifestationer förekommit vid universitetet. Studenterna krävde att avstängningen skulle upphävas samt att arresterade studenter skulle släppas. Även Sorbonneuniversitetet stängdes vilket ytterligare förvärrade situationen.

President de Gaulle menade att regeringen inte kunde tolerera detta våld på gatorna. Utbildningsministern vägrade att öppna Sorbonne innan lugn härskade i Paris. Något lugn inträdde emellertid inte. Istället byggde studenterna på natten mellan den 10 och 11 maj barrikader på gatorna, varefter ditskickad polis blev inblandad i regelrätta strider. Under hela natten pågick striderna mellan studenter och polis, som använde både tårgas och granater. Facit av denna natt blev 32 svårt skadade och 335 med lättare blessyrer. Studenterna fick stöd också av arbetarna och oroligheterna följdes den 13 maj av en generalstrejk som fick total uppslutning från början. Industrier ockuperades av strejkande arbetare och studenter.

Regeringens svar på händelserna var genomgående defensivt. Man fördömde demonstrationerna och beordrade in polis och militär för att återställa ordningen, men regeringen försökte aldrig att med politiska åtgärder möta varken studenter eller de strejkande arbetarna. Vid oroligheternas början befann sig premiärminister Pompidou i Iran och den 14 maj reste president de Gaulle till Rumänien för ett sedan tidigare planerat fyradagars besök.

Den 20 maj var hela Frankrike stillastående. Mer än tio miljoner arbetare strejkade. Kommunikationerna fungerade inte, flygplatserna var stängda liksom post- och bankkontor. Den 24 maj meddelade de Gaulle att han ämnade förelägga folket ett förslag om ökad "participation" (deltagande) för att åstadkomma en förnyelse av Frankrike. Samma kväll dödades en student och 500 skadades, varav 178 svårt, i

sammanstötningar med polisen i Paris studentkvarter, Quartier Latin. Över 600 studenter arresterades.

Reaktionerna på de Gaulles uttalande blev negativa. Oppositionen ansåg inte att en folkomröstning var det rätta sättet att handskas med vad som hände i Frankrike just då. Mitterrand erbjöd sig att forma en ny regering men Pompidou hade fortfarande stöd i Nationalförsamlingen. Mellan den 29 och 30 maj försvann plötsligt president de Gaulle. Han visade sig ha besökt general Massu i Baden-Baden, befälhavare över de franska trupperna i Tyskland. Inför offentligheten yppade de Gaulle aldrig varför han rest eller vad han gjort i Baden-Baden. Återkommen därifrån deklarerade de Gaulle att Pompidou skulle sitta kvar, parlamentet upplösas och nyval utlysas så fort det var konstitutionellt möjligt.

Regeringen, under premiärminister Pompidou, påbörjade omedelbart förhandlingar för att få slut på generalstrejken. Under de första junidagarna återgick allt fler strejkande till arbetet, dock avbrutna av fortsatta demonstrationer och oroligheter. Inte förrän den 26 juni var alla industrier åter öppnade och alla strejkande åter i arbete. Dessförinnan hade också Sorbonne "evakuerats" från de studenter som ockuperat universitetet sedan den 13 maj. En sådan evakuering företogs även på andra platser i Paris som varit ockuperade av studenter. Liksom tidigare slutade aktionerna med ett stort antal skadade.

Nyvalen till Nationalförsamlingen ägde rum den 23 och 30 juni 1968. Ursprunget till det utlysta nyalet fanns i studentupproren och gaullisterna centrerade också sin kampanj kring den "röda faran". Valkampanjen hade startat den 10 juni, och redan dagen efter ägde strider rum mellan polis och demonstranter, vilket präglade valkampanjen med fruktan och oro. Gaullisterna hade bytt namn inför valet till UDR (Union pour la défense de la République). Detta markerade valets karaktär av försvar för det bestående. Alla partier slogs om att vara mest patriotiskt och om att bäst försvara den franska republiken. Kommunistpartiet refererade till sin nationalkänsla under motståndsrörelsen 1940–44, FGDS – socialistfederationen under Mitterrands ledning – önskade ett generationsskifte i landet, medan centergrupperingen med Jacques Duhamel i spetsen, hävdade att Frankrike befann sig mitt i ett inbördeskrig.

Valresultatet blev en stor framgång för högern och en tillbakagång för vänstern. Gaullisterna fick åter absolut majoritet i parlamentet med 353 mandat av 487, medan vänstern fick nöja sig med 91 mandat.

Tabell 7.2 Valresultat Parlamentsvalet 1968 (%)

Parti/grupp	Första omg 23/6	Andra omg 30/6	Mandat
PCF (Kommunistpartiet) + diverse vänster	26.2	20.7	33+1
FGDS (Socialist- federationen)	18.0	21.2	57
Center-höger	13.3	9.4	30+3
UDR+Républicains	41.7	48.6	327+26
Indépendants + diverse gaullister (varav UDR enbart Icke-inskrivna	34.0	41.0	270+22 9

Källa: Lancelot 1988, *L'Année politique* 1968:376–377

Nyvalet innebar också en helt ny regering. Premiärminister Pompidou hade inte längre de Gaulles förtroende som regeringsbildare, utan det blev Maurice Couve de Murville – tidigare utrikesminister – som fick uppdraget att bilda regering.

I samband med nyvalet hade också president de Gaulle utlovat en folkomröstning som skulle förnya det representativa systemet, framför allt till senaten. de Gaulle tänkte sig att de 21 regionerna – vilka var och en innefattar ett flertal departement – skulle vara självstyrande enheter med inflytande för olika sociala grupper både på den regionala nivån och på den nationella nivån. Det sistnämnda skulle ske genom att senaten och ekonomisk-sociala rådet ersattes av en rådgivande Senat där 45 procent av platserna fylldes av organisations-representanter. Folkomröstningen skulle genomföras under det kommande året.

Det blev *nyval även till presidentposten* inom ett år efter parlamentsvalen. Efter den folkomröstning om förnyelse av senaten, som de Gaulle även i personlig mening förlorade, avgick han den 28 april 1969 från sitt ämbete. Ett antal presidentkandidater formerade sig snabbt inför det stundande nyvalet. Den interimistiske presidenten och parlamentets talman Alain Poher anmälde sitt intresse, liksom tidigare premiärministern Georges Pompidou och Gaston Defferre, gruppledare i parlamentet för den icke-kommunistiska vänstern och borgmästare i Marseille. Andra vänsterkandidater var Jacques Duclos

(PCF), Michel Rocard (PSU), Alain Krivine (trotskist) och Louis Duca-
tel (oberoende).

Valkampanjen dominerades dock av duellen mellan Alain Poher, parlamentets talman och centerpolitiker, och Georges Pompidou, en traditionell gaullist. Vänsterns problem var att den saknade en gemensam kandidat som t ex 1965 med François Mitterrand. Gaston Deferre kunde inte ena vänstern, redan 1965 hade han vägrat samarbeta med PCF. de Gaulle höll sig helt utanför valkampanjen. Även de Gaulles idéer tycktes ha försvunnit ur politiken i samma ögonblick som han avgick. Poher ville inte föra en alltför omfattande kampanj. Pompidou och Duclos genomförde en mängd välbesökta möten och samlingar, medan t ex Rocard fick arbeta på att alls bli känd av sina presumtiva väljare.

I den första valomgången den första juni 1969 fick Georges Pompidou ett stort stöd, 44 procent av de avgivna rösterna. Alain Poher fick endast 23.2 procent medan PCF:s kandidat Duclos erhöll 21.5 procent.

Inför andra omgången, där Pompidou och Poher ställdes mot varandra, ändrade Poher kampanjstil. Han höll fler möten och samlingar, framförallt i landsorten. Kommunistpartiet manade sina väljare att avstå från att rösta medan Gaston Deferre och SFIO (socialistpartiet) gav sitt stöd till Poher. Georges Pompidou segrade i den andra omgången den 15 juni 1969 med 57.6 procent av rösterna mot Pohers 42.4 procent.

Den femte republiken hade fått sin andra president, Georges Pompidou.

Året 1970 var det åter dags för *val till departementens fullmäktige*, de sk cantonales. För gaullisterna blev valen en liten framgång, i första omgången den 8 mars erhöll partiet 15.6 procent av rösterna vilket var en ökning med en knapp procentenhet sedan valet dessförinnan (Lancelot 1988:110). Räknat i mandat förlorade gaullisterna dock, från 220 till 206 platser.¹⁷³

¹⁷³ Uppgifterna om antal mandat och relationen till föregående val är motstridiga. I *L'Année politique* uppges att gaullisterna hade 206 mandat och därmed *vunnit* 89 platser, medan Lancelot hävdar att gaullisterna hade 206 mandat och därmed *förlorat* 14 platser! Antalet platser som skulle fyllas var dock 1967 1710 och 1970 1609 vilket kan ha inverkat på bedömningarna. Felkällan består i att *L'Année politique* 1967:67 har en annan uppgift om antalet mandat än Lancelot 1988:112. Det är dock obestridligt att UDR gick fram procentuellt i första valomgången. Siffrorna ifråga om de lokala valen är genomgående svårtolkade, delvis beroende på att man också bör ta hän-

Kommunala val skedde den 14 och 21 mars 1971. De innebar ingen egentlig förändring av det politiska landskapet. Någon översiktlig statistik är inte möjlig att redovisa eftersom partigrupperingar och valistor skiljer sig helt åt mellan valtillfällena. Något egentligt politiskt val sker endast i de större städerna (Lancelot 1988:115). I städer med mer än 30 000 invånare ökade emellertid kommunistpartiet sina borgmästarposter från 39 vid valet 1965 till 45 år 1971. Gaullisterna ökade sitt antal mandat från 28 poster till 30, medan centern förlorade från 63 poster till 54. Övriga partigrupperingar låg stabilt.

Parlamentsvalen 1973 ägde rum den 4 och 11 mars. Inför valet publicerade UDR ett valmanifest (identiskt med Discours de Province i föreliggande analys) liksom PCF, PSU, PS (socialistpartiet), trotskisterna och les Réformateurs strax dessförinnan gjort i form av olika böcker.

Valkampanjen kom att karaktäriseras av sociala och politiska frågor, vilket inte varit fallet sedan 1958. Detta hängde samman med att arbetslösheten under våren nått en hög nivå och inte visade några tecken på att sjunka. Fackföreningarna var aktiva i valkampanjen, där CGT – som stod PCF nära – stödde vänsterns gemensamma program från 1972 medan flera av de andra fackföreningarna förkastade det samma. Valet kringgärdades också av strejker, t ex på Renault-verken i Paris i slutet av mars, på postverket i januari och bland flygledarna i februari.

I valet gick gaullisterna fram som URP (Union des Républicains de Progrès pour le soutien au président de la République) vari ingick UDR, Républicains Indépendants och Centre Démocratie et Progrès. Mot dessa stod en förhållandevis enad vänster – utom kommunistpartiet – under namnet Union de la Gauche Socialiste Démocrate, UGSD.

Valutgången innebar att högermajoriteten höll ställningarna i parlamentet trots en tillbakagång med tio procentenheter för gaullistpartiet. Vänstern gick från bottenläget 1968 kraftigt fram hos väljarna, men nådde inte upp till siffrorna från 1967. Det är framför allt den icke-kommunistiska vänstern som har framgång vid detta tillfälle. Centern har i det närmaste utplånats, polariseringen hade accentuerats. Gaullisterna kunde behärska parlamentets majoritet genom 275 mandat, inklusive i regeringsmajoriteten ingående centergrupper.

syn till hur många valkretsar partierna förlorade och inte bara till det totala antalet vunna mandat.

Tabell 7.3 Valresultat Parlamentsvalen 1973 (%)

Parti/grupp	Första omg 4 mars	Andra omg 11 mars	Mandat ¹⁷⁴
PCF(kommunistpartiet) + diverse vänster	24.6	21.3	73
PS (socialistpartiet) + diverse vänster	21.9	24.5	100+2
Center-höger	15.3	7.0	30+30+4
URP (UDR+RI+CDP)	38.0	46.0	183+51+4
(varav UDR-URP enbart)	24.0	31.2	159+24)
Icke-inskrivna			13

Källa: L'Année politique 1973:23ff, 402, 378–380
Cole–Campell 1989:110

Efter valet genomfördes en del förändringar i regeringen. Premiärminister Pierre Messmer satt kvar men försvarsminister Michel Debré, justitieminister René Pleven och utrikesminister Schumann avsåg sina portföljer.

Den 23 och 30 september 1973 ägde departementsval rum. Det var de ledamöter i departementens fullmäktige (Conseillers généraux) som valts sex år tidigare som nu skulle förnyas. Ett antal kantoner hade tillkommit och 1926 kantoner (utgör valkretsar) skulle tillsätta var sin kandidat.

I första omgången erhöll gaullisterna 12.7 procent vilket var en liten tillbakagång. Den samlade vänstern fick 47.6 procent av rösterna medan den samlade högern fick 35.3 procent.

Eftersom antalet mandat var större än tidigare erhöll gaullisterna 244 mandat, vilket var en ökning med 38, trots att man fick en klart mindre andel av rösterna än valet innan. Att notera är också att röstskolket var extremt högt, hela 46.6 procent av fransmännen avstod från sin medborgerliga rättighet.

Antalet mandat som måste avgöras genom en andra omgång kan användas som en värdeämätare på valets politiska innebörder. Ett stort

¹⁷⁴ När parlamentsgrupperna konstituerats delades CDP upp och blev tillsammans med andra centerdeputerade två parlamentsgrupper. Därav följer att antalet mandat i kolumnen inte är desamma som de mandat som presenterades innan parlamentet samlades. Därav följer också att angivandet av gaullisternas majoritet (275 platser) inte korresponderar med parlamentsgruppernas sammansättning.

antal valkretsar där det krävs en andra omgång skulle då innebära att valet var mer jämstarkt partipolitiskt polariserat än om de allra flesta mandat besätts vid första valomgången. I departementsvalen 1973 steg proportionen mandat som fick avgöras genom en andra omgång från 39 procent till 49 procent. Denna siffra hade tidigare alltid legat under 40 procent. De lokala valen börjar uppenbarligen få ett större partipolitiskt "värde".

Den 2 april 1974 klockan nio på kvällen avled president Georges Pompidou efter en tids cancersjukdom. På söndagseftermiddagen togs presidenten in på sjukhus och på måndagskvällen meddelade AFP kort att presidenten avlidit. Från Elyséepalatset lämnades beskedet att regeringskonseljen på tisdagen skulle ske under ordförandeskap av premiärminister Messmer. Gravsättningen av presidenten öververades enbart av de anhöriga.

För andra gången fick talmannen i senaten, Alain Poher, ersätta en president som hastigt lämnat sitt ämbete. Men han ställde inte upp som kandidat vid *nyvalet av president 1974*. Det gjorde emellertid François Mitterrand, denna gång åter som kandidat för en enad vänster. En annan presidentkandidat var Jacques Chaban-Delmas, talman i Nationalförsamlingen och gaullist, samt Valéry Giscard d'Estaing, tidigare statssekreterare hos Pompidou i finansdepartementet.

Den officiella valkampanjen började den 20 april. Den här gången var det högern som inte kunde enas om en kandidat. Chaban-Delmas hävdade att han hade alla gaullister bakom sig, samt att han var det samlande namn som Frankrike kunde enas om. Mitterrand försökte lösa två problem med sin kampanj; att ge vänstern ekonomisk-politisk trovärdighet och klara ut relationen till kommunistpartiet. I det första fallet presenterade han en plan i tre steg för att åter få igång tillväxten och genomföra stora sociala reformer, i det andra lyckades han få kommunistpartiet PCF att stödja sin kandidatur.

Första omgången i presidentvalet genomfördes den 5 maj och omfattade tolv kandidater till republikens högsta ämbete. François Mitterrand fick 36.1 procent av rösterna, Giscard d'Estaing 27.2 procent och Chaban-Delmas endast 12.6 procent av rösterna.

Andra omgången ägde rum den 19 maj och var en duell mellan Valéry Giscard d'Estaing och François Mitterrand. Den slutade med en knapp seger till Giscard d'Estaing som erhöll 50.8 procent av rösterna mot Mitterrands 49.2 procent. Av de 30.6 miljoner röstberätti-

gade avstod 3.8 miljoner från att rösta medan 400 000 avgjorde till d'Éstaings förmån.

Den femte republiken hade fått sin tredje president och den förste som inte var hämtad direkt ur de gaullistiska leden.

I mars 1976 ägde åter *val till departementsfullmäktige* rum. Röstskolket var lägre än för tre år sedan, 34.6 procent. De partier som gick fram i valet var socialisterna och högerpartiet RI, medan gaullisterna för andra gången i följd förlorade röster. Partiet fick nu endast 10.6 procent av rösterna i första omgången den 7 mars. Antalet mandat som måste avgöras i en andra omgång var nu uppe i nästan 52 procent.

Antalet mandat var 1801 – alltså färre än föregående val men fler än vid alla tidigare departementsval. Gaullisterna förlorade 73 platser och fick 171 mandat efter andra omgången. Den nya konstellationen UDF (Union Démocratique Française) som består av centerpartier plus RI fick 347 mandat vilket var ungefär samma siffra som dessa partier haft vid tidigare val. Vänstern gick fram med totalt 90 mandat för socialisterna och totalt 37 mandat för kommunistpartiet.

Perioden 1966–76 kännetecknas för gaullisterna av ett kraftigt fluktuerande stöd hos väljarna. Tillbakagång för gaullisterna och framgång för vänstern 1967, dramatisk uppgång för gaullisterna 1968 och åter fram något för vänstern 1973. Gaullisternas problem märks också i tillbakagången i de lokala valen 1973 och 1976. Centern utplånas nästan helt under perioden. Ifråga om presidentposten sker en maktväxling efter de Gaulle till en person som inte helt och hållet är förknippad med de gaullistiska värdena.

Valet 1967 blev en kalldusch för gaullistpartiet. Partiet förlorade sin absoluta majoritet i parlamentet. Men framförallt fick gaullisterna en enad opposition emot sig. Det var en följd av 1962 års val där blockpolitiken för första gången kunde anas. 1967 var blockuppdelningen ett faktum, centergrupperingarna reducerades till 10 procent av väljarna och vänstern hade tillsammans 46.5 procent av väljarna bakom sig, mot dryga 37 procent 1962.

Att en ideologiförändring skulle kunna äga rum efter valet 1967 är alltså både rimligt och troligt enligt hypotes ett. Nyvalet 1968 blir istället ett framgångsval, medan 1973 års val håller ställningarna för majoriteten. För gaullistpartiet blir valet dock en smärre katastrof. Det finns därmed förutsättningar för en ideologiförändring även efter valet 1973.

7.2.3 Det politiska systemet

Vänsterpartierna hade under hela femte republiken lidit av konstant splittring. Kommunistpartiet var det största partiet, medan SFIO och senare PS(Socialistpartiet) och andra mindre partier som t ex det nybildade PSU med Michel Rocard i spetsen, inte hade någon möjlighet att komma i paritet med PCF.

I januari 1968 enades Fédération de la gauche social démocrate (FGDS) som bestod av SFIO och andra center-vänstergrupperingar om att begära en särskild parlamentsdebatt om Europapolitiken. Ämnets aktualitet hade väckts av Storbritanniens önskan om medlemskap i EEC. Detta medlemskap var framför allt kommunisterna negativa till, bl a därför att Storbritannien hade alltför förtroendefulla relationer till USA. Frågan hade emellertid varit partiskiljande inom vänstern. Att partierna nu kunnat enas om att diskutera den betydde ett närmande mellan vänsterpartierna.

PCF:s generalsekreterare Waldeck-Rochet och SFIO:s Gaston Defferre uttryckte båda tankar om ett närmare samarbete. Den arbetsgrupp inom vänstern som den 15 juni 1967 tillsatts för att närma ståndpunkterna inom vänsterblocket till varandra fortsatte att arbeta som tidigare. I januari 1968 träffades parterna åter för att klargöra "aktionsbasen för förverkligandet av gemensamma mål." (L'Année politique 1968:7)

Efter många års förberedelser och flera månaders praktiskt arbete offentliggjordes den 24 februari 1968 en gemensam plattform mellan PCF och socialistfederationen, FGDS. Plattformen var inte ett gemensamt regeringsprogram, men var ändå en avsiktsförklaring om gemensamma mål och strategier framför allt på det inrikespolitiska planet. Fortfarande kvarstod skillnaderna mellan partierna ifråga om utrikespolitiken, i första hand Atlantpakten och Europasamarbetet. Plattformen behandlade sociala och ekonomiska frågor ingående efter det att partierna förklarat sig trogna de republikanska institutionerna och viliga att försvara de medborgerliga friheterna. Plattformen kritiserade den gaullistiska socialpolitiken och sökte definiera en mera "demokratisk" politik.

Med plattformen tillsammans med FGDS, hade PCF accepterat det parlamentariska styrelsekicket så som det utövats i Frankrike. Det var ett ställningstagande som hade stöd i folkopinionen. Bland de 25 procent av Frankrikes befolkning som röstade på PCF ansåg bara en fjär-

dedel att partiet skulle söka erövra makten ensamt. Av de kommunistiska väljarna var det bara åtta procent som ansåg att partiets roll var den permanenta oppositionens. Bland FGDS väljare önskade nästan 60 procent ett samarbete med kommunisterna i regeringsställning. (L'Année Politique 1968:15f)

Svaret från premiärminister Pompidou lät inte vänta på sig. Endast två dagar efter plattformens publicerande uttalade sig premiärministern om att vänstern skulle komma att skapa en anarki som ledde till diktatur. "Den är uttryckligen ett förebud om diktaturens åtgärder." var Pompidous budskap (Ibid).

Efter folkomröstningsresultatet den 27 april 1969 *avgick president Charles de Gaulle*. Tidigare hade de Gaulle lovat att underställa folket ett förslag till ett mera demokratiskt och deltagande representations-system. Detta utmynnar på våren 1969 i ett förslag om nyordning av senaten.

Folkomröstningen beskrivs av de Gaulle som en fråga om deltagande, "participation", ett honnörsord inom gaullismen. Folket skulle ta ställning till två frågor: en om reformering av senaten och en om ny regionindelning. de Gaulle tar till orda den 25 april, två dagar före folkomröstningen. Han sade sig se omröstningen som en personlig förtroendeomröstning. "Mitt mandat blir beroende av landets svar på mina frågor", sa de Gaulle (L'Année politique 1969:33).

Trots de Gaulles försök att sätta sin egen person på spel gick det inte som han hoppades i folkomröstningen den 27 april 1969. de Gaulle fick nej från 53.2 procent av befolkningen. Därmed var avgörandet redan fattat. På natten mot den 28 april, elva minuter efter midnatt, meddelade de Gaulles att han upphörde att vara Frankrikes president: "Je cesse d'exercer mes fonctions de Président de la République." (Ibid :34).¹⁷⁵ Senatens talman, Alain Poher, blev i enlighet med konstitutionen Frankrikes interimspresident.

Under 1972 förberedde sig vänstern för parlamentsvalen följande år. Arbetsgruppen mellan kommunistpartiet och de andra grupperingarna inom FGDS (socialistfederationen) fortsatte sitt arbete med sikte på *ett gemensamt program*. Och den 26 juni 1972 antog parterna ett gemensamt program som godkändes av de båda partierna på deras respektive kongresser den 9 juli samma år. Programmet var mycket detaljerat och tog t ex upp vilka industrier som skulle nationaliseras.

¹⁷⁵ Jag upphör att utöva mina funktioner som republikens president.

Programmet accepterade Romtraktatet från 1957 om europeiskt samarbete och en integration av franska styrkor i ett europeiskt kollektivt säkerhetssystem. Även vid detta tillfälle markerade gaullisterna att de såg det gemensamma programmet som ett hot mot demokratin. Från vänster – trotskisterna – kom anklagelser mot att de två vänsterpartierna nu hade accepterat att verka inom den borgerliga statens ramar.

För kommunistpartiet var det gemensamma programmet krönet på en utveckling som försvarats av generalsekretären Waldeck-Rochet sedan 1954, och för socialistpartiet hade frågan om en union drivits av Mitterrand sedan presidentvalet 1965. Men när programmet antogs i juli 1972, var det kommunisterna som gjorde det mest helhjärtat. I socialistpartiet fanns fraktioner som såg negativt på samarbetet, man var rädd för att förlora väljare.

de Gaulles avgång och arbetet med att ena vänstern kring ett gemensamt program är de två händelser i det politiska systemet som varit mest betydande under perioden 1966–76. Enandet av vänstern som påbörjades 1967 ökade polariseringen i fransk politik, medan de Gaulles avgång öppnade möjligheter till samförstånd mellan partierna. Vid periodens slut finns tendenser till ett två-blocks partisystem av engelsk typ, medan samförståndet aldrig kom till stånd.

Arbetet med det gemensamma programmet för vänstern kan ha utgjort förutsättningar för en omprövning med följande förändring av den gaullistiska partiideologin. Samarbetet på ett ideologiskt plan mellan de två stora vänsterpartierna förändrade avsevärt konkurrenssituationen för gaullisterna. Att de Gaulles avgång också gav möjligheter till omprövning kan tyckas naturligt, eftersom han varit den gaullistiska politiska rörelsens initiativtagare och fundament. Det finns alltså förutsättningar för en ideologiförändring dels redan 1968, efter vänsterns gemensamma plattform, men kanske än mer 1972 efter det utarbetade gemensamma programmet. Hur de Gaulles avgång påverkat partiideologin blir mera tveksamt, de Gaulles grepp om partiet UNR/UDR var aldrig lika starkt som om RPF. Inte heller var han ledare för 1960-talets gaullistpartier. Det är alltså inte självklart att hans avgång 1969 och bortgång 1970 får någon direkt effekt på partiideologin.

7.2.4 Organisation och ledarskap

UNR–UDT:s generalsekreterare Jacques Baumel *bestämde sig i juni 1967 för att avgå*. Gaullisterna ansåg sig inte kunna finna någon person utanför ministerkretsarna som var tillräckligt kvalificerad för att efterträda Baumel. Lösningen blev att posten som generalsekreterare ersattes med ett råd av inflytelserika personer: René Tomasini (fd gen sekr), Robert Poujade, André Fanton, Jean Charbonnel och Jean Taittinger. De flesta var gamla gaullister som varit med sedan 1950-talet. Det var dock ingen som bestred att den reella makten i partiet låg hos premiärminister Pompidou och inrikesminister Roger Frey (fd generalsekreterare).

Samma år, 1967, höll UNR–UDT kongress i Lille. Där *bytte partiet namn till UDR*, en beteckning som kan utläsas "Union des démocrates pour la République" (Unionen av demokrater för republiken) men också "Union pour la défense de la République" (Unionen för försvaret av republiken) vilket blev fallet i valet 1968.

Partiet genomgick en förnyelse både i fråga om personer och struktur. I ett föregående val hade partiet inte nått någon framgång, men vänstern hade vunnit en överväldigande seger. Gaullisterna sökte ta upp kampen genom en förnyelse av organisationen. Ny generalsekreterare och ersättare för den ovan nämnda ledningsgruppen blev Robert Poujade. Han var av en ny gaullistisk generation som inte hade sin bakgrund i de Gaulles "La Résistance". Partiet fick nya stadgar och medlemsantalet ökade. Poujade bemödade sig om att skapa goda relationer till alla parallellorganisationer inom den gaullistiska familjen: "Nouvelles Frontières", "L'Université moderne", "Centre féminin d'études et d'information" m fl. Men nya parallellorganisationer bildades också av mer traditionella gaullister, t ex "Association nationale pour le soutien de l'action du general de Gaulle" och "Comités de défense de la République".

Trots förnyelse kom partiet inte att spela den aktiva roll i politiken som var meningen. Ett antal omvälvande politiska händelser som de Gaulles avgång och död, Pompidous död och problemet med att hitta en "kronprins" inom de gaullistiska leden, kom att sätta käppar i hjulet för UDR.

Efter valet av president Valéry Giscard d'Estaing 1974 blev Jacques Chirac premiärminister. Samtidigt önskade Chirac hålla gaullistpartiet i ett starkt grepp. Under hela 1974 manövrerade han för att nå

makten inom partiet och den 19 december valdes Chirac till UDR:s generalsekreterare. Han efterträdde Sanguinetti som fått kritik för att göra gaullistpartiet till en alltför personlig maktbas. Chirac konkurrerade också ut Jacques Chaban-Delmas från möjligheten att bli gaullisternas ledare, efter det att Chaban-Delmas kapitalt misslyckats i presidentvalet samma år. Chirac sa sig vilja förändra gaullistpartiet i liberal riktning och omgav sig med personer som blivit kända som ekonomiskt eller kulturellt liberala: Taittinger, Neuwirth och Chalandon.

Chirac stannade emellertid inte länge på sin post. Han lyckades inte få den gaullistiska parlamentsgruppen att ställa upp på de liberala värderingar han själv och presidenten förespråkade. Chirac ville att gaullisterna skulle fortsätta att vara "presidentmajoriteten", alltså dennes stöd i parlamentet, trots att presidenten inte var sprungen ur de traditionellt gaullistiska leden. I sitt tal på UDR:s kongress i Nice 1975 betonade Chirac sin trohet till de gaullistiska nationella idealen. Han beskriver vikten av ordning inom nationen för att bibehålla handlingskraften i utrikespolitiken. I samband med detta tal meddelade han att han skulle avgå från posten som generalsekreterare. Han får en post som "hedersordförande" och ersattes på generalsekreterarposten av en tidigare oprövad förmåga, André Bord.

Den gaullistiska partiorganisationen går under perioden igenom ett antal kriser. Partiet splittras, byter namn, stadgar och ledarskap. Det råder oklarheter om politiska mål i de gaullistiska leden och flera olika personer kandiderar till ledarposten.

Makten ligger under Pompidous tid hos honom själv som premiärminister och sedan som president. När Chirac blir premiärminister söker han bibehålla samma maktbas i partiet.

Gaullistpartiet går under 1967 – efter valet – igenom en hel del organisationsförändringar, Baumel avgår, partiet får en ny organisationsform, nytt namn och ny generalsekreterare. Det finns all anledning att tro att detta skall leda till en förändring av partiideologin i enlighet med hypotes tre. Också åren 1974–75 är år då gaullistpartiet genomgår organisationsförändringar vilka resulterar i att Jacques Chirac både innehar och avgår från posten som partiets generalsekreterare. Även denna turbulens är en möjlig förutsättning för en partiideologisk förändring.

De faktorer för påverkan på den gaullistiska partiideologin som diskuterats ovan kan kort ställas upp enligt tabell 7.4.

Tabell 7.4 Påverkansfaktorer på partiideologin

År	Hypotes 1 Motgångsval	Hypotes 2 Förändring i Pol system	Hypotes 3 Förändring i Org & ledarskap
1966			
1967	Parlamentsval		omorganisation i partiet
1968		Vänsterplattform	
1969		de Gaulle avgår	
1970			de Gaulle avli- der
1971			
1972		Gemensamt vänsterprogram	
1973	Parlamentsval		
1974			Chirac ny gen- sekr
1975			Chirac avgår
1976			

Vi har sammantaget nio tillfällen under tio år som kan vara förändringstillfällen för den gaullistiska partiideologin. Av dessa nio rör två tillfällen de Gaulles person; hans avgång och hans död. Av skäl som diskuterats tidigare och som kommer att utvecklas ytterligare i kapitlets avslutande del är de Gaulles närvaro av en sådan karaktär att den bör behandlas i ett särskilt sammanhang. Denna diskussion har förts i de tidigare kapitlen, kommer att föras i avslutningen av detta kapitel och avslutas i avhandlingens sista kapitel. Kvar finns då sju tillfällen när förutsättningar för en förändrad partiideologi kan föreligga: omorganisation i partiet och motgångsval 1967, arbetet med en gemensam vänsterplattform 1968 och 1972, motgångsvalet 1973 samt Chiracs tillträde och avgång 1974 och 1975.

7.3 Gaullistisk partiideologi

7.3.1 Dokument

Den gaullistiska rörelsens partiideologi analyseras, såsom den framträder under perioden 1966–76 i ett antal officiella dokument. Antalet är ganska litet under den studerande perioden, endast nio stycken. En del av dessa är publicerade och avsedda för en större allmänhet medan andra är att betrakta som interna dokument från rådslag och kongresser. Indelningen innefattar som tidigare kategorierna huvudmaterial och komplementmaterial. Begreppet "dokument" omfattar här, liksom tidigare, också en heterogen grupp av rapporter, stenciler och resolutioner från ett och samma tillfälle.¹⁷⁶ De fördelar sig över perioden enligt tabell 7.5.

Även om antalet dokument är litet utgör summan av antalet trycksidor omkring 700, där det i bokform utgivna kongressmaterialet från 1973 och 1975 utgör ca 400 sidor. Andelen huvudmaterial av det totala antalet sidor är också hög, dvs material som uppfyller kraven att vara officiella partidokument, offentligt distribuerade samt ha ett helhetsperspektiv på den gaullistiska partiideologin. Materialet fördelar sig också väl över tioårsperioden till skillnad från t ex perioden 1947–1958 där huvuddelen av dokumenten kom till under tidsperiodens första tredjedel. Dock, vid en jämförelse av materialtillgången under hela perioden 1947–1990 är dessa tio år de materialfattigaste.

¹⁷⁶ H=Huvudmaterial K=Komplementmaterial

Följande dokument har använts i analysen: "Novation, Réflexion, Effort" (35 sid) broschyr från Conseil National 1966 och supplement till "La Nation"(H). "Manifest" (2 sid) från kongress i Lille 1967(H), rapporter, resolutioner och stadgar från kongress i Lille 1967 (ca 50 sid)(H&K), "Enquête permanente de participation" (3 sid) från 1969, utskickad till förtroendevalda(K), Rapporter från Conseil National 1970 (ca 65 sid)(K), tal av gen sekr Tomasini på Conseil National 1971 (25 sid)(K), rapport till Conseil National 1971 (20 sid)(K), Pierre Messmers tal 1973 och valprogram (32 sid)(H), Resolutioner från kongress i Nantes 1973 samt övrigt material från denna publicerat i bokform (ca 150 sid)(H), "L'enjeu" kongressmaterial publicerat i bokform från kongressen i Nice 1975 (ca 250 sid)(H).

Huvudmaterial finns endast från åren 1966, 1967, 1973 samt 1975. Trots detta bedömer jag materialtillgången som god. Det material jag har tillgång till är omfattande, av god kvalitet och relativt jämförbart; kongressmaterial. Komplementmaterialet är dessutom jämnt fördelat över perioden och relativt omfattande. Det är endast under åren 1968, 1972 och 1974 det helt saknas material. Analysen av år 1976 är speciell eftersom den endast omfattar årets första elva månader.

Tabell 7.5 Analyserade gaullistiska partidokument 1966–1976

År	Antal
1966	1
1967	2
1968	-
1969	1
1970	1
1971	2
1972	-
1973	2
1974	-
1975	1
1976	-

Det omfattande grundmaterial ur vilket urvalet gjorts tunnar ut betänkligt omkring 1968 och ökar inte märkbart förrän i mitten av 1970-talet. Detta kapitel disponeras liksom de två tidigare så att den gaullistiska partidoktrinen analyseras därefter följer en diskussion av vilka postulat som ligger till grund för doktrinen. Avslutningsvis behandlas förändringar av partiideologin under periodens gång.¹⁷⁷

7.3.2 Verklighetsbilder

I början av perioden – under 1966–67 – beskriver gaullisterna tekniken som svaret på människans flesta problem liksom man gjort under perioden närmast före. Visserligen har människan svårigheter i det moderna samhället, men med hjälp av den teknik, forskning och andra framsteg som gjorts under 1960-talet kan dessa svårigheter och problem övervinnas. En av de ledande gaullisterna Jacques Baumel – hävdar 1966 att UNR i landets intresse måste lösa dagens problem på ett icke-politiskt sätt.

”I landets intresse måste vi på ett upplyst sätt undersöka de nya förutsättningarna och söka tillfredsställande lösningar, utan känslomässiga, ideologiska och dogmatiska bindningar, eftersom den

¹⁷⁷ För en ytterligare materialdiskussion se avsnitt 3.7 samt 5.3.1.

moderna världen är oförenlig med rent ideologiska lösningar och med dogmatism." (Novation, Réflexion, Effort 1966:9).¹⁷⁸

UNR ser på sig självt som i första hand en apparat för lösandet av samhällsliga problem, snarare än som ett politiskt parti. Partiet förnekar med denna attityd politikens karaktär av värdering och subjektivitet.

I beskrivningen av världen under de här två åren återkommer ofta adjektivet "moderne". Jacques Baumel nämner t ex i ett anförande från 1966 detta adjektiv eller avledningar av detsamma, inte mindre än fjorton gånger på sex A5-sidor. Oftast förekommer "modern" i kombination med "världen" eller "samhället". Ett sådant modernt samhälle kräver moderna problemlösningar och en modern partiorganisation.

Självsynen hos UNR under åren 1966–1967 är också präglad av det moderna tänkandet. Georges Pompidou säger i den ovan nämnda broschyren från 1966 att

"...som jag ser det är gaullismen ett unikt försök att skapa en syntes av allt det bästa i den franska traditionen, av höger och vänster." (Novation, Réflexion, Effort 1966:33).¹⁷⁹

Även hos Jacques Baumel framträder gaullismen just som en syntes av gammalt och nytt. Gaullismen har framkommit som en nödvändighet ur moderniseringen av samhället, enligt hans uppfattning. Detta bekräftar att gaullistpartiet i många avseenden förnekar att politikens fundament är motsättningar och avvägningar mellan olika intressegrupper. För UNR finns bara en enda väg och den är helt fri från ideologiska förtecken. Detta är ett element i doktrinen som funnits redan under perioden 1958–1965, se avsnitt 6.3.2.

"Vi är en ung, öppen organisation, som försöker upprätthålla dialogen med grupper utanför oss, med det enda syftet att femte republiken skall fungera väl. (...) Den (gaullismen *förf anm*) är resultatet av en analys av den genomgripande revolution vilken fullständigt

¹⁷⁸ "Nous devons examiner lucidement entre nous, dans l'intérêt du pays, les nouvelles réalités et rechercher les solutions satisfiantes, sans passion, sans idéologie, sans dogmatisme, parce que le monde moderne est incompatible avec les solutions purement idéologiques et avec les dogmatismes."

¹⁷⁹ "...le gaullisme est, à mon sens, une tentative exceptionnelle pour faire la synthèse de tout ce qu'il y a de meilleur dans les traditions françaises de la droite et de la gauche."

förändrat de ekonomiska, sociala och tekniska strukturerna i vårt land."¹⁸⁰ (Novation, Réflexion, Effort 1966:8).

I manifestet från kongressen 1967 visar också UNR(UDR) ett stort förtroende för vetenskapliga och kunskapsorienterade lösningar på samhällets problem. Verkligheten är fylld av svårigheter som måste överbryggas, och möjligheten till detta finns hos vetenskapen, enligt gaullistpartiet. Tilltron till forskningen är mycket stor inom partiet vid den här tiden. I manifestet sägs att i och med att forskarna blir allt fler och de tekniska installationerna allt mer perfekta så kommer Frankrikes "sous-développement intellectuel"¹⁸¹ att minska och detta kommer att också ge bättre samhällsekonomi (Manifestet 1967).

Denna trots allt positiva syn på verkligheten ersätts under periodens gång av betydligt mer pessimistiska tongångar. Ordet "civilisationskris" börjar uppträda i kongressmaterialet 1975. UDR betonar under perioden efter 1970 starkt alla de hot mot den rådande ordningen som finns i samhället. Eftersom dokumentmaterialet är sparsamt omkring 1968–70 framkommer dessa synpunkter inte tidigare än i materialet från Conseil National 1970. Samhället hotas, enligt uttalanden vid detta tillfälle, av missnöje bland befolkningen, av oengagemang hos denna befolkning och av den snabba industrialiseringen som skett de senaste åren. Detta innebär att demokratin urholkas och att vänstern får ett inflytande på politiken som skulle vara negativt.

"Detta missnöje exploateras omedelbart av minoriteten i opposition vilken syftar till att förstöra statens auktoritet och försöker ge landets befolkning en bild av att makten bara har omsorg om och försvarar ägarintressen, på bekostnad av arbetarna." (La participation dans l'acton militante, source de l'adhésion populaire, F Bortra 1970:3).¹⁸²

180 "Nous sommes une organisation jeune, ouverte, qui cherche à maintenir le dialogue avec les éléments extérieurs à nous, dans le seul souci d'assurer le bon fonctionnement de la Ve république...Il (gaullismen förf anm) est le résultat de l'analyse de cette profonde révolution française qui transforme profondément les structures économiques, sociales et techniques de notre pays."

181 "intellektuella underutveckling"

182 "Ces mécontentements sont immédiatement exploités par des minorités d'opposition qui visent à ruiner l'autorité de l'État et tentent d'accréditer dans le pays l'image d'un pouvoir soucieux de la seule défense d'intérêts des "possédants" au détriment des travailleurs."

Tecken på att det franska samhället inte är anpassat till den moderna världen finner UDR i att en nedvärdering av familj, yrkesarbetare, statens auktoritet och andliga värden skett i samhället. UDR intar här en försvarande attityd till de värden som präglat Frankrike under tidigare år.

"...vårt land finner sig förhållandevis dåligt anpassat till det industriella samhället, in i vilket vårt land redan tagit steget helt och fullt. De grundläggande strukturerna, låsta och illa anpassade, går sönder en efter en och man kan redan konstatera:

- nedvärderingen av familjens roll
- det ökande ifrågasättandet av statens auktoritet
- (...)
- försvinnandet av de moraliska och andliga värdehierarkierna."

(La participation dans l'action militante, source de l'adhésion populaire, F Borotra 1970:5).¹⁸³

Attityden avspeglar oro för den våg av förändring som sköljt över samhället sedan 1968, där varken familjebildning, fast arbete eller laglydnad varit särskilt framträdande. Bilden av såväl människan som samhället har förändrats, från en tro på mänsklig förmåga till ett underkastande under givna "värdehierarkier".

Även den offentliga administrationens ineffektivitet ses av UNR som ett hot mot samhällets grundvalar (Ibid).

Också vid den nästkommande Conseil National beskrivs konsekvenserna av samhällets modernisering som ett hot. I en rapport till det nationella rådsrådet 1971 tas miljöförstörelsen upp som ett reellt hot mot samhället. Framförallt avses då stadsmiljöns dåliga luft, buller, vattenföroreningar och gifter i livsmedel (L'amélioration des conditions d'existence Francis Jacquemont, 1971). Men också andra problem är oroande.

"...det är slutligen de moraliska aggressionerna, de mest elakartade, de vilka är förknippade med den moderna världens viktigaste för-

183 "...notre pays se trouve relativement inadapté à la société industrielle dans laquelle il est pourtant entré de plain-pied. Les structures de base, bloquées et inadaptées, craquent une à une et l'on peut déjà constater:

- la dégradation de la conception du rôle de la famille;
- la contestation croissante de l'autorité de l'État;
- (...)
- la disparition de la hiérarchie des valeurs morales et spirituelles."

delar: spridningen av information och kultur.”¹⁸⁴ (Conseil National 1971, F Jacquemont sid 3).

Gaullistpartiet hävdar alltså att informationstillgången i det moderna samhället medför att människor utsätts för frestelser att ifrågasätta de moraliska värdena och att behov därmed skapas som på sikt kommer att förstöra grundvalarna för det goda samhället.

Det stora hotet under slutet av perioden är emellertid politiskt. Det gemensamma programmet mellan kommunistpartiet och socialistpartiet antaget 1972 beskrivs av UDR som ett hot mot samhället. Pierre Messmer beskriver i sitt tal inför valet 1973 – vilket också utgör ett slags valprogram – denna koalition som farlig för nationen, både inrikes- och utrikespolitiskt. Dels menar Messmer att koalitionen hotar de republikanska institutionerna, som de Gaulle instiftat. Ett regeringsinnehav från vänsterns sida skulle enligt Messmer försätta landets ekonomi i kris och leda till statskapitalism;

”...författarna till det programmet önskar likväl att förhindra företagen att fritt investera genom att begränsa deras egenfinansiering samt förbjuda dem möjligheten att vända sig till enskilda sparare för lån.(...)...framförallt, våra motståndares första tanke/reflex är alltid densamma: byråkratisera, reglera, förståtliga.” (Discours à Province, Pierre Messmer 1973:12f).¹⁸⁵

Att sedan den hittillsvarande politiken gentemot omvärlden inklusive försvaret också hotas om vänstern kommer till makten gör inte koalitionen mindre farlig för Frankrike enligt gaullisternas tolkning (P Messmer 1973:12ff).

Hotet från det gemensamma programmet mellan PCF och FGDS återkommer på kongressen 1973, efter parlamentsvalet, men där återfinns också en diskussion om hot från allt det som ifrågasätter statens auktoritet och de politiska institutionernas legitimitet;

184 ”...il y a enfin les agressions morales, les plus pernicieuses, celles qui sont liées à un des principaux bienfaits du monde moderne: la diffusion de l'information et de la culture.”

185 ”...les auteurs de ce programme souhaitent même empêcher les entreprises d'investir librement en limitant leur autofinancement et en leur interdisant le recours à l'épargne des particuliers. (...)...partout et toujours, le réflexe de nos adversaires est le même: bureaucratiser, réglementer, étatiser.”

"Vi kommer aldrig att acceptera att statens auktoritet oavblåtigen hotas och sätts i fråga."¹⁸⁶ (Assises Nationales 1973:41 f Jacques Chirac).

Även vid gaullistkongressen 1975 påtalas behovet av nationell stabilitet, därmed inte ett nej till förändring (L'Enjeu 1975:23). UDR talar här också uttryckligen om en "crise de la société"¹⁸⁷ i den avslutande allmänpolitiska motionen (L'Enjeu 1975:222). Nu återfinns inte längre några tydliga lösningar på detta problem, utan samhället tycks enligt UDR befinna sig i ett i det närmaste permanent tillstånd av kris. Önskan om stabilitet, legitimitet och kontinuitet indikerar möjligen en brist på idéer om lösningar.

Verklighetsbilden hos gaullistpartiet är således till en början optimistisk men övergår sedan, omkring 1970, i betydligt mörkare färger. Den moderna värld som gaullisterna tidigare eftersträfvade, har i mitten av perioden blivit ett hot och något som måste stävjas. Mot slutet av perioden föreslås inga lösningar, istället upplevs tillvaron som hotande och utan stabilitet. Den tidiga optimistiska verklighetsbilden bygger framför allt på en tilltro till den tekniska förmågan och till vetenskapen. Att verklighetsbilden under senare delen av perioden kommer att präglas av oro beror på att gaullistpartiet uppfattar ett politiskt hot i vänsterns gemensamma program. Efter 1968 förekommer också i komplementmaterialet diskussioner som indikerar att den teknik och de moderniseringssträvanden som tidigare beskrivits som hoppingivande nu utgör ett hot mot samhällets fundament, t ex familjen.

7.3.3 Strategier

Under åren 1966–67 är UNR:s handlingslinje modernisering. På samma sätt som verkligheten beskrivs i termer av en "modern värld" är också möjligheterna att förbättra samhället att "modernisera" det. Baumel nämner ju som ovan sagts verbet "moderniser" fjorton gånger i sitt sex sidor långa anförande vid Conseil National 1966.

¹⁸⁶ "Nous ne devons pas accepter que soit perpétuellement contestée et remise en cause, l'autorité de l'État."

¹⁸⁷ "samhällskris"

I manifestet från 1967 förespråkas statligt planerad och styrd ekonomi och dessutom den gamla gaullistiska tanken om "l'association". Vägen till ett bättre liv går för gaullisterna genom en kraftig ekonomisk expansion med en förbättring av medborgarnas sociala villkor som följd. Den ekonomiska tillväxten måste öka och födelsetalen lika så. Det skall enligt gaullistiskt recept ske genom statlig intervention.

"Försvaret eller prioriteringen av vissa vitala sektorer sker genom statliga ingrepp." (Rapport sur la politique économique et financière, Kongress 1967:24–25 Guy Sabatier)¹⁸⁸

Den franska ekonomin skall återges sin styrka genom rationaliseringar inom industrin, individuella initiativ och en särskild omsorg om att underprivilegierade grupper får del av den ekonomiska tillväxten anser UDR. Den franska ekonomin sägs vara inne i en kris vilken hänger samman med urbaniseringen, det ökade behovet av nya arbeten och förändringen av arbetsvillkoren i gamla branscher. För att möta dessa förändringar, säger UDR, måste till en:

"...förnyelse av villkoren för, och spridningen av, produktionen i alla samhällssektorer, anpassning av produktionsstorlek till teknik och finansieringsmöjligheter som står till förfogande, omstrukturering i de största företagen för att möta den utländska konkurrensen, nödvändigheten av att hjälpa de små företagen till anpassning och förnyelse." (Kongress 1967, Sur la politique économique et financière, G Sabatier, s 23).¹⁸⁹

Frankrike måste också underlätta för privata initiativ, genom statliga ingripanden garantera basindustri (energi, transporter) och spjutspetsindustri (flyg, rymden, elektronik) samt låta arbetarna få del av den ekonomiska tillväxten, för att nationen skall blomstra (Ibid).

Regionernas betydelse för politiken betonas 1969 inför folkomröstningen i april där senaten skulle omorganiseras. Det dåvarande systemet uppfyllde enligt UDR inte kravet på rättvis regional representation (Enquête permanente de la participation 1969).

188 "C'est de l'intervention de l'État que dépend la défense ou la promotion des certains secteurs vitaux.

189 "...renouvellement des conditions de production et de distribution dans tous les secteurs, besoin d'une taille adaptée aux techniques et aux moyens de financement mis en oeuvre, regroupement des plus grandes entreprises pour faire face à la concurrence extérieure, nécessité d'aider les efforts d'adaptation et de modernisation des petites et moyennes entreprises."

Vid det nationella rådslandet 1970 på sommaren tycktes handlingslinjen vara en annan än modernisering. Det folkliga stödet var nu det viktigaste sättet för gaullisterna att få igenom sin politik något som inte varit framträdande i 1960-talets politiska material (*La participation dans l'action militante* 1970:5 Franck Borotra). För att undanröja de tidigare beskrivna hoten, vill UDR försäkra sig om folkligt stöd, deltagande och framförallt om medelklassens sympatier.

En annan rapport, om tjänstemännens roll i samhället uttalar synpunkten att;

"tjänstemännen skall vara det drivande elementet i vår moderniserade ekonomi"¹⁹⁰ (*Les cadres dans la société d'aujourd'hui et de demain*, Conseil National 1970 Bernard des Garets sid 18)

Behovet av kollektiva aktioner märks vid rådslandet ett år senare där en av rapportförfattarna konstaterar att människorna inte är tillfreds för sig själva utan behöver grupper och mindre kretsar för att utvecklas (*L'amélioration des conditions d'existence*" Conseil National 1971:19 François Jacquemont).

När generalsekreterare René Tomasini talar på 1971 års Conseil National håller han ett tal som upptar 24 sidor text och där nämner han ordet "moderne" eller avledningarna till det fyra gånger. Baumel lyckades på en tredjedel så många sidor, fem år tidigare, nämna ordet mer än tre gånger så mycket. Tomasini diskuterar istället helt andra teman i sitt tal. Efter de Gaulles död året före, säger Tomasini att gaullister det är;

"(...) vi som följde Generalen i namn av en modern patriotism, en medborgarmoral och en politisk lära vilken undervisade oss". (*Conseil National* 1971:5 René Tomasini)¹⁹¹

Det finns åtskilligt mer av patriotiska teman i Tomasinis tal än i ex i partidokumentet från 1966–67. Gaullisterna söker nu, efter de Gaulles död, efter en politisk idé att stödja sig mot. Partiet vill att varje universitet och läroanstalt skall, med användande av alla gängse vetenskapliga metoder, granska och undersöka de Gaulles tankar och

190 "Les cadres devront être l'élément moteur dans notre économie modernisée." Les cadres motsvarar närmast tjänstemän eller högre chefer i administration, industri och tjänstesektor.

191 "nous étions ceux qui suivions le général au nom d'un patriotisme moderne, d'une morale civique, d'une doctrine politique qu'il nous enseignait."

verk för att ge honom den plats han förtjänar (Ibid sid 18). Tomasini refererar genomgående och i mycket stor utsträckning till de Gaulle som person och till de patriotiska känslor som förknippas med honom. Det är genom dessa referenser som gaullistpartiet kan skapa sin politiska bas, menar han.

När premiärminister Pierre Messmer inför valet 1973 tar till orda och håller det tal som också blir UDR:s valprogram, är han mer konkret än Tomasini. Messmer talar om full sysselsättning, satsning på medelstora städer, regionernas roll och om jämlikhet mellan könen. Han vill se ett Frankrike i tillväxt,

"(...) stark tillväxt, stadig tillväxt men också jämlik (balanserad) tillväxt."¹⁹² (Discours de Province 1973:16)

Messmer vänder åter till det moderna temat i sitt tal om en rationaliserad och effektiviserad produktion, distribution och handel. Det "moderna" är dock nu reducerat till att gälla ekonomin och industrin. Det moderna samhället, den moderna människan eller den moderna demokratin förekommer inte längre i doktrinen. Han anser att konkurrens är ett effektivt medel att nå den starka och snabba tillväxt som Frankrike behöver.

"För att vår tillväxt, liksom under de gångna åren, skall kunna fortsätta att öka i snabb takt och på en sund bas, måste strukturen hos vår industri, vårt jordbruk, vår handel, våra hantverkare och vår tjänstesektor, bli modern och anpassad för att klara sig i en allt öppnare konkurrens. Denna ansträngning för att modernisera har vi företagit och varje nationell plan har energiskt visat på nya medel för detta ändamål."¹⁹³ (Discours de Province 1973:18)

Under kongressen 1973 – efter parlamentsvalet – fortsätter i någon mån tanken på en modernisering av ekonomin som en väg till tillväxt att finnas med i partimaterialet.

Tanken på ekonomisk demokrati och en s k tredje väg i ekonomin lanseras av gaullisterna vid kongressen 1973. Den ekonomiska demo-

¹⁹² "croissance forte, croissance régulière, mais aussi croissance équilibrée."

¹⁹³ "Pour que notre croissance puisse, comme au cours des années passées, continuer à un rythme rapide et sur des bases saines, encore faut-il que les structures de notre industrie, de notre agriculture, de notre commerce, de notre artisanat, de nos services, soient modernes et aptes à supporter une concurrence de plus en plus ouverte. Cet effort de modernisation nous l'avons entrepris et chaque Plan a insisté sur des mesures nouvelles."

kratin beskrivs av UDR som ett fullföljande av den demokrati som genomdrivits på det politiska området av tidigare generationer (Assises Nationales 1973:12). Vid kongressen 1975 fortsätter partiet att tala om demokrati, folkligt stöd och "participation" (dvs deltagande), en term med djupa gaullistiska konnotationer sedan tiden med RPF 1947–53. Samtidigt med detta betonar partiet emellertid vikten av ekonomisk expansion, arbete åt alla och utbyggnad av det sociala skydds nätet för alla medborgare.

"För Participation är inte bara en teknik som rör företag, den lokala politiken eller helt andra sektorer av nationens liv. Det är en attityd som dominerar och inspirerar ett grundläggande politiskt engagemang. Det innebär:

– Det totala tillbakavisandet av klasskampen, denna föråldrade uppfattning, vilken skiljer människorna och reser dem upp mot varandra. (...)

– Bekräftandet av nationens roll och realitet som en smältdegel av franska medborgares solidariska enhet genom seklerna, med ett och samma mål." (L'Enjeu 1975:32)¹⁹⁴

För första gången förekommer nu begreppet "la liberté" (Friheten) i retoriken, utan att vara kopplat till vare sig medborgerliga rättigheter eller ekonomi. Chirac uttalar sig i den publikation som utges efter kongressen för att det är

"(...) friheten, men också människans värdighet, det vill säga hennes ansvarighet och hennes fria val"¹⁹⁵ (L'Enjeu 1975:16)

som gaullisterna har ansvar för att förverkliga.

Samma år återfinns också tanken på att en gaullistisk doktrin skall styra partiets ställningstaganden (L'Enjeu 1975:22). Denna doktrin

¹⁹⁴ "Car la Participation n'est pas seulement une technique qui concerne l'entreprise, la vie locale ou tout autre secteur de l'activité nationale. Elle est une attitude qui domine et inspire un engagement politique essentiel. Elle implique:

– le rejet absolu de la lutte des classes, conception désuète, qui divise les hommes et dresse les français les uns contre les autres

(...)

– l'affirmation de la réalité et du rôle de la nation, creuset du rassemblement des français solidaires à travers les siècles dans une même destin."

¹⁹⁵ "la liberté, mais aussi la dignité de l'homme, c'est-à-dire sa responsabilité et son libre choix."

innefattar enligt Guèna bl a den s k participation som skall leda till ett demokratiskt samhälle.

Under slutet av perioden betonas alltså ekonomin och deltagandet betydligt mera än i början av perioden. Moderniseringstemat har försvunnit ur strategin medan en ekonomisk tillväxt och folkligt stöd genom den s k participation betonas allt mera.

Omvärlden har krympt hos gaullisterna. Strategin gentemot omvärlden är att stärka den franska nationen, den franska nationella enigheten och den franska nationella styrkan.

”... en Nation vänd mot sin framtid, medveten om den anpassning som är nödvändig, som med ett och samma hjärta har omsorg om sitt arv, sina nuvarande intressen och sina förhoppningar.” (Conseil National 1971, Exposé, R Tomasini s 20)¹⁹⁶

Gaullisterna har inte samma utåtriktade nationalism som under tidigare perioder. Istället är det betoningen av det egna nationella arvet och självbestämmande som kommit i förgrunden.

Den gaullistiska strategin går från ett optimistiskt moderniserings- och planeringstänkande för samhällelig tillväxt till ett mera företagsekonomiskt perspektiv på nationens ekonomi, ett förlitande på folkligt stöd och ett försök att renodla de Gaulles nationalistiska tankegångar. Materialet ger intryck av ett nästan desperat sökande, omkring år 1970, efter folkligt stöd kan indikera en känsla av att ha förlorat kontakten med den nation gaullisterna värnade. Hos UNR finns också i slutet av perioden ett sökande efter en gaullistisk doktrin. När Tomasini 1971 vill att det vid varje läroanstalt i Frankrike skall upprättas centrum för studier av de Gaulles verk måste detta tolkas just som en egen vilshenhet i den gaullistiska rörelsen, de Gaulle måste nu göras till en lärofader vars legitima uttolkare är den gaullistiska rörelsen. I detta ryms också UNR:s förnekande av politikens värderande väsen, eftersom Tomasini betonar att de Gaulles idéer skall studeras vetenskapligt och att man därmed skall komma fram till någon form av ”sanning”.

Perioden kännetecknas av att strategierna förändras från styrning, planering och modernisering till deltagande (demokratisering), ekonomism och förlitande på de Gaulles patriotiska teman.

¹⁹⁶ "d'une Nation tournée vers son avenir, consciente des adaptations nécessaires, prenant en charge d'une même coeur son héritage, ses intérêts présentes et ses espoirs."

7.3.4 Utopier

Det mest stabila i utopin under hela perioden 1966–1976 är att behålla nationell suveränitet och storhet. Det går utöver allt annat och ligger fast i alla de dokument som använts i analysen.

En önskan om att vidmakthålla de institutioner som skapats av femte republikens konstitution kombineras med en önskan om stabilitet i samhället. Trots att strategierna, som vi tidigare sett, framförallt innefattat förändring i form av modernisering, rationalisering och effektivisering, framstår den gaullistiska utopin som oföränderlig. Vid Conseil National 1971 talar generalsekreteraren Tomasini om behovet av att förena arvet med dagens nationella intresse. Han menar att i samma hjärta kan rymmas ett historiskt arv, landets nuvarande intresse och morgondagens hopp (Exposé, Conseil National 1971:20).

Den gaullistiska utopin framstår dock under perioden som mer abstrakt än kanske någonsin tidigare. Inte förrän Pierre Messmer 1973 talar inför valet uppnås någon form av konkretisering. Messmer talar åter om den modernisering som måste ske, han talar också om den som ett mål i sig. I botten ligger en tanke om att konkurrens mellan nationer i dagens omvärld kräver att varje nation själv anstränger sig för att effektivisera näringsliv och stat (Discours de Province, Pierre Messmer 1973:18).

Denna konkreta ekonomiska utopi ersätts dock redan vid kongressen samma år – efter valet – av en mer abstrakt politisk utopi. Gaullisternas uppgift är att skapa ett tillfredställande samhälle för största möjliga antal människor, skapa förtroende för myndigheterna och stödja republikens institutioner. Människans värdighet och känsla av att få en rättvis behandling är beroende av att individen känner förtroende för samhällets institutioner.

”...vår uppgift är att skapa ett acceptabelt samhälle för största möjliga antal.” (Assises Nationales 1973:3)

”...göra så att var och en har förtroende för alla och att var och en vet att han kan förvänta sig rättvisa och en värdig behandling från den kollektiva makten.” (Ibid sid 4)

”Grundvalen för våra institutioner, stödet för vårt handlande, det är republikens president. Om hans auktoritet sätts på spel innebär

det gaullismens förnekande och en återgång till partistyret (Assises Nationales 1973:42 Chirac) ¹⁹⁷

Den gaullistiska utopin är starkt bunden dels till det bestående – institutionerna – och dels till förtroendet hos folket för dessa. Det goda samhället är en myndighetsutövning som tillgodoser allas intresse och detta sker enligt gaullisterna under överinseende av en president som i sig själv personifierar dessa institutioner.

I det sista dokumentet under perioden fortsätter den mer abstrakta utopin att sätta sin prägel på texterna. UDR hävdar att oberoende är den grundläggande utopin, men tillsammans med framsteg och stabilitet (L'Enjeu 1975:23). Företeelser som kan splittra folket/nationen ses negativt och utopin tycks egentligen bara kunna rymma vad som med olika ord beskrivs som "det nationella intresset". Ingenting får "ruiner l'interêt national"¹⁹⁸ (L'Enjeu 1975:32). Gaullisterna förespråkar en "patriotisme moderne"¹⁹⁹ (Conseil National 1971:5 Exposé, Tomasini). Partiet talar om "la compétition internationale"²⁰⁰ mellan olika nationer i världen, där det gäller att nationen håller samman inåt för att vinna i denna konkurrens (Rapport sur la politique économique et financière, Sabatier, Kongress 1967:25). Att utveckla resurserna inom landet för att uppfylla "la vocation de la France"²⁰¹ är den utopi som framstår som gaullisternas egen, om än tidvis så fylld av retorik att den helt tömts på politiskt innehåll. (Manifest 1967)

Sammanfattningsvis är utopin densamma under hela perioden. Men den är vag och konturlös liksom den varit tidigare under 1960-talet. Under en kort tid kring 1973 framstår själva tillväxten i samhället som en utopi, men utopin förbyts sedan till den idé om nationen och dess mer odefinierade intresse av enighet, stabilitet och framsteg på en och samma gång som varit gaullisternas utopi under hela undersökningsperioden hittills.

197 "...notre vocation est de créer une société acceptable pour le plus grand nombre."

"...faire que chacun ait confiance dans tous et que chacun sache qu'il peut attendre du pouvoir collectif la justice et la dignité."

"La clé de voûte de nos institutions, le support de notre action, c'est le président de la République. Toute mis en cause de son autorité, c'est la négation du gaullisme et le retour au régime des partis."

198 "förröda det nationella intresset"

199 "modern patriotism"

200 "internationell tävlan"

201 "Frankrikes kallelse"

Det finns alltså inte samma förändring hos utopin under perioden som i strategival och verklighetsbeskrivning. Istället är utopin kanske så vag att den kan nås med hjälp av vilka medel som helst, utopin att bevara nationens enhet och auktoritet.

7.3.5 Gaullistisk partidoktrin 1966–1976

Gaullisternas partidoktrin förändras under perioden 1966–1976. Från en stark betoning av tillväxt, tekniktro och rationella lösningar på samhälleliga problem i början av perioden, övergår gaullisterna till en doktrin som innefattar referenser till nationen, enighet, stabilitet och hot från en permanent *civilisationskris*. Bevarandet av status quo tycks i slutet av perioden vara det primära i den gaullistiska partidoktrinen.

Verklighetsbilden ändras från en verklighet visserligen fylld av problem men där människorna i samhället ändå genom sitt *förnuft* kan lösa dessa, till en tillvaro som med kris och *kaos* hotar att välta tillvaron överända och där människan tycks stå *vanmäktig*. Verkligheten uppfattas ständigt som hotande, men åren 1966–67 består hotet av reella samhällsproblem, medan det i mitten av 1970-talet består av ett hot mot samhällets grundkonstruktion, en *civilisationskris*. Civilisationskrisen som hotar människan består, enligt gaullisterna, av att statens auktoritet ifrågasätts, att traditionella sociala sammanhang upplöses och nedvärderas samt att vänstern genom sitt gemensamma program kommit betydligt närmare regeringsmakten. Denna kris hotar också *nationens oberoende* genom att den inifrån splittrar och därmed försvagar nationens auktoritet.

Strategierna förändras från modernisering till demokratisering och folkligt stöd. I början av perioden betonar gaullisterna behovet av *modernisering* och *teknisk utveckling styrd av staten* för att nå *tillväxt* i samhället. Dessa tankar blir förhållandevis konkreta i Messmers tal inför valet 1973 men då har doktrinen förändrats. Mellan 1970–75 sker en övergång till en annan typ av strategier i första hand avseende *demokratisering* av det franska samhället, i form av "*participation*" och mobilisering av *folkligt stöd* för de *traditionella idealen*. Nu förekommer också för första gången ordet "*la liberte*" som ett värde i sig, utan koppling till fri- och rättigheter eller ekonomi.

Strategin kommer under de sista åren av perioden att framför allt vara ett nej till splittring och klasskamp och ett ja till nationell enig-

het och *patriotism* genom vilka Frankrike skall stå starkt i den *nationella konkurrensen*.

Utopin förändras dock inte under perioden. Detta hänger delvis samman med att den är vag och konturlös. Under den hittillsvarande undersökningsperioden har den kanske aldrig varit så undanglidande som 1966–76, detta trots att utopin under båda de föregående perioderna varit just vag. Gaullisterna ger intryck av att inte veta vad för slags samhälle man förespråkar, men för fram den nationella enigheten och det *nationella oberoendet* som framtidsmål. Gaullisternas samhällsutopi inrymmer dock *framsteg*, men med bibehållen *stabilitet*. På det sättet kan människan få *värdighet och rättvisa* i ett utopiskt samhälle, där förtroende råder mellan medborgare och stat. Vad i framstegen består är dock oklart, om gaullisterna helt enkelt inte bara menar att återvinna en nationell "grandeur" som man tycker sig ha förlorat.

Gaullisterna talar sällan om sin utopi. Det kan bero på att den är oklar eller självklar. Dock tycks utopin i högre grad än verklighetsbild och strategi hänföra sig till omvärlden d v s det internationella systemet. Det är i detta system som Frankrike skall hävda sig, och det kan landet endast göra om nationen står *enig* och självständig.

Anmärkningsvärt är att doktrinen sällan uttalar sig om människan eller om omvärlden men desto oftare om samhället. Samhället berörs i mer konkreta termer än människa och omvärld. Tidvis tycks samhälllets ordnande vara ett medel för att garantera Frankrikes oberoende i omvärlden. Därmed har också människan/medborgaren nått sitt slutmål som en del av denna franska nation. Omvärlden blir därför ett av de viktigaste elementen i utopin, medan samhället omtalas mycket i strategier och verklighetsbild. I jämförelse med tidigare perioder är människobilden mer pessimistisk. Gaullisterna sätter alltså inte människans kraft att själv förändra sin situation i fokus i lika stor utsträckning som t ex 1958–1965.

Försvunnit har talet om samarbete både inom och utom nationen, liksom önskan om förnyelse i det politiska livet. Moderniseringen har blivit negativ och istället har kommit strategier som folkligt stöd, trohet mot idealen och en önskan om stabilitet.

Ett koncentrat i ett antal nyckelord av den gaullistiska partidoktrinen rymts i tabell 7.6.

Tabell 7.6 Gaullistisk partidoktrin 1966–1976

	<i>Människa</i>	<i>Samhälle</i>	<i>Omvärld</i>
Verklighetsbild	Hotad av civilisationskris förnuft/vanmakt	Hotat av kaos	Hot mot oberoendet
Strategi	Deltagande (participation) Trohet mot idealen	Styrning Teknisk utveckling Modernisering Demokratisering Tillväxt Folkligt stöd	Patriotism Nationell konkurrens
Utopi	Värdighet Rättvisa	Framsteg Stabilitet Enighet	Nationellt oberoende

7.3.6 Ideologiska postulat

De gaullistiska postulaten under perioden 1966–1976 förändras under periodens gång.

Verklighetsbilden präglas till en början av rationalitet. Gaullisterna är optimistiska om människans möjligheter att lösa de samhälls-
liga problemen med sin egen uppfinningsrikedom och kunskap. Denna
uppfattning övergår dock i en uppfattning där världen och samhället
har en naturgiven auktoritet. Ett exempel kan tas från materialet till
kongressen 1973 där en av de redovisade rapporterna talar om gaul-
lismen som en "morale de lutte"²⁰² och om att gaullismen finner sitt
politiska berättigande i kampen (Assises Nationales 1973:105). Här
finns ett uttryckssätt hos gaullismen där anspelningar på krig, kamp
och strid skall få gaullismen att framstå som en rörelse vars uppgift
det är att försvara och strida mot de hot som den moderna världen
och samhället utgör. Det finns ursprungliga värden vars uppgift det är
gaullismens att försvara. Omvärlden uppfattas också som mer kaotisk
och anarkisk än under tidigare år. Enda sättet att hävda sig där är
genom kamp och styrka, omvärlden kan inte ordnas med hjälp av för-
nuftet som man tidigare hävdat.

202 "stridsmoral"

Strategierna har en grundval av kollektivism och modernism. Det franska folket måste mobiliseras i en gemensam ansträngning för att vrida utvecklingen rätt, och i början av perioden sker det genom modernisering. Samhället måste se nya utvecklingsvägar och inte bindas av gamla lojaliteter. Men denna tanke ersätts under senare delen av perioden av traditionalism. I mitten av 1970-talet förespråkar gaullismen åter familj och traditionella värden i samhället. Människorna måste återupptäcka de gamla idealen, och framförallt då de gaullistiska. Partiet pratar mer om de Gaulle och gaullism i början och mitten av 1970-talet än man gjort sedan 1958. Det är inte längre fråga om att bryta upp några gamla lojaliteter och ideal utan tvärtom dags att ta dem till heders igen. Den demokratisering som gaullisterna diskuterat under de tidigare perioderna återkommer, men här i en mer traditionell form. UNR önskar ett folkligt stöd för sin existens, det är inte tal om en "förnyad" demokrati eller om "kollektiv visdom" som under perioden 1958–1965.

Ifråga om omvärlden är gaullisterna fåordiga, men det råder framför allt under slutet av perioden en isolationism i synen på det internationella systemet. Frankrikes primära uppgift är att vara oberoende, självständigt och starkt. Gaullisterna fruktar att de samhälleliga kriserna skall inverka negativt på Frankrikes ställning i omvärlden. Därav följer en isolationistisk ståndpunkt där den egna nationen prioriteras medan den globala situationen lämnas därhän. Diskussioner om samarbete med tredje världen lyser t ex med sin frånvaro under större delen av perioden, något som inte var fallet vare sig 1947–1958 eller 1958–1965.

Utopin är som jag nämnt tidigare mycket svagt utvecklad hos gaullisterna under den aktuella perioden. Dock är det ingen tvekan om att ordning är det postulat varur denna vaga utopi utvecklas liksom under de tidigare perioderna. Hos gaullisterna betonas visserligen framsteg och förändring, men hela tiden i en fast struktur. Framstegen får inte ske på stabilitetens bekostnad. När samhället upplevs hotat av studentupproren 1968 återkommer kravet på ordning, stabilitet och auktoritet. Det är samhället som helhet som skall förändras, men i balanserad och lugn takt. Först under de sista åren av perioden förekommer "frihet" som ett honnörsord. Tanken på att människan skall uppleva frihet i ett utopiskt samhälle är, med undantag för 1975, borta jämfört med perioden före. Andra honnörsord är istället "värdighet", "deltagande" och "rättvisa" (*dignité, participation, justice*).

Omvärlden betraktas på samma sätt som tidigare ur ett nationellt perspektiv. Det eftersträvarsvärda internationella systemet bygger på maktbalans, en inre ordning mellan starka stater.

Postulaten kan schematiskt ställas upp enligt tabell 7.7.

Tabell 7.7 Ideologiska postulat hos gaullismen 1966–1976

	Människa	Samhälle	Omvärld
Verklighetsbild	Rationalitet Auktoritet	Rationalitet Auktoritet	Auktoritet
Strategi	Kollektivism Traditionalism	Modernism Traditionalism	Isolationism
Utopi	Ordning	Ordning	Maktbalans

7.4 Gaullistisk partiideologi 1966–1976 – slutsatser

Perioden 1966–76 är en förändringsperiod för gaullismen. Partiideologin förändras som helhet, från perioden 1958–1965 då ett flertal liberala inslag återfanns i partiideologin, till en konservativ dominans under 1966–1976. I en skiss – som inte tar hänsyn till förändringar inom perioden utan speglar perioden som helhet – ser förekomsten av idealtypiska postulat ut enligt nedan.

Tabell 7.8 Idealtyp 1966–1976

	Konservatism		Liberalism	
Verklighetsbild	Auktoritet	XD	X1	Rationalitet
Strategi	Kollektivism	X		Individualism
	Traditionalism	XD	X1	Modernism
	Isolationism	X		Globalism
Utopi	Ordning	X		Frihet
	Maktbalans	X		Rättsordning

X=förekomst

XD=dominant

X1=början av perioden

Om vi ser på idealtypen över tid så är de två liberala inslagen – rationalitet och modernism – framför allt isolerade till perioden 1966–67. För perioden 1968–1976 råder en nästan helt igenom konservativ idealtyp. Periodindelningen har därigenom fångat upp både förarbetet och själva omsvängningen i partiideologin.

Att utopierna inte är så välutvecklade kan hänga samman med att samhället under periodens första år genomgår en kris där de gamla utopierna tycks irrelevanta och några nya har inte satts upp. Gaullisterna vinner sin största valseger någonsin 1968 när partiet profilerar sig genom att hävda behovet av ordning och stabilitet i samhället. Det blir också något man tar fasta på under de följande åren.

Gaullisterna försöker finna en fast grund att stå på när de Gaulle avgår och sedan kort därefter avlider. Vad är då gaullism om inte att referera till generalens egna tankar och den mytiska hjältegloria han bar?

Verklighetsbilden är kluven mellan liberala och konservativa postulat medan både strategier och utopi domineras av konservatism. Samhällsuppfattningen är under denna period – liksom under de två tidigare – kluven mellan liberala och konservativa postulat, medan människosynen och omvärldsbilden domineras av konservativa postulat.

I valet 1968 går gaullisterna fram under den nya beteckningen UDR vilket uttyds både som "Unionen till försvar för femte republiken" och "Demokratiska unionen för femte republiken". Detta är två viktiga förändringar. För det första övergår gaullisterna från att bygga nytt till att försvara något redan givet och för det andra betonas det demokratiska/folkliga inslaget i rörelsen.

Att försvara istället för att förnya är möjligen ett tecken på att en politisk rörelse tappat greppet om samhällsutvecklingen. De stora revolterna i Paris 1968 kom att påverka gaullisterna att visa handlingskraft och mobilisera medborgarna till försvar för det bestående. En bidragande orsak till missnöjet var att de Gaulle som person inte engagerade sig i inrikespolitiken i någon större utsträckning. Det uppfattades som om han lät den skötas av regering och tjänstemän.

Att gaullistpartiet tappat greppet om samhällsutvecklingen indikeras också utav den plötsliga önskan om massivt folkligt stöd som uppkommer 1969–70. Tidigare under 1960-talet hade partiet knappast alls haft någon medlemsorganisation på den lokala nivån. Gaullisterna betonar vikten av kontakten med alla samhällsgrupper och vik-

ten av att medborgarna är delaktiga i politiken, men för att försvara det redan uppnådda. Det var också under den senare delen av perioden gaullistpartiet åter började värva medlemmar och profilerade sig som ett massparti.

Valet 1967 var en stor framgång för vänstern och ett bakslag för gaullistpartiet UNR. Detta drev fram en förändring och "föryngring" hos UNR. Vid kongressen i Lille i november 1967 öppnas organisationen för en större dominans av partiet från premiärminister Pompidous sida. Det var ett försök att ingjuta ny kraft i partiet, men studentrevolten samt de Gaulles avgång och död kom att stäcka denna utveckling och istället kastade sig gaullismen i armarna på en traditionellt konservativ ideologi.

Vänsterns gemensamma program blev också en anledning till att de konservativa inslagen i gaullismen stärktes. När vänstern gick mot mitten av den politiska höger-vänster-skalan tog gaullisterna ett steg högerut.

Messmers tal inför valet 1973 är ett enstaka undantag från den konservativa profil som gaullisterna skapat sig efter framgångsvalet 1968. I det talet försöker han konkretisera gaullismens svar på det gemensamma programmet från vänstern. Men det dröjer fram till kongressen 1975 innan fler liberala inslag förekommer i partidoktrinen, då dock på ett mer abstrakt sätt än Messmer gjorde i sitt tal i valkampanjen.

Mot bakgrund av dessa resonemang tycks de faktorer som påverkat den gaullistiska partiideologin vara nederlagsvalet 1967 och det gemensamma vänsterprogrammet 1972. Kongressen i Lille kunde ha lett till en förändring av ideologin i en annan riktning om effekterna av omorganiseringen hade slagit igenom. Nu hann de emellertid inte göra det utan oroligheterna 1968 kom i mellan.

de Gaulles död hade troligen en indirekt effekt på partiideologin på så sätt att den ledde till en viss förvirring inom rörelsen. Det innebar däremot knappast någon revidering av tidigare doktrin eller postulat. Valmotgången 1967 och arbetet med vänsterprogrammet som påbörjades 1968 och avslutades 1972 ledde dock till en revidering av den gaullistiska partiideologin på så sätt att man inför valet 1968 insåg att partiet måste ha en ny profil. Partiet höll sedan fast vid de konservativa elementen som gett partiet en sådan framgång 1968 och vänsterprogrammet 1972 medförde en förstärkning av de konservativa postulaten under perioden. Efter valet 1973 – som gick dåligt för

gaullistpartiet – märks dock en förändring i partidoktrinen på så sätt att "frihet" förekommer som ett politiskt värde. Tidigare hade detta begrepp använts i ekonomiska sammanhang men vid kongressen 1975 förekommer det som ett politiskt värde, jämställt med "deltagande" och "värdighet". Det hinner dock inte, eller förmår inte, sätta några spår i de gaullistiska postulaten.

Hur hanterade gaullistpartiet då de Gaulles andra avgång 1969–1970 jämfört med den första 1953–1956? Under åren 1968–1972 råder en brist på offentligt källmaterial. De dokument från den tiden som använts i föreliggande analys är i samtliga fall interna handlingar, som inte i första hand är avsedda för spridning. Denna brist på material kan tolkas som en osäkerhet om partiets ideologiska inriktning. Vi såg att under den första behandlade tidsperioden tystnade partiet helt, samtidigt med de Gaulle. Här ser vi istället att partiet visserligen tycks förvirrat, men stämman tystnar aldrig. UNR har, till skillnad från 1950-talets RPF, tillräckligt av egen legitimitet för att politiskt arbeta vidare. Den gaullistiska partiideologin förändras visserligen, dock ej till följd av de Gaulles avgång eller de turbulenta händelserna 1968. Istället kan dessa faktiska händelser ha bidragit till motgångsvallet 1973 och bildandet av den gemensamma vänsterfronten 1968–1972. Hade vänstern förmått genomföra ett gemensamt program utan den sk vänstervåg som svepte fram inte bara över Frankrike efter 1968? Hade gaullistpartiet tappat så många väljare 1973 om de Gaulle suttit kvar som landets ledare? Detta är frågor vi aldrig får svar på. Vad som däremot är belagt i analysen är att gaullistpartiet faktiskt förändrade sin partiideologi mycket kraftigt efter ett motgångsval 1967, en stor partiorganisationsförändring 1967 samt en enad politisk front till vänster 1968–1972. Förändringens tidpunkt är på grund av bristen på partimaterial svår att fastställa, men den är genomförd 1970.

I kommande kapitel behandlas den fjärde och senaste perioden i gaullismens historia, 1977–1990, under rubriken "återuppståndelse". De tio år som behandlats i föreliggande kapitel innehöll en vändpunkt för den gaullistiska partiideologin, en vändpunkt från en partiideologi med många liberala inslag till en massivt konservativ partiideologi. När partiet nybildas – för tredje gången åtminstone – i december 1976 har man alltså också en ny partiideologi att bygga på. Skall vi se ännu en förändring 1977, liksom 1959 då partiet likaså nybildades efter en tid av organisatoriskt sönderfall och sviktande väljarstöd?

Kapitel 8

ÅTERUPPSTÅNDELSE 1977–1990²⁰³

8.1 Inledning

Det dryga dussinet år som behandlas i detta kapitel präglas främst av det maktskifte som ägde rum 1981 då vänstern för första gången i femte republikens historia erhöll presidentposten och majoritet i parlamentet.

Det nybildade gaullistiska partiet gick till val 1978 med Jacques Chirac som sin ledare, men valet gick inte bra för partiet. Trots detta kunde RPR tillsammans med det nybildade borgerliga UDF bilda regering efter valet. Men gaullisterna var definitivt inget majoritetsparti längre.

Inte heller valet 1981 blev någon framgång för gaullisterna. Istället var det socialistpartiet som tog ett stort steg framåt och François Mitterrand kunde tillträda presidentposten. Den första maktväxlingen i femte republikens historia hade ägt rum.

Under 1980-talet försökte sig Mitterrand på ett stort socialistiskt experiment i Frankrike med förstatligande av banker och privata företag samt decentralisering av den franska förvaltningen. Kampen mot den socialistiska politiken kom att prägla gaullistpartiet under 1980-talets första hälft. År 1986 lyckades det borgerliga blocket återvinna regeringsmakten, dock under en socialistisk president. Premiärminister Jacques Chirac hade att försöka genomdriva sin politik i motsättning till president Mitterrand, en konflikt som dock ledde till en öm-

²⁰³ Beskrivning och diskussion kring dessa händelser bygger om intet annat sägs på den franska årsboken "L'Année politique", för åren 1976 t o m 1987.

För en politisk-historisk översikt över samtida fransk politik se t ex Portelli (1988), Godt (1989), Ysmal (1984) samt Frears (1991).

För en diskussion om de franska partiernas utveckling, se Cole (1991), om fransk utrikespolitik idag se Aldrich–Connell (1990) samt om väljaropinionen i Frankrike se Capdeville (1981) och Boy (1991).

sesidig acceptans mellan de båda politikerna. I valet 1988 förlorade åter gaullisterna väljarnas stöd och en socialistisk regering tillträdde. Författningen visade sig också, genom att tåla ett samboende mellan socialism och liberalism åren 1986–88, vara mer flexibel än många bedömare trott.

Samboendet – eller "la cohabitation" – mellan François Mitterrand och Jacques Chirac utföll till den förstnämndes fördel. Mitterrand manövrerade sig fram till en relation där han såsom president och statsöverhuvud kunde avgöra vilka områden och beslut premiärministern hade inflytande över. Detta trots att författningen var oklar på den punkten.

Införandet av proportionella val inför valet 1986 underlättade för Front National att få säte i parlamentet och därmed betydligt större uppmärksamhet än tidigare. Jean Marie le Pen och hans parti blev synonyma med franskt främlingshat och högerextrema uttalanden.

En synnerligen viktig utrikespolitisk fråga under 1980-talet och en viktig principfråga för den franska regeringen 1988 blev om man skulle behålla Nya Kaledonien som fransk koloni. En folkomröstning om självstyre för denna ögrupp i Stilla Havet rönnte dock mycket ljumt intresse hos det franska folket. Knappt 37 procent av fransmännen ansåg det mödan värt att gå till valurnorna, och av dem ansåg 80 procent av Nya Kaledonien skulle få ett utökat självstyre i enlighet med utarbetade avtal, de s k Accords de Matignon. På många sätt markerade detta beslut den franska nationens nya orientering bort från världsvid närvaro till att sysselsätta sig med de europeiska frågorna.

Den europeiska gemenskapen och arbetet med ett allt närmare politiskt samarbete inom EG satte sin prägel även på fransk inrikespolitik, mycket tack vare att president Mitterrand var en av Enhetsaktens främste tillskyndare 1986 och att EG-kommissionens ordförande var den tidigare socialistiske finansministern i Frankrike, Jacques Delors. Under 1980-talet utökades också EG, med Grekland 1981 och med Spanien och Portugal 1986. Gaullisterna vände sig mot en utökning av EG-skan, medan president Mitterrand var för detta. En inrikespolitisk motsättning uppkom, där gaullisterna företrädde en mer restriktiv hållning till EG än både socialistpartiet och den andra borgerliga grupperingen UDF.

President Mitterrand är idag inne på sin andra presidentperiod, som varar till 1995, medan den socialistiska parlamentsmajoriteten kommer att omprövas i val i mars 1993.

8.2 Den föränderliga verkligheten

8.2.1 Påverkansfaktorer på partiideologin

Den pånyttfödda gaullism som behandlas i detta kapitel upplever både med- och motgångar under perioden 1977–1990. Gaullistpartiet Rassemblement pour la République (RPR) kommer att verka i ett annat politiskt landskap än de tidigare gaullistiska partierna. Under en stor del av tidsperioden befinner sig RPR i politisk opposition i ett partisystem som alltmera tar formen av två politiska block, en situation som är ny för gaullisterna.

På samma sätt som i de tidigare kapitlen struktureras den politiska verkligheten i enlighet med de tre förändringshypoteser som presenterats i kapitel tre: a) väljarstöd, b) politiskt system och c) partiorganisation. De förändrade politiska förutsättningarna för gaullisterna analyseras således som förändringar i dessa tre faktorer.²⁰⁴

Händelser som diskuteras i detta kapitel är följande: förhandlingar inför ett gemensamt borgerligt politiskt manifest under sensommaren 1977, kommunalval 1977, bildandet av den borgerliga paraplyorganisationen UDF i februari 1978, parlamentsval i mars 1978, departementsval 1979, presidentval och parlamentsval i maj och juni 1981, departementsval 1982, kommunalval 1983, PCF:ministrarnas utträde ur regeringen 1984, överenskommelse mellan UDF och RPR den 2 juni 1983, nytt valsystem 1985, departementsval 1985, gemensam regeringsplattform UDF–RPR samt parlamentsvalen 1986, regionalval 1986, Front Nationals uppsegling och inträde i parlamentet 1986, presidentval och parlamentsval 1988, departementsval 1988, bildandet av valkartellen URC 1988 samt kommunalval 1989.

8.2.2 Val och väljarstöd

Kommunalvalen 1977 genomfördes i två omgångar den 13 och 20 mars. Totalt var valet en framgång för vänstern, som fick majoritet i 53 städer större än 30 000 invånare vilket var en ökning med nästan 100

²⁰⁴ För en längre diskussion om kapitlens uppläggning se avsnitt 3.7 samt 5.2.1. samt not 102.

procent sedan valet 1971. Gaullisterna fick drygt 15 procent s väljarstöd totalt i första omgången men den siffran sjönk till 7.1 procent i andra omgången. Valet innebar att vänsterkandidater fått 44.5 procent av rösterna medan högerens listor erhållit 55.2 procent. Detta motsvarade ungefär den relation som rått mellan blocken vid valet 1971, skillnaden var emellertid att vänstern vunnit ett antal större städer. I Paris gjorde emellertid Jacques Chirac succé då han fick 33.4 procent av väljarnas stöd för sina reformidéer om ny lokal beskattning och ett större medborgarinflytande. Chirac valdes också till borgmästare i Paris av den nya majoriteten i Conseil Municipal.²⁰⁵

Parlamentsvalen 1978 genomfördes den 12 och den 19 mars. Liksom i alla franska val förekom ett flertal politiska etiketter på de olika listorna där kandidaterna, i valet 1978 rörde det sig om mer än femtio olika partibeteckningar.

Valkampanjen handlade huvudsakligen om den svaga franska ekonomin och om den politiska oenigheten inom både höger och vänsterblocket. Det nybildade UDF ville inte samarbeta med det gaullistiska RPR under Jacques Chiracs ledning. Chirac hade gjort en mängd besök ute i landet under valrörelsen och avslutade turnén med ett stormöte i Paris där omkring 100 000 människor samlades för att höra honom angripa Mitterrand och socialistpartiet för deras samarbete med PCF. Chirac beskrev valet som ett slag för Frankrike och hoppades att hela Frankrike skulle vinna detta slag.

Vänstern å sin sida kunde inte enas utan framstod inför väljarna som splittrad trots att det gemensamma programmet från 1972 fortfarande var aktuellt. PCF krävde ministerposter i regeringen och stora nationaliseringar vid en valseger. Kommunistpartiet anklagade också PS för att ha kandidater som var "ENA-rker", d v s hade fått utbildning vid Paris elitskolor, snarare än arbetare. Trots detta ansåg en av de ledande socialisterna, Claude Estier(PS) att det fortfarande fanns möjligheter till valkartell mellan PS och PCF. Någon sådan kom dock inte till stånd förrän efter den första valomgången.

Kvällen före valdagen väjdade president Giscard d'Éstaing till franska folket att göra ett "gott val" eftersom Frankrikes oberoende och landets ekonomi stod på spel.

²⁰⁵ För en diskussion om de lokala valens politiska betydelse och jämförbarheten mellan siffrorna i valresultaten se Lancelot 1988:114ff, Cole-Campbell 1989:186ff samt not 103 och 104.

Tabell 8.1 Valresultat Parlamentsvalet 1978 (procent)

Parti/grupp	Första valomg 12 mars	Andra valomg 19 mars	Mandat
PCF(kommunistpartiet) + diverse vänster	23.9	18.6	86+1
PS(socialistpartiet) +MRG	24.7	31.0	103+10
UDF (Center-höger)	23.9	24.4	137+4
RPR + diverse gaullistiska listor	22.6	26.1	148
Övriga (ecologister m fl)	4.9	0.2	
Icke-inskrivna			2

Källa: L'Année politique 1978:485–486

Valresultatet innebar att parlamentsmajoriteten behölls av UDF och RPR tillsammans, vilka fick 290 mandat inklusive oberoende högerdeputerade. Gaullisterna behöll ställningen som största parti i parlamentet med 148 mandat. Vänstern erhöll 200 deputerade vilket var en uppgång. Kommunistpartiet fick ett större antal deputerade än någonsin tidigare under femte republiken.

Det var RPR:s första parlamentsval men vid en jämförelse med 1973 års val var det naturligtvis en tillbakagång för gaullisterna. Dock betydde högerblockets delning i två partier – UDF och RPR att väljarna fick en helt annan valmöjlighet än tidigare. En sammanslagning av siffrorna för UDF och RPR visar att deras andel av väljarna var 50.5 procent och blir då jämförbar med 1973 års totalsiffra för det borgerliga blocket som var 53.8 procent. Den gaullistiska parlamentsgruppen minskade dock med mer än trettio mandat.

Den nybildade regeringen under förnyad ledning av Raymond Barre innehöll 38 medlemmar varav tio kom från RPR och 18 från partier inom UDF.

Departementsvalen (cantonales) 1979 hölls den 18 och 25 mars. De innebar ingen större förändring av de tidigare majoritetsförhållandena i departementen. Hälften av alla ledamöter i departementens församlingar (conseils généraux) byts ut vart tredje år. Vänstern gick något framåt och fick drygt 54 procent av rösterna. Det var främst socialistpartiet som stod för framgången. Gaullistpartiet RPR behöll i stort sett samma inflytande som tidigare UDR haft i samma kanton.

Året 1981 kom att innebära en vändpunkt i femte republikens politiska historia. Under detta år skedde både presidentval och parlamentsval vilka gav vänsterblocket den politiska majoriteten.

Presidentval och parlamentsval hänger 1981 så nära samman att jag här behandlar dem som en händelse.

De fyra stora kandidaterna i presidentvalet var den sittande presidenten Valéry Giscard d'Éstaing (UDF), François Mitterrand (PS), George Marchais (PCF) och Jacques Chirac (RPR). Totalt ställde dock tio kandidater upp i första valomgången, däribland Michel Debré som var gammal anhängare till de Gaulle, Marie-France Garaud, också hon gaullist, samt en "grön" presidentkandidat: Brice Lalonde.

Valéry Giscard d'Éstaing förde sin kampanj under mottot "kontinuitet". Gaullisternas Jacques Chirac förde en kampanj i amerikansk stil där t o m hans slogan "Chirac maintenant!" var en kopia på Reagans "Reagan now!". Chirac framträdde som den fria företagsamhetens vapendragare och gjorde utfall mot socialisterna med vilka han delvis jämsällde president d'Éstaing. Chirac gick också emot en fransk utrikespolitik som gav "det oansvariga Bryssel" för mycket makt.

Mitterrands slogan löd "La force tranquille" (Den lugna kraften) och inbegrep ett program för att åter få full sysselsättning i Frankrike. Mitterrand ville reducera arbetstiden, ge industrin statliga lån, sänka företagens sociala avgifter, genomföra en skattereform som bland annat innehöll införande av förmögenhetsskatt och ändrad arvsordning för stora förmögenheter. Mitterrand ville också beteckna sig själv som representant för framtidens vänster, medan George Marchais och PCF representerade den gamla tidens socialism.

Georges Marchais inriktade sig på att bekämpa Giscard d'Éstaing. Frågan om kommunistpartiets deltagande i en kommande vänsterregering var också föremål för diskussion under kampanjen. Marchais skrev under på större delen av Mitterrands program men hoppades att ett stort stöd för den kommunistiska kandidaturen skulle vrida Mitterrands politik ännu lite mer åt vänster.

Efter sin valseger utnyttjade den nye presidenten François Mitterrand sin konstitutionella rätt att upplösa Nationalförsamlingen. En ny valkampanj tog fart. Parlamentsvalen ägde rum den 14 och 21 juni 1981. Kampanjen inför dessa tycktes för många vara en fortsättning av kampanjen inför presidentvalet. Från högerblockets sida varnade man för en fundamental samhällsförändring om vänstern vann valet. Från

vänsterns sida betonades att presidentvalet behövde bekräftas av en socialistisk majoritet i Nationalförsamlingen.

Tabell 8.2 Presidentval 1981 (%)

<i>Kandidat</i>	<i>första omgång 26/4</i>	<i>andra omgången 10/5</i>
V. Giscard d'Éstaing(RI)	28.3	47,8
François Mitterrand(PS)	25.8	52.2
Jacques Chirac(RPR)	18.0	
Georges Marchais(PCF)	15.3	
Brice Lalonde(ecolo)	3.9	
Michel Debré(oberoende)	1.7	
Marie-France Garaud (oberoende)	1.3	

Källa: L'Année Politique 1981:52; Cole–Campbell 1989:125

Tabell 8.3 Valresultat parlamentsvalet 1981 (%)

<i>Parti/grupp</i>	<i>Första omg 14/6</i>	<i>Andra omg 21/6</i>	<i>Mandat</i>
PCF(kommunistpartiet)	19.4	6.7	43+1
+diverse vänster			
PS(socialistpartiet)	39.2	50.2	266+20
+ närstående vänster			
UDF(center-höger)	20.4	20.5	51+11
+diverse center-höger			
RPR(gaullister)	20.6	22.7	78+10
+diverse gaullister			
Icke-inskrivna			11

Källa: Lancelot (1988) L'Année politique 1981:134–136

Valresultatet innebar en förkrossande seger för vänstern. Vänstern kontrollerade nu 329 mandat av 491, och socialistpartiet hade med 286 platser egen majoritet. Kommunistpartiet med 44 mandat förlorade nästan hälften av sina mandat, liksom både UDF och RPR. Den klara vinnaren var socialistpartiet under ledning av presidenten François Mitterrand.

Den nya regeringen under premiärminister Pierre Mauroy innehöll 43 medlemmar varav fyra från kommunistpartiet.

1982 var det återigen tid för *departementsval* då den andra hälften av ledamöterna i *conseils généraux* skulle förnyas. Valet hölls den 14 och 21 mars och blev en klar framgång för gaullistpartiet RPR. Från att vid valet 1979 ha fått drygt 12 procent av rösterna i första omgången fick RPR nu 18 procent i första och 22.5 procent i andra omgången. Den tidigare trenden av underrepresentation för gaullisterna i departementsvalen och överrepresentation för vänstern hade brutits (Lancelot 1988:111).

Redan året därpå var det tid för lokala val igen, *kommunalvalen* 1983 ägde rum den 6 och 13 mars efter en ny valordning.²⁰⁶ Valen blev en framgång för den borgerliga oppositionen. Från att 1977 ha haft majoritet i 15 av landets större städer (mer än 30 000 invånare) fick gaullisterna 1983 majoritet i 35 städer. I Paris fick gaullisterna en jordskredsseger med Jacques Chirac i spetsen. Från förra valets 33.4 procent fick de i Paris nu 63.6 procent.

Departementsvalen 1985 hölls den 10 och 17 mars. Valen betydde ett stopp för den gaullistiska frammarschen i den lokala politiken men inte för framgången för högern. Den borgerliga oppositionen som helhet fick 54 procent av rösterna vilket visserligen var en framgång men där ingick 9 procent stöd för Front National. I mandat räknat fick dock gaullisterna en ökning från 323 till 390 platser medan vänstern förlorade totalt 159 platser.

Parlamentsvalen 1986 kom att innebära en ny politisk erfarenhet för den femte republiken. Valets segrare blev nämligen gaullisterna, vars ledare Jacques Chirac mellan 1986 och 1988 var premiärminister under en socialistisk president, François Mitterrand. Fenomenet kallas i fransk debatt för "la cohabitation" eller samboendet.

Inför valet hade genomförts en ändring av valsystemet till proportionella val. Den nyliberala högervinden svepte också över Frankrike och oppositionen var på frammarsch. Front National vann stöd i opinionen. Högerblocket stod enat med gemensam regeringsplattform, ett program som i stort sett gick ut på att låta en ekonomisk liberalism och marknadsekonomi tränga igenom det franska samhället.

Frågor som invandring och trygghet på gator och torg var också aktuella, liksom den eviga skolfrågan. Många studenter var missnöjda

²⁰⁶ Valsystemet i kommunala val var nu företrädesvis proportionellt, men med en korrektion för minoriteter i de stora kommunerna. Se vidare Lancelot 1988:114–115.

med universitetssystemet liksom med arbetsmarknaden efter examen och visade detta genom demonstrationer.

Tabell 8.4 Valresultat parlamentsvalen 1986 (procent)

Parti/grupp	Valresultat 16/3 1986	Mandat
PCF(kommunistpartiet)	11.2	32+3
+diverse vänster		
PS(socialistpartiet)	32.8	196+16
+MRG o diverse vänster		
UDF(center-höger)	16.0	114+17
+ diverse UDF		
RPR(gaullister)	26.9	147+8
+ diverse RPR		
FN(extremhöger)	9.9	35
+ diverse extrem höger		
Icke-inskrivna		9

Källa: Lancelot (1988) L'Année politique 1986:163–166

Valresultatet innebar att gaullisterna erhöll 155 mandat, och tillsammans med UDF och några oberoende ledamöter en majoritet om 291 platser av 577. Vänsterblocket fick 250 mandat vilket gjorde att de inte ens med Front Nationals stöd kunde övertrumfa högermajoriteten.

Trots tillbakagången hade socialistpartiet gjort sitt näst bästa resultat någonsin, medan kommunistpartiets starka roll i vänsterblocket nu definitivt var över. Under eget namn fick partiet färre antal röster än Front National(9.8 respektive 9.9)! Kommunistpartiets parlamentsgrupp krympte till 35 personer, lika stor som Front Nationals.

Regeringen kom under de följande två åren att ledas av gaullisten Jacques Chirac. President Mitterrand lät högermajoriteten sköta inrikespolitiken medan han själv vidhöll sitt inflytande över utrikespolitiken. Relationerna mellan presidenten och premiärministern utvecklades till en ömsesidig tolerans (Demker 1987).

De *regionala valen* 1986 ägde rum samtidigt med parlamentsvalen. Regionalvalen var en följd av regeringens decentraliseringsreform som genomfördes redan 1982–83. För första gången skulle nu de 22 regionernas församlingar väljas av folket i allmänna val. Det parti som fick det bästa valresultatet var UDF, det hade majoritet i 14 regioner med-

an RPR hade majoritet i sex och socialisterna i två (Frears 1991:204). RPR fick 10.8 procent av rösterna på egna listor medan de blandade listorna med UDF- och RPR-kandidater fick 20.2 procent. Relationerna mellan partierna återspeglade det just avhållna parlamentsvalet väl (Cole–Campbell 1989:190).

Två år senare löpte François Mitterrands presidentperiod ut. *Presidentvalet 1988* följdes av parlamentsval samma år liksom 1981, och de två valen behandlas här, liksom 1981, som en händelse.

Inför presidentvalet var det länge oklart om Mitterrand skulle ställa upp för en ännu sjuårsperiod. Men den 22 mars förklarade han i TV att han var en av presidentkandidaterna till valet den 24 april och 8 maj 1988.

Som brukligt ställde en stor mängd kandidater upp i första valomgången, förutom Jacques Chirac på högernsida också Raymond Barre och Jean-Marie le Pen. För kommunistpartiet ställde André Lajoinie upp. Andra vänsterkandidater var Pierre Juquin, Pierre Bousset och Arlette Laguiller för trotskisterna samt en ny "grön" kandidat: Antoine Waechter.

Tabell 8.5 *Presidentval 1988 (%)*

Kandidat 24/4 8/5	Första omgången	Andra omgången
François Mitterrand(PS)	34.1	54.0
Jacques Chirac(RPR)	19.9	46.0
Raymond Barre(UDF)	16.5	
Jean-Marie le Pen (FN)	14.4	
André Lajoinie(PCF)	6.8	
Antoine Waechter(ecologist)	3.8	
Pierre Juquin(oberoende)	2.1	
Arlette Laguiller(trotskyist)	2.0	
Pierre Bousset(oberoende)	0.4	

Källa: Le Monde dossier et documents maj 1988

Efter valsegern lät president Mitterrand åter upplösa Nationalförsamlingen och utlysa nyval den 5 och 12 juni. Parlamentsvalen skedde enligt den gamla majoritetsvalsprincipen som återinförts av Chiracs regering.

De två stora högerpartierna, RPR och UDF, gick ihop om gemensamma listor under namnet URC (Union du Rassemblement et du

Centre). Dessa förklarade sig eniga om ett antal politiska mål som att prioritera personlig trygghet och säkerhet mot våld och övergrepp, ekonomisk frihet för att skapa sysselsättning samt respekt och tolerans mot främlingar. Det sistnämnda var en markering mot Front Nationals invandrarfientliga budskap. Syftet med URC var att i varje valkrets ställa upp med en gemensam kandidat, för att förhindra att en socialistisk eller en högerextremistisk kandidat blev vald.

Michel Rocard, som utövade ämbetet som premiärminister under mellanperioden mellan president- och parlamentsval, ledde socialistpartiets kampanj. Han talade mycket om en öppning mot centern och om bredare koalitioner än tidigare. Samarbetet med kommunistpartiet var lagt i malpåse.

Tabell 8.6 Valresultat Parlamentsvalen 1988 (procent)

Parti/grupp	Första omg 5/6	Andra omg 12/6	Mandat
PCF(kommunistpartiet) + diverse vänster	11.7	3.4	27
PS(socialistpartiet) + MRG o diverse vänster	37.5	48.7	276
RPR(gaullister)	19.2	48.8	128
UDF(center-höger) +diverse höger	21.3		130+13
FN(högerextremism) + diverse extrem höger	9.8	1.1	1

Källa:Le Monde Dossier et documents juni 1988

Anm: RPR finns ej särredovisat för andra valomgången. För en diskussion om styrkeförhållandena mellan UDF och RPR inom URC se Cole-Campbell 1989:167ff

Parlamentsvalen resulterade i en minoritetsställning för socialistpartiet. Av 575 mandat hade vänstern inklusive kommunistpartiet erhållit 303 mandat, till skillnad från tidigare 250 mandat. Gaullisterna (RPR) blev mindre än UDF med 128 mandat mot UDF:s 130 mandat. Front Nationals 35 mandat reducerades till ett enda. För majoritet krävdes alltså att socialistpartiet kom överens med kommunisterna och fick deras 27 mandat.

Regeringen leddes av Michel Rocard och innehöll bara medlemmar från socialistpartiet.

Departementsvalen 1988 ägde rum efter president- och parlamentsvalen samma år, den 25 september och 2 oktober. Gaullistpartiet och UDF gick fram med gemensamma listor och fick 44.7 procent av rösterna i första omgången, vilket var en minskning för dem tillsammans med drygt fyra procent. Valdeltagandet var mycket lågt, under 50 procent. Front National fick 5.5 procent av rösterna vilket var en klar tillbakagång sedan förra departementsvalet (Frears 1991: 206f).

Året därefter, 1989, ägde *kommunalvalen* rum den 12 och 19 mars. Dessa blev en bekräftelse på att den borgerliga oppositionens framgångar nått sin kulmen även i lokala val. Jämfört med kommunalvalet 1983 har oppositionen förlorat tre procent i första omgången (Le Figaro/Etudes politiques 1989:16–17). Relationen mellan vänster och höger var dock oförändrad sedan 1983. Jacques Chirac hade fortsatt starkt stöd i Paris med majoritet i alla valdistrikt, men RPR:s framgångar ute i landet var inte så stora. Gaullisterna vann dock några stora städer, däribland Lyon, genom att lansera starka gaullistiska personligheter som Michel Noir. På partinivå var det dock socialister och s k gröna partier som vann mest i valet (Frears 1991:201f).

Perioden 1976–90 innebär att vänstern definitivt bryter igenom som ett regeringsalternativ, men också att det nya gaullistpartiet RPR etablerar sig på en 20-procents nivå som en av två komponenter i ett högerblock. Kommunistpartiet reduceras kraftigt och upphör att spela annat än marginell roll, medan socialistpartiet tar dess plats som vänsterns ledande kraft.

För gaullisterna blir perioden från 1977 förhållandevis omtumlande. Partiet lyckas etablera sig som en del av ett borgerligt block som dels befinner sig i regeringsställning, dels i oppositionsställning. I början av perioden (1977–1981) går det inte så bra för RPR i valen. Partiet etablerar sig hos väljarna, men inte mer. Från departementsvalen 1982 och fram till valsegern i parlamentsvalen 1986 är dock trenden en helt annan, RPR går från seger till seger och slutligen till en majoritetsställning – tillsammans med UDF – i parlamentet. Perioden efter 1988 är partiet dock tillbaka i opposition och valresultaten ligger åter på en visserligen etablerad men knappast hög nivå. Förutsättningar för en partiideologisk förändring finns alltså både under

och efter motgångsperioden, som kulminerar 1981, och i slutet av perioden, efter 1988.

8.2.3 Det politiska systemet

Det franska partisystemet hade under femte republiken innehållit en "oklar" center medan den av gaullisterna intagna högerpositionen varit mer markerad. I juli 1977 påbörjades emellertid samtal mellan de större centergrupperingarna och RPR om att bilda en gemensam front, framför allt med tanke på valet 1978. Förhandlingarna ledde i juli fram till en överenskommelse om att ställa upp med en gemensam kandidat i varje valkrets. I september presenterades ett gemensamt manifest från RPR, CDS (kristdemokrater) och PR (Parti républicain). Partierna kom överens om att stödja varandra och låta den kandidat som fått flest röster i första omgången gå vidare som gemensam kandidat till andra omgången. Partierna profilerade sig dock genom egna program, och det gemensamma blev aldrig mer konkret än deklarationer om att man byggde på en samhällssyn där individens frihet och initiativkraft var fundament. Samtidigt med denna gemensamma manifestation från regeringsmajoritetens sida sprack det gamla samarbetet mellan PCF och PS. De båda partierna tolkade detta olika. Kommunistpartiet ansåg att socialistpartiet gått alltför långt till höger, medan socialistpartiet hävdade att det inte alls förändrats och vägrade att gå i polemik med PCF. Splittringen fortsatte under hela hösten med personlig antipati mellan Mitterrand och PCF:s ledare Marchais.

Även inom regeringsmajoriteten uppstod mindre skärmytslingar, framför allt i relation till gaullistpartiet RPR. Det var den andra stora gruppen inom högern, presidentens parti PR som tyckte sig utkonkurrerat av RPR på de gemensamma vallistor som tagits fram. Dock togs en del kontakter mellan premiärminister Raymond Barre och RPR:s Jacques Chirac som åtminstone tillfälligt stillade känslorna.

Men i januari 1978 fortsatte striden inom regeringsmajoriteten. De grupper inom högerblocket som inte bekände sig som gaullister drog sig ifrån RPR. Den 21 februari meddelade premiärminister Barre i TV att UDF (*l'Union pour la Démocratie Française*) hade fötts. Han var inte dess ledare, och tillhörde inget parti utan sökte så breda lösningar som möjligt. Men vem var då UDF:s ledare? UDF presenterades som en valkartell inom presidentmajoriteten och kom alltmera att bli

en rival till RPR. Chirac å sin sida reagerade med att säga att RPR:s uppgift var att slåss mot högern, t ex UDF. De partier som gick fram med listor under namnet UDF var kristdemokraterna (CDS), PR (parti républicain) och mindre grupper inom det radikala partiet.

Inför valet 1986 införde president Mitterrand i april 1985 ett nytt valsystem. Beslutet var grundat på en taktisk bedömning eftersom socialistpartiet i alla opinionsmätningar gick neråt, och då rådande majoritetsvals-systemet troligen skulle minska socialistpartiets representation avsevärt (Cole–Campell 1989:135f). Det nya valsystemet var byggt på proportionalitetsprincipen. Det skilde sig i en del avseenden från det proportionella system som fungerat under fjärde republikens tid. Valkretsarna blev mindre och indelningen av landet gjordes om för att en mer rättvis geografisk fördelning av mandaten skulle komma till stånd.

Efter segervalet för högerblocket 1986 dröjde regeringen inte med att återigen ändra valsystemet. Redan i *maj 1986 återinfördes majoritetsvals-systemet*. Det nya majoritetsvals-systemet hade stora likheter med det tidigare även om en viss omfördelning av valkretsarna gjordes. De blev också fler än i det tidigare majoritetsvals-systemet men lika många som i det proportionella systemet, 577 stycken. Den nya valkretsindelningen kom framförallt att missgynna kommunistpartiet. Men genom att spärren mellan att delta i första och andra omgången av valet höjdes från 10 till 12.5 procent missgynnades också Front National av det nya systemet.

Front Nationals inträde i parlamentet 1986 kom att bli detta partis verkliga genombrott i fransk politik. Partiet hade bildats redan 1972 under ledning av Jean-Marie le Pen. Denne var f d deputerad hos Poujadisterna på 1950-talet och hade ett förflutet som yrkesofficer i Algerietkriget. Le Pen hade framträtt som presidentkandidat redan 1974 men fick då mindre än en procent av rösterna. I presidentvalet 1981 drog le Pen tillbaka sin kandidatur. I parlamentsvalen hade hans parti fått mellan 0.2 och 0.3 procent av rösterna. Dock, i valet till EG-parlamentet den 17 juni 1984 fick le Pens lista nästan 11 procent av rösterna. Denna valframgång bar honom och hans parti in i parlamentet med hjälp av ett valsystem som gynnade små partier eftersom det byggde på proportionalitet. Front Nationals parlamentsgrupp innehöll 35 medlemmar under de två år den fanns där. Efter valet 1988 och det återinförda majoritetsvals-systemet återfanns bara en deputerad för Front National.

le Pens viktigaste kampanjfrågor var invandringspolitiken och kamp mot våldet på gatorna tillsammans med ett starkt nationalistiskt budskap. Frontens budskap byggde vidare på en gammal högerextremistisk ådra i fransk politik som på 1950-talet representerades av Pierre Poujade, på 1960-talet av presidentkandidaten Tixier-Vignancourt och på 1980-talet av Jean-Marie le Pen. le Pen gjorde sitt bästa val i presidentvalet 1988 då han fick drygt 14 procent av rösterna i första omgången. Front National tycks ha etablerat sig med ett stabilt väljarunderlag kring 10 procent.

Sammanfattningsvis innehåller perioden flera förändringar i det politiska systemet: nya partier och förändrade valsystem. För gaullistpartiet RPR innebär det dels att partiet kommer i regeringsställning, dels att man får konkurrens av ett parti till höger och ett i mitten. Hotet från den gemensamma vänstern upphör i och med att det gemensamma programmet mellan PCF och PS försvinner. Istället försöker högern sig på en mer samlad front. Detta lyckas emellertid inte. RPR får en konkurrent inom det borgerliga blocket, UDF.

Nya valsystem två gånger under perioden gör också konkurrenssituationen osäker. Nyttan av allianser skiftar beroende på om det är majoritetsprincipen eller proportionalitetsprincipen som gäller. Front Nationals inträde i parlamentet – tack vare det nya valsystemet 1986 – förändrar också konkurrensen inom det borgerliga blocket. UDF och RPR sluter sig samman för att inte spelas ut mot varann av FN.

Förutsättningen för en partiideologisk förändring hos RPR finns framför allt när UDF bildas 1978. Antingen kan RPR distansera sig ifrån denna centergruppering, eller söka samarbete med den. På samma sätt utgör Front Nationals frammarsch inför valet 1986 en möjlighet för partiet att förändra sin ideologi genom att distansera sig från le Pens budskap eller ansluta sig till det.

8.2.4 Organisation och ledarskap

Under perioden förekommer ett flertal försök till organisatoriskt och programmatiskt samarbete mellan de två stora högerpartierna RPR och UDF.

Under tidigare perioder har högerblocket bara innehållit en stark komponent, nämligen gaullistpartiet. Samarbetet mellan detta och de övriga borgerliga grupperingarna skedde i form av officiellt uttalat

stöd för gaullisterna eller formella valkarteller. Något etablerat samarbete förekom egentligen aldrig. Eftersom samarbetet mellan den nya paraplyorganisationen UDF och RPR således har en helt annan dignitet – partierna skriver gemensamma program – behandlas detta samarbete som en organisationsförändring inom gaullistpartiet. Själva bildandet av UDF är en förändring av det politiska systemet och har följaktligen avhandlats under tidigare rubrik, men det organisatoriska samarbete som senare uppkommer avhandlas alltså i detta avsnitt.

Det nya gaullistpartiet bildades den 5 december 1976 vid en extrakongress i Paris. Jacques Chirac valdes utan problem till partiets ordförande. I sitt tal vid kongressen betonade Chirac att gaullisternas främsta uppgift var att bekämpa koalitionen mellan socialistpartiet och kommunistpartiet. RPR vägrade också att definiera sig som höger eller vänster, men betonade att partiet inte var i konflikt med den sittande presidenten Valéry Giscard d'Éstaing.

Efter det att UDF och RPR slutit en valallians inför kommunalvalen i mars 1983 fortsatte samarbetet. Den 2 juni 1983 skrev UDF och RPR under ett gemensamt manifest bestående av sju punkter. De sju punkterna var inriktade på en förbättring av den franska ekonomin, omstrukturering av statens budget för sociala utgifter, större frihet inom utbildningsväsendet samt på att stärka Frankrikes nationella oberoende. Alla sju punkterna var mycket allmänt hållna, men markerade ändå en samsyn mellan de två stora partierna inom högerblocket.

Samsynen mellan de två partierna ledde också fram till en överenskommelse mellan RPR och UDF om ett gemensamt regeringsmanifest. Den 10 april 1985 presenterade de båda partierna en kort gemensam deklaration som skulle ligga till grund för ett kommande regerings-samarbete. Partierna deklarerade att de hade för avsikt att regera tillsammans, och endast tillsammans, vilket uteslöt Front National med Jean-Marie le Pen. Deklarationen hade fyra avsnitt som behandlade förstärkningen av vad som kallades "offentliga friheter", återuppbyggnaden av den republikanska statsmakten, återhämtning för den franska ekonomin och återupprättandet av det nationella oberoendet. Detta skulle åstadkommas genom att äganderätten, rätt till privata skolor, yttrandefrihet och näringsfrihet skrevs in i konstitutionen. Statens roll var att tillförsäkra medborgarna grundläggande trygghet och rättvisa. Partierna ville reducera antalet invandrare som kom till

Frankrike, sänka statens sociala utgifter och förbättra möjligheterna att starta företag.²⁰⁷

Den 17 maj 1988 presenterades *URC (Union du Rassemblement et du centre)* för allmänheten. Inför det kommande parlamentsvalet efter Nationalförsamlingens upplösning ingick UDF och RPR en valallians med gemensamma kandidater i alla valkretsar samt också ett gemensamt politiskt program. URC var kulmen på ett samarbete som fortgått mellan partierna under 1980-talet. I huvudsak upprepades samma sak som i det tidigare nämnda samarbetet mellan partierna. Men nu, efter Mitterrands omval, tillkom att socialistpartiets maktställning måste brytas. Fransmännen stod enligt URC inför valet mellan totalitär makt genom socialistpartiet eller tilltro till medborgarnas egen viljestyrka och initiativ. Frågan om minskad invandring var avförd från det gemensamma programmet, medan tolerans och solidaritet fått mer framstående plats i presentationen av partiernas samarbete.

URC blev aldrig mer än en valkartell, men samarbetet mellan de två högerpartierna fortsatte att diskuteras under de två följande åren. RPR blev efter valet 1988 en del av ett borgerligt oppositionsblock, där en organisatorisk samverkan ersatte det offensiva ideologiska samarbete som under 1980-talet kommit till uttryck genom ett gemensamt regeringsprogram. Inom UDF och RPR var för sig skapades fraktioner för och emot samarbete. Den 21 februari 1990 uttalade sig Valéry Giscard d'Éstaing för bildandet av en union mellan RPR och UDF (*Le Monde* 900223). Efter RPR:s kongress i februari 1991, där Chirac öppet pläderade för union mellan de två högerpartierna, lyckades man den 10 april 1991 enas om *Union pour la France (UPF)* som en gemensam organisatorisk bas för att genom primärval få fram en gemensam presidentkandidat inför presidentvalet 1995 (*Le Monde* 910412).

Den viktigaste förutsättningen för en partiideologisk förändring hos RPR finns naturligtvis när partiet nybildas i december 1976. Jacques Chirac utgår från den gamla partiorganisationen som i många stycken fallit sönder och nyskapar ett parti, i många avseenden ett sådant parti som RPF (1947–53), på ett allmänt möte. Därefter finns det förutsättningar för en partiideologisk förändring när RPR börjar att organisatoriskt samarbeta med UDF 1983. Detta samarbete fortgår

²⁰⁷ Arbetet med de sju punkterna från 1983 och det gemensamma manifestet 1985 ledde i januari 1986 fram till ett gemensamt regeringsprogram om drygt femton sidor, vilket ingår i dokumentmaterialet för detta kapitel.

både som valkartell och som utgångspunkt för formulerande av gemensamt regeringsprogram.

En schematisk uppställning av alla dessa möjliga påverkansfaktorer på den gaullistiska partiideologin återfinns i tabell 8.7.

Under den i detta kapitel diskuterade tidsperioden finns ett stort antal tidpunkter när det finns förutsättningar för en partiideologisk förändring. Flera av dessa är dock, liksom varit fallet t ex under 1950-talet, delar i en utvecklingsprocess. Ett sådant exempel är samarbetet mellan RPR och UDF som påbörjas 1983 och försiggår med olika intensitet och i olika former under resten av perioden. På grundval av de resonemang som förts tidigare i kapitlet kan dock följande faktorer och tidpunkter vara förutsättningar för en ideologiförändring: själva partibildningen 1976, motgångsvalen 1978, 1981 och 1988, bildandet av UDF 1978 och samarbetsöverenskommelsen mellan RPR och UDF 1983 samt Front Nationals inträde i parlamentet 1986.

Återuppställelse 1977–1990

Tabell 8.7 Påverkansfaktorer på partiideologin

<i>År</i>	<i>Hypotes 1 Motgångsval</i>	<i>Hypotes 2 Förändring i politiskt system</i>	<i>Hypotes 3 Förändring i organisation</i>
1977		Gemensamma programmet programmet PCF-PS spricker Försök till samling inom högerblocket	
1978	Parlamentsval	UDF bildas	
1979			
1980			
1981	Parlamentsval		
1982			
1983			Överens- kommelse mellan UDF-RPR +
1984			+
1985		Nytt valsystem	+ Gemensam rege- plattform RPR och UDF +
1986		FN in i parlamentet	+ +
1987			+ +
1988	Parlamentsval	Nytt valsystem	+ URC=valkartell Samarbete upphör
1989			
1990			

8.3 Gaullistisk partiideologi

8.3.1 Dokument

Tidsperioden 1977–90 skiljer sig från de tidigare på så sätt den innehåller ett överflöd av material. På samma sätt som bristen på ideologiskt/programmatiskt material under perioden 1966–1976 kunde tolkas som tecken på ideologisk osäkerhet, kan överflödet av sådant material under perioden 1977–1990 tolkas som tecken på självsäkerhet och en annan politisk ambition hos partiet än tidigare.

På grund av det rikhaltiga materialet under perioden har jag gjort ett urval som skall underlätta jämförelser bakåt i tiden. Ur alla de politiska pamfletter och manifest som publicerats har jag använt mig av partiprogram vilka publicerats i bokform, samt tal vilka tryckts och spritts som ideologiska dokument. Det material jag valt bort är flygblad som i kortform tar upp samma punkter som återfinns i mer genomarbetade program samt tal och rapporter från interna rådslag i form av Conseil National.²⁰⁸ Dokumenten fördelar sig över perioden enligt tabellen nedan:

208 H=huvudmaterial K=komplementmaterial

Det material som använts är följande:RPR manifest Rassemblement Actualité no 0, 5/12 1976(H), "Propositions pour la France" 1977 225 s(H), Rassemblement Actualité no 20 , september 1977 "de la démocratie"(H), RPR propose no 1, december 1977 "La démocratie du quotidien"(H), "Atout France" oktober 1980 362 s(H), "Réflexions sur la Défense" 1981 127 s(H), "Des idées pour gagner" 1981 sju broschyrer(H), "Libres et responsables" 1984 145 s(H), "Plateforme pour gouverner ensemble UDF-RPR" 16/1 1986(H), "Le Renouveau" 1986 109 s(H), "La decennie du Renouveau" 1988 44 s(H), "Rapport de synthèse soumis aux assises nationales du 11 fevrier 1990"(H) samt "Discours de Jacques Chirac" 11/2 1990(K).

I detta kapitel återfinns – med ett undantag – endast huvudmaterial. Eftersom tillgången på material varit så stor har det inte funnits anledning att använda annat än det material som klassificerats som huvudmaterial. Undantaget är Chiracs tal på kongressen 1990. Talet är inte spritt i tryckt form och kan därför inte klassificeras som huvudmaterial. Generellt är varje dokument i denna period betydligt mer omfattande än dokumenten från de övriga perioderna, fem av de tretton dokumenten är böcker om mer än 100 sidor.

Tabell 8.8 Analyserade gaullistiska partidokument 1976–1990

År	Antal
1976	1
1977	3
1978	-
1979	-
1980	1
1981	2
1982	-
1983	-
1984	1
1985	-
1986	2
1987	-
1988	1
1989	-
1990	2

De tretton dokumenten är nästan alla mycket omfattande och materialomfånget denna period är det största – ca 1200 sidor – av alla de fyra undersökta perioderna. Materialet är också nästan uteslutande klassificerat som huvudmaterial, vilket gör dess tillförlitlighet mycket hög. Huvudmaterial behandlar, som tidigare diskuterats, en större helhet av den gaullistiska partiideologin samt består av offentligt utgivna och spridda dokument.²⁰⁹

Kapitlet är upplagt på samma sätt som de tre föregående kapitlen. Den gaullistiska partidoktrinen analyseras i termer av verklighetsbild, strategier och utopier. Därefter följer en diskussion av vilka postulat som ligger till grund för doktrinen. Avslutningsvis behandlas förändringar i partiideologin under periodens gång.

8.3.2 Verklighetsbilder

Den gaullistiska *människobilden* under perioden är positiv. Människan beskrivs av RPR som självständig, initiativkraftig och fylld av möjligheter.

²⁰⁹ För en längre materialdiskussion se avsnitt 3.7 samt 5.3.1.

"Frankrikes främsta naturresurs är intelligens", säger Jacques Chirac när han talar om människorna i landet²¹⁰ (*La decennie du renouveau* 1988:9). I ett annat sammanhang påminner RPR om att "le gaulisme est un humanisme" vilket innebär att man sätter människan främst och ser henne som en fri och ansvarig individ med okränkbara rättigheter, men också med skyldigheter gentemot samhället²¹¹ (*Rapport du synthèse... 1990:14*). Emot detta kan dock ställas ett antal uttalanden där RPR betonar att varje individ är en del av ett kollektiv. Familjen beskrivs som den naturliga miljön för varje individ (RPR propose 1977:14). På samma sätt ses nationen som medborgarens naturliga livsmiljö,

"(D)et finns ingen medborgerlig frihet utan nationellt oberoende."²¹² (*Propositions pour la France 1977:204*)

Människan hos RPR framstår alltså i allt väsentligt som en fri individ, men för att förverkliga sina resurser måste hon ingå i ett större kollektiv där hon har sin naturliga plats.

När RPR beskriver samhället efter 1981 framstår detta som alltigenom misskött och socialismen i alla dess former som den största faran. Det gemensamma programmet mellan PS och PCF beskrivs som en pakt för att störta Frankrike i fördärvet, och när sedan socialisterna regerar beskrivs deras politik som misshushållning.

RPR kallar åren under socialistpartiet för de förlorade åren och menar att PS misslyckats med att få Frankrikes ekonomi på fötter igen.

"Vår historia lär oss att de perioder när socialisterna har makten kännetecknas av spänningar och misslyckanden. Socialismen förföljs av sin fullständiga inkompetens; ingen tvekan om det, men det har sina orsaker." (*Le Renouveau 1986:15*)²¹³

I sin uppfattning om staten och statens funktion beskriver gaullisterna den väsentliga uppgiften för staten som att trygga medborgarnas säkerhet och se till att saker händer i samhället, inte att lägga sig i allt

210 "L'intelligence est la meilleure ressource naturelle de la France".

211 "gaullismen är en humanism/lära om mänsklighet"

212 "il n'y a pas de liberté pour le citoyen sans indépendance de la nation."

213 "Notre histoire nous enseigne que les périodes où les socialistes occupent le pouvoir sont des époques de tensions et d'échec. Le socialisme nourrit une hantise de sa propre incompétence; nul doute qu'à cela, il ait quelque raisons."

själv. Detta framkommer t ex i det gemensamma regeringsprogrammet med UDF.

”Vi är starkt knutna till uppfattningen att en rättsstat är en stat som garanterar vår säkerhet och inte vårt välbefinnande, garanterar vår initiativrätt och inte ersätter den.”²¹⁴ (Plateforme pour gouverner ensemble 1986:8)

Men även tidigare hade RPR visat att partiets uppfattning om statens roll låg nära vad som under 1980-talet kom att kallas nyliberalism. Inför valet 1981 säger RPR att statens roll inte är att själv göra, utan att genom uppmuntran och underlättande för individerna få saker gjorda (Des idées pour gagner 1981:9).

RPR:s syn på samhället grundas också i tanken att ekonomin är motorn i välståndsutvecklingen. I en demokrati måste ekonomisk politik och socialpolitik vara de två viktigaste faktorerna för att styra samhället, menar RPR (Atout France 1980:9). Detta tema återkommer tio år senare när Chirac håller tal på kongressen i februari 1990 och säger att

”Frankrikes storhet, det är vår ekonomis dynamik.”²¹⁵ (Discours de J Chirac 1990:5)

I den konkurrenssituation som råder i omvärlden måste Frankrike hävda sig väl för att uppfylla sin mission, sin uppgift i världen. Svärdet är och förblir världens axel hävdar RPR, och tar detta till intäkt för att behålla och stärka försvaret. Sedan andra världskriget är det våldet som bevarat freden i världen, och då framförallt den amerikanska supermakten (Reflexions sur la Défense 1981:9). Omvärlden är både farlig och komplex. Den franska suveräniteten måste till varje pris bevaras. Detta bevarande är gaullisternas centrala budskap, framhåller RPR.

”Det är landets trygghet och oberoende som alltid befinner sig i centrum av våra tankar...”²¹⁶ (Libres et responsables 1984:13)

214 ”Nous sommes profondément attachés à un état de droit dans lequel l'état doit assurer notre sécurité et non notre bonheur, garantir notre initiative et non s'y substituer.”

215 ”La grandeur de la France, c'est le dynamisme de son économie”.

216 ”La sécurité, l'indépendance du pays qui sont à l'heure présente au centre de nos préoccupations...”

Spänningarna i det internationella systemet beror på den militära obalansen till Sovjets fördel som råder i världen. Den ideologiska konfrontationen mellan det kommunistiska systemet och vår fria värld bidrar också till dessa spänningar menar RPR (*Reflexions sur la défense* 1981:19).

RPR:s bild av omvärlden bygger alltså på uppfattningen att nationerna måste balansera varandra, framför allt militärt. Balansen är rubbad och därav följer spänningar i världen. För att undvika detta måste varje nation bevara sin suveränitet och sitt oberoende.

Sammanfattningsvis växlar RPR:s verklighetsbild mellan synen på människan som fri individ och som ingående i ett naturligt kollektiv. Statens roll är väsentlig som pådrivare men inte styrande. Omvärldsbilden bygger på balansmetaforen. Världens stater måste militärt balansera varandra eftersom våldet är den uppehållande kraften i systemet.

8.3.3 Strategier

RPR:s strategier ifråga om människan bygger framförallt på två element: familjen och individens inneboende styrka.

Gaullisterna vill politiskt främja familjen både genom ekonomiskt stöd och genom förändrade attityder. RPR vill att det skall vara respektabelt för kvinnor att välja hemmatillvaron och att föda många barn. Det vill RPR underlätta genom förbättrad social trygghet för kvinnor som är eller har varit hemma. Exempel på detta är fri sjukförsäkring för hemarbetande kvinnor, garanterad ålderspension vid 60 år även för kvinnor som varit hemma och ökade möjligheter till deltidsarbete (*Des idées pour gagner* 1981). RPR hävdar att även om ekonomin är kärv så utgör

”(F)amiljen den främsta av prioriteringar.”²¹⁷ (*Des idées pour gagner, La famille* 1981:2)

RPR vill lämna människan fri att ta egna initiativ och främja hennes möjligheter att ta eget ansvar för sina handlingar. Detta skall ske främst genom ”l'égalité des chances”, alltså jämlika möjligheter till ut-

217 ”la famille constitue la priorité des priorités”

bildning, yrkesval och så vidare. Vid flera tillfällen, framför allt i början av perioden, talar RPR om att "göra upp" med privilegiesamhället.

"...det är inte rättvist att befästa ojämlikheter som endast har sin orsak i historien, födelsen eller slumpen: det är dessa privilegier vi ska avskaffa."²¹⁸ (RPR manifest *Rass actualité* 0 1976:22)

Dessa privilegier i form av pengar, makt och kunskap skall undanröjas genom nytt skattesystem, mindre byråkrati och bättre utbildningssystem som tar emot studenter från alla samhällsklasser.

Som ovan sagts ser RPR människan som en i grunden kapabel samhällsmedborgare, och som sådan skall hon också ha inflytande över hur samhället styrs. Medborgarinflytande i politiken är därför ett viktigt element i RPR:s strategi.

"Lokala myndigheter måste få ny kompetens... för att kunna öppna sig helt och fullt mot medborgarna och ta tillvara initiativ från alla de som känner hängivenhet för det allmännas bästa..."²¹⁹ (RPR manifest *Rass actualité* no 0 1976:24)

Människans egen ansvarskänsla skall uppammas och frigöras, enligt RPR. Samhället måste uppmuntra varje människas egen företagsamhet och sluta upp med att styra varje steg hon tar (*Atout France* 1980:47).

Gaullisterna vill alltså frigöra människan från ett samhällligt tryck där styrning och privilegier utgjort hinder för hennes utveckling. Samtidigt betonar RPR vikten av familjekollektivet och vill uppvärdera detta genom både ekonomiskt stöd och genom förändrade attityder. RPR har en optimistisk människosyn, där varje individ är kapabel att ta ansvar och initiativ, bara hon får en chans.

De gaullistiska strategierna om samhället är förhållandevis konkreta och detaljerade. De handlar till största delen om att få en starkare ekonomi med åtföljande god tillväxt.

RPR vill låta staten investera 100 miljarder i industrin, jordbruket och handeln under fem år. Dessa tjugo miljarder per år skall styras av den nationella planen som fastställs vart femte år. Gaullisterna ser

218 "... il n'est pas juste que se perpétuent des inégalités qui ne trouvent leur origine que dans l'histoire, la naissance ou le hasard: ce sont ces privilèges que nous abolirons."

219 "Les collectives locales doivent recevoir des compétences nouvelles...afin de s'ouvrir pleinement aux citoyens et d'accueillir les initiatives de tous ceux qu'anime le dévouement au bien public..."

ingen motsättning mellan planstyrning och större frihet för näringslivet.

"De två handlingslinjerna ligger på olika nivåer. Planen bestämmer – efter en allmän bedömning – målen, alternativen och medlen för en politik. Kvar blir sedan för aktörerna att fritt använda de möjligheter och incitament som planen gett dem."²²⁰ (Atout France 1980:47)

För att behålla den position Frankrike har i världen måste ekonomin vara stark. Det kan ske genom att medborgarna sluter sig samman och arbetar för landets bästa. Arbetsmarknaden skall vara en "communauté d'intérêts" snarare än en plats för kamp²²¹ (La décennie du renouveau 1988:8).

Decentralisering och avbyråkratisering är andra element i den gaullistiska samhällsstrategin. Detta är en förutsättning för ekonomisk tillväxt (Libres et responsables 1984:27). Och statens uppgift är att beordra fram en decentralisering för:

"utan direktiv från den politiska makten, barrikaderar sig administrationen och väntar."²²² (Atout France 1980:48)

Gaullisterna menar sig ha funnit en "tredje väg" för att få det franska samhället på fötter.

"Mellan passivitet och oordning finns en väg som öppnats av general de Gaulle, och som utgör en huvudsaklig inriktning, den styrande principen för Rörelsen."²²³ (Le RPR propopse no 1 1977:3)

Denna "troisième voie à la française"²²⁴ (Atout France 1980:17) innebär enligt vad som ovan beskrivits, en blandning av statlig styrning och frisläppande av de ekonomiska krafterna.

²²⁰ "Les deux actions se situent à des niveaux différents. Le plan détermine après une réflexion commune, les objectifs, les choix, les moyens d'une politique. Reste ensuite aux acteurs à utiliser librement les possibilités ou les incitations mises à leur disposition."

²²¹ "plats för gemensamma intressen"

²²² "sans directives du pouvoir politique, l'Administration se barricade et attend."

²²³ "Entre la passivité et le desordre, il existe un voie, qui a été ouverte par le general de Gaulle, et qui constitue l'orientation majeure, le principe conducteur de la politique du Rassemblement."

²²⁴ "franska tredje väg"

RPR tror starkt på att en modernisering av industri och samhälle skall leda till större tillväxt i ekonomin. Den tekniska utvecklingen är till sin natur neutral, säger man, det ligger i våra egna händer att använda den väl och på det sättet främja samhällets utveckling (Atout France 1980:33–34). Genom en modernisering av samhället kommer också ekonomin att genomgå en nödvändig modernisering. Men allt detta kräver också vilja från medborgarna.

"Det finns i vilket fall som helst ingen modern ekonomi utan ett modernt samhälle och de tekniska uppfinningarna har knappast någon effekt om de inte åtföljs av ett förändrat sinne..."²²⁵ (Libres et responsables 1984:33)

Invandringen ses av RPR under slutet av 1980-talet både som önskvärd och hotande. Frankrike har alltid varit och skall alltid vara ett "terre d'asile"²²⁶ (La décennie du renouveau 1988:19) Samtidigt måste invandrarna låta sig integreras i samhället och acceptera den franska nationaliteten. Eftersom Frankrike hade 4.3 miljoner invandrare, eller sju procent av befolkningen, anser RPR att det viktigaste är att dessa integreras i det franska samhället. Mot dessa vill RPR vara mycket tillmötesgående. Om invandrarna inte vill låta sig "förfranskas" bör de få hjälp att ta sig tillbaka till sitt eget land (La décennie du Renouveau 1988:19).

Samhällstrategierna hos RPR är alltså sammansatta dels av ett element av styrande, dels av ett element av frigörelse. Denna strategi kan tolkas som ett tvång till frihet. Frankrike skall, genom en stark hand (staten), tvingas till eget ansvar och frihet, på det att tillväxten må komma igång.

Omvärldsstrategier för RPR handlar främst om hur Frankrike skall behålla och förstärka sin position i världen. Det viktigaste elementet i denna strategi är ett starkt försvar, till detta kommer också ett franskt politiskt inflytande i tredje världen och i t ex EG.

RPR föreslår att försvarsutgifterna åter kommer upp till 4 procent av BNP. Partiet föreslår en satsning på en oceangående transportflotta för att vidmakthålla sin närvaro över hela jordklotet. En modernise-

²²⁵ "Il n'est pas toutefois d'économie moderne sans société moderne et l'innovation technologique sera peu d'effet si elle ne s'accompagne pas d'une révolution des mentalités..."

²²⁶ ungefär "asylplats"

ring av försvarsmaterielen är också önskvärd (Reflexion sur la Défense 1981 passim).

Den nationella självkänslan måste stärkas.

"Vi älskar Frankrike. Det är vårt land, det är vårt språk, det är vår historia, det är vårt fädernesland. Vi är fast beslutna att försvara, att utveckla, att berika den franska nationens identitet och fortbestånd."²²⁷ (Rapport du synthèse 1990:20)

RPR menar att bara genom stärkt nationell enighet och självmedvetande kan den franska nationen hävda sig gentemot både militära och ekonomiska hot (La décennie du renouveau 1988:38).

Att stärka nationen blir därför inte bara ett mål utan också ett sätt att uppnå nationellt oberoende. Detta är nu viktigare än att förändra omvärlden.

"För att fransmännen skall förbli fria, vet vi själva att Frankrike måste bevara sitt oberoende. Det vill säga makten till självbestämmande, däribland om det som nationen anser vara sitt intresse eller sin uppgift, utan att fråga efter omvärldens gillande eller godkännande." (RPR Manifest 1976:30)²²⁸

RPR anser vidare att Frankrike är det enda land som går in för det europeiska samarbetet utan baktankar.

"...endast Frankrike kan vara europeiskt utan komplex, baktankar och utan att sova dåligt om natten."²²⁹ (Atout France 1980:5253)

Strategierna gentemot omvärlden är framförallt att behålla och förstärka den nationella identiteten, suveräniteten och självkänslan. Detta sker genom att på det inrikespolitiska planet stärka försvaret, ekonomin och den franska kulturen. Enighet ger styrka, och styrka är

227 "Nous aimons la France. C'est notre terre, c'est notre langue, c'est notre histoire, c'est notre patrie. Nous sommes donc décidés à défendre, à développer, à faire prospérer tout ce qui fait l'identité et la continuité de la Nation française."

228 "Pour que les Français restent libres, nous savons, nous, que la France doit préserver son indépendance. C'est-à-dire le pouvoir de se déterminer elle-même, selon ce qu'elle croit être son intérêt ou sa mission, sans avoir à rechercher à l'extérieur approbation ou consignes."

229 "...seule la France peut être européenne sans complexe, sans arrière-pensée et sans insomnie." Uttalandet om att sova dåligt innebär vad vi på svenska uttrycker i "Ett gott samvete är den bästa huvudkudden."

det som kan förändra omvärlden, skulle RPR:s strategier kunna sammanfattas.

De gaullistiska strategierna under perioden 1977–1990 betonar dels ekonomisk tillväxt och individuella initiativ, dels individens nödvändiga integration i ett större kollektiv, familjens och nationens. Det finns en dubbelhet i resonemanget som betonar både styrning och frigörelse från samhället.

8.3.4 Utopier

Den utopiska människan hos gaullisterna är i likhet med de flesta utopiska människobilder – fri, trygg, harmonisk och fylld av ansvar gentemot sig själv och sin omgivning. Den utopiska människan går upp i en enda idé: Frankrike.

”Att vara gaullist, idag som igår, är en hjärtats handling snarare än förnuftets. Det är en akt av trohet. Det är också en djup gemenskap/nattvard med vänner/kamrater som kommer från alla håll och miljöer, men som alla ser mot samma horisont/mål: Frankrike”²³⁰ (Discours J Chirac 1990:2)

I detta citat finns ett flertal ord att lägga märke till. Chirac talar om gaullismen som en känslans handling, om troheten mot en utopi vilken är ganska vag. När han talar om gemenskap använder han det franska ordet för nattvard; ”communion”. Här finns möjlighet att tolka den gaullistiska utopin som en religiös lära, en trosföreställning, eller i varje fall som en signal om fasta värden och frändskap med religiösa gemenskaper. Ordet ”compagnons” som används om medlemmarna är samma ord som de Gaulle använde om sina medarbetare i motståndsrörelsen under kriget och är en klar referens till de Gaulles eget språkbruk.

Den utopiska människan framstår mycket oklart i den gaullistiska partidoktrinen, men där hon nämns framhålls egenskaper som frihet, ansvarighet och rättvisa, så t ex i RPR:s manifest från 1976 där man

²³⁰ ”être gaulliste, aujourd'hui comme hier, c'est un mouvement du coeur avant meme que d'être un mouvement de la raison. C'est un acte de foi. C'est aussi une communion profonde entre des compagnons venus de toutes les origines, de tous les milieux, mais dont le regard converge vers la même ligne d'horizon: La France”

säger sig kämpa för att samhället skall ge medborgarna värdighet och ansvarighet (RPR manifest *Rass actualité* no 0 1976:20, 25).

Även under den tid när människans frihet framhålls som allra starkast (mitten av 1980-talet) talar dock RPR om staten och nationen som frihetens yttersta mål.

"Det är denna överordnade kallelse (att skydda nationens enhet) som förbjuder ett synsätt på staten som endast en "förhandlingsmaskin" helt inriktad på en kaotisk representation av splittrade intressen (...)... att låta den verkställande makten ha sitt ursprung hos folkviljan, (...) (är en av de) tydligaste konsekvenserna av en politisk uppfattning vilken ser staten som frihetens högste beskyddare och försvarare." (*Libre et responsables* 1984:53)²³¹

Den gaullistiska utopin ifråga om samhället bygger också på påminnelser om olika värden, snarare än på konkreta mål. Ord som demokrati, enhet och välstånd återkommer ofta i beskrivningen av det nya samhälle RPR vill bygga upp. Man vill återge det personliga ansvaret – framförallt i arbetslivet – och ansträngningen dess värde som garanter för nationens framåtskridande och för individens självförverkligande (RPR manifest *Rass actualité* no 0 1976:22). Samhället måste respektera varje individs frihet och aktivt bekämpa orättvisor och undanträngande av vissa grupper (*Rapport du synthèse* 1990:16).

Ordet demokrati förekommer ofta i gaullisternas framtidssamälle. RPR vill skapa en "ny" demokrati som innebär medborgarnas inflytande och ansvar i hela samhällslivet. RPR ger 1977 ut två broschyrer med namnen "de la démocratie" (om demokratin) samt "La démocratie du quotidien" (vardagsdemokrati). I dessa framgår att RPR vill integrera alla grupper i samhället för att motverka klasskamp och splittning i samhället. RPR tar också upp de Gaulles gamla honnörsord "participation" (deltagande) och menar att genom deltagande skall den nya demokratin skapas.

231 "C'est l'existence de cette mission suprême qui interdit de ne voir en lui qu'une "machine à délibérer", exclusivement tendue vers la représentation chaotique des intérêts fragmentaires (...)... l'enracinement de l'exécutif dans la volonté populaire, (...) les effets les plus manifestes d'une conception politique qui voit en l'État l'organe suprême de la défense et le recours ultime de la liberté."

"Informera, delegera, uppmuntra: det är deltagandets gyllene regel. Vardagsdemokratien är en fråga för alla."²³² (Le RPR propose no 1 1977:12)

Samhällsutopins fundament är alltså individernas frihet. Samhällsbygget blir bara den ram inom vilken medborgarna verkar. I utopin har inte samhället något egenvärde, medan människan och nationen är desto viktigare.

Omvärldsutopin bygger framför allt på den nationella identitet som existerar, och blir hos gaullismen politikens högsta värde.

För att vidmakthålla Frankrikes stormaktsroll måste Frankrike ha ett inrikespolitiskt konsensus (La décennie du renouveau 1988:38). Genom "la concorde sociale"²³³ och ökat välstånd skall Frankrike uppnå den utopi som heter nationellt oberoende och trygghet (Libres et responsables 1984:13).

"Men oberoendet, denna nationella dygd, är idag mer än någonsin möjlig och nödvändig"²³⁴ (Propositions pour la France 1977:203)

Att komma den gaullistiska utopin närmare än så här är knappast möjligt då dessa referenser till oberoende och nationell identitet återkommer i alla sammanhang där RPR talar om den framtid man arbetar för. Utopin är att bevara den franska nationella identiteten (Discours J Chirac 1990:8).

Den gaullistiska omvärldsutopin innebär att oberoendet är för nationen vad friheten är för människan. Det högsta målet att sträva efter är nationell självkänsla och oberoende, detta gäller också alla andra stater i världen. Endast på dessa grunder kan en fredlig värld byggas.

Gaullisternas utopi kan sägas innehålla en fri och ansvarig människa i ett rättvist samhälle där det råder harmoni mellan människorna och ett ekonomiskt välstånd. Landet lever i fred och oberoende i kraft av sin nationella egenart. Jacques Chirac har uttryckt det pragmatiska i den gaullistiska utopin när han säger att:

²³² "Informier, delegera, inciter: telle est la règle d'or de la participation. La démocratie du quotidien est l'affaire de tous."

²³³ "social fred/samarbete"

²³⁴ "Mais l'indépendance, cette vertu nationale, est aujourd'hui plus que jamais possible est nécessaire."

"...gaullismen är ingen stel ideologi, utan viljan att ständigt anpassa sig till nya sakförhållanden."²³⁵ (Discours J Chirac 1990:13)

Gaullismen har alltså ingen utopi, utan har snarare ett program för vilka värden som skall prioriteras, likt den klassiska konservatismen, och hur partiet skall förhålla sig till verkligheten. Strategierna är viktiga, men de har inget uppställt mål, annat än att bevara det nationella oberoendet.

8.3.5 Gaullistisk partidoktrin 1977–1990

En sammanfattande analys av verklighetsbilden i den gaullistiska partidoktrinen 1977–1990 ger vid handen att områdena människa, samhälle och omvärld tycks förhålla sig till varandra som de "ryska gummor" i trä vilka kan innehålla upp till tio–tolv mindre kopior av sig själva. Människan verkar inom ramen för ett samhälle som har till uppgift att förse henne med alla medel hon behöver för att förverkliga sin egen potential. Människan ingår som en naturlig del i dels familjen, men också i nationen. Nationens upprätthållande och storhet är det yttersta målet för varje individs ambition och självförverkligande. Människa och nation förutsätter varandra för att bli de storheter gaullismen vill göra dem till. Samhället framstår endast som en förmedlande länk mellan dessa båda. Under perioden utvecklas dock en tydligare bild av individen som samhällets grundpelare. Människan är *förnuftig* men *ofri* i ett *kontrollerat* samhälle. Där RPR 1977 talar om det nationella oberoendet som grunden för medborgarskapets värde ersätts detta 1986 av ett medborgarskap byggt på en rättsstat som garanterar individens säkerhet och initiativrätt. Det samhälle RPR beskriver efter 1981 är *vanskött* av de socialistiska regeringarna.

Omvärldsbilden bygger på balanserad *konkurrens* mellan oberoende och fria *nationer* som alla har samma nationella självkänsla som den gaullisterna vill ge Frankrike. Verklighetsbilden präglas inte av hot på samma sätt som under tidigare perioder. Istället är det tillförsikten som dominerar.

Samhällsstrategin i gaullismen är en paradox i det att RPR förordar styrning för att åstadkomma frigörelse. Med hjälp av en *liten men*

²³⁵ "...le gaullisme n'est pas une idéologie figée, mais la volonté de s'adapter en permanence à des réalités nouvelles."

stark stat skall samhället "tvingas" till frigörelse. Denna frigörelse leder i sin tur till ekonomisk tillväxt och välstånd i landet. Individens skall ges alla *möjligheter* att förverkliga sina idéer och *uppmuntras* till initiativ. För att möjliggöra detta måste samhället *decentraliseras* och avregleras. *Familjen* som ett naturligt kollektiv skall stärkas, dels genom ekonomiskt stöd dels genom att en attitydförändring från samhällets styrande sker. För att bibehålla *oberoende* och suveränitet måste Frankrike satsa mer pengar på försvaret och rusta upp det tekniskt. Samtidigt måste emellertid landet behålla och stärka *enigheten* och den sociala freden mellan medborgarna. Endast genom en sådan konsensusstrategi kan Frankrike garanteras nationell suveränitet.

Strategierna förändras något under under perioden. Det finns ett större betoning av individens förhållande till staten och samhället i början av perioden, fram till 1981, medan RPR under perioden därefter tycks mera sysselsatt med den ekonomiska *tillväxten* och samhällets effektiva styrning och utveckling. Det finns dock inga tecken som tyder på att man därför frångått tanken om medborgarnas inflytande över byråkratin och lika *möjligheter* till utbildning och arbete.

Den gaullistiska utopin är liksom tidigare perioder vag och oklar. Framförallt betonas under perioden 1977–90 att gaullismen är ett sätt att handskas med verkligheten, inte en lära. Syftet med den gaullistiska politiken är att garantera Frankrikes *nationella oberoende* och finna sin plats i världen. I den meningen är utopin, målet, för den gaullistiska politiken det s k nationella intresset. I den gaullistiska utopin är människan *fri och ansvarig*, men *underkastad* statens ordning. Samhället ger en *garanti för trygghet* och säkerhet och Frankrike står starkt och enat i sitt samarbete med andra nationer i Europa eller tredje världen. Detta ger Frankrike *nationell självkänsla*. För första gången under undersökningsperioden är gaullisterna själva medvetna om att utopin i partiideologin är outvecklad. RPR menar att detta är en bärande idé hos gaullismen eftersom partiet inte vill ha någon "stel ideologi" utan vara en pragmatisk rörelse i det nationella intressets namn.

Skillnaden mot perioden 1966–1976 är stor. Nyckelord som trohet mot idealen, patriotism, folkligt stöd och teknisk utveckling lyser med sin frånvaro. Begrepp som tillkommit är individuella initiativ, som fanns under 1950-talet, avreglering och decentralisering, samt en betoning av människans nuvarande ofrihet. Staten ses dock fortfarande

som en styrande faktor, på så sätt att den genom den förda politiken skall uppmuntra medborgarna till egna initiativ, och garantera deras

Tabell 8.9 Gaullistisk partidoktrin 1977–1990

	<i>Människa</i>	<i>Samhälle</i>	<i>Omvärld</i>
Verklighetsbild	Ofri Förnuft	Kontrollerat Vanskött	Konkurrens Nationer
Strategi	Medinflytande "participation" Lika möjlig- heter Familjestöd Individuella initiativ	Tillväxt Avreglering Liten men stark stat Decentralisering Uppmuntrare	Stärkt försvar Enighet
Utopi	Ansvar Frigörelse Underkastande	Garant för säkerhet	Nationellt oberoende Nationell självkänsla

säkerhet och handlingsfrihet. Retoriken kan skifta mellan decennierna och den avgörande frågan är om dessa skillnader också innebär att postulaten förändrats sedan föregående period.

8.3.6 Ideologiska postulat

De gaullistiska postulaten under 1977–1990 är relativt stabila. Men det finns genom hela perioden en spänning mellan de framförda postulaten.

Verklighetsbilden pendlar mellan rationalitet och auktoritet. Auktoritet återfinns under de perioder när RPR talar om människan som ingående i ett naturligt kollektiv, vilket är fallet framförallt i periodens början och slut. I manifestet från december 1976 talas om ett hot mot traditionella värden och i slutet av perioden talar Chirac om gaullismen som en trohetsakt. Dessa uttalanden vilar på grundvalen att en trohetsmoral borde styra samhället. RPR visar på en förankring i uppfattningen att tillvaron har vissa absoluta värden som politiken

måste bygga på. I mitten av 1980-talet råder istället framförallt rationalitet. Samhället är i kris och socialisterna kan inte styra landet. Som förnuftiga människor måste gaullisterna rädda landet och skapa det samhälle man vill ha.

För gaullisterna tycks ett element i verklighetsbilden härledas från auktoritet medan andra delar framspringer ur rationalitet. Denna kombination sammanvävs av den positiva människosyn som dominerar RPR:s budskap. Medan människobilden alltså präglas av rationalitet återfinns istället auktoritet som postulat i både samhällsbild och omvärldsbild. Det finns alltså vissa fundamentala värden på vilka politikererna inte kan eller får förgripa sig, men samtidigt besitter människan ett förnuft och sådana resurser att hon både inser innebörden av dessa värden och dess nödvändighet i tillvaron.

Strategierna kännetecknas av en spänning mellan individualism och kollektivism. När gaullisterna talar om människans resurser att förändra sin verklighet betonar de att individen skall stärkas, uppmuntras och frigöras. Samtidigt betonar partiet att i samhället måste alla vara solidariska, eniga och stå samlade i en nationell enhet gentemot omvärlden. Också här kan alltså ses en skillnad mellan postulat ifråga om människa samt samhälle/omvärld. Skillnaden är här emellertid inte lika uttalad som i verklighetsbilden eftersom RPR också betonar att människan har en given plats i familjen och nationen, alltså i ett större kollektiv. RPR talar till och med om att varje individs frigörelse hänger samman med landets oberoende, och därmed att individen aldrig kan frigöras ur detta "naturliga" kollektiv. Det är som kollektiv människorna skall handla både i samhälle och omvärld. Dock vill RPR också använda strategier som betonar och lyfter upp individen ur kollektivet. Kollektivismen dominerar gaullisternas strategier under perioden, men individualismen fyller likväl en väsentlig plats, framför allt i relation till "onaturliga" kollektiv som byråkratin. Ifråga om omvärlden handlar strategierna om att stärka den egna staten, den egna nationen och att bevara det egna oberoendet till varje pris. Diskussioner om samarbete och gemenskap i omvärlden är mycket sällsynta. Att postulatet isolationism således dominerar omvärldsstrategierna är tveklöst.

Några nostalgiska återblickar i historien ägnar sig gaullisterna inte åt. Då och då framkommer modernismen istället som ett postulat. Under alla strategier om utveckling, forskning och effektivisering ligger detta som en självklar utgångspunkt för strategierna, främst ifråga

om samhället. Det finns en viss förskjutning i vad man talar om under perioden, från individen i familjekollektivet till den ekonomiska tillväxten. Ingenstans i doktrinen visar gaullisterna att man vill frånga sina tidigare uttalanden angående familjen, jämlikheten mellan människor och kontakten mellan medborgare och styrande. Istället talar RPR om delvis andra saker, t ex arbetsmarknad och ekonomi, men även där bygger partiet vidare på de delvis motsägelsefulla postulaten kollektivism och individualism, medan modernism är ett postulat som tillkommer under denna period.

Hur ser då utopierna ut? På vilket postulat vilar de? Återigen tycks en motsättning uppträda mellan frihet och ordning. Denna upplöses dock i det faktum att utopin om människan framför allt bygger på postulatet frihet, medan samhällsutopin bygger på postulatet ordning och omvärldsutopin på maktbalans. Inom utopin gäller dock de flesta omdömena domänen människa – som ovan sagts är hela utopin vag – och detta medför att den konservativa idealtypen också kommer att dominera hela den gaullistiska utopin. Det är en fri människa gaullisterna tänker sig, men av fri vilja underordnad i ett knappt märkbart, flexibelt, samhälle där den nationella självkänslan lett till en omvärld i balans, ordning och harmoni.

Tabell 8.10 Ideologiska postulat hos gaullismen 1977–1990

	Människa	Samhälle	Omvärld
Verklighetsbild	Rationalitet	Auktoritet	Auktoritet
Strategier	Individualism Kollektivism	Kollektivism Modernism	Isolationism
Utopi	Frihet Ordning	Ordning Frihet	Maktbalans

I relation till föregående period har postulatet traditionalism helt försvunnit, både inom domänen människa och domänen samhälle. Det är en framåtblickande gaullism som framträder under perioden 1977–1990. Frihet har däremot återkommit, det återfanns senast under perioden 1958–1965.

Tillkommit har en individualistisk strategi och frihetsutopi ifråga om människan. I jämförelse med närmast föregående period har människosynen förändrats mest, medan den vridning i konservativ riktning som inträffade ifråga om omvärlden 1966–1976 finns kvar. Strategi-

erna ifråga om samhälle har återgått till en betoning av det kollektiva medan traditionalismen försvunnit.

8.6 Gaullistisk partiideologi 1977–1990 – slutsatser

Perioden 1977–1990 är en återuppståndelseperiod för gaullismen. När Jacques Chirac tar tag i den falnande rörelsen 1976 gör han det med de Gaulles första gaullistparti RPF i tankarna. Inte bara namnet, utan också ledarstilen och språkbruket påminner om de Gaulles första tid 1947–53.

Vi kan konstatera att RPR:s partiideologi under hela perioden innehåller både liberala postulat och konservativa dito. Även under denna period tycks olika postulat råda inom olika domäner människa, samhälle, omvärld – av ideologin, vilka därmed inte kommer på kollisionskurs. I en schematisk skiss ser relationen mellan den liberala och konservativa idealtypen ut enligt tabell 8.11:

Tabell 8.11 Idealtyp 1977–1990

	<i>Konservatism</i>		<i>Liberalism</i>	
Verkl bild	Auktoritet	XD	X	Rationalitet
Strategi	Kollektivism	XD	X	Individualism
	Traditionalism		X	Modernism
	Isolationism	X		Globalism
Utopi	Ordning	X	X	Frihet
	Maktbalans	X		Rättsordning

X=förekomst

XD=dominerande

Av figuren framgår att de konservativa postulaten dominerar ideologin, vid en jämförelse med tabell 8.10 kan iakttagas att det är ifråga om domänen människa de liberala postulaten dominerar.

Om vi studerar postulaten i gaullismens partiideologi över tid kan skönjas en förändring i början av 1980-talet. Denna förändring får genomslag vid kongressen 1984. Då betonas förnuft, frihet och indivi-

dualism mer än i början och slutet av perioden. RPR släpper dock inte de konservativa postulaten när partiet betonar de liberala. Understrykas bör att det framför allt är människosynen som förändrats, från konservativa till liberala postulat. Strategierna för att nå en numera mer liberal utopi än under perioden 1966–1976 har också förändrats i liberal riktning. I slutkapitlen kommer de olika komponenternas förändring över tid att diskuteras mer ingående.

Själva flödet av material och information från RPR bör också uppmärksammas. Partiet har uppenbarligen fått en mer utåtriktad och medievänlig profil. RPR har en ledare som är tydlig och som visar sig både i TV och i offentliga tal. Det är mycket troligt att själva mängden material – i kontrast till perioden 1966–1976 – betyder att det nya gaullistpartiet är angeläget om att ha en ideologisk profil. En ideologisk profil man också vill föra ut till väljare, sympatisörer och anhängare.

Om vi ser på de händelser som kan ha påverkat ideologin under perioden 1977–1990 framstår valet 1978 som den utlösande faktorn till att partiet bildas. Gaullistpartiet är 1976 dåligt organiserat och utan egentlig ledare. När Jacques Chirac 1976 avsäger sig posten som premiärminister under president Valéry Giscard d'Estaing tar han omedelbart itu med att förändra gaullistpartiet. Chirac nybildar således partiet omkring femton månader innan kommande parlamentsval 1978. Detta val blir ett misslyckande för RPR i den meningen att partiet inte lyckas samla högerblocket bakom sig. Istället har borgerligheten delats i två partier då UDF bildats strax före valet 1978.

Gaullisterna förändrar emellertid inte sin partiideologi varken före valet 1978 eller vid bildandet av UDF. UDF blir en möjlig fiende eller samarbetspartner. I början av 1980-talet började RPR att söka en lösning på problemet med bristande förtroende från väljarna. I val efter val har det gått dåligt för RPR. Kulmen nås 1981 när vänstern vann en stor valseger. RPR påbörjade ett närmande till den mer liberala grupperingen UDF. Redan före valet 1981 har en viss betoning av liberala värden påbörjats. RPR:s partiideologi fick en mer liberal profil klart manifesterad i kongressmaterialet 1984. I departementsvalen 1982 vände emellertid valvinden och RPR hade en viss framgång för första gången sedan 1976. Inför de ordinarie parlamentsvalen 1986 har RPR sökt sig mot en liberalare framtoning och mot ett samarbete med UDF. Den s k nyliberalismen blir en möjlig stridsspets för gaullisterna mot socialisternas regering. Omvändelsen till liberalism är ett ytligt

fenomen, som inte förmår få fäste i gaullistpartiet, varför partiideologin återvänder till de konservativa värdena.

I de senare dokumenten från 1990 framträder en mer klassiskt konservativ gaullism, med ganska få liberala inslag. Gaullisterna tycks efter regeringserfarenheter 1986–88 och ett förlorat nyval 1988 söka sig åt ett annat håll än det liberala. Dock fortsätter RPR sitt organisatoriska samarbete med UDF i olika former. URC bildas framför allt med tanke på kommande presidentval 1995.

Den förskjutning från konservativ till liberal idealtyp som äger rum i början av 1980-talet kan alltså sägas bero dels på de dåliga valresultaten 1973, 1978 och 1981 dels konkurrensen med UDF inom högerblocket. RPR bildas inför ett val och skaffar sig en ideologisk profil med sikte på detta. Partiet ingår då i en regeringsmajoritet. Valet går emellertid inte som partiet hoppats, mycket beroende på att det politiska systemet förändras när UDF bildas. Gaullistpartiet får inte heller i fortsättningen några valframgångar. Ställningen som majoritetsparti är definitivt borta. Istället blir partiet efter 1981 en del i ett borgerligt oppositionsblock. RPR söker samarbete med UDF och partiideologin inför valet 1986 har en betydligt mer liberal prägel. Detta möjliggör ett regeringssamarbete efter framgångsvalet 1986. Ett förlorat val 1988 gör att det samarbetet övergår i organisatorisk samverkan snarare än ideologisk samsyn och de båda borgerliga partierna är återigen delar av en borgerlig opposition. Förändringen 1990 har samband med det förlorade valet 1988 och med det därpå upphörande nära samarbetet med UDF. Istället övergår de båda borgerliga parti-grupperingarna till en rent organisatorisk samverkan.

De väsentliga påverkansfaktorerna för partiideologisk förändring under perioden 1977–1990 är därför valförlusterna som kulminerar i valet 1981, samt det förlorade valet 1988. Också förändringen av partisystemet i så motto att en konkurrerande kraft tillkommer inom högerblocket påverkar partiideologin.

III. SLUTSATSER

Kapitel 9

I NATIONENS INTRESSE?

En partiideologis förändring

Denna studie har ägnats åt att analysera de gaullistiska partiernas ideologiska utveckling under tiden 1947–1990 samt åt att pröva vilka faktorer som påverkat denna utveckling under samma period. I varje tidsavsnitt har förändringar i den gaullistiska partiideologin diskuterats och förklaringar till förändringen har sökts i den politiska omgivningen, kanaliserad via väljarstöd och politiskt system, samt i partiorganisationen.

Här är platsen att mer övergripande sätta de partiideologiska förändringarna i relation till de tre påverkansfaktorerna, samt att utvärdera studiens teoretiska såväl som empiriska ansatser.

9.1 Gaullismen som politiskt parti 1947–1990

Gaullismen är ett politiskt parti som bytt yttre skepnad många gånger. Vi har i de tidigare kapitlen konstaterat att gaullismen också förändrat sin partiideologi ett antal gånger: 1959, 1968–1970, 1981–1984 och möjligen 1990. Redan vid den första ombildningen 1958 sker en förändring av partiideologin i liberal riktning, en rörelse som förstärks under perioden fram till 1965. Åren strax före 1970 sker likaså en förändring, mer omfattande och i konservativ riktning än tidigare förändring. Denna profil hos partiideologin består fram till början av 1980-talet då gaullistpartiets ideologi åter förändras i liberal riktning, denna gång i enlighet med den s k nyliberalismen. De sista åren av 1980-talet kan en vridning tillbaka mot de konservativa värderingarna iakttagas, dock inte helt fullbordad vid undersökningsperiodens slut 1990.

Utgångspunkten för arbetet har varit att gaullismens politiska verksamhet kan studeras ur ett partiperspektiv. Under hela perioden har således de gaullistiska partierna analyserats, inte som de Gaulles stödtrupper eller elitgrupper vilka saknar politisk förankring bland medborgarna, utan som politiska partier, med självständig ideologi och organisation, och ambitioner att nå regeringsmakten.

Vart och ett av de förändringstillfällen som diskuterats ovan kommer att penetreras närmare i ett följande avsnitt. Innan vi går vidare till en mer detaljerad diskussion om den gaullistiska partiideologins förändring skall dock påminnas om den händelseutveckling som ägt rum både i den gaullistiska partiideologin och i fransk politik under perioden 1947–1990.

När Charles de Gaulle återinträdde som nationens hjälte på premiärministerposten i maj 1958 låg den gaullistiska partiorganisationen i träda. Sedan 1956 hade egentligen ingen organiserad partiverksamhet existerat, även om partikansli och nyhetsbrev hade fortsatt att fungera som tidigare. Valen på 1950-talet hade varit en besvikelse för det första gaullistiska partiet RPF. Denna partibildning hade varit så starkt knuten till Charles de Gaulles person att partiet upphörde att vara en politisk kraft när de Gaulle lämnade politiken i mitten av 1950-talet. Kvar fanns en mindre grupp aktiva parlamentariker som vidhöll sin gaullistiska politiska hemvist.

Så kom den dag när general de Gaulle åter var i det politiska livets centrum. Den 1 juni 1958 installerades han som fjärde republikens premiärminister. Den 4 oktober samma år antogs en ny konstitution och den femte republiken tog sin början i Frankrikes historia. Den 23 och 30 november 1958 ägde den nya republikens första parlamentsval rum. Inför dessa val hade alla de gamla gaullistiska rörelserna samlats i en ny "Union pour la Nouvelle République" (UNR) under ledning av Jacques Soustelle, Jacques Chaban-Delmas, Guy Michelet och Michel Debré. Dessa fyra herrar kom alla ur den gamla gaullistiska eliten från tiden med RPF (1947–1956). Generalsekreterare för partiet blev Roger Frey som tidigare hade haft samma post inom den spillra av gaullistpartiet – *Républicains Sociaux* – bestående av gaullistiska parlamentariker som ställt upp i 1956 års val.

Det gick bra för gaullistpartiet i valet 1958 och när kongressen hölls 1959 präglades den av optimistiska tongångar. Detta gällde inte bara synen på den egna organisationen och glädjen över att vara i regeringsställning. Det är vid denna tidpunkt – från kongressen 1959 –

som analysen visar att det gaullistiska partiet får en alltmera markerad liberal profil. Det utvecklingsoptimistiska draget blir tydligt, liksom den rationalistiska människosynen.

Under 1960-talet regerar det gaullistiska partiet i Frankrike, tillsammans med presidenten Charles de Gaulle. Partiet är då välorganiserat och toppstyrt. I samband med de sociala oroligheter som ledde fram till de Gaulles avgång från presidentposten den 28 april 1969 hade den gaullistiska partiideologin börjat förändras. UNR hade gjort ett dåligt val på sitt liberala program 1967, medan nyvalet 1968 blev en stor seger, men med en betydligt mer konservativ framtoning. Gaullistpartiet förde fram ett valbudskap vars kärna var att bevara det bestående. Partiet varnade för den "röda faran" och ville se ett samhälle som gick "Åter till ordningen!". Detta budskap kommer inte till uttryck i partimaterialet förrän från 1970 och framåt. Materialtillgången är knapp under åren kring 1968–1969 varför det är svårt att mera exakt koppla ideologiförändringen till studentupproren 1968. Samhällets förändringar kan emellertid ses som kanaliserade via det sviktande väljarstöd partiet röner redan 1967 samt den enade vänsterns politiska plattform 1968. Det gaullistiska parti som fortsätter sin politiska verksamhet efter de Gaulles avgång 1969 och död 1970 är alltså mer konservativ än vid något tidigare tillfälle.

Här kan vi se en markant skillnad i hur partiet hanterar de Gaulles första (1953–1956) avgång och hans andra avgång (1969–1970). Vid det första tillfället tystnade partiet ideologiskt medan organisationen fanns kvar. Vid det andra tillfället uppstod visserligen en viss förvirring då produktionen av ideologiska dokument för ett par år nästan upphörde, men partiet återkommer snabbt med full ideologisk kraft, dock med ett annat budskap än tidigare. Detta faktum visar på att det gaullistiska partiet under 1960-talet skaffat sig så stor egen politisk legitimitet att man fungerar som ett ideologiproducerande politiskt parti även utan de Gaulle. För det första gaullistiska partiet (RPF) gäller emellertid inte detta, utan RPF är så starkt bundet till de Gaulles handlande och visioner att när han drar sig tillbaka så upphör även den politiska legitimiteten hos partiet. Slutsatsen blir att partiperspektivet som forskningsansats är relevant även för gaullismen. Gaullistpartiet är ett parti som kan analyseras även utan den starka betoning av de Gaulles person och karismatiska ledarskap som tidigare varit den vanliga forskningsansatsen.

Gaullismen behåller sin konservativa profil under hela 1970-talet och det är inte förrän motgångsvalen samlats på hög och en ny konkurrerande kraft tillkommit i det borgerliga blocket som någon partiideologisk förändring sker. I samband med partikongressen 1984 kan en förändring från den konservativa profilen till den liberala iakttagas. Frihet kompletterar ordning som mål för den gaullistiska visionen och individualismen får inträde i den gaullistiska partiideologin. Det är ett nytt gaullistparti under ledning av Jacques Chirac som under 1980-talet ideologiskt samverkar med en annan borgerlig kraft, "Union pour la Démocratie Française", UDF, vars ledning innehas av förre presidenten Valéry Giscard d'Éstaing.

Under de sista åren av undersökningsperioden (1988–1990) kan åter en partideologisk förändring skönjas. Här är emellertid materialet knapphändigt och jag inte vill mer än antyda att förändringens riktning är åt det konservativa hållet. RPR tycks efter motgångar både i parlamentsval och presidentval inställt på att söka sig en annan politisk väg än den liberala, med ett budskap med större betoning på kollektiva lösningar och ett framtida samhälle där ordning åter är viktigare än frihet.

I fortsättningen av detta kapitel analyseras den gaullistiska partiideologin för hela perioden 1947–1990. De ovan beskrivna förändringarna av partiideologin diskuteras i ljuset av förändrat väljarstöd, förändrat politiskt system och förändrad partiorganisation. Avslutningsvis utvärderas också de teoretiska och metodologiska redskap som använts i analysen.

9.2 Gaullismens partiideologi

Den modell av partiideologi som har använts vid analysen av den gaullistiska partiideologin innehåller två nivåer: doktrin och postulat. Postulaten utgör en abstrakt nivå av ideologin medan doktrinen avser konkreta och tidsbundna önskningar och krav i det politiska livet. Postulaten kan tillhöra antingen en konservativ eller liberal idealtyp. I kapitel 3 har begreppet partiideologi och analysmodellen i arbetet redovisats utförligt. Vilka postulat har då varit dominerande eller övervägande i den gaullistiska partiideologin när vi studerar hela perioden 1947–1990?

Den gaullistiska partiideologin förändrades från en blandning med övervägande konservativa postulat under period I, till en situation där liberala postulat överväger under period II. Därefter har skett en omsvängning till en dominans för konservativa postulat under period III. Period IV kännetecknas åter av en blandning av postulat där de konservativa överväger.²³⁶

Partiideologins förändring har emellertid skett mer gradvis än en jämförelse enbart mellan perioderna ger vid handen. Nyansförskjutningar tappas lätt bort vid rigida periodjämförelser. Förändringar sker också vanligen stegvis. Dessa steg finns därför diskuterade i varje periodkapitel, men också i kommande avsnitt.

Genom en uppställning över förekomsten av liberal idealtyp respektive konservativ idealtyp under de fyra perioderna kan de ovan beskrivna förändringarna av den gaullistiska partiideologin illustreras.

Tabell 9.1 Förekomst av liberala respektive konservativa postulat i den gaullistiska partiideologin 1947–1990

	1947–1958(I)	1958–1965(II)	1966–1976(III)	1977–1990(IV)
Liberal	3	5	2	4
Konservativ	4	4	6	5
Totalt	7	9	8	9

Tabellkommentar: I varje period kan maximalt sex liberala och sex konservativa postulat förekomma. Varje postulat räknas här således endast en gång. Denna tabell bygger på den sammanslagning av postulaten till idealtyper som skett i slutet av kapitel 5 till 8.

Vi kan här iakttaga att andelen liberala postulat sjunker under period III från fem av nio till två av åtta. Periodindelningen har bland annat byggts på det faktum att vi rör oss med tre gaullistiska partiorganisationer verksamma 1947– ca 1953, 1958–1976 och efter 1976. Brytpunkten 1965 har gjorts på grundval av att tidigare studier av gaullismen visat att året 1967 skulle varit ett viktigt brytningsår för gaullismen (Charlot 1970). Perioden påbörjades därför redan 1966 – efter presidentvalet – för att möjligen få med bakgrunden till en tänkt förändring 1967.

²³⁶ Begreppet dominera reserveras här för ett förhållande där de konservativa eller liberala postulaten har en övervikt som utgör mer än 2/3 av det totala antalet postulat. Detta är endast fallet under period III.

Av kapitel sju framgår dock att det är senare, omkring 1968–1970, som den förändring inträffar vilken skiljer ut period III från de övriga perioderna.

Inom ramen för period IV genomgår den gaullistiska partiideologin likaså en förändring, under åren före 1984. Av kapitel åtta kan vi se att första delen av perioden 1977–1990 domineras av konservativa postulat, medan perioden fram till 1988 domineras av liberala postulat. Till skillnad från period I, som kännetecknas i sin helhet av en klivenhet mellan liberal och konservativ idealtyp, är således den sista och fjärde perioden också karaktäriserad av en ideologisk förändring. Denna kan dock med stöd i den empiriska analysen sägas utgöra ett "nyliberalt mellanspel" som aldrig fick fäste i den gaullistiska ideologin. Postulaten återgår till de positioner som fanns före 1984.

Under period II sker en stegvis utveckling som kan iakttagas i kapitel sex, en partiideologisk förändring till liberalism som tar sin början 1959. Partiideologin blir alltmera liberal, vilket ger den liberala idealtypen övervikt för hela perioden.

Om vi penetrerar den gaullistiska partiideologin ännu ett stycke och diskuterar de enskilda postulaten ifråga om verklighetsbild, strategier och utopi finns ett antal intressanta skillnader mellan de enskilda perioderna (tabell 9.2).

Tabell 9.2. Grad av liberalism i den gaullistiska partiideologins postulat 1947–1990

Ett plus (+) markerar att mer än hälften av postulaten är liberala, ett minus (-) att mindre än hälften av postulaten är liberala och ett plus/minus (+/-) en jämvikt mellan liberala och konservativa postulat.

	Period I	Period II	Period III	Period IV
Verklighetsbild	+ (0.60)	+ (0.60)	- (0.40)	- (0.33)
Strategi	+/- (0.50)	+ (0.60)	- (0.20)	- (0.40)
Utopi	- (0.0)	- (0.33)	- (0.0)	- (0.40)
Totalt	1.10	1.53	0.60	1.13

Tabellkommentar: Indexet är grundat på en sammanslagning av resultaten i tabell 5.7, 6.5, 7.7 samt 8.10. Postulaten har lagts samman och andelen liberala dito beräknats, indexet kan variera mellan 0 och 1 i varje fält. Totalsumman kan därmed uppgå till 3. En totalsumma över 1.5 innebär således en övervikt för den liberala idealtypen.

Sammanställningarna i tabell 9.2 och 9.3 bygger helt på analysen i kapitel 5–8. Angivandet av övervikt respektive ett sifferindex avser att på ett pedagogiskt och överskådligt sätt peka på likheter och skillnader mellan de fyra perioderna, och gör inte anspråk på någon exakthet utöver vad som framkommit i de tidigare analyserna.

När vi analyserar vad som kallas den gaullistiska partiideologins form – verklighetsbild, strategi och utopi – så har den liberala idealtypen starkast influerat period II. Det är den period där graden av liberalism är störst. Från en liberal verklighetsbild – alltså en dominans för postulatet rationalitet – går den gaullistiska partiideologin under period III och IV mot en allt mera konservativ verklighetsbild – alltså en dominans för postulatet auktoritet.

I utopin råder under hela perioden en övervikt för de konservativa postulaten. Där råder en helt konservativ uppfattning under period I och III medan period II och IV kännetecknas av kluvenhet mellan konservativa och liberala postulat.

Förändringen ifråga om strategier går från ett starkt liberalt inflytande till en konservativ övervikt. Under period II dominerar de liberala postulaten, medan de konservativa tar överhanden under period III och IV.

Trenden inom verklighetsbilden är att graden av liberalism minskar. En förändrad verklighetsbild ger således inte upphov till en ny utopi. Utopin tycks istället förändras oberoende av verklighetsbilden.

Genom att gå vidare till en analys av den gaullistiska partiideologin inom de tre domänerna "människa", "samhälle" och "omvärld", alltså den gaullistiska partiideologins innehåll, kan vi ytterligare undersöka de liberala inslagen i partiideologin (se tabell 9.3).

Domänen "människa" domineras av liberalism under period II och IV. Domänen "samhälle" är hela tiden kluven mellan liberala och konservativa postulat med en övervikt för konservatismen medan domänen "omvärld" går från en jämvikt mellan liberala och konservativa postulat till en dominans för konservativa postulat.

Människosynen varierar mest och någon trend kan inte urskiljas. Domänen samhälle har en anmärkningsvärd kontinuitet under hela undersökningsperioden, medan omvärldsuppfattningen förändras kraftigt från lika delar konservatism och liberalism till konservativ dominans under period III och IV.

Tabell 9.3. Grad av liberalism i den gaullistiska partiideologins postulat inom domänerna människa, samhälle och omvärld 1947–1990

Plus och minustecken används enligt samma system som i tabell 9.2, dvs plus (+) innebär att mer än hälften av postulaten är liberala, minus (-) för att mindre än hälften av postulaten är liberala och plus/minus (+/-) innebär en jämvikt.

	Period I	Period II	Period III	Period IV
Människa	- (0.33)	+ (0.75)	- (0.20)	+ (0.60)
Samhälle	- (0.40)	- (0.40)	- (0.40)	- (0.40)
Omvärld	+/- (0.50)	+/- (0.50)	- (0.0)	- (0.0)
Totalt	1.23	1.65	0.60	1.00

Tabellkommentar: Indexet är beräknat på samma sätt som i tabell 8.2 och kan alltså variera mellan 0 och 1. Totalsumman kan därmed uppgå till 3. Totalsumma över 1.5 innebär övervikt för den liberala idealtypen.

Den gaullistiska partiideologin under hela perioden 1947–1990 kan sammanfattas som en partidoktrin byggande på en blandning av konservativa och liberala postulat. Varje postulat kan förekomma maximalt fyra gånger – en gång per undersökningsperiod – och eftersom det rör sig om tolv postulat är 48 markeringar möjliga. På nästa sida följer en uppräknig av de enskilda postulaten vilka kunnat beläggas under flest perioder när postulaten sammanställts till idealtyper (se vidare tabellerna 5.8, 6.6, 7.8 samt 8.11).

Av tabell 9.4 kan vi dra slutsatsen att rationalitet, kollektivism ordning, auktoritet, modernism och maktbalans är den gaullistiska partiideologins kärna, då de förekommer under samtliga fyra perioder. Verklighetsbilden är kluven mellan rationalitet och auktoritet medan strategin bygger på kollektiv handling och modernism samt utopin på ordning och maktbalans. Att en partiideologi kan innehålla element som är till synes svärförenliga har därmed åter bekräftats. I sin studie av Högern/Moderata samlingspartiet har Stig-Björn Ljunggren framhållit att en blandning av ideologiska element inte är någon svaghet för ett parti och heller knappast något problem. Det är däremot viktigt att plocka fram motsägelsefulla element i ideologin och inte sträva så mycket efter logisk konsistens att ideologianalysen blir missvisande (Ljunggren 1992).

Tabell 9.4 Förekomst av idealtypiska postulat i den gaullistiska partiideologin under 1947–1990

Rationalitet	}	4 perioder
Kollektivism		
Ordning		
Auktoritet		
Modernism		
Maktbalans		
Frihet	}	2 perioder
Globalism		
Isolationism		
Individualism	}	1 period
Traditionalism		

Om vi här drar samman resultatet kan vi se att i den gaullistiska partiideologin har under hela den undersökta perioden funnits både liberalism och konservatism. Det var dock endast under period II 1958–1965 som liberalismen var stark, under de övriga perioderna har de konservativa postulaten dominerat ideologin. Under period III 1966–1976 var denna konservativa profil särskilt framträdande medan partiideologin under den sista perioden 1977–1990 växlat mellan liberalism och konservatism.

Den konservativa profilen har märkts främst i omvärldsuppfattningen under senare del av undersökningsperioden, den liberala profilen har märkts särskilt i människobilden under början 1960-talet samt 1980-talet medan samhällsuppfattningen varit kluven under hela undersökningsperioden. Verklighetsbilden har i allt större grad fått konservativ övervikt, till konservativ dominans 1976–90. Strategierna har gått i samma riktning, från liberal övervikt till konservativ, medan utopin haft konservativ dominans under hela undersökningsperioden.

Förändringen har varit tydlig men utan klar riktning ifråga om domänen människa. Gaullismen har förändrat både strategin och utopin inom den domänen, medan verklighetsbilden av den rationella människan hela tiden legat fast. Även domänen omvärld har förändrats, men då ifråga om strategier, där gaullismen gått från en global ambition till en betydligt mer isolationistisk attityd.

Den ideologiska kärnan i den gaullistiska partiideologin är å ena sidan tron på människans rationella förnuft och moderniseringens positiva konsekvenser och å andra sidan ett underkastande under historiens auktoritet och tron på den kollektiva handlingen.

9.3 Varför förändras den gaullistiska partiideologin?

Denna studie har syftat till att beskriva den gaullistiska partiideologin och till att försöka förklara de förändringar som inträffat. Beskrivningen av ideologin har skett i föregående avsnitt, där också pekats på de förändringar som skett. Här skall slutligen ideologiförändringarna i den gaullistiska partiideologin under perioden 1947–1990 mera noggrant redovisas, diskuteras och några förklaringsförsök göras.²³⁷

För att en förändring skall anses ha skett måste de ideologiska postulaten ha förändrats. Detta har skett mellan varje period. Förändringarna har emellertid kunnat tidsbestämmas även inom perioderna genom att partidoktrinen reviderats vid enskilda tillfällen inom dessa. Att partidoktrinen revideras innebär att elementen i den byts ut eller att det tillkommer helt nya element.²³⁸

Vilka är då de förändringar som skett i den gaullistiska partiideologin under perioden 1947–1990?

Tidigare i kapitlet har vi sett att alla de fyra analyserade perioderna skiljer sig från varandra. Var i kronologin kan vi då identifiera de förändringar som skett?

Den första förändringen sker 1959, när partiet ombildats efter de Gaulles maktövertagande 1958 (kallas fortsättningsvis 1959).

I motsats till RPF, partiet från 1947, har UNR inte bildats av de Gaulle själv utan av en grupp politiker vilka önskade stödja hans idéer efter maktövertagandet i maj 1958. Inför valet behövdes då en organisation som kunde ta fram parlamentskandidater med gaullistiska värderingar.

²³⁷ För en diskussion om teoriramen för dessa förklaringsförsök se kapitel tre.

²³⁸ Med doktrinens element avses här verklighetsbilder, strategier och utopier ifråga om människa, samhälle och omvärld. Se avslutande sammanställning över partidoktrinen i kap 5–8.

UNR:s program kommer att skilja sig från det som lanserades av RPF. Det får en alltmera markerad liberal framtoning under åren 1959–1963, detta samtidigt som väljarnas förtroende för partiet stadigt ökar. Anledningen till att partiet lade om kurs i relation till RPF var troligen att den gamla organisationen misslyckats och att inte heller programmet erhållit något förtroende från väljarkåren. Valet 1951 blev en motgång, trots 20 procent av väljarstödet och valet 1956 med fyra procent av väljarstödet var naturligtvis en katastrof för partiet. Vid partiets ombildning är det därför både logiskt och sannolikt att partiideologin kommer att anta en annan form än på 1950-talet.

Gaullistpartiet ser som sin främsta uppgift att på ett pragmatiskt sätt bygga upp den franska ekonomin och skapa en välfärdsstat som ger Frankrike den storhet både politiskt och ekonomiskt som man anser vara rättmätig. Det finns förutsättningar för en förändring av den gaullistiska partiideologin. Den gamla ideologin hade ju visat sig misslyckad och partiorganisationen har förnyats. Att gaullisterna väljer att gå i liberal riktning kan ses som ett uttryck för hela den expansion i västekonomierna som kommer till stånd på 1960-talet. I ett flertal länder växer välfärdsprogram fram i liberal anda i samma takt som industriproduktionen och köpkraften ökar.

Den andra partiideologiska förändringen äger rum åren närmast före 1970, (kallas fortsättningsvis 1968–1970). Den är den mest genomgripande i den gaullistiska ideologiutvecklingen. Åter har gaullistpartiets program förlorat folkets förtroende och en hotande kraft från vänster kan anas vid horisonten. En gemensam front mellan kommunistpartiet och socialistpartiet har bildats 1968 och kommer att under några år bli allt fastare. Gaullistpartiet hade omorganiserats vid partikongressen 1967, efter motgångsvalet på våren samma år. Försök hade gjorts att föryngra partiet, men framför allt hade inflytandet från premiärministern Georges Pompidou stärkts (Charlot 1970). Det fanns från Pompidous sida en önskan att göra partiet mer enhetligt och minimera inflytandet från vänstergaullismen.²³⁹ Detta lyckades i så måtto att 90 procent av parlamentsgruppen efter 1967 ställde upp bakom Pompidous analys av politiken (Vuillemin 1988:54).

²³⁹ Pompidous mål i politiken var att utveckla den franska industrin, garantera det nationella territoriets säkerhet och att upprätta en kontraktspolitik på arbetsmarknaden. Pompidou ville *inte* ha vad som kallats en "välfärdsstat", utan strävade efter lösningar som skedde på den ekonomiska marknadens villkor (Ortoli 1989).

Den långt drivna välfärdspolitiken hade inneburit ett allt större ekonomiskt och socialt tryck på samhällsapparaten. Unga välutbildade människor krävde inflytande och protesterade när de inte fick det. Ett samhälle som gett dem akademisk utbildning och sociala karriärmöjligheter skall också ge dem ekonomisk utdelning och politiskt inflytande. Gaullistpartiets ideologi hade inga svar på de krav som ställs 1968.²⁴⁰ Istället lanserar UDR en appell till befolkningen, en appell som innehöll en önskan om en solid majoritet i parlamentet och hårda angrepp på vänstern. På detta budskap vinner partiet sin största valseger någonsin. Och på detta kärnfulla budskap bygger man upp en ny partiideologi som har en konservativ dominans.

Att gaullistpartiet väljer att gå till höger i detta läge har säkert att göra med att den liberala profilen tidigare har drivits till, vad gaullisterna själva anser vara, sin spets.²⁴¹ Den stora gruppen av politiskt engagerade och protesterande unga människor skrämmer både politiker och stora delar av befolkningen. Vad som återstår är alltså att gå till höger, för att bevara det bestående.

Den tredje förändringen inträffar i början av 1980-talet men manifesteras inte klart förrän i kongressmaterialet från 1984, (kallas i fortsättningen 1981–1984). Efter succévalet 1968 kan det nästan bara gå bakåt för gaullisterna. Men efter tre förlustval i följd kan partiet inte längre fortsätta att driva en linje för vilken uppenbarligen inte väljarna har förtroende. När RPR dessutom får konkurrens av ett annat borgerligt parti i form av UDF blir behovet av en partiideologisk förändring akut.

Man kan dock fråga varför inte förändringen kommer redan tidigare? Svaret på den frågan är kanske att gaullisterna efter det andra förlustvalet 1978 har en ny partiorganisation och hoppas därmed att kunna vinna nytt förtroende bland sina väljare. Även om valet 1978 är en förlust för gaullisterna är det inte en förlust för borgerligheten. Denna insikt kan också ha bidragit till att RPR inte omvärderade sina ideologiska positioner just då. När förlusten av väljarnas förtroende

²⁴⁰ Gaullisternas oförmåga att möta protesterna 1968 finns diskuterad i Capdevielle-Mouriaux 1988.

²⁴¹ Enligt Vuillemin (1988) var vridningen åt det konservativa hållet 1968–1970 den slutgiltiga segern för Georges Pompidou över vänsterflygeln inom gaullismen. Denna hade enligt Vuillemin, sedan början av 1960-talet påverkat gaullismen i liberal-radikal riktning, men efter omorganisationen i UNR på partikongressen 1967 och studentrevolterna 1968 lyckades Pompidou ta ifrån vänstergaullismen dess ideologiska inflytande och vrida politiken åt höger.

visas med all önskvärd tydlighet i valet 1981, måste man dock göra något. Svaret blir ett närmande till den andra, mer liberala, borgerliga gruppen UDF. Det finns också förutsättningar för en partiideologisk förändring eftersom gaullisterna har en relativt ny partiorganisation och en ny ledare i Jacques Chirac.

Den fjärde och sista i raden av förändringar kan iakttagas i de senaste dokumenten från 1990 och innebär en återgång till en mer konservativ profil än partiet haft under 1980-talet.²⁴² Valet 1988 blev en tillbakagång och gaullisterna förlorade regeringsmakten, samtidigt upphörde mycket av det nära ideologiska samarbetet med UDF. Detta övergick snarare i ett organisatoriskt samarbete för att få fram kandidater, framför allt inför presidentvalet 1995. Åter hade gaullisterna förlorat väljarnas förtroende och svarade med ett försök till omorientering, den här gången åt höger.

Det kan alltså sägas vara en förtroendekris mellan parti och väljare som föder behovet av omvärdering av partiideologin. I den gaullistiska partiideologin ryms både konservativa och liberala element, vilket gör det möjligt för gaullistpartierna att utan att ytterligare tappa i förtroende hos väljarkåren förändra sin partiideologi. Partiet kan betona de olika elementen vid olika tidpunkter.

Sammantaget har alla de fyra partiideologiska förändringarna (1959, 1968–70, 1981–84, 1990) föregåtts av sviktande väljarstöd. Tre av dem har också föregåtts av en förändrad partiorganisation (1959, 1968–70, 1990) och två av dem har föregåtts av en förändring i det politiska systemet (1968–70, 1984). Vid alla tillfällen när den gaullistiska partiideologin förändrats har flera påverkansfaktorer varit närvarande.

Det starkaste sambandet mellan en förändrad partiideologi och någon av de tre påverkansfaktorerna föreligger i fallet med ett minskat väljarstöd. En partideologisk förändring hos gaullismen har inte kommit till stånd utan att väljarstödet för partiet minskat.

Inträffar det då alltid en partiideologisk förändring hos de gaullistiska partierna när det sker en minskning av väljarstöd? Svaret på den frågan är nej. Men det inträffar ingen partiideologisk förändring hos de gaullistiska partierna om inte partiet förlorat väljare.

²⁴² Dokument formulerade efter periodens slut, vid kongressen 1991, bekräftar att denna förändring ägt rum. I "La France en mouvement", ett handlingsprogram antaget på kongressen 27 oktober 1991, tonar en mer konservativ gaullism fram. Den förändring som således påbörjas efter motgångsvalet 1988, vid denna studies slut, tycks ha fått partiet att ändra ideologisk kurs.

Är det då så enkelt som Anthony Downs hävdade att ett parti byter partiideologi för att vinna valet? Svaret är i en mening ja. Vi kan se att ett bristande förtroende från väljarna är ett nödvändigt, men inte tillräckligt villkor för en partiideologisk förändring hos gaullisterna. En sådan förändring sker ju inte heller, enligt Robertsons diskussion som finns refererad i avsnitt 3.3, om det inte är nödvändigt. Partiet vill inte förlora i ideologisk trovärdighet hos väljarkåren och därmed förlora än mer av sitt förtroendekapital hos väljarna. Istället sker en förändring när partiledningen upplever att förtroendet minskar för den egna partiideologin och det dessutom föreligger förutsättningar för en ideologisk positionsförändring genom att det politiska systemet eller partiorganisationen förändras.

Vi ser att gaullistpartiet har haft en tendens till nybildningar i samband med misslyckanden hos väljarna och detta har gett förutsättningar för partiideologiska förändringar. Vänsterns agerande och relationen inom det borgerliga blocket har också utgjort begränsningar och möjligheter för gaullistpartiernas utrymme för partiideologiska förändringar.

I hela detta arbete har de tre påverkansfaktorerna av metodologiska skäl betraktats som från varandra fristående. Ett annat betraktelsesätt som vinner stöd i den empiriska analysen är att se dem som samverkande faktorer. Vi har ovan konstaterat att minst två faktorer föregått varje ideologiförändring.

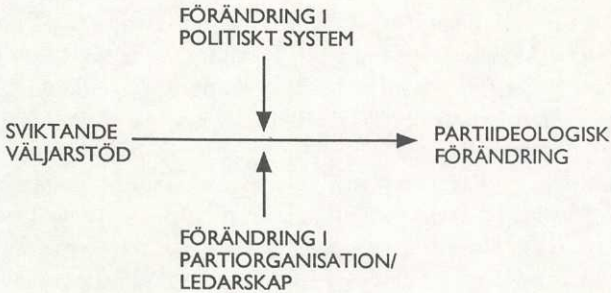
Låt oss tänka oss att det politiska systemet bestämmer under vilka villkor parlamentsvalen utkämpas. På samma sätt bestämmer partiorganisationen villkoren för partiets sätt att utkämpa valkampanjerna. Dessa båda får då effekt på förmågan att attrahera väljarna. Hur och om väljarna kan fås att rösta på partiet påverkar partiideologin på så sätt att en sjunkande andel väljare leder till en förändring av ideologin.

De tre hypoteser som presenterades i kapitel tre kan med utgångspunkt i analysen av den gaullistiska partiideologin preciseras till en modell enligt figur 9.3 på nästa sida.

Efter att i denna studie empiriskt ha prövat tre hypotetiska samband mellan partiideologisk förändring och väljarstöd, politiskt system samt partiorganisation kan vi, i ljuset av tidigare refererade teorier, dra slutsatsen att det finns en interaktion mellan påverkansfaktorerna – väljare, system, organisation – på så sätt att ett sviktande väljarstöd är ett nödvändigt, men ej tillräckligt, villkor för en för-

ändring av partiideologin. Endast om en förändring dessutom sker i det politiska systemet eller i partiorganisation/ledarskap finns förutsättningar för en förändrad partiideologi.²⁴³

Figur 9.1 Generell modell för partiideologisk förändring

Figurkommentar: De tre påverkansfaktorerna har en interaktionseffekt på partiideologin på så sätt att ett sviktande väljarstöd tillsammans med en förändring antingen i det politiska systemet eller i partiorganisation/ledarskap möjliggör en partiideologisk förändring.

9.4 Det gaullistiska fenomenet – omvärderat

I detta arbete har gaullismen diskuterats och analyserats utifrån ett partiperspektiv. I analysen har visats att de gaullistiska partiorganisationerna uppträder som valmaskiner som reviderar sin ideologiska bas utifrån målet att mobilisera väljare. Samtidigt har dock konstaterats att de gaullistiska partierna haft en ideologisk kontinuitet sedan 1947 och att denna knappast alls påverkats av personen de Gaulles närvaro. I detta avsnitt förs ett resonemang kring forskningsansatsens relevans och förhållande till tidigare studier om partier och partiideologier samt om relationen till tidigare forskning om gaullismen såsom den redovisats i kapitel två.

Att göra longitudinella studier innebär alltid bekymmer med vad man kan kalla "backspegeln". Kan vi vara säkra på att det angreppssätt

²⁴³ Att med ledning av den empiriska analysen i detta arbete uttala sig om påverkansfaktorernas inbördes förhållande med ytterligare precision är inte möjligt. Det är dock en spännande framtida forskningsuppgift.

som utnyttjats här ger en rättvisande bild av de gaullistiska partierna vars förutsättningar finns i 1950-talets Frankrike? Det sätt jag valt att handskas med detta problem är förknippat med Quentin Skinner. Hans arbeten har visat på en möjlighet att genom en rekonstruktion av det politiska sammanhang i vilket en text tillkommit, så att säga via en bakdörr komma fram till textens intention. Det finns dock ett stort utrymme för tolkningar, men Skinner menar att textens historiska sammanhang också gör det möjligt att precisera dess intention. I detta arbete har därför först diskuterats hur den politiska verklighet sett ut i vilken de gaullistiska texterna tillkommit innan arbetet med tolkningen av texten vidtagits.

En möjlighet att förstärka studiens huvudresultat om valmotgångars samverkan med organisations- och systemförändringar i samband med en partiideologisk förändring, är att mer detaljerat kartlägga händelseförloppet vid en av de mer dramatiska förändringarna.

Analysen av gaullismens partiideologi har gjorts med utgångspunkten att gaullismen kan behandlas som ett politiskt parti. Ett av resultaten i denna studie är att detta var ett angreppssätt som fungerat väl. Den första gaullistiska partibildningen (RPF) befann sig under hela sin verksamma period i de Gaulles skugga, medan den andra (UNR) lyckades bli ett självständigt politiskt parti. Detta visar sig i att partiet efter de Gaulles avgång och död finner en politisk legitimitet som möjliggör en fortsatt ideologiproduktion från partiet.

Den modell som använts för att beskriva partiideologin har likaså fungerat väl. De två abstraktionsnivåerna har varit användbara för att studera en förändring av ideologin på ett fundamentalt plan liksom doktrins form (verklighetsbild-strategi-utopi) och dess innehåll (människa-samhälle-omvärld). Modellen torde vara fullt användbar för studiet av vilken annan partiideologi som helst. Fördelen med de två nivåerna har varit att analysen kunnat visa på en kontinuitet trots en skiftande doktrin, samt att de förändringar som skett kunnat göras trovärdiga då de måste ha haft fundamental karaktär för att beaktas som ideologiförändringar. Relationen och påverkansvägarna mellan nivåerna har dock inte kunnat problematiseras på samma sätt som hos Aronson (Aronson 1990).

Användningen av de tre påverkanshypoteserna hämtade från Downs, Robertson och Hirschman visade sig möjliggöra en precisering av de villkor under vilka ett parti förändrar sin ideologi. Det var möjligt att påvisa ett samband mellan sviktande väljarstöd och förändrad

partiideologi, under förutsättning att detta samverkade med antingen en förändring i det politiska systemet eller i partiets egen organisation. Sambandet har, i ljuset av de tidigare diskuterade teorierna (kapitel tre), tolkats som orsakssamband. I detta avseende har föreliggande arbete försökt att syntetisera tre olika, ofta framförda, teorier om partiets handlande i en generell förklaringsmodell. I det syftet har en modell där det sviktande väljarstödet interagerar med politiskt system och partiorganisation ställts upp. Denna modell utgör en precisering av de tre hypoteser som formulerades i kapitel tre, och kan empiriskt prövas i andra fall av partiideologisk förändring för att möjliggöra ytterligare precisering.

Ett fortsatt arbete efter linjen att förstärka tesen om att valmötgång är en förutsättning för partiideologisk förändring, är att göra en undersökning enligt mest lika/mest olika-upplägning (Lijphart 1971). En sådan studie innebär att ett parti som organisatoriskt liknar gaullistpartiet men verkar i en helt annan nationell kontext – t ex peronisterna i Argentina – undersöks tillsammans med ett från gaullistpartiet mycket olikartat parti i samma nationella kontext – t ex Parti socialiste unifié i Frankrike. Blir resultatet detsamma för dessa båda partier som för gaullistpartiet har den generella tesen stärkts. Om PSU och gaullisterna fungerar på samma sätt, men inte peronisterna, kan vi söka förklaringar i det nationella politiska systemet. Om peronisterna och gaullisterna fungerar likadant kan vi söka förklaringar i partiorganisationens struktur.

En jämförande undersökning av de västeuropeiska konservativa partiernas reaktion på valnederlag är ännu en möjlig utvecklingslinje. Med en så bred ansats som möjligt, men med en kort tidsperiod kan möjligheten till generaliserbarhet vara större än med den typ av studie som genomförts här. Var det kanske så att det inte bara var det gaullistiska partiet som i mitten av 1980-talet reagerade på valmötgångar genom att anta liberal snarare än konservativ dräkt? Tappade konservatismen i ideologisk styrka mitt i högervinden? Var den liberala vågen över 1980-talets europeiska kontinent en anpassning till välfärdsstaten från en konservatism som insett att slaget var förlorat för de egna preferenserna?

En annan undersökningsvinkel är att studera vissa aspekter av partiideologierna. De uppfattningar som politiska partier i västvärlden har om utrikespolitik, de utrikespolitiska delarna av partiideologin, är de lika känsliga för valnederlag som partiideologin som helhet?

Eller styrs dessa av ett s k nationellt intresse, konsensussträvanden och nationella säkerhetspolitiska mål? En jämförelse mellan svenska och franska partier kan vara relevant. Båda länderna har strävat efter en självständig säkerhetspolitik, men med olika medel. I Frankrike utövas utrikespolitiken i ett partipolariserat klimat med åtminstone ett starkt nationalistiskt parti, i Sverige har vi av tradition samförstånd mellan partierna kring utrikespolitiken. Låter sig ändå de politiska partierna påverkas av väljarstödet även i dessa frågor? Finns det partiskiljande frågor? Påverkas partierna av samförståndsandan i Sverige eller är mönstret likadant i det mer polariserade Frankrike?

Avslutningsvis skall också diskuteras hur denna studie av gaullismen relaterar sig till tidigare forskning om gaullistiska partier, rörelser och filosofi.

Här har konstaterats att gaullismen, manifesterad i tre olika partiorganisationer under åren 1947–1990, är en blandning av liberala och konservativa värderingar. Den gaullistiska partiideologins kännetecken är denna blandning av frihet och ordning, en sammanblandning av till synes oförenliga element i politiken. Men i denna oförenlighet har gaullismen kunnat behålla en kontinuerlig kärna. Genom att låta olika ideologiska postulat styra partidoktrinen på olika områden har slitningar inom ideologin undvikits. Den gaullistiska kärnan utgörs av en verklighetsbild byggd på en rationell människa i ett auktoritativt ordnat samhälle och omvärld, en strategi grundad på kollektivism och modernism samt en utopi av ordning. Till denna kärna har partiet sedan fogat andra postulat som frihet och individualism, dock utan att släppa några av kärnpostulaten.

På samma sätt som partiideologin kan sägas vara en dubbelnatur är partiorganisationen tvetydig. Gaullisterna har oftast betraktat sig själva som en social rörelse och inte ett parti. De gaullistiska partiorganisationerna har sällan stakat ut klara utopier, istället har ett pragmatiskt tänkande dominerat. Strategierna i ideologin var ju också som vi sett de mest kluvna mellan liberala och konservativa postulat. Partierna anser sig lösa uppkomna problem under historiens gång. I detta avseende kan partierna ses som understöd för en pragmatisk politik, inriktad på det nationella intresset.

En fortsatt undersökning av den gaullistiska partiideologin kan gå flera vägar. Som framgått av tidigare studier (Demker 1990) har gaullismen hämtat mycket av sitt tankegods från den katolska socialfilosofin. Här finns möjligheter att utifrån tanken om den frånvarande fran-

ska kristdemokratin studera relationen mellan gaullismens program och den katolska kyrkans politiska ambitioner. En jämförelse kan då göras med kristdemokratiska ambitioner i Italien och Tyskland där tidigare arbeten kan utgöra startpunkten för en analys (Pridham 1977, Leonardi-Wertman 1989).

I tidigare avsnitt (2.5) har jag diskuterat aspekter på det gaullistiska fenomenet, t ex förhållandet till makten och generationsskiftet. Vi kan se att förhållandet till makten har påverkat partiideologins utveckling i den meningen av framgångar i val (som t ex 1962) har förstärkt förändringar i partiideologin. När det gäller förändringar i partidoktrinen enbart är dock regeringsinnehav eller ej en viktig faktor. I den empiriska analysen har vi sett att under maktinnehavet på 1960-talet hade partiet inga andra utopier än modernisering av samhället och partidoktrinen var instrumentell. Ett regeringsparti inriktar sig på politiska reformer medan ett oppositionsparti – som under 1980-talet inriktar sig på kritik av den förda politiken.

Generationstillhörigheten spelar naturligtvis en roll för partierna, liksom för alla politiska partier. 1950-talets gaullism är inte lik 1980-talets gaullism eftersom man bytt anhängargeneration. Här spelar dock den sk tidsandan större roll för att förklara skillnader i partidoktrinen. Likhetera ifråga om postulat mellan 1950-tal och 1980-tal är större än skillnaderna.

Att se gaullismen enbart som en karismatisk rörelse kring en stark ledarpersonlighet måste betraktas som en halvsvanung. Visserligen är självklart Charles de Gaulle det subjekt som startar den rörelse vilken bär hans namn, men i den empiriska analysen framgår att partiet snabbt skaffar sig ett eget existensberättigande och utvecklar en partiideologi som är dess egen. En bestämd koppling till personen de Gaulle skulle dessutom förneka att det gaullistiska partiet existerar idag. En sådan diskussion leder enbart till en ofruktbar strid om definitioner.

En aspekt som inte tagits upp i kapitel ett är de gaullistiska partiernas förhållande till nationella politiska kriser. Åren 1958 och 1968–69 innebar stora påfrestningar i det franska samhället.²⁴⁴ De kan båda betraktas som nationella politiska kriser. Gaullismen tycks stå stark i tider av samhällskris och snarast ha förmågan att vända dem till sin egen fördel. Detta sker även när revolten är riktad mot den gaullis-

244 Olika perspektiv på dessa år finns diskuterade hos Capdevielle-Mouriaux (1988).

tiska politiken som 1968. Denna förmåga att hantera nationella och samhälleliga kriser bygger på en stark auktoritet, en ordning mitt i kaos. Denna auktoritet kan ha byggt på personligheten de Gaulle. Det personliga inflytandet på politiken hänförs i fransk tradition ofta till bonapartismen, dvs uppkomsten av en stark man till vilken befolkningen vänder sig i tider av oro. Namnet härstammande från kejsar Napoleons maktövertagande efter franska revolutionen och hans brors kupp 1848. Gaullismens bonapartistiska era skulle efter de Gaulles död därmed vara slut (jfr Choisel 1988).

I kapitel fyra diskuterades ett antal olika högertraditioner i Frankrike. Historikern René Rémond delar in Frankrikes höger i tre strömningar: orléanism, bonapartism och den kontra-revolutionära högern (Rémond 1982). Gaullismen tycks inte kunna passas in i någon av dessa strömningar. Den är en blandning av den liberala orléanismen och den social-konservativa bonapartismen. En mer relevant jämförelse kan göras genom att se på katolska och nationalistiska influenser hos gaullismen. På ett tidigt stadium återfinns hos gaullismen starka drag av katolsk socialfilosofi. De präglar framför allt RPF under perioden 1947–1951. Under 1960-talet när den gaullistiska välfärdsstaten växer fram hämtar man emellertid också näring ur samma källa. Katoicismen försvinner dock ut ur politiken i takt med den allmänna sekulariseringen även i Frankrike. De starka nationalistiska dragen är emellertid stabila. Men den gaullistiska nationalismen är en öppen och modern nationalism. Den är inte revolutionär och den kombineras med en framstegstro och demokratisyn som gör den artskild från den politiska nationalism som florerade under mellankrigstiden. Gaullismen har möjligen lyckats integrera en starkt nationalistisk politik i en modern europeisk liberal välfärdsstat.

I intervjuer och publikationer har franska forskare under 1980-talet hävdad att gaullismen inte längre existerar, eller att den inte längre har någon egenart. Dess existensberättigande var Charles de Gaulle (jfr intervjuer med F Haegel, F Goguel, P Brechon samt Haegel 1988, Ysmal 1984:14 samt Baudouin 1984). I denna studie har dock visats att de gaullistiska partiorganisationerna sedan 1947 haft en egenart och särprägel som burit dem vidare i politiken även efter de Gaulles frånfälle. Partiet har inte heller fungerat som transportkompani åt general de Gaulle under dennes maktinnehav, bland annat därför att de Gaulle själv aldrig under den tiden var partiets ledare eller ens betraktade partiet som sitt stöd. Istället utvecklade gaullistpartiet

under 1960- och 1970-talet en partiideologi som var dess egen och som legitimerade den fortsatta politiska verksamheten efter de Gaulles död och slutet på den gaullistiska maktepoken.

Gaullismen är en permanent politisk kraft i dagens franska politik. Det är ett politiskt parti vars ideologi och ambitioner sedan länge visat sig kunna överleva sin skapare. Den gaullistiska partiideologin är en blandning av liberala och konservativa värden vilket ger gott om utrymme för pragmatiska lösningar i nationens intresse.

ENGLISH SUMMARY

1. The research problem

How does a political party, which claims to put national ideals and practical politics foremost, cope with a constantly changing reality, in the form of a party system in change, altering electoral opinions and variations in the party elite?

The Gaullist party is a political party which has attempted to appear as putting the Nation first and to stand above the tactical parliamentary quarrels. The party has at the same time been forced to work under the same circumstances as the other political parties, which the Gaullists have criticized for tactical considerations and narrowness.

The Gaullist movement has undergone several organisational transformations from 1947 until 1990. The political role of the party has altered from being the majority movement in France to a party among others in the bourgeois opposition. But has the Gaullist party ideology also changed in the same way as the party name? If so, what has made the party alter its ideological standpoints?

Gaullism is a political phenomenon which has been investigated from a variety of angles. Its political activity has principally been described and analysed from two different points of departure: Gaullism as a nationalistic social movement centered around the charismatic General de Gaulle, or Gaullism as a political movement whose activity is, and always has been, concentrated on elections, parliamentary life and governing. The basis of theory and analysis in this thesis is the activity of the Gaullist party as a political party and not as a social movement.

The charismatic person General de Gaulle is not treated as identical with Gaullism. This can be seen as an absurd statement. After all, the party derives its ideals and its name from de Gaulle himself. The *Rassemblement du Peuple Français* was created in 1947 as an initia-

tive from de Gaulle, but already in 1951 the newly elected parliamentary group wanted independence from its creator. This process was one of the main reasons for the decline of the organisation in the 1950s. In the late 1960s it became clear that the Gaullist party searched for a separate identity and legitimacy as an exponent of Gaullist ideals, and did not wish to be seen as a support group for general de Gaulle. In this analysis, the party organisation and the party elite are treated as detached from de Gaulle. The focus of the study, is thus set on the Gaullist party and its ideology.

The purpose of the thesis is to analyse the party ideology of the Gaullist parties during their history from 1947 until 1990. The general ambition, is to unite theories concerning ideologies and parties, in a framework for describing and explaining change in party ideology.

The analysis tries to show which factors have been affecting the development of the Gaullistic party ideology since 1947. Three hypotheses about party ideological change are formulated, on the basis of party research theories by Anthony Downs, David Robertson and Albert O Hirschman:

1. A change in party ideology is preceded by a decrease in the electoral support of the party.
2. A change in party ideology is preceded by a change of electoral laws and/or emergence of new party groupings in the political system.
3. A change in party ideology is preceded by a change in the leadership and/or organisation of the party.

The explanatory analysis is thus focused on three types of variables: change in electoral support, party system and party organisation.

2. Parties and ideology

The definitions of party and of ideology are both controversial. In this thesis, where the purpose is to study a party ideology during several decades, one main task is to decide which definitions are to be used.

Raymond Aron has formulated a party definition which has synthesized many elements from other concepts, definitions and descriptions: "Parties are, to use the simplest definition, voluntary groups, some more organized and some less, which claim in the name of a certain idea of the common interest and of society to assume, alone or in coalition, the functions of government." (Aron 1990:71).

Aron's definition is here used to choose the objects for analysis, the Gaullist political parties (RPF, UNR/UDR, RPR), and to exclude other Gaullist organisations from the analysis. From Aron's definition we can see that an appeal to voters, an organisation and the capacity to put forward candidates for government, are the characteristics of political parties.

Political parties act in a competitive system, with other political parties, and in a legal framework. As a model for party competition, Anthony Downs has sketched a scenario in which two parties strive to obtain an optimal distance between each other, in order to get the best electoral results. David Robertson has developed Downs' theory with regard to the European political system. Robertson claims that in the European context, where the multi-party-system is the rule, party competition is more complex than in a two-party-system. Robertson points out that a party has an interest in appearing as reliable in front of the voters. Competition among parties can consequently take place using the party ideology as an instrument. To be reliable a party has to hold on to its principles. According to Robertson, a party only changes its ideology when necessary.

Albert O Hirschman has pointed out that in the competition with other parties, a party also has to consider its organisation and membership, not to make the members leave the party.

As a complement to Downs' model of competition in a two-party-system we now have two restrictions: To remain reliable in the eyes of the voters and to consider the party members.

The other controversial concept is ideology. In this study the concept is used as a belief system. Martin Seliger has described ideology as: "(A) belief system by virtue of being designed to serve, on a relatively permanent basis, a group of people to justify in reliance on moral norms and a modicum of factual evidence and self-consciously rational coherence, the legitimacy of the implements and technical prescriptions which are to ensure concerted action for the preservation, reform, destruction or reconstruction of a given order." (Seliger 1976:120) Seliger has also developed two levels in the ideological concept: the fundamental and the operative level. In Hans F Petersson's "Power and international order" a concept of ideology with three levels is introduced: stereotype, strategy and implementation. (Petersson 1964:25f) Here the concept "party ideology" consists of the verbal message from the party, on two levels: "party doctrine" and "postu-

lated values". The third level, which includes action and standpoints taken by the party, is not analysed here.

The doctrine consists of concrete and dated wishes and claims in political life. The doctrine contains verbal attitudes of the party about general issues which have been raised in the political debate. This doctrine is founded on several postulates. Postulates are here understood as fundamental values and perceptions on an abstract level.

The party doctrine is analysed using party documents. Two questions are adressed: (A) What does the party say about reality? How it is, how it should be and how to get there? and (B) What does the party say about man, society and the surrounding world?

When the doctrine is established, a new analysis of the party documents follows. Using the doctrine as an instrument, we search for the deeper, underlying, values which have been the foundation of the doctrine; in other words the postulates.

The Gaullist party ideology is analysed in relation to two ideal types: conservatism and liberalism. These are ideological reference points according to which changes can be determined. Conservatism is defined as a perception of reality built on authority, a strategy consisting of collectivism, traditionalism and isolationism and a utopia of order and power balance. Liberalism is defined as a perception of reality built on rationality, a strategy consisting of individualism, modernism and globalism and a utopia of freedom and an international legal system.

A change in party ideology is judged to have taken place only if the postulates are changed. And when does this happen? Earlier, three hypotheses for change were introduced which indicate three occasions when a change in party ideology can be expected: Decrease in electoral support, entry of new parties and/or changes in the electoral system and change in the party organisation. Through examining which of these occasions has the strongest correlation with changes in party ideology an attempt is made to explain why political parties change their ideologies.

3. Results

The four examined periods of Gaullistic party ideology, 1947–1958, 1958–1965, 1966–1976 and 1977–1990, all differ ideologically from each other. The first period is characterized by both liberalism and conservatism, the second period by liberalism, the third period by conservatism and the fourth period by both liberalism and conservatism.

The first change took place in 1959 when the Gaullistic party was reorganised after de Gaulle's assumption of power in 1958. In contrast to *Rassemblement du Peuple Français* (RPF) the party from 1959, *Union pour la Nouvelle République* (UNR), was not founded by de Gaulle himself. Instead, the party was founded by a group of politicians who wanted to support de Gaulle after 1958. Facing the election of 1959 the gaullists needed an organisation which could put forward parliamentary candidates with Gaullistic values.

The party ideology of UNR differs from that of RPF. UNR got a more profiled liberal touch during the years 1959–1963, at the same time as the voters' confidence in the party was growing. The reason for this change was probably that the old party organisation had failed and the programme had not attracted enough support. The 1951 election was a disappointment, despite 20 per cent of the votes and the election of 1956 was a disaster with four per cent. When the party was reorganised it was therefore both logical and plausible that the party ideology should change.

The main task for the Gaullistic party was to, in a pragmatic way, restructure the French economy and create a welfare state which could give France a "grandeur", both economically and politically. The prerequisites for a change in the Gaullistic party ideology were at hand because the former ideology had not been electorally successful and the party organisation had been renewed. That the Gaullists chose to change in a liberal direction could be seen as a response to the expansion in the western economies during the 1960s. In several countries welfare programmes in a liberal spirit were developed, at the same time as the industrial production grew.

The second ideological change took place in the years just before 1970. This was the most thorough change in the Gaullistic party ideology. Once again, the Gaullistic party ideology had lost the confidence of the voters, in the 1967 election, and there was a political

threat from the cooperation between socialists and communists. A political cooperation between SFIO (Socialist party) and PCF (Communist party) had begun in 1968 and resulted in a common political programme in 1972.

At the party congress in 1967 the Gaullist party had been reorganised, following the reverse in the election of the same year. Attempts to rejuvenate the party had been made, but above all, Prime Minister Georges Pompidou had strengthened his influence in the organisation.

When the student revolt took place in May 1968, the Gaullist party had no response to the demands made by the students and workers involved. Instead of addressing these demands, the Gaullist party appealed to the nation with a message consisting of wishes for a solid parliamentary majority and hard attacks on the left. This was followed, in the same year, by the greatest ever electoral victory for the Gaullist party. A change in party ideology, characterized by newly introduced conservative themes, had taken place.

The decision to move to the right can be explained by the fact that the liberal profile had already been carried to its extreme. All these young people, protesting and revolting, scared both politicians and substantial parts of the population. The only thing which remained for UNR was to move to the right, to protect the established order.

The third change in Gaullist party ideology took place in the beginning of the 1980s, but was not manifested in the party documents until 1984. After three elections with severe losses, the party could no longer continue with a party ideology which clearly did not have the confidence of the voters. When RPR also was challenged by another bourgeois party – UDF – the need for ideological change was obvious. However, one could ask why the change did not take place earlier. The answer to this is perhaps that after the second electoral failure the Gaullists had a renewed organisation and a new leader, and hoped that this would be enough to attract new support. But when the electoral decline continued in the 1981 election, the party had to do something. The response from the Gaullists was to approach the other bourgeois party – UDF – which is more liberal than the Gaullists. The result of this cooperation was, among other things, a common government programme and an electoral coalition with joint lists in the 1986 election. A new change in party ideology, to a neoliberal profile, had taken place.

The fourth, and last, change in party ideology took place in 1990 and consisted of a return to conservative values. The 1988 election was unsuccessful and subsequently the ideological cooperation between UDF and RPR came to an end. The neo-liberal experiment for RPR was over, and it had not been more than an interlude.

To sum up, all the four changes in party ideology have been preceded by loss of electoral support. Three of them (1959, 1970, 1990), have also been preceded by changes in the party organisation and two (1970, 1984), have been preceded by changes in the political system. On all occasions, more than one prerequisite for change has been present.

The strongest correlation between a change in party ideology and one of the preceding factors is found in the case of decrease in electoral support. A change in the Gaullistic party ideology has not taken place without being preceded by a decrease in electoral support.

Is there, then, always a change in party ideology after a loss of electoral support? The answer is no. But there will be no change in party ideology if the party has not recently experienced a decrease in electoral support.

Is it so simple then, as Anthony Downs said, that a party changes its ideology just to win elections? The answer is, partly, yes. We can see that deficient confidence from the voters is a necessary, but not sufficient condition for a change in party ideology. According to the findings of this study, a change in party ideology does not take place until the electoral loss is combined with other changes in the political system or in the organisation of the party.

The three hypotheses about party ideological change are treated as separate factors. Another way of expressing it, which finds empirical support in the study, is to look upon them as concurring factors for ideological change.

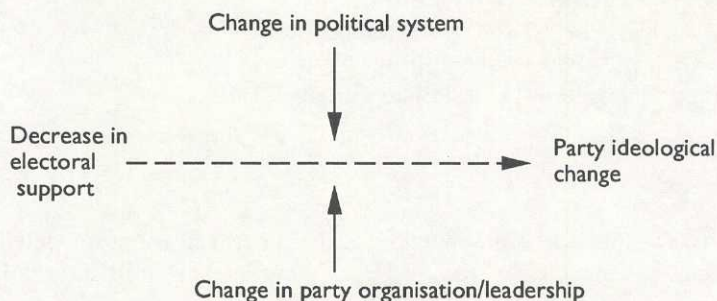
Bearing in mind the theories discussed earlier, we now come to the conclusion that there is an interaction between the factors affecting party ideology. Decrease in electoral support is a necessary, but not sufficient condition, for change in party ideology. Only if there also is a change in the political system or the party organisation, the prerequisite for a change in party ideology is present.

This study has also shown that the ideological character and political identity of the Gaullistic parties have had a significance which exceed the person Charles de Gaulle. The party has not functioned as a

support group for general de Gaulle even during his time in power. Instead, during the 1960s and 1970s, the Gaullistic party developed a party ideology which authorized national political activity with claims to governing power, also after de Gaulle had left the presidency.

Gaullism is a permanent political force in today's French politics. The Gaullistic party ideology is a blend of liberal and conservative values, which gives room for pragmatic solutions in the interest of the French nation.

Figure 1. A model for party ideological change

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Personliga intervjuer:

Peter Bratt 1990-11-23, Journalist, Dagens Nyheter, Paris
Pierre Bréchon 1988-08-30, Fil dr, Grenoble
François Goguel 1988-10-04, Professor, Paris
Florence Haegel 1988-10-03, Doktorand, Paris
Odile Rudelle 1988-10-04, Professor, Paris
Knut Ståhlberg 1990-11-22, Frilansjournalist, Paris

Anförande:

William Schonfeld 1988-10-06, Professor, Los Angeles, Anförande vid kongress med Association Française de Science politique, Bordeaux.

Partidokument:

Materialet är indelat i huvudmaterial och komplementmaterial. För varje undersökningsperiod har en ny nummerserie påbörjats, dokumenten är uppställda kronologiskt, medan analysen genomförs i nummerordning. Referenser till materialet i texten sker med angivande av namn på dokumentet. Ett dokument kan omfatta flera deldokument.

(H) = huvudmaterial

Rassemblement de Peuple Français (RPF) 1947–1958

1. "Statuts du RPF" 29/5 1947 (H)
2. "Instructions sur l'organisation du RPF" 13/11 1947 (H)

3. "Instructions pour la constitution et l'organisation de Groupes d'entreprises RPF" 1948 (H)
4. "Motion sur la politique générale", från kongress 1948 (H)
5. Motioner från "Conseil National" 2:e sessionen 2–8/10 1948
6. "Résolution Finale" från Conseil National 1948 (H)
7. "L'union Française" 1950 (pamflett)
8. "L'association capital-travail" 1950 (pamflett) (H)
19. "La France sera la France" 1950 (valprogram) (H)
9. Motioner från "Conseil National" 1:a sessionen 8–10/3 och 2:a sessionen 2–4/11 1951.
10. "Motion de politique generale" från Conseil National 1951 24/11 (H)
11. "Allocation-Education" 1951 (pamflett)
12. Motioner, tal och förslag vid "Conseil National" 23/2 1952 (H) angående försvaret och Europa sammanställt i en pamflett "Défense de la France & Comment realiser une communauté européenne"
13. "Famille et population" 1951 (pamflett)
14. "Dossier de candidat" parlamentsvalen 1951
15. "Pour une véritable regroupement national" 1952 (valprogram) (H)
16. Motioner från "Conseil National" 27/2–1/3 1953
17. "Ecole des cadres de l'action ouvrière" 1953 (studiematerial)
18. "Cours de formation politique" 1954–55 (studiematerial)

Union pour la Nouvelle République (UNR samt även UDR, UDVe)
a) 1958–1965, b) 1966–1976

a)

1. "Déclaration statuaire de l'U.N.R" samt "Règlement intérieur" november 1958 (H)
2. "Dossier du candidat" parlamentsval 1958
3. Slutresolutioner från "Assises Nationales" (Kongress) Bordeaux 13–15/11 1959 (H)
4. Tryckta anföranden från "Conseil National" 22–23/10 1960 ordinarie session (H)
5. Rapporter från "Conseil National" 22–23/10 1960: – rapport problèmes sociaux, J Nou (H) – rapport affaires économiques, M Le-maire (H)
6. "Assises Nationales" (Kongress) Strasbourg 17–19/3 1961
7. Motioner från "Conseil National" 15–17/12 1961

8. "Les raisons profondes de ce nouveau référendum" 1962 (distribuerat som supplement till tidskriften "Courrier de la Nouvelle République")
9. "Dossier du candidat" parlamentsval 1962
10. Öppningstal vid "Conseil National" 19/5 1963 – "Servir la Nation" Michel Debré (H)
11. Rapporter från "Assises Nationales" (Kongress) Nice 22–24/11 1963 – "La gestion de l'expansion" Albin Chalandon (H) – "de quelques orientations sociales" Marcelle Devaud (H)
12. "Pourquoi une force atomique Française" 1964 (pamflett)
13. "Non la France ne gaspille pas ses milliards!" 1964 (pamflett)
14. "Un bilan – Un Plan" 1964 (valprogram) (H)

b)

1. "Novation, Réflexion, Effort" Tryckt broschyr från "Conseil National" (distribuerat som supplement till tidskriften "La Nation" juni-juli 1966) (H)
2. Manifest från "Assises Nationales" (Kongress) Lille 24–26/11 1967 (H)
3. Rapporter från Assises Nationales (Kongress) 1967 inkl:
 - Rapport sur la politique, économique et financière, G Sabatier
4. "Enquête permanente de la participation" 1969 (studiematerial)
5. Rapporter och motioner från "Conseil National" 25–27/6 1970 inkl:
 - Rapport "La participation dans l'action militante, source de l'adhésion populaire" F Borotra
 - Rapport "Les cadres dans la société" B des Garets
6. Rapporter från Conseil National 25–27/6 1971 inkl:
 - Rapport "L'amélioration des condition d'existence" F Jacquemont
 - Exposé, R Tomasini
7. "Discours de la Province" Pierre Messmer 7/1 1973 (valprogram, distribuerat som supplement i "Démocrates" januari 1973) (H)
8. Resolutioner och rapporter från "Assises Nationales" Nantes 18/11 1973 (tryckt och distribuerat som specialnummer av "Cahiers de l'union des démocrates" december 1973) (H)
9. Slutresolution (Motion de synthèse) samt redogörelse för partiets program under titeln "L'Enjeu" från "Assises Nationales" Nice 14–15/6 1975, Presses pocket, Paris 1975 (H)

"Rassemblement Pour la République" (RPR) 1976–1990

1. "Manifest" Rassemblement Actualité no 0 5/12 1976 (H)
2. "Propositions pour la France" présentées par Jerome Monod, Stock, Paris 1977 (H)
3. "De la démocratie" Rassemblement Actualité no 20 1977 (H)
4. "La démocratie du quotidien" Le RPR propose no 1 1977 (H)
5. "Atout France" ed Jean Méc, Roudil, Paris 1980 (H)
6. "Reflexions sur la défense" 1981 (pamflett) (H)
7. "Des idées pour gagner" fyra delar av sju 1981 (valmaterial) (H) – "Un emploi pour tous les jeunes" – "Vive la famille" – "Cadre de vie – l'homme, l'arbre et la maison" – "Avoir sa maison"
8. "Libres et responsables" Partiprogram distribuerat vid kongress i Grenoble november 1984, Flammarion, Paris 1984 (H)
9. "Plateforme pour gouverner ensemble" UDF–RPR 16/1 1986 (H)
10. "Le renouveau" 1986 (valprogram) (H)
11. "La décennie du renouveau" 1988 (valprogram) (H)
12. Slutresolution antagen vid Assises Nationales (Kongress) Paris 11/2 1990 (H)
13. Anförande av Jacques Chirac 11/2 1990 vid kongressen i Paris
- XX. "La France en mouvement" 1991 (ej kodat material) antaget vid kongress den 27/10 1991

de Gaulles skrifter

- (1960) "Befrielsen. Krigsminnen", Natur och Kultur, Stockholm
(1965) "Svärdseggen", Rabén och Sjögren, Stockholm
(1970a) "Memoires de l'espoir", Plon, Paris – le renouveau 1958–1962
(1970b) "Discours et messages", Plon, Paris – pour l'effort 1962–1965
(1970c) "Discours et messages", Plon, Paris – vers le terme 1966–1969
(1971) "Memoarer i hoppets tecken", Bonniers, Stockholm
(1973) "La France et son armée", Plon Livre de poche, Paris

Övrigt

- "L'Année politique", Revue chronologique des principaux faits politiques, économiques et sociaux de la France, 1947–1962 Editions de Grand siècle PUF, Paris

- "L'Année politique, économique, sociale et diplomatique en France",
1963–1978 Editions de Grand siècle PUF, Paris
- "L'Année politique, économique et sociale en France", 1979–1987 Edi-
tions du Moniteur – Editions de Grand siècle, Paris
- "Le Monde hebdomadaire", årgång 1989, 1990 och 1991

LITTERATUR

- Abrahamsson, Hans, och Hedman, Susanne, (1981), *Den algeriska ut-
maningen*, Studentlitteratur, Lund
- Aldrich, Robert, och Connell, John, (eds) (1989), *France in world poli-
tics*, Routledge, London
- Alexandre, Philippe, (1970), *Le duel de Gaulle-Pompidou*, Grasset, Pa-
ris
- Anderson, Malcolm, (1974), *Conservative politics in France*, George
Allen & Unwin Ltd, London
- Andrews, William G, (1982), *Presidential government in gaullist
France*, New York
- Aquino, Thomas av, (1959), *Selected political writings*, (edited A P
D'Entrèves, översättning J G Dawson) Basil Blackwell, Oxford
- Aron, Raymond, (1990), *Democracy and totalitarianism. A theory of po-
litical systems*, University of Michigan press, Ann Arbor
- Aronson, Torbjörn, (1990), *Konservatism och demokrati. En rekonstruk-
tion av fem svenska högerledares styrelsedoktriner*, Norstedts,
Stockholm
- Ashford, Nigel, och Davies, Stephen, (eds) (1991), *A dictionary of con-
servative and libertarian thought*, Routledge, London
- Avril, Pierre, (1971), *UDR et gaullistes*, Thémis, Paris
- Barnavi, Elie, och Friedländer, Saul, (1985), *La politique étrangère du
général de Gaulle*, PUF, Paris
- Barthes, Roland, *Mytologier*, (1970), Bo Cavefors bokförlag, Stockholm
- Badouin, Jean, (1984), ""Gaullisme" et "chiraqisme": réflexions autour
d'un adultère" ur *Pouvoirs* 1984, nummer 28, sid 53–66
- Berlin, Isaiah, (1969), *Four essays on liberty*, Oxford University press,
Oxford
- Berstein, Serge, (1989), *La France de l'expansion. La république gaulli-
enne 1958–1969*, Seuil, Paris
- Betts, Raymond, F, (1991), *France and decolonisation 1900–1960*, Mac-
millan, London

- Bjereld, Ulf, (1989), *Svensk Mellanösterpolitik En studie av Sveriges agerande och ställningstaganden gentemot konflikterna i Mellanöstern 1947–1985*, Carlssons bokförlag, Stockholm
- Björklund, Fredrika, (1992), *Samförstånd under oenighet. Svensk säkerhetspolitisk debatt under det kalla kriget*, Almqvist & Wiksell International, Stockholm
- Bon, Frédéric, och Cheylan, Jean-Paul, (1989), *La France qui vote*, Pluriel, Paris
- Bon, Frédéric, (1991), *Les discours de la politique*, Economica, Paris
- Borg, Olavi, (1968), "Partiideologier. En innehållsanalytisk undersökning av partiernas principprogram", ur Jansson, Jan-Magnus, (red), *Studier i Finländsk politik*, Läromedelsförlagen, Stockholm
- Boudon, Raymond, (1989), *The analysis of ideology*, Polity Press/Basil Blackwell, Cambridge/Oxford
- Boy, Daniel, och Mayer, Nonna, (eds) (1990), *L'électeur français en questions*, CEVIPOF, Presses de la FNSP, Paris
- Brechon, Pierre, Derville, Jacques, Lecomte, Patrick, (1987), *Les cadres du RPR*, Economica, Paris
- Brodin, Katarina, (1977), *Studiet av utrikespolitiska doktriner*, Stockholm
- Brunetau, Bernard, (1986), *Les néogaullistes. Attitudes politiques et dynamique sociales. Etude de la fédération RPR du Finistère 1985–1986*, Université de Rennes, faculté des sciences juridiques, Centre de recherches administratives et politiques, stencil
- Budge, Ian, Robertson, David, samt Hearl, Derek, (1987), *Ideology, strategy and partychange: spatial analysis of postwar election programmes in 19 democracies*, Cambridge university Press, Cambridge
- Buzan, Barry, (1991), *People, states and fear*, Wheatsheaf books, London
- Capdevielle, Jacques, Dupoirier, Elisabeth, Grunberg, Gérard, Schweisguth, Etienne, Ysmal, Colette, (1981), *France de gauche, vote à droite*, Presses de la FNSP, Paris
- Capdevielle, Jacques, och Mouriaux, Jacques, (1988), *Mai 1968. L'entre-deux la modernité. Histoire de trente années*, Presses de la FNSP, Paris
- Carlsnaes, Walter, (1981), *The concept of ideology and political analysis. A critical examination of its usage by Marx, Lenin and Mannheim*, Greenwood Press, Westport

- Carlsnaes, Walter, (1986/1987), *Ideology and foreign policy. Problems of comparative conceptualization*, Blackwell, Oxford/New York
- Cerny, Philip G, (1980), *The politics of grandeur. Ideological aspects of de Gaulles foreign policy*, Cambridge university press, Cambridge
- Charlot, Jean, (1967), *L'UNR. Étude du pouvoir au sein d'un parti politique*, Presses de la FNSP & Armand Colin, Paris
- Charlot, Jean, (1970), *Le phénomène gaulliste*, Fayard, Paris
- Charlot, Jean, (1971), *Les partis politiques*, Armand Colin, Paris
- Charlot, Jean, (1983), *Le gaullisme d'opposition 1946–1948. Histoire du gaullisme*, Fayard, Paris
- Choisel, Francis, (1987), *Bonapartisme et gaullisme*, PUF, Paris
- Cole, Alistair och Campbell, Peter, (1989), *French electoral systems and elections since 1789*, Gower, Aldershot
- Cole, Alistair, (ed) (1990), *French political parties in transition*, Dartmouth, Aldershot
- Converse, Philip E, och Pierce, Roy, (1986), *Political representation in France*, The Belknap press of Harvard university press, Cambridge
- Cotta, Alain, (1984), *Le corporatisme*, Que sais-je?, Paris 1984
- Debré, Jean-Louis, (1974), *Des idées constitutionnelles de Charles de Gaulle*, Librairie générale de droit et de jurisprudence, Bibliothèque constitutionnelle et de science politique tome XLIX, Paris
- Debray, Régis, (1990), *A demain de Gaulle*, Gallimard, Paris
- Demker, Marie (1987) *Bonne lecture!! Om det franska samregerandets möjligheter i ett konstitutionellt perspektiv*, stencil, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs Universitet
- Demker, Marie, (1990), *Från organism till marknad. Förändring och kontinuitet inom gaullismen 1951 och 1986*, Licentiatuppsats, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
- Descamps, Henri, (1981), *Le démocratie chrétienne et le MRP 1946–1959*, Librairie generale de droit et de jurisprudence, Bibliothèque constitutionnelle et de science politique tome LXV, Paris
- Downs, Anthony, (1957), *An economic theory of democracy*, Harper and Row, New York
- Dreyfus, François-Georges, (1982), *de Gaulle et le gaullisme*, Presses Universitaires de France, Paris
- Dreyfus, François-Georges, (1988), *Histoire de la démocratie chrétienne en France. De Chateaubriand à Raymond Barre*, Albin Michel, Paris
- Dreyfus, François-Georges, (1990), *Histoire de Vichy*, Perrin, Paris

- Duhamel, Alain, (1991), *de Gaulle – Mitterrand. La marque et la trace*, Flammarion, Paris
- Duverger, Maurice, (1976), *Les partis politiques*, Armand Colin, Paris
- Englund, Peter, (1989), *Det hotade huset. Adliga föreställningar om samhället under stormaktstiden*, Atlantis, Stockholm
- Epstein, Leon, (1982), *Political parties in western democracies*, Transaction Press, New Brunswick
- Eriksson, Gunnar, (1989), "Om idealtypsbegreppet i idéhistorien" ur *Platon och Smitaren. Vägar till idéhistorien*, Atlantis, Stockholm
- Le Figaro, (1988), *L'élection présidentielle 1988 (Études politiques)* Paris
- Frears, John, (1991), *Parties and voters in France*, Hurst and Company, London
- Gadamer, Hans Georg, (1989), "Om förståelsens cirkel", ur "*Texter till modern filosofi*", stencil, Institutionen för filosofi, Göteborgs Universitet,
- Gaffney, John, (ed) (1988), *France and modernisation*, Gower, Aldershot
- Gaffney, John, (1989), *The french left and the fifth republic. The discourses of communism and socialism in contemporary France*, Macmillan Press, London
- Gaffney, John, och Kolinsky, Eva, (1991), *Political culture in France and West Germany. A comparative perspective*, Routledge London
- Giraud, Henri-Christian, (1988), *de Gaulle et les communistes. L'Alliance*, Albin Michel, Paris
- Godt, Paul, (ed), (1989), *Policy-making in France. From de Gaulle to Mitterrand*, Pinter publ, London
- Goldmann, Kjell, (1978), *Det internationella systemet*, Aldus, Stockholm
- Guiol, Patrick och Neveu, Eric, (1984) "Sociologie des adhérents gaullistes" ur *Pouvoirs* 1984, nummer 28 sid 91–105
- Guiol, Patrick, (1985), *L'impasse sociale du gaullisme. Le RPF et l'Action Ouvrière*, Presses de la FNSP, Paris
- Hadenius, Axel, (1981), *Spelet om skatten. Rationalistisk analys av politiskt beslutsfattande*, Skrifter utgivna av statsvetenskapliga föreningen i Uppsala nr 88, Norstedts, Stockholm
- Haegel, Florence, (1988), *Les modes de gestion de la référence gaulliste au RPR. Mémoire, Héritage, Filiation*, Rapport no 79 Table ronde no 6 Congrès national de L'AFSP, Bordeaux

- Hauss, Charles, (1991), *Politics in gaullist France. Coping with chaos*, Praeger, New York
- Hazareesingh, Sudhir, (1991), *Intellectuals and the french communist party. Disillusion and decline*, Clarendon Press, Oxford 1991
- Heeger, Robert, (1972), "Vad är en ideologi?" ur *Statsvetenskaplig Tidskrift* 1972:3 sid 307–325
- Helenius, Ralf, (1990), *Förstå och bättre veta. Om hermeneutiken i samhällsvetenskaperna*, Carlssons bokförlag, Stockholm
- Hermansson, Jörgen, (1984), *Kommunism på svenska SKP/VPK:s idéutveckling efter Komintern*, Skrifter utgivna av statsvetenskapliga föreningen i Uppsala no 99, Almqvist & Wiksell International, Stockholm/Uppsala 1984
- Hermansson, Jörgen, (1990), Anmälan av Aronson, Torbjörn "Konserveratism och demokrati. En rekonstruktion av fem svenska högerledares styrelsedoktriner" ur *Statsvetenskaplig tidskrift* 1990:3 sid 293–301
- Hinnfors, Jonas, (1992), *Familjepolitik. Samhällsförändringar och partrategier 1960–1990*, Almqvist & Wiksell International, Stockholm
- Hirschmann, Albert O, (1970), *Exit, voice and loyalty. Responses to decline in firms, organizations and states*, Harvard University Press, Cambridge
- Holm, Ingvar, (1991), *Politik som teater*, Carlssons bokförlag, Stockholm
- Hylén, Jan, (1991), *Fosterlandet främst? Konservatism och liberalism inom högerpartiet 1904–1985*, Norstedts juridikförlag, Stockholm
- Häggelöf, Gunnar, (1975), *Minnen inför framtiden*, Norstedts, Stockholm
- Irving, R E M, (1973), *Christian democracy in France*, Allen & Unwin, London
- Jansson, Per, (1991), *Säkerhetspolitikens språk. Myt och metafor i svensk säkerhetspolitisk diskurs 1919–1939*, Lund Political studies 68, Studentlitteratur, Lund
- Kedourie, Elie, (1966), *Nationalism*, Hutchinson University Library, London 3e uppl
- Kircheimer, Otto, (1966), "The transformation of the western european party systems", ur LaPalombara-Weiner *Political parties and political development*, Princeton

- Knapp, Andrew, (1990), "Un parti comme les autres: Jacques Chirac and the Rally for the republic" ur Cole, Alistair, (ed) *French political parties in transition*, Dartmouth, Aldershot
- Kolodizej, Edward, A, (1974), *French international policy under de Gaulle and Pompidou. The politics of grandeur*, Cornell university press, London
- Laborie, Pierre, (1990), *L'opinion française sous Vichy*, Seuil, Paris
- Lacouture, Jean, och Mehl, Roland, (1988), *de Gaulle ou l' éternel défi*, Seuil, Paris
- Lancelot, Alain, (1988), *Les élections sous la Ve republique*, Que sais-je?, Paris
- Lasswell, Harold D, och Kaplan, Abraham, (1950), *Power and society. A framework for political inquiry*, Yale University Press, New Haven
- Leonardi, Robert och Wertman, Douglas A, (1989) *Italian christian democracy. The politics of dominance*, Macmillan, London
- Lewin, Leif, (1967), *Planhushållningsdebatten*, Almqvist & Wiksell, Stockholm
- Lijphart, Arend, (1971), "Comparative politics and the comparative method", ur *American Political Science Review* 65 sept 1971
- Ljunggren, Stig-Björn, (1992), *Folkhemskapitalismen. Högerens programutveckling under efterkrigstiden*, Tidens förlag, Stockholm
- Lundquist, Lennart, (1982), *The party and the masses. An interorganizational analysis of Lenin's model for the bolshevik revolutionary movement*, Almqvist & Wiksell International, Stockholm
- Mallet, Serge, (1965), *Le gaullisme et la gauche*, Seuil, Paris
- Manning, D J, (1976), *Liberalism*, J M Dent & Sons Ltd, London
- Manning, D J, och Robinson T J, (1985), *The place of ideology in political life*, Croom Helm, London
- Martinet, Gilles, (1973), *Le système Pompidou*, Paris
- Miller, Coleman, Connolly och Ryan, (ed) (1987), *Blackwell encyclopaedia of political thought*, Blackwell, Oxford
- Milza, Pierre, (1987), *Fascisme francais. Passé et Présent*, Flammarion, Paris
- Le Monde, (1988a), *L'élection présidentielle*, (Dossiers et documents) Paris
- Le Monde, (1988b), *Les élections législatives*, (Dossiers et documents) Paris
- Morgenthau, Hans J, (1978), *Politics among nations*, Alfred A Knopf, New York

- Naess, Arne, (1986), *Empirisk semantik*, Esselte studium, Stockholm
- Orfali, Birgitta, (1990), *L'adhésion au Front National. De la minorité active au mouvement social*, Editions Kimé, Paris
- Ortoli, François-Xavier, (1989), Anförande vid *Georges Pompidou, hier et aujourd'hui*. Colloque 30/11–1/12 1989 sous la présidence de Pierre Messmer, stencil, Fondation Nationale de science politique, Paris
- Panebianco, Angelo, (1988), *Political parties: organization and power*, Cambridge university press, Cambridge
- Parsons, Talcott, (1968), *The structure of social action*, New York
- Peterson, Hans F, (1964), *Power and international order. An analytical study of four schools of thought and their approaches to the war, the peace and a post-war system 1914–1919*, Gleerup, Lund
- Penniman, Howard, (ed) (1980), *The french national assembly elections of 1978*, American Enterprise Institute (AEI), Studies in political and social processes, Washington
- Petitfils, Jean-Christian, (1983), *Le droite en france de 1789 a nos jours, Que sais-je?*, Paris
- Petitfils, Jean-Christian, (1988a), *L'Extrême droite en France, Que sais-je?*, Paris
- Petitfils, Jean-Christian, (1988b), *Le Gaullisme, Que sais-je?*, Paris
- Pickles, Dorothy, (1962), *The fifth french republic. Institutions and politics*, Methuen and co, London
- Platone, François, (1992), "Données. Les électorsats législatifs sous la cinquième république" ur *Revue Française de science politique*, volume 42, numéro 2, avril 1992
- Ponceyri, Robert, (1986), *Gaullisme électoral et Ve république. Les élections en France depuis 1958 et la mutation de système politique. Tomes I–II*, Presses de l'institut d'études politiques de Toulouse, Toulouse
- Portelli, Hugues, (1987), *La politique en France sous la Ve république*, Grasset, Paris
- Pouvoirs, (1984), "Le RPR", no 28 1984
- Pridham, Geoffrey, (1977), *Christian democracy in western Germany*, Croom Helm, London
- Purtschet, Christian, (1965), *Le rassemblement du peuple francais*, Cujas, Paris
- RaeMc, Duncan jr, (1967), *Parliament, parties and society in France 1946–1958*, St Martins press, New York

- Reardon, Bernard, (1975), *Liberalism and tradition. Aspects of catholic thought in nineteenth century France*, Cambridge university press, Cambridge
- Rémond, René, (1982), *Les droites en France*, Aubier, Paris
- Rials, Stéphane, (1977), *Les idées politiques du président Georges Pompidou*, Presses universitaires de France, Paris
- Rioux, Jean-Pierre, (1987), *The fourth republic 1944–58*, Cambridge university press, Cambridge
- Robertson, David, (1976), *A theory of party competition*, John Wiley and sons, London
- Rudelle, Odile, (1988), *Mai 1958. de Gaulle et la république*, Plon, Paris
- Sadoun, Marc, Sirinelli, Jean-François och Vandebussche, Robert, (1990), *La politique sociale du général de Gaulle*, Actes du colloque de Lille 8–9/12 1989, Centre d'histoire de la région du nord et de l'Europe du nord-ouest, Université Charles de Gaulle, Lille
- Sainsbury, Diane, (1981), "Theoretical perspectives in analyzing ideological change and persistence: The case of Swedish social democratic party ideology", ur *Scandinavian political studies*, vol 4, new series, no 4 1981 sid 273–292
- Sartori, Giovanni, (1976), *Parties and party systems. A framework for analysis*, Cambridge University Press, Cambridge
- Scarborough, Elinor, (1984) *Political ideology and voting. An explanatory study*, Clarendon Press, Oxford
- Schochet, Gordon J, (1974) "Quentin Skinner's method", ur *Political Theory* vol 2 no 3 1974
- Schonfeld, William, (1985), *Ethnographie du PS et du RPR. Les éléphants et l'aveugle*, Economica, Paris
- Schonfeld, William, (1989) "Les partis politiques. Que sont-ils et comment les étudier?" ur (ed) Yves Meny, *Ideologies, partis politiques et groupes sociaux*, Presses de la FNSP, Paris
- Schurmann, Franz, (1971), *Ideology and organization in communist China*, University of California Press, Berkeley
- Seliger, Martin, (1976), *Ideology and politics*, London
- Seiler, Daniel-Louis, (1986), *De la comparaison des partis politiques*, collection politique comparée, Economica, Paris
- Serfaty, Simon, (1968), *France, de Gaulle and Europe. The politics of the fourth and fifth republic toward the continent*, John Hopkins Press, Baltimore

- Servan-Schreiber, Jean-Jacques (1957), *Löjtnant i Algeriet*, Natur och Kultur, Stockholm
- Simonsson, Ragnar, (1971), *Frankrikes författningar*, Skrifter utgivna av statsvetenskapliga föreningen i Uppsala LV, Almqvist & Wiksell, Stockholm
- Sjöberg, Hans, (1972), *de Gaulles Europatankar*, Rabén och Sjögren, Stockholm
- Sjöblom, Gunnar, (1968), *Party strategies in a multiparty system*, Studentlitteratur, Lund
- Skinner, Quentin, (1978), *The foundation of modern political thought. Volume one The renaissance*, Cambridge University Press, Cambridge
- Skinner, Quentin, (1974), "Some problems in the analysis of political thought and action", ur *Political Theory* vol 2 no 3 1974
- Skinner, Quentin, (1981), *Machiavelli*, Oxford University Press, Oxford
- Sternhell, Zeev, (1987), *Ni droite Ni gauche. L'Ideologi fasciste en France*, Éditions complexe, Paris
- O'Sullivan, Noel, (1976), *Conservatism*, J M Dent & Sons Ltd, London
- Sylwan, Mathias, (1991), *Despotism eller demokrati? Om kontroversen kring Rousseaus politiska tänkande*, Ordfronts förlag, Stockholm
- Taylor, Charles, (1986), *Hegel*, Symposium, Stockholm-Lund
- Thody, Philip, (1989), *French caesarism from Napoleon I to Charles de Gaulle*, Macmillan, London
- Thompson, John B, (1984), *Studies in the theory of ideology*, Cambridge university press, Cambridge
- Tingsten, Herbert, (1933), *Demokratins seger och kris*, Bonniers, Stockholm
- Tingsten, Herbert, (1941), *Idékritik*, Bonniers, Stockholm
- Tingsten, Herbert, (1964), *Utrikesdebatt mellan världskrigen*, Aldus, Stockholm, ny uppl 1964
- Touchard, Jean, (1978), *Le gaullisme 1940-1969*, Éditions de Seuil, Paris
- Trutat, Claude Jean-Marie, (1990), *de Gaulle, bâtisseur d'avenir*, Berger-Levrault, Paris
- Vedung, Evert, (1977), *Det rationella politiska samtalet. Hur politiska budskap, tolkas, ordnas och prövas*. Aldus/Bonniers, Stockholm
- Vegesack, Thomas von, (1986), *Tankens aristokrater eller pennans betjänter. De intellektuella 1898-1968*, Atlantis, Stockholm

- Viansson-Ponté, Pierre, (1971), *Histoire de la république gaullienne*, Paris
- Vinde, Victor (1958), *Revolution i Algeriet*, Bonniers Stockholm
- Vuillemin, François, (1988), *Georges Pompidou et les gaullistes de gauche. Conflits idéologiques et enjeux de pouvoir 1962–1968*, stencil, Institut d'études politiques, Paris
- Wall, Irwin M, (1991), *The United States and the making of postwar France 1945–1954*, Cambridge university press, Cambridge
- Weber, Max, (1904/1977), "Samhällsvetenskapernas objektivitet" (1904) ur *Vetenskap och politik*, Korpen, Göteborg 1977
- Wetterqvist, Fredrik, (1990), *French security and defence policy*, FOA-rapport C-10325, Stockholm
- Whyte, John H, (1981), *Catholics in western democracies A study in political behaviour*, Gill and Macmillan, Dublin
- Widell, Carl Gösta, (1939), *Staten och partiväsendet*, Sundqvist & Edmond, Lund
- Wiener, Jonathan M, (1974), "Quentin Skinner's Hobbes" ur *Political Theory* vol 2 no 3 1974
- Williams, Philip, (1958), *Politics in post-war France. Parties and the constitution in the fourth republic*, Longmans, Green and co, London
- Williams, Philip, (1971), *La vie politique sous la IVe république*, Librairie Armand Colin, Paris
- Williams, Philip M och Harrison, Martin, (1971), *Politics and society in de Gaulles republic*, Longman, London
- Wright, William E, (1971), "Comparative party-models: Rational-efficient and Party-democracy" ur Wright (ed), *A comparative study of party organizations*, Columbus press, New York
- Ysmal, Colette, (1984), *Demain la droite*, Grasset, Paris

STUDIER I POLITIK

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet

GÖTEBORG STUDIES IN POLITICS

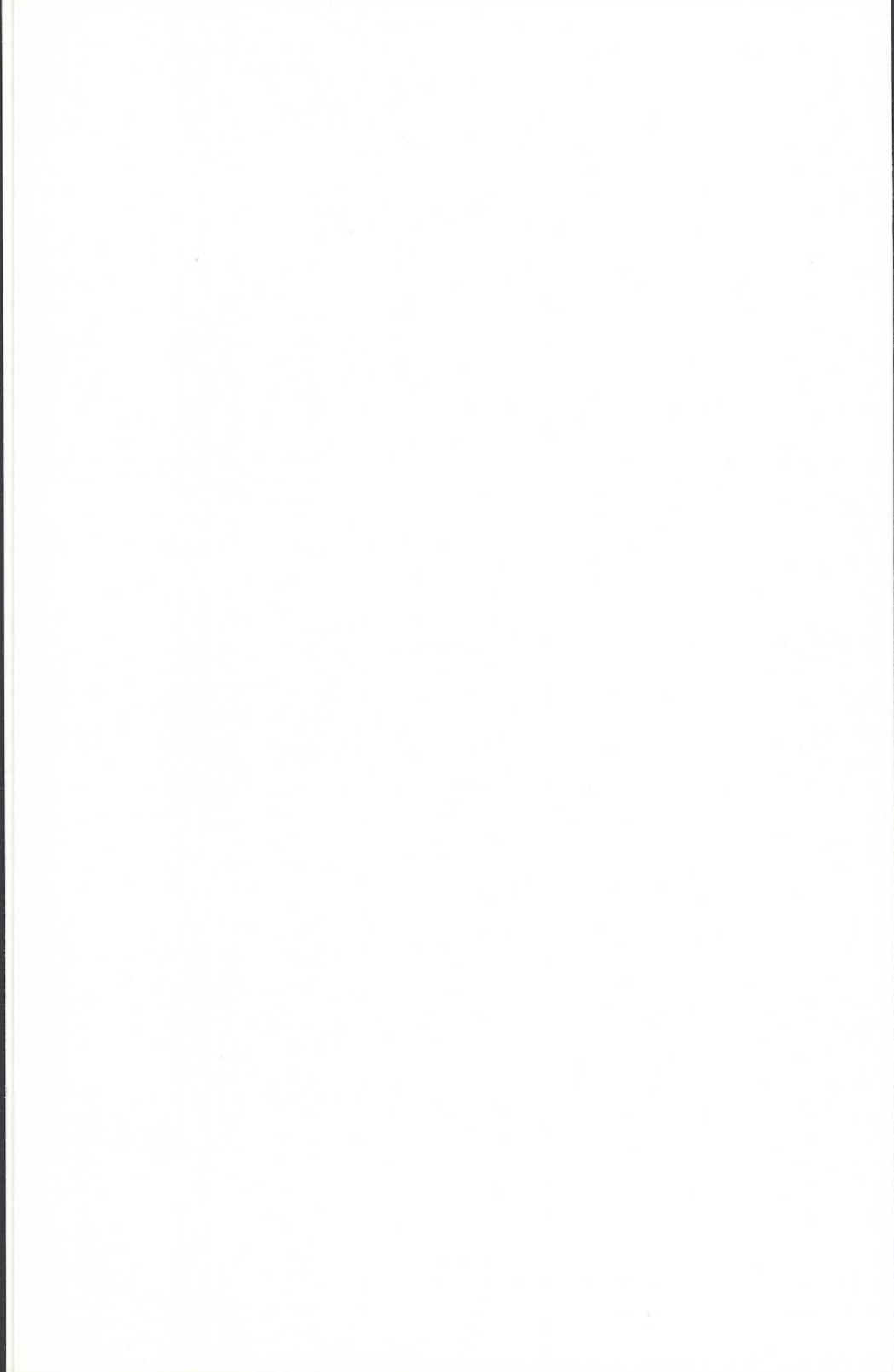
Utgivare/Editor Jörgen Westerståhl

1. Jörgen Westerståhl och Carl-Gunnar Jansson, *Politisk press. Studier till belysning av dagspressens roll i Sverige*. (Scandinavian University Books) Stockholm 1958.
2. Björn Molin, *Tjänstepensionsfrågan. En studie i svensk partipolitik*. (Scandinavian University Books) Göteborg 1965.
3. Elias Berg, *Democracy and the Majority Principle. A study in twelve contemporary political theories*. (Scandinavian University Books) Göteborg 1965
4. Lennart Brantgärde, *Kommunerna och kommunblocksbildningen*. (Gleerup) Göteborg/Lund 1974.
5. Olof Petersson, *Change in Swedish Political Behavior*. (Gleerup) Lund 1975.
6. Benny Hjern, *Statsbidrag som styrmetod. Problem vid implementeringen av bostadssocial policy*. (Gleerup) Göteborg/Lund 1976
7. Folke Johansson, *Sverige partipolitiserats. Dagspressen som en spegel av politisk utveckling 1896-1908*. (Gleerup) Lund 1977.
8. Rutger Lindahl, *Broadcasting Across Borders. A study on the role of propaganda in external broadcasts*. (Gleerup) Lund 1978.
9. Elfar Loftsson, *Island i NATO. Partierna och försvarsfrågan*. (Författares Bokmaskin) Göteborg 1981.
10. Gunnar Falkemark, *Power, Theori & Value*. (Gleerup) Göteborg 1982.

Redaktörer/Editors: Bo Särilvik och Lars Strömberg

11. Lena Jonson, *Sovjetisk utrikesdebatt. Politiken mot Västtyskland – grupperingar i sovjetisk press 1975-1981*. (Dialogos) Lund 1985.
12. *Väljare, Partier, Massmedia. Empiriska studier i svensk demokrati*. (En vänbok till Jörgen Westerståhl, professor i statskunskap vid Göteborgs universitet 1952–1982.) Kent Asp, Stig Hadenius, Sören Holmberg, Rutger Lindahl, Björn Molin, Olof Petersson, Lennart Weibull. (Publica) Stockholm 1982.

13. Kent Asp, *Mäktiga massmedier. Studier i politisk opinionsbildning.* (Förlaget Akademilitteratur) Stockholm 1986.
14. Bengt-Ove Boström, *Samtal om demokrati.* (Doxa) Lund 1988.
15. Mikael Gilljam, *Svenska folket och löntagarfonderna. En studie i politisk åsiktsbildning.* (Studentlitteratur) Lund 1988.
16. Sören Holmberg och Peter Esaiasson, *De folkvalda. En bok om riksdagsledamöterna och den representativa demokratin i Sverige.* (Bonniers) Stockholm 1988.
17. Iréne Nilsson, *Rumäniens utrikespolitik i modern tid.* (Dialogos) Lund 1988.
18. Ulf Bjereld, *Svensk mellanösternpolitik. En studie av Sveriges agerande gentemot konflikterna i Mellanöstern 1947–1985.* (Carlssons) Stockholm 1989.
19. Anders Ohlsson, *Politiska nyheter till nytta och nöje. En studie av varför vi tar del av nyheter om politik i press, radio och TV.* (Almqvist & Wiksell International) Stockholm 1989.
20. Mikael Sandberg, *Learning from Capitalists: A Study of Soviet Assimilation of Western Technology.* (Almqvist & Wiksell International) Stockholm 1989.
21. Per-Owe Norell, *De kommunala administratörerna. En studie av politiska aktörer och byråkratiproblematik.* (Studentlitteratur) Lund 1989.
22. Peter Esaiasson, *Svenska valkampanjer 1866–1988.* (Allmänna förlaget) Stockholm 1990.
23. Gunnar Falkemark och Peter Westdahl, *Att offra Västkusten. Det politiska och rättsliga spelet kring ScanLink och motorvägsbygget i Bohuslän.* (Rabén & Sjögren) Stockholm 1991.
24. Lena Lindgren, *Local Government Goes South: A Study of Swedish Development Assistance in the field of Public Administration.* Department of Political Science, Gothenburg University 1991.
25. Anna G Jónasdóttir, *Love Power and Political Interests. Towards a Theory of Patriarchy in Contemporary Western Societies.* Örebro Studies 7, Höskolan i Örebro 1991.
26. Jonas Hinnfors, *Familjepolitik. Samhällsförändringar och partistrategier 1960–1990.* (Almqvist & Wiksell International) Stockholm 1992.
27. Marie Demker, *I nationens intresse? Gaullismens partiideologi 1947–1990.* (Nerenius & Santérus Förlag) Stockholm 1993.

M A R I E D E M K E R

I nationens intresse?

Få enskilda politiker i Europa har efterlämnat ett så livskraftigt politiskt arv som Charles de Gaulle. Hans tänkande har sedan mer än fyrtio år utgjort den politiska grundvalen för ett av de stora borgerliga partierna i Frankrike. Under sin presidenttid lyckades han också införa en ny författning som avsevärt stärkte presidentens makt.

Hur har de Gaulles politiska arv förvaltats, från generalens eget parti Rassemblement du Peuple Français (RPF), till dagens Rassemblement pour la République (RPR) lett av Jacques Chirac?

Denna bok följer de gaullistiska partiernas ideologiska utveckling från begynnelsen 1947 fram till 1990.

Hur har den gaullistiska partiideologin förändrats under denna långa tidsrymd? Hur har gaullistpartierna förhållit sig till traditionell konservatism och liberalism? Har gaullistpartierna förblivit trogna sina ideal att i nationens intresse samla medborgarna över partigränserna, eller har de utvecklats till konventionella partier, delaktiga i det politiska spelet och känsliga för valvindarna?

Marie Demker är verksam som forskare och lärare vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hennes forskning är främst inriktad på västeuropeisk politik, särskilt partier och partisystem.

N&S

ISBN 91-88384-17-9